

İDARE DERGİSİ

İçişleri Bakanlığınca Çıkarılır

YIL:22 OCAK-ŞUBAT-MART-NİSAN, 1951 SAYI:208, 209

İÇİNDEKİLER

	<u>Sahife</u>
TETKİKLER:	
Fransa'nın İdari Taksimatı ve Teşkilatı	Vefik ALTUĞ 1
Çiftçi mallarının korunması.....	Kemal HADIMLI 23
Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı.....	Ragıp ÖGEL 84
TERCÜMELER:	
İngiliz Polis Teşkilâtı, doğuşu, gelişimi, Karakteristik tarafları.....	Yusuf DANIŞMAN 124
Fransız jandarmasının olağanüstü hâdiselerde yardım ve istihbarat vazifeleri.....	Memduh ERGÜL 174
Seyrüsefer esasaları ve mania zabıtasındaki yeri.....	Turgut GÖLE 201
İdare şef ve rolü.....	F.ÖNEN 228
Romanya'nın 1938 Tarihli Taşra İdare Kanunu.....	Vecihi TÖNÜK 242
İDARÎ COĞRAFYA:	
Avanos İlçesi.....	Mustafa GÖNÜL 278
GENELGELER:	
Cezaevlerinden firara sebebiyet verenler hakkında yapılacak cezai işlem.....	289

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı : 500 kuruş;

Yabancı memleketler için yıllığı : 750 kuruş.

Abone bedelinin gönderilmesi sekli:

A — Türkiye’de :

Bulunulan yerin malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Hasılatı müteferrika makbuzu) aynen ve taahhütlü bir mektupla :

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü – Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi derilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hasıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

idareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20 - 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Yayınlanan yazıdaki fikir ve mütalâalar, yazı sahiplerine aittir.
Dergiye dercolumayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğüne** müracaat edilmelidir.

T E T K İ K L E R

FRANSA'NIN İDARİ TAKSİMATI VE TEŞKİLÂTI

Yazan : **Vefik ALTUĞ**
Pasinler Kaymakamı

I — Fransa'da İdare Hukuku ve İdarî Rejim :

Fransa'da eski rejimde İdare Hukuku diğer hukuk sahalarında olduğu gibi yazını değildi. Ortada değişik bir çok kaideler mevcuttu. Bunlar şüphesiz örf ve âdete dayanıyorlardı. Diğer hukuk şubeleri kanunlar haline gelmeğe başladığı anlarda bile bir (İdare Kanunu - Code Administratif) teşekkül etmemişti. Bu devirde idari faaliyetlerde liberal bir sistem carî idi. Yeknesak bir İdarî rejim yoktu. Bazı beldelerde tam bir serbesti, bazılarında da sıkı bir merkeziyet sistemi hüküm sürüyordu.

Bu değişik ve imtiyazlı rejim 1789 Fransız inlikâbı ile şeklini değiştirdi. Yazılı hale giren İdare hukuku muhtelif kanunlar içine serpilmiş parçalar halinde idi. Bunlar bu devirde bir araya getirildi ve Fransa'da yeknesak bir rejim (Regime d'uniformite) kuruldu. (Vilâyet, nahiye, komün - departement, district, commune) teşkilâtı umumileşti. Merkeziyet sistemi kabul edildi.

Napolyon zamanında merkeziyet azamî derecesini buldu. Teşkilât kanunu bütün selâhiyetleri Birinci Konsüle verdi. Vilâyet ve komünlerde vali ve belediye başkanlarının karar selâhiyetleri yoktu. Bunlar tamamıyla merkeze bağlı idiler. 1804 den itibaren komünler, 1811 den itibaren de vilâyetler İdarî şahsiyetlerini kazandılar.

Ademi merkeziyetin ilk denemelerini (Lonis Phillipe) yapmaya başladı. 1831 ve 1833 te çıkarılan kanunlarla Genel Meclis ve Belediye Meclisleri için intihap sistemi (Systeme electif) kabul edildi. 1837 ve 1838 deki iki kanunla bu meclislerin yetkileri artırıldı. 1848 İkinci Cumhuriyet inkilâbından sonra her tarafa (Reyi âm - Suff- rage Üniversal) girdi. Ademi merkeziyet evvelâ 1861 de İkinci İmparatorluk zamanında, bilâhare Üçüncü Cumhuriyetin gelişi ile daha fazla kuvvetlendi.

10 Ağustos 1871 kanunu Vilâyetler İdaresini Genel meclis tarafından seçilmiş bir mümessile tevdi ediyordu. Vali yine icra kuvveti elemanı olarak selâhiyetlerini muhafaza ediyordu. Aynı kanun bundan başka valinin idari muamelelerini devamlı şekilde kontrol eden bir Vilâyet Encümeni ihdas ediyordu. 1882, 1884 kanunları büyük ve küçük Belediyelerin reislerini seçme sistemine ve Belediye Meclislerinin bazı sahalarda müstakil karar alma yetkisine muvafakat ediyordu.

1926 da Poincare reformunun kanunu muvakkat ve kararnameleri yeniden Belediye Meclislerinin selâhiyetlerini artırarak, valilerin tasdikine sunulan kararları azalttılar. Ademi merkeziyet sistemi gittikçe genişledi. 1940 a kadar bu şekilde devam etti. Fakat 1940 ta Vichy Hükümeti ile merkeziyet sistemine avdet edildi. Teşriî ve icraî selâhiyetler devlet şefinin elinde toplandı. Kararnameler kanun yerine ve onun kuvvetinde idiler. Genel Meclis ve Vilâyet Encümenleri tatil edildi. Ancak 1942 de Hükümetçe tâyin edilmiş Vilâyet Encümenleri Genel Meclisler yerine çalışmaya başladılar.

Vichy şef idaresi 1944 yılına kadar devam etti. Fransa'nın kurtuluşu ile idare, De Gaulle'ün teşkil ettiği (Fransız Milli Kurtuluş Komitesi - Comite Français de la Liberation Nationale), (Fransa Cumhuriyeti Muvakkat Hükümeti - Gouvernement Provisoire de la Republique Française) haline intikal etti.

9 ve 21 Ağustos 1944 kararı ile Vichy İdaresi yıkıldı. Umumi seçime kadar muvakkat hükümet karnameler isdar etmek suretiyle Fransayı İdare etti. Merkezîyet ve Şeflik Sistemi Dördüncü Cumhuriyetle (Müsavat Sistemi - La Legalite Republicaine) ne intikal etti.

Bugün Fransa'da idari rejim ademi merkezîyete doğru ilerliyen ve merkezîyet sisteminin de karıştığı bir rejimdir. Ademi merkezîyetten en fazla istifade eden müesseseler hükmi şahsiyeti haiz (Communes - Köy ve Belediye İdareleri] dir. Bundan sonra da (Vilâyetler - Departements) gelir.

II— Fransa'da İdarî Taksimat ve Teşkilât :

En küçük kademededen başlanırsa, Fransa (Köy - Commune), (Nahiye - Canton), (İlce - Arrondissement), (Vilâyet - Departement) teşkilâtına aynılır. Dış görünüş ve adlandırılış itibariyle bizim idari teşkilâtımıza çok benzîyen bu taksimat iç uzuvları ve çalışma tarzları bakımından farklı durumlar arzederler. Vilâyetler İlçelerden, İlçeler nahiyelerden, nahiyeler de köylerden müteşekkildir. Bunların hukukî mahiyetlerini, teşkilâtları ve çalışma tarzlarını sıra ile tetkik edelim.

A — Köy İdaresi - Commune :

Commune Fransa'da idari taksimatın nüvesidir. Tarihi bir teşekküldür. XI. ci asırdan sonra bazı eyaletlerde şehirlerin sâkinleri birleştiler, derebeylerinin tazyiklerine ve fazla vergi istemelerine karşı koydular. Bu birleşmeden Commune'ler meydana geldi.

Commune'ler İdarî taksimattaki yerleri itibariyle Türkiye'deki köylere, faaliyet tarzları itibariyle Belediyelere benzemektedirler. Türkiye'de başında muhtar ve ihtiyar heyeti bulunan köye mukabil Fransa'da başında Belediye Reisi ve Meclisi olan Commune'ler mevcuttur. Cummune'ler aynen Fransa şehirlerindeki Belediyelerin

seçim usul ve şartlariyle teŖekk l ederler, fakat teŖkil t ve alıŖma tarzları itibariyle onlara nazaran mahdut bir faaliyet gösterirler.

Commune, bir karar ve bir de icra organından teŖekk l eder. Karar organı Belediye Meclisi, icra organı da Belediye Reisi'dir.

(Belediye Meclisi - Conseil Municipal) :

Belediye Meclisi seçimle teŖekk l eder. Commune'un ehemmiyetine göre (nüfus miktarı nazarı itibare alınarak) meclisin II. den az 37 den çok  yesi bulunamaz. 21 yaŖını ikmal etmiŖ kadın, erkek, seçim hakkını haizdir. Seçime iŖtirak mektupla da yap abilir.

Belediye meclisine seçilebilmek için seçmen hakkını haiz olmak ve 23 yaŖında bulunmak lâzımdır. Seçim süresi 6 senedir. Meclis devamlı vazife görmez; ad  olarak senede 4 defa toplanır. Belediye reisi, vali ve  zanım üçte birinin daveti üzerine fevkalâde toplantı yapar.

Commune meclisi, Belediye iŖlerini tedvir eden bir karar organıdır. Commune'  ilgilendiren bütün mevzular üzerinde karar verir. Bunları ana hatlariyle sıralıyabiliriz :

- 1 — Commune baŖkanını ve muavinlerini seçmek,
- 2 — Bütçeyi tanzim etmek, tarife ve harçların miktarını tesbit etmek, istikraz yapmak,
- 3 — Commune'un genel menfaatini alâkadar eden bazı hususî faaliyet sahalalarına tahsis ayırmak ve yardım etmek,
- 4 — Commune memurlarının statüsünü tanzim etmek,
- 5 — Commune mülklerini idare etmek,
- 6 — Commune'e ait Bayındırlık iŖlerini görmek, (yolların tanzimi gibi),

7 — Commune'ün haklarını adlî merciler önünde müdafaa etmek,

8 — Commune'e ait âmme hizmetlerini (reji, imtiyaz ve işletme) halinde kurarak işletmek,

9 — Commune hizmetlerini tesbit etmek.

Son madde üzerinde biraz duralım. Commune hizmetleri mecburî ve ihtiyarî diye ayrılmaktadır. Mecburî hizmetler, muayyendir. Fakat ihtiyarî hizmetlerin sahası da gayri muayyen değildir. En son içtihat şu esasları koymuştur :

a) Hizmet, kazanç temin etmek gayesiyle kurulmayacaktır.

b) Hizmet, halkın bir ihtiyacına cevap verecektir.

c) Bu hizmet için hususî teşebbüs bulunmayacaktır. (Ancak hayat pahalılığı ve mesken buhranı ile mücadele için girişilen ticarî faaliyetler bu kayıttan müstesnadır.)

ç) Sağlık hizmetleri geniş şekilde Commune'lere aittir.

Commune meclislerinin almış oldukları kararlar doğrudan doğruya tatbik olunur. Yalnız bütçe, uzun müddetli mukaveleler, tarifeler, fevkalâde tekâlûfler, istikrazlar ve bir reji hizmetinin ihdasına ait kararlar hükümet mümessilinin yani vali ve kaymakamın tasdikine tâbidir.

(Belediye Reisi - Le Maire) :

Belediye reisi Commune meclisi tarafından ve kendi âzalan arasından seçilir. Reis icra uzvudur. Commune meclisi yerine vazife görür ve onun kararlarını tatbik eder.

Fransa'da commune'ler şehirde belediyeyi, kövlerde hem köy idaresini ve hem de beledivevi teşkil ettikleri için, köy belediye başkanlarının iki sıfatı vardır birincisi hükümetin memuru olmak; ikincisi commune'ün mümessili bulunmak.

a) Hükümetin memuru sıfatıyla vazifeleri :

Bu sıfatla Belediye Reisi köyde kanunları ve hükümet emirlerini ilân eder. Umumî emniyet için gerekli tedbirleri alır. İdarî ve adlî zabıta vazifesini görür. Nüfus sicillerini tutar, askerlik işlerine müteallik hususları yapar. Seçmen listelerini tanzim ettirir. Lüzumlu ilmühaber ve vesikaları hazırlar. Bazı vesikalardaki imzaları tasdik eder. Hulâsa Commune'ün umumî idaresini elinde bulundurur. Bu vazifeleri görürken daima üst İdarî kademenin emri altındadır.

b) Commune'ün mümessili sıfatıyla vazifeleri :

Bu sıfatla Commune meclisinin verdiği kararları ve bütçeyi tatbik eder, onun namına Commune'ün mallarını idare eder. Mukavele akteder. Mahkemelerde Commune'ü temsil eder. Commune memurlarını tâyin eder. Bunlardan başka Commune'ün mümessili olarak en mühim vazifesi, Belediye zabıtasına ait hizmetleri görmektir. Commune'ün ve Commune halkının sıhhat ve selâmetini temin etmek, intizamını sağlamak için alınacak tedbirler, koyulacak kayıtlar bu zümreye girer. Meselâ temizlik, tenvirat, seyrü sefer, nakil vasıtaları, kahve otel, banyo gibi umumî mahaller ve eğlence yerleri, pazar, panayır, sergiler, fırın, kasap ve yiyecek madde dükkânları, mezbahalar, yangın, sel, kaza, tehlikeli binalar, zararlı hayvanlar, ziraata yapılan hasar gibi mevzuları disiplin altına almak belediye reisinin vazifesidir.

Commune'ün mümessili olarak görülen bu hizmetlerde reis, belediye meclisinin emri altındadır. Fakat üst idari kademenin yani vali ve kaymakamın da nezaret ve mürakabesine tâbidir.

(Reis Muavinleri - Les Adjoint) :

Muavinler Commune'lerin en mühim faaliyet elemanlarıdır. Bunlar meclis tarafından ve meclis içinden seçilirler. Commune'ün nüfusuna göre adetleri 1-12 arasında değişir. Muavinlere kanunen verilmiş vazifeler yok-

tur. Belediye reisi vazifelerinden bir kısmını bunlar arasında taksim eder. Reisin mes'uliyeti altında ve onun adına çalışanlar. Reisin bulunmadığı zamanlar tabii vekili I inci muavindir.

Uzuvlarını ve vazifelerini tetkik ettiğimiz Commune'lerin işledikleri defter ve kayıtların en ehemmiyetlileri nüfus kütükleri ve kadastro haritalarıdır.

Köylerde Commune'lerin vazifeli şahısları; reis, Meclis Âzaları, muavinler, belediye kâtibi ile ziraat veya orman bekçisidir. Şehirlerde ise kadro çok kabarıktır. Bunları İlçe ve Vilâyetleri tetkik ederken zikredeceğiz.

Commune'lerin memleketimizde taklide değer yegâne faaliyetleri malî işleri ve tahsilât şekilleridir.

Türkiye'de köy faaliyeti durgundur. Köyler fakirdir. Yapılan bütçeler hiç bir zaman tahakkuk etmemektedir. Çünkü, köy muhtarları tahsilât yapmakta veya köye varidat sağlamakta aciz göstermektedirler. Fransa'da köyün veznedarı mıntakanm tahsildarıdır. Bu, diğer devlet ve vilayet alacağıyla birlikte Commune gelirlerini de tahsil eder. Tahsilât Vilâyet ve devlet alacağı da dahil bir makbuzla yapılır. Commune'ün hissesinin ayrılarak Commune hesabına bankaya yatırılması tahsildar tarafından ifa edilir. Amiri ita Belediye Reisidir. Onun tanzim edeceği evrakla tahsildar ödemede bulunur. Bu bakımdan köye hiç bir külfet düşmemekte, bütçesinin tahsilatını % 90 tahakkuk ettirmektedir.

Memleketimizde köylere tahsilata giden maliye, özel İdare tahsildarlarından başka Kızılay, Hava Kurumu gibi teşekküllerin tahsildarlarına bir de köy parasını toplıyan muhtar ve şehirlerde Belediye, Çiftçi Koruma ve Bekçi Tahsildarları ilâve edilirse ayni sahada büyük bir kitlenin çalışmakta olduğu görülür. Bunun köylü ve şehirli üzerinde menfi tesiri inkâr edilemez. Eleman tasarrufu ve manevî tesir bakımından tek tahsilât sistemine geçmek çok faydalı olacaktır,

Commune'lerde yeni tesisler kurmak, belediye hizmetleri ihdas etmek bakımından diğer bir kolaylık istikraz yapabilme imkânlarının bolluğudur. Bu o kadar inkişaf etmiştir ki hemen her komün bir kaç defa istikraz yapmıştır. Normal bütçe ile karşılanamayan hizmetler için istikrazla para teminine mecbur kalmıyor. İkrazda bulunan müesseselerin çokluğu da bu talepleri cevaplandırmak imkânını hazırlıyor. Memleketimizde de aynı yola girilmesi temenni edilir.

Commune çalışmalarında da bizdeki köy birliklerine tekabül eden Commune birlikleri mevcuttur.

B — (Bucak - Canton) :

Bizde bucağa tekabül eden Canton, Fransa'da idari taksimat itibariyle bir kıymet taşımaktadır. Canton adli teşkilât ve seçim mıntakası olmak bakımından ayrı bir teşkilât halinde bir kısım Commune'leri etrafında toplamış bulunmaktadır. Canton'da adli teşkilâtın sulh mahkemesi mevcuttur. Seçim mıntakası olarak ta Genel meclis ve İlçe meclisi üyeleri seçimi için bir bölge teşkil etmektedir.

Bugün Canton'ı ar bu durumdan biraz ayrılmışlardır. Çünkü, 16/Eylül/1941 kanunu valilerin Canton'lara (Canton İdare Memuru) namı altında birer memur tâyin etmesini derpiş etmektedir. Bu memur Canton mıntakasındaki belediyelere nezaret edecek ve vali namına canton'da hareket edecektir. Vazifelerinin neler olduğu, emirlerinin icra edilip edilmeyeceği tesbit edilmiş değildir.

Canton merkez teşkilâtı itibariyle bir Commune'ün aynidir. Diğer commune'lerden tek farkı Sulh mahkemesinin bulunmasıdır.

C (İlçe - Arrondissement) :

İlçe, İdarî taksimatta üçüncü kademeyi teşkil etmektedir. Hükmi şahsiyeti haiz değildir. Kendisine bağlı com-

mune ve canton'ların idari merkezliğini yapar. Başında selâhiyetleri mahdud bir kaymakam bulunur.

Kaymakam (Sous - Prefet) İçişleri Bakanlığınca tâyin edilir. Bizde olduğu gibi muayyen bir tahsil ve staj geçirerek bu vazifeye girer. Fakat işinin azlığı yüzünden görevinin ipkası veya kaldırılması münakaşa mevzuu halindedir.

Vazifeleri, kısaca şöyle hülâsa edilebilir :

a) Valinin ilçede yardımcısıdır. Onun namına hareket eder, muhtelif kanun ve talimatlarda gösterilen vazifeleri yapar.

b) Vilâyetle ilçe arasında mutavassıtlık vazifesini görür.

c) İlçe mıntakasında emniyet ve asayîşi temin eder.

ç) İlçe teşkilâtı üzerinde pek az bir nezaret hakkı vardır.

d) Commune'lerin kararlarını ve onların bütçelerini mürakabe eder.

e) Bazı komisyonlara iştirak veya başkanlık eder : tice meclisi, sağlık meclisi, cezaevi kontrol komisyonu, askeri yoklama meclisi, ihale komisyonu gibi..

Fransa'da kaymakamlar mahdud vazifeleriyle birer seremoni memuru olmaktan ileri geçemiyorlar. Durumları çok kritiktir. Ekseriya onlara iktidar hükümetinin seçim ajanı gözüyle bakılmaktadır.

İlcedeki meclislerden en ehemmiyetlisi olan ilçe meclisi üzerinde biraz duralım.

(İlçe meclisi - Conseil d'arrondissement) :

Bu meclis her canton'dan seçilmiş bir âzadan müteşekkildir. Aza adedi 9 dan aşağı olamaz. Canton adedi 9 değilse büyük canton'lar iki üye seçerek bu miktarı tamamlarlar. Meclisin daha ziyade istişarî kararlara da-

yanan vazifeleri vardır. Azanın en yaşlısı meclisin reislik vazifesini görür, en genci de kâtibidir.

İlce Meclisi aşağıdaki hususlara karar verir :

a) İlçenin vasıtasız vergiler yekûnunu tesbit eder. Bunları communeler arasında taksim eder.

b) İlce, canton ve commune arazilerindeki değişiklik üzerinde, köy yollarının umumî münakaleye açılmaları hakkında, pazar ve panayır ihdası ve kaldırılması, vergilerin yüksekliğini ileri süren commune'lerin iddiaları üzerinde karar verir.

c) Yol çalışmaları, vilâyet yolları, ilçeye ait resmî binaların iktisabı, inşası, değiştirilmesi ve diğer âmmе hizmetleri üzerinde görüşünü bildirir.

ç) Genel meclisin tetkik edilmesini istediği bütün mevzular üzerinde karar verir.

İlçenin belli başlı uzuvlarını gördükten sonra kaymakamlık dairesi ve diğer devlet daireleri hakkında bilgi edinmek üzere, tetkikatta bulunduğumuz Saint - Malo ilçesinin teşkilâtına göz atalım :

a) Kaymakamlık : Kadrosunda kaymakamdan başka bir yazı işleri şefi, iki memur, iki müstahdem, bir posta ve evrak memuru, iki daktilo, bir de şoför vardır. Bu memurlar arasında vazife şöyle taksim edilmiştir :

Yazı İşleri Şefi : Siyasî işler, İktisadî İctimaî meseleler, vilâyete ait resmî bina ve emval işleri, umumî mahallere ait işler ve diğer memurların vazifeleri dışında kalan mevzular.

Bir memur : Cemiyet işleri piyango, spor, müsabaka, seyyar satıcılara ait işler, merasimlerde süsleme işleri, pasaport, İctimaî yardım bürolarına âza tâyini ve av bekçilerinin tâyini işleri.

Diğer memur : Commune'lerin bütçe ve hesapları, ecnebilere ait işler, tabiiyet işleri.

Bir müstahdem : İkametgâh temini, aşı kontrolleri, askerî işler.

Diğer müstahdem : Zararlı hayvanların itlafi, av tezkeresi işleri.

Bunlardan başka posta işleriyle uğraşan bir yardımcı ve yazı işlerini yapan iki daktilo vardır.

b) Jandarma : İlçede Yüzbaşı komutasında bir bölük ve her canton'da da bir takım bulunur. Jandarma, Savunma Bakanlığına bağlıdır. Vazifesi âmme düzenini ve emniyeti temin etmek ve kanunları tatbik etmektir. Gördükleri hizmet dolayısıyla Jandarma, İçişleri, Adalet, Bahriye ve Koloniler Bakanlıklarının emrindedir.

c) Polis : İlçede polis bir komiserin emrindedir. Panayır ve pazarlarda, gösterilerde, içki yerlerinde, oyun kulüplerinde düzenin temin edilmesi gibi Belediye zabıtası hizmetlerinin görülmesinde polis, Belediye reisine bağlıdır. Asayiş ve âmme düzenini teminde kaymakamın emrindedir.

ç) Hususî polis : Siyasî işlerle, pasaport muameleleriyle iştigal eden müstakil bir postadır.

d) Malî kontrol polisi : İktisadî ve malî mevzular üzerinde kontroller yapan müstakil bir postadır. Maliye Bakanlığı emrindedir.

e) Maliye teşkilâtı :

- 1 — Varidat ve Sarfiyat Müdürlüğü,
- 2 — Tescil işleri, devlet emvali ve pul sarfiyatı müfettişliği,
- 3 — Vasıtasız Vergiler Müfettişliği,
- 4 — Vasıtalı Vergiler Müfettişliği,
- 5 — Gümrük Müdürlüğü.

f) Liman idaresi,

- g) Şose ve Köprüler İdaresi,
- ğ) Şehircilik ve İmar Bakanlığı İlçe Heyeti,
- h) Ziraat ve Veteriner Teşkilâtı,
- i) İş Dairesi kısım şefliği,
- ı) P. T. T. Teşkilâtı,
- j) Demiryolları,
- k) Sağlık teşkilâtı,
- l) Spor ve Gençlik Teşkilâtı,
- m) Turizm Bürosu,
- n) Ticaret Odası.

Saint - Malo ilçesinin devlet dairelerine ait teşkilâtını tetkik ettik, şimdi Belediye teşkilâtını gözden geçirelim .

Commune'leri tetkik ederken köylerde bunların mahdut teşkilâtlı bulunduklarını gördük. Şehirlerde ise nüfusun fazlalığı ve ihtiyaçların çokluğu yüzünden hizmetlerin arttığını ve teşkilâtın genişlemiş olduğunu müşahade ediyoruz.

Sait Malo'nun şehir ve belediye hizmetlerini karşılayan teşkilâtını sıralıyalım :

a) (Yazı İşleri Bürosu - Bureau de Secretariat General) :

Postanın alınması ve dağıtılmasına, muhabereye, Belediye Reisliğine alman kararlara, Belediye Meclisine, personelin idaresine, merasim ve bayramlara, mükâfat tevziine ait işler bu büroca görülür.

b) Muhasebe, İçtimaî Yardım, müteferrik işler bürosu — Bureau de Comptabilite - d'assistance - d'affaires Diverses :

Bütçelerin hazırlanması varidatın alınması masrafların yapılması, belediye adamlarının ücretlerinin öden-

mesi, kabristan mültezimleri, evrak ve mazbata tasnif işleri, av teskereleri, İçtimai yardım kanunlarının tatbiki, aşı işleri, Belediye işleri için davet edilen vatandaşların ilgili dairelere şevki, bazı tahkikatlar ve diğer müteferrik işler burada görülür.

c) Nüfus İşleri Bürosu - Bureau de l'Etat - Civil :

Doğum, ölüm, evlenme, boşanma akidleri, nüfus sayımı ve istatistik işlerini yapar, sicilleri tutar.

ç) Askere Alma Bürosu - Bureau Militaire :

Askerlik çağına girenleri davet ederek askerî makamlara sevk eder.

d) Seçim Bürosu - Bureau Des Elections :

İlçe içinde cereyan eden bütün seçimlerin hazırlıklarını yapar. Seçimlere ait defterleri hazırlar. Seçim kartlarını tanzim eder. Değişiklikleri devamlı surette işler.

e) İaşe işleri Bürosu - Bureau de Ravitaillement :

Harp devresinde kurulmuştur. Tevzi maddelerinin karnelerini hazırlar ve halka dağıtır.

f) İşsizlik Bürosu - Bureau de Chômage :

İşsizlere iş bulur. İş bulamadığı takdirde yapacağı tahkikatla düşkünlük durumunu tesbit ederek onlara muayyen bir müddet maaş bağlar.

g) Mesken Bürosu - Bureau de Logement :

Harbin doğurduğu bir servistir. Mesken bulamıyan vatandaşlara ev aramak ve temin etmekle iştigal eder.

ğ) Bayındırlık Bürosu - Bureau des Travaux :

İnşaat ruhsatıyeleri ve inşaatları kontrol işleri üzerinde çalışır.

h) Kadastro Bürosu - Bureau de Cadastre :

Bizde topu sicil dairelerinin gördükleri vazifeleri bu

bürolar yapmaktadırlar'. Kadastro yapılmış arazilerin kadastro haritaları ve bu haritalardaki arazi sahiplerinin isimlerini, adreslerini, arazilerinin miktarı, mahiyeti, kıymeti ve plândaki numarasını gösterir kütükler bu bürolar tarafından tutulmaktadır.

i) Yol İşleri Bürosu - Bureau de la Voirie :

Yeni yol açılması, mevcut yolların tāmiri, devamlı amele kadrosunun idaresi buraya aittir.

ı) Kabristanlar Bürosu - Bureau Des Cimetieres :

Belediyeye ait kabristanları idare eder.

J) Banyo ve Duşlar Bürosu - Bureau des Bains- Douches :

Belediyeye ait banyo ve duşları idare eder.

k)Kollej - College :

İdaresi ve masrafları Belediyeden ödenen mekteptir.

l) İlkokullar - Ecoles Publiques :

Masrafları Belediyece yapılan okullardır.

m) Parklar - Parcs :

Belediye bahçelerini idare eder :

n) Sağlık - Hygiene :

Bu büro umumî sağlık hizmetleri ve çocuk bakımı üzerinde çalışır.

n) İçtimai Yardım Bürosu - Bureau de Bienfaisance :

Vilâyet ve Bakanlıklar yardımını belediye gelirleriyle birleştirerek fakir ailelere bakar, çocuk bakımında bilgisi olmayanlara yardım eder. İhtiyar ve düşkünleri kendi müesseselerinde barındırır.

ö) Kütüphane - Bibliotheque :

Halkın okumasına mahsus Belediye kütüphanesidir.

Bunlardan başka aynı ilçede imtiyaz halinde (Teçhiz ve Tedfin Servisi) ve yine imtiyaz halinde Su Servisi ile hususî bir etfaiye teşkilâtı mevcuttur. Sağlık tesisi olarak bir Belediye Hastahanesi ve bir de Vilâyete ait dispanser vardır.

Yukardan beri Sakıt - Malo ilçesi Belediyesinin muhtelif şubelerini sıralıyarak bir şehir belediyesinin hangi sahalarda çalışmakta olduğunu ve bu faaliyetlerini hangi teşkilâtla yapmakta bulunduğunu gördük. Bu izahatın Fransa Belediyeciliğiyle Türkiye Belediyeciliği arasında basit bir mukayese yapmağa imkân vereceğini tahmin etmekteyiz. Fransa Belediyesi hakkında verdiğimiz bu bilgi ile ilçenin idari teşkilâtına ait izahatı ikmal etmiş oluyoruz.

Ç — (Vilâyet - Departement) :

Vilâyet, Fransa'nın idari taksimatında en büyük cüzütamdır. Hükmi şahsiyeti haizdir. Napolyon devrinden beri valiler tarafından idare edilmektedir.

Vilâyetin İdarî şahıs ve organları şunlardır : Vali, Genel Meclis, Vilâyet Encümeni, Vilâyetler arası Meclisi..

(Vaî - Prefet) :

Valiler İçişleri Bakanlığının inhası ve Cumhurbaşkanının tasdiğiyle tâyin edilirler. Kaide olarak valiliğe İdarî kademelerde bulunanlardan biri geçirilir. Fakat bu şekil zaman zaman ihlâl edilmektedir. Çünkü valilik İdarî olmakla beraber aynı zamanda siyasî bir vazifedir. Bugün yeniden yapılan tâyinlerde İçişleri Bakanlığında yetişmiş elemanların ve daha ziyade idare mektebinden (L'ecole nationale d'administration) mezun olanların tâyini cihetine gidilmektedir.

Valiler, hükûmete çok bağlı ve onun memuru olmakla beraber aynı zamanda vilâyetin mümessili ve yetkili başıdır. Bu itibarla valilerin iki sıfatları vardır. Bu sıfatlarıyla ahenkli olarak vazifeleri de ayrılmıştır :

A — Hükümetin memuru olarak vazifeleri :

1 — Hükümet merkeziyle vilâyet arasında mutavastut olarak :

- a) Cumhurbaşkanının ve vekillerin emir ve kararlarını tatbik eder.
- b) Hükümete faydalı malûmatı toplar.
- c) Şahısların müracaatlarını merkeze ulaştırır.

2 — Mahallî teşkilâta ve devlet teşkilâtına nezaretçi olarak :

a) Kaymakam ve Belediye başkanlarının devletin mümessili olarak gördükleri vazifeleri kontrol eder.

b) Memurların ve bilhassa öğretmenlerin düzenli çalışmalarını temin eder. Çalışmayanlar hakkında gereken cezaî takibatta bulunur.

c) Belediyeler üzerinde vasilik yetkisini kullanır.

3 — Devletin mümessili olarak :

a) Vilâyette devlet hizmetlerini idare eder. Tâyni kendisine ait memurları tâyin eder.

b) Zabıta selâhiyetini haizdir. Nizamlar koyar, emirler isdar eder.

c) Vilâyette hükümetin tek mümessili olduğu için bunun adına mukavele yapar, dava açar. Hükümeti adliyede temsil eder.

ç) Bazı mühim işlerin yegâne yetkili elemanıdır. (İstimlâk, ihale işleri gibi..)

4 — Valilerin adlî vazife ve selâhiyetleri de vardır : Devletin dahilî ve haricî emniyetini ilgilendiren fiillerde işin müstaceliyetine binaen 24 saat zarfında suçluları aramak, yakalamak ve adalete teslim etmek vazifesiyle de mükelleftir.

B — Vilâyetin mümessili olarak vazifeleri :

1 — Genel Meclise ve vilâyet encümenine vilâyet işleri hakkında lüzumlu bilgiyi verir.

2 — Aynı meclislere vilâyetin umumî durumu hakkında, rapor verir.

3 — Genel Meclisin ve encümenin kararlarını tatbik eder.

4 — Genel meclisçe kadroları tesbit edilmiş memurları tâyin eder.

5 — Vilâyet bütçesindeki tahsisatları daireler arasında taksim eder ve sarfını yapar.

6 — Vilâyet namına mukavele akteder.

7 — Vilâyeti adliyede temsil eder.

Valiler, bu vazifelerden başka muhtelif kanunlarla kendilerine verilmiş vazifeleri görürler.

(Genel Meclis - Le Conseil General) :

Genel meclis her canton'dan bir üye olmak üzere umumî reyle seçilir. Vazife süresi 6 yıldır. Her üç senede bir yarısı yenilenir. Meclise seçim hakkını haiz 23 yaşında bulunan ve kanunda derpiş edilen vasıflardaki kimseler seçilebilir. Senede iki defa adî ve lüzumlu hallerde de fevkalâde içtimalar yapar. Meclis kendi arasından reisini intihap eder. Vali Genel meclise dahildir. Müzakerelerde bulunur ve söz söyleyebilir.

Genel Meclisin selâhiyetleri :

Genel Meclisin selâhiyetleri ikiye ayrılır : Karar verme ve kontrol selâhiyeti.

A — Karar verme selâhiyeti :

1 — Kararların mahiyeti itibariyle :

a) Hâkim kararlar : Alınır alınmaz tatbik edilen, iti-

raz yollar bulunmıyan kararlardır. Vasıtasız vergilerin ilçeler arasında taksimine ve commune yüzdelerinin azamî hadlerinin tesbitine ait kararlar bu mey andadır.

b) Kat'î kararlar : Genel meclisin kapanışından on gün sonra mer'î olan kararlardır. Bunlar aleyhine şurayı devlete yalnız kanunları ihlalden vali itiraz edebilir. Vilâyet bütçesine ve gayri menkulüne ait kararlar bunlar arasındadır.

c) Tasdike tâbi kararlar : Hükümetin tasdikiyle mer'î olan kararlardır. Aleyhlerine müracaat yolları mevcuttur. Bazı vergiler ve istikrazlar hakkındaki kararlar bu cümledendir.

2 — Kararların mevzuu itibariyle :

Genel meclis vilâyetin menfaati dahiline giren bütün işler üzerinde karar verir.

a) Vilâyet hizmetleri ihdasına dair kararlar : Yollar, bayındırlık hizmetleri, İctimai yardım, sağlık ve ziraat hizmetleri gibi...

b) Malî kararlar : Bütçe ve hesapların tanzim ve tasdiki.

c) Müteferrik kararlar : Yolların tasnifine, intihap şubeleri tesis ve feshine, pazar ve panayırların yer ve açılış tarihlerinin tesbitine karar verir.

ç) Vilâyetler arası hizmetlere ait kararlar : Bir kaç vilâyeti ilgilendiren müşterek hizmetlere ait kararlar bu zümreye girer.

d) Tâyin ve intihap kararları : Bunların en mühimi vüâyet encümeninin teşkiline ait olanıdır.

e) Temenni kararları : Umumî menfaatleri ilgilendiren meselelerde reyinin bildirilmesine dair, kendisinden sorulan hususlarda istişarî mahiyette olarak verilen kararlardır.

B — Kontrol selâhiyeti :

Bu selâhiyet valinin ve vilâyet encümeninin kontrolünü ait olmak üzere iki kısımdır.

1 — Valinin kontrolü : Genel meclis valiyi bütçe hakkında verdiği rapor dolayısıyla, vilâyet daire âmirlerinden istenilen malûmatla, meclis başkanı vasıtasıyla valiyi Bakanlığa şikâyet etmek yoluyla, meclis âzalarının istedikleri hususları mahallinde tahkik etmek şekilleriyle kontrol edebilirler.

2 — Vilâyet Encümeninin Kontrolü : Genel Meclis vilâyet encümeninin kararlarını bozar, vali ve encümen arasında, ihtilâf zuhur ederse halleder. İcabında encümeni fesh eder.

Umumî hatlar dahilinde Genel Meclisin vazife ve selâhiyetleri bunlardır.

(Vilâyet Encümeni - La Commission Departementale) :

Vilâyet Encümeni 4-7 üyeden müteşekkildir. Âzalar Genel Meclis tarafından kendi aralarından seçilir. Vazife süresi 1 yıldır. En az ayda, bir defa olmak üzere toplantı yapar. Başkanını kendi arasından intihap eder.

Encümen, genel meclis yerine ondan aldığı selâhiyetlere istinaden vazife görür. Esas vazifesi vilâyet hizmetlerini ve valiyi kontrol etmektir. Toplantılarına vali iştirak eder. Ve her ay başında, 1 ay evvelki tediye evraklarını encümene verir. Encümen bunlardan başka genel meclisin, commune meclislerinin ve valinin kendisine havale ettikleri işleri tetkik ederek karara bağlar. Vilâyet hizmetlerini bütçe durumuna göre sıraya koyar. Genel meclise arz edilecek meseleleri meclisin toplantısından en az 10 gün evvel tetkik eder, faydalı gördüklerini mütaleasiyle birlikte meclise sunar. Bu arada valinin idare hesaplarını ve bütçe lâyihasını da tetkik eder.

Valinin icraatını kontrol maksadiyle kuruları bu encümenin hakikî bir iktidarı yoktur.

Vilâyetler Arası Meclisi - Conseil de Prefecture Interdepartemental) :

1926 yılına kadar Fransa'da her vilâyette bir (Vilâyet meclisi - Conseil de prefecture) vardı. Bizde bu gün her vilâyette mevcut olan idare heyetlerine tekabül eden bu teşkilât 1926 dan sonra lâğvedilmiş, yerine Vilâyetler arası Meclisi ihdas edilmiştir. Bu meclislerin selâhiyet mıntıkları umumiyetle üç vilâyeti içine almaktadır. Bulundukları vilâyet, merkezlerini teşkil etmektedir.

Vilâyetler Arası Meclisi bir reisle üç veya dört âzadan ibarettir. Bunlardan biri hükümet komiseridir. Müddeiumumi vazifesi görür. Hepsî İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine kararname ile tâyin edilirler. Eskiden Vilâyet Meclislerine Valiler başkanlık ettikleri halde, bunlarda başkan, âzalar gibi tâyin ile getirilir.

Vilâyetler Arası Meclisinin bir veya müteaddit zabıt kâtibi vardır. Ayrıca merkezleri haricinde kendilerine bağlı diğer vilâyetlerde zabıt kâtibi yardımcıları bulunur. Lüzum gördükleri vilâyetlere murahhas âzalar da gönderebilirler.

Vilâyetler Arası Meclisleri kazaî selâhiyetleri İmindirler. Her türlü idari ihtilâfları I inci derecede halleden mahkemelerdir. Yetkileri dahiline giren meseleler; Valilerin tetkikini istedikleri işleri görüşmek ve reylerini bildirmek. Vasıtasız vergilerden, Nafia işlerinden. İntihaplarda âmme hizmetlerinin ifasından, memurların tâyin, terfi, maaş ve teakütlük işlerinden doğan ihtilâflara bakar. Bazı kanun ve nizamnamelere muhalefetten ve malî kanunlara aykırı hareketten dolayı para cezası hükmeder.

Vilâyetler arası Meclisi, İdarî kaza mevzularından başka âmme müesseseleri ve Commune'lerin umumî hesapları üzerinde bazı tetkik selâhiyetlerini haizdir.

Vilâyetin İdare organlarını ve vazife ve selâhiyetlerini gördükten sonra teşkilâtını tetkik ettiğimiz (Rennes) vilâyetinin devlet hizmetlerini gören dairelerini kısaca gözden geçirelim :

A — Valilik Makamı servisleri :

- Hususî Kalem
- Genel Sekreterlik
- Daire Amirliği
- Polis Müdürlüğü
- Malî İşler ve Cornmune'ler Müdürlüğü
- İçtimai Yardım Müdürlüğü
- İktisadî ve Ticarî İşler Müdürlüğü

B — Valilik teşkilâtı dışındaki diğer servisler :

- Akademi Müfettişliği
- İlk Tedrisat Umum Müfettişliği
- Teknik Tedrisat Müfettişliği
- Ziraat Müdürlüğü
- Ziraat Mühendisliği
- Veteriner Müdürlüğü
- Eski Muharipler Müdürlüğü
- Vilâyet Arşiv Şefliği — İmar Müdürlüğü
- Küçük Sanatlar Mümessilliği — Ticaret ve Sanat Odası
- Hava Yolları İdaresi
- Demir Yolları İdaresi
- İstihbarat Bürosu
- Mahrukat Bürosu
- İktisadî İşler Kontrol ve Tahkik Bürosu
- Gümrük Müdürlüğü
- Sular ve Orman İdaresi
- Milli iktisat Müfettişliği
- Maliye İdaresi
- Kaçakçılık ve İhtikâr Müfettişliği

- Jandarma müfettişliği ve Alay Komutanlığı
- Deniz Yolları idaresi
- Maden Mühendisliği
- Yiyecek Maddeler Müfettişliği
- Şose ve Köprüler Mühendisliği
- Ölçü ve Tartı Aletleri Müfettişliği
- Sanayi İstihsal Müfettişliği
- Nüfus İşleri Müfettişliği
- Radyo Müdürlüğü
- İaşe Müdürlüğü
- Şhircilik ve Harp Tahribatım İmar Müdürlüğü
- Sağlık Müfettişliği
- Düşkün ve İhtiyarlara Yardım Müdürlüğü
- Harp Malûlleri Yardım Servisi
- Spor ve Gençlik Müfettişliği
- İstatistik Müdürlüğü
- Turizm Bürosu
- Çalışma Müdürlüğü.

Sıralanan bu teşkilât, vilâyet çalışması hakkında bir fikir vermektedir. Bu suretle İdarî taksimat ve teşkilâtı hulâsaten görmüş oluyoruz.

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

La loi 6 Sep. 1947 Commune.

Loi du 22 Juin 1933 Departement.

Decret - loi du 6 Sep. 1926.

Manuel Eldmentaire du Droit Administratif — Marcel Waline

Droit Administratif — Jean Chaprat

Droit Administratif — Perrand — Charmantier Instruction Civique — E. Lesage.

Fransa'nın Taşra İdaresi — William Bennel Munro — Çeviren :

Vecihi Töniik (İdare Dergisinden)

ÇİFTÇİ MALLARININ KORUNMASI

I

Kemal HADİMLİ

Memleketimizde arazi kadastrusunun yapılmamış, sınırların tesbit edilmemiş, hendek, çit ve duvar gibi mâniler yardımıyla arazinin çevrilmemiş olması ve bunların ekseriyet itibarıyla açık ve dağınık bir vaziyette bulunması yüzünden geniş mânasiyle toprak üstü ve toprak altı ziraat mahsulleri devamlı surette zarar ve ziyana maruz kalmaktadır.

4 Ekim 1926 tarihinde mer'iyet mevkiine konulmuş olan 743 numaralı Türk Kanunu Medenisinin gayrimenküllerin tahdidini ve tahdit vecibesini tahmil ve tazammun eden 645, 646, 647 nci maddelerinin sarahatine ve 647 nci maddesinde iki gayrimenkülün birbirinden ayıran çit, duvar ve parmaklık gibi haillere işaret edilmiş olmasına rağmen bilhassa büyük arazinin çevrilmesindeki külfet ve müşkilât, küçük arazide bazan ihmal ve teseyyüp ve bazan masraf ihtiyarındaki zaruret sebebiyle mezru araziye hail ve manilerle korumak imkânı temin ve tesis edilememiştir.

Halkının mutlak ekseriyetini köylü ve çiftçi vatandaşlar teşkil eden memleketimizde bu hal, üzerinde dikkat ve ehemmiyetle durulması gereken mevzulardan biridir Geçim kaynaklarını toprakta ariyan bir milletin her şeyden önce ziraat mahsullerini, çift âlet ve edevatını ve daha şumullü mânasiyle çiftçilerin her çeşit mallarını korumak, onlara her ne suretle olursa, olsun, faili bulunsun

bulunmasın, şikâyet edilsin edilmesin, iras edilen zarar ve ziyânı derhal ödiyecek bir fon vücade getirmek, hem mal ve tasarruf emniyetini temin ve muhafaza etmek, hem bu yüzden doğacak emniyet ve asayiş vak'alarını önlemek bakımlarından devletin başlıca vazifelerindendir,

Köy Kanununun 54 ve 55 inci maddelerine dayanılarak mümkün mertebe sağlanabilmiş olan "Koruma" işi 1941 yılında yeni bir kanun mevzuu yapılarak ele alınmıştır. 10 Temmuz 1941 tarihinde yürürlüğe konulan 4081 numaralı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanım bu maksat ve gaye ile tedvin edilmiştir.

Ana hatları itibariyle aşağıda tahlili görülecek olan bu kanun filhakika mevzuatımıza ve hukuk dünyamıza bazı yenilikler getirmiştir. Meselâ mutazarrır tarafından şikâyet edilmese veya faili bulunmasa dahi zarar ve ziyânın tazmini prensibi kabul, zarar bedelini karşılayacak mahallî sandıklar tesis edilmiş ve bu esasların köylerde olduğu gibi belediye sınırları içinde ve dışında ziraî mahsulât elde edilen yerlerde de tatbiki yoluna girilmiştir.

4081 numaralı kanunun mucip sebepler lâyihasıyla Tarım, İşçileri, İktisat ve Adalet Komisyonlarının ve muhtelî komisyonun bu lâyiha üzerindeki çalışmaları kanunun şümulüne giren mevzularla bu kanunun ihzar, tanzim ve mer'iyet mevkiine konulmasındaki ihtiyaç ve zaruretleri izah etmektedir.

Gerek mucip sebepler lâyihası gerek encümenlerdeki ve umumî heybetteki müzakere ve tartışmalar ve nihayet kanuniyet iktisap eden metinler bu ihtiyaç ve zarureti vuzuh ile göstermektedir.

Bu yazımızla kanun maddelerinin şerh ve izahından ziyade kanunun esas itibariyle tanzim ettiği işleri, yani kanunun maksat ve mevzuu, tatbik sahası, çiftçi mallarının nelerden ibaret olduğu, vazifeli meclis ve hey'etleri, karar ve icra organlarıyla bunların vazife ve selâhiyetleri, intihap ve tâyin şekil ve suretleri, korumanın nasıl ve

ne şekilde yapılacağı, zarar ve ziyanın nereden ve ne suretle ödeneceği ve bu kanunun tatbikine ve kanun hükümlerine taallük eden diğer hususları, tanzim ve tespit edilen münasebetlerin mahiyetlerine göre tasnif ve izah edeceğiz. Ayrıca kanunun bu günkü ihtiyaçlara cevap verip vermediğini de araştıracağız.

Şu ciheti hemen zikrederim ki çiftçi mallarının korunmasına dair olan kanuna ait fikir hareketleri ve hazırlıklar onbir yıl kadar evvel Dahiliye Vekâletince hazırlanması derpiş edilmiş olan “Ziraî Asayiş Kanunu Tasarısı” ile başlar. Mezkûr vekâletçe o vakitler umumî müfettişliklere ve vilâyetlere yapılan bir tamimle bazı ihzari malûmat istenilmiş ve tatbikatçıların bu bapta fikir ve mütalâalarına müracaat olunmuştur. O tarihlerde kırk bin iki yüz koy ile 512 belediyeyi ve belediyeler ile köyler arasında kalan ziraî sahaları yakından alâkadar eden çiftçi mallarının korunması mevzuu etrafındaki düşünceleri diğer Bakanlıklarla Tarım Bakanlığından da sorulmuş ve bu Bakanlıkla temasa geçildikten sonra yapılan görüşmeli ve tartışmalar sonunda bu mühim ve şumullü iş doğrudan doğruya çiftçiyi alâkadar etmekte olduğundan lâyiha'nın Tarım Bakanlığınca hazırlanması üzerinde mutabık kalınmıştır. Geçirdiği hazırlık safhasını kısaca kayıt ve tesbit ettiğimiz çiftçi mallarının korunması kanunu lâyihası Tarım Bakanlığınca ihzar ve Hükümetçe tasvip ve kabul olunarak kanuniyet iktisabı için 15/5/940 tarih ve Kararlar Dairesi Müdürlüğü 6/2152 sayılı yazıya iliştilerle Başbakanlıktan Büyük Millet Meclisi riyasetine takdim olunmuştur.

Bu lâyiha'nın mucip sebepler kısmında hükümet dikkate değer fikirler ileri sürmektedir. Faydalı gördüğümüz bu gerekçeyi aşağıya alıyoruz :

“Memleketimizin vasi ve çiftçi arazisinin ekseriya dağınık ve açık olmasından dolayı bağ, bahçe ve tarla mahsulleri her memleketten ziyade kastî veya tesadüfî taarruza ve zararlara maruz kalmaktadır. Bu bal bazı mînta-

kalarda çiftçileri çiftçilikten bezdirecek derecede vahim bir mahiyettir. Umumî emniyetin temini ile muvazzaf bulunan jandarma teşkilâtı ile, bu işin hususiyeti itibariyle görülmesi elde edilen tecrübelerle istinaden kabil olmadığı kanaatini doğurmuştur. Bu itibarla çok sıkı bir takibi istilzam eden çiftçi mallarının korunması işleri için diğer memleketlerde de olduğu gibi hususî ahkâm vazı ve ayrıca bir teşkilât vücade getirilmesi hususu ziraî istif - salâtımızın korunması ve arttırılması, çiftçiler arasmdı bu yüzden sık sık çıkan münazaaların bertaraf edilmesi bakımlarından günün acil meseleleri sırasına girmiştir. Bu itibarla hazırlanmış olan merbut kanun lâyihasında evvelâ en ziyade taarruz ve zarara maruz kalan ve korunması icabeden çiftçi malları tâyin edilmiştir. Bu gibi malları koruyacak olan teşkilâtı mahallin muteber çiftçilerinden müteşekkil bir meclisin idare etmesi ve sahaların, ziraî daireler şeklinde tahdidi faydalı görülmüş olduğundan ona göre hükümler vazedilmiştir. Bu işlerde son mercii teşkil eden mürakabe meclisleri de, yine mahallin muteber çiftçileriyle en büyük mülkiye memurunun reisliğinde ziraat, veteriner ve emniyet müdür veya memurlariyle jandarma komutanından tereküp etmesi faydalı görülmüştür.

Mahallî idarelerin malî vaziyeti gözönünde tutularak bu teşkilât için lâzımgelen tahsisatın, yapılacak hizmete mukabil çiftçilerden alınması zarureti hasıl olmuştur. Bu meyanda diğer vergilerden muaf olan göçmenlerle çiftçi mallarına asgarî geçim haddi altında bulundukları tâyin edilen çiftçiler bundan istisna edilmişlerdir. Çiftçiye yeni bir yük tahmilinden ne kadar içtinap edilmesi icabettiği malvım olduğu halde mallarının korunması ve kat'ı bir zarardan kurtarılmasının temini için nisbeten çok hafif bir malî fedakârlık tahmil etmekten başka çare bulunamamıştır. Bu sebeple hem ziraî asayiş temin edilmiş ve hem de vukua gelecek olan tek tük zararlar derhal tazmin ettirilmiş olacaktır.

Başkasının malma kast ve taarruzun her ne sebeple olursa olsun cezasız kalmamasının ve bu suretle bu kanun terbiyevî bir mahiyet te temini maksadiyle çiftçi mallarına taallük eden suçlar hakkında takibat yapılması hususu şikâyeteye bağlanmamıştır. Gerek zarar gören çiftçinin zararının bir an evvel telâfisi ve gerekse işlenen suça mukabil verilen cezanın müessir olması için bir an evvel tatbiki hususlarının temini için bu suçların da ceza muhakemeleri usulü kanununun 423 üncü maddesi mucibince tatil zamanında, görülen acele işlerden sayılması faydalı görülmüş ve ona göre hükümler vazedilmiştir.

Memleketimizde İctimai ve İktisadî sahalarda her sene ciddî rahneler açan zirai asayişsizliğe bir an evvel enerjik hükümlerle nihayet verilebilmesi için hazırlanan merbut lâyihanın kanuniye kesbetmesi için lâzımgelen muamelenin bir an evvel yapılması hususu yüksek takdirlerine arz olunur.

Kaymakamların ve valilerin hissedilen ihtiyaç ve tatbikat itibariyle fikir ve mütalâalarına müracaat olunduktan sonra Tarım Bakanlığınca hazırlanarak hükümet tarafından Büyük Millet Meclisine sunulmuş olan mezkûr lâyihaya Büyük Millet Meclisi lâyık olduğu ehemmiyeti vererek sırasıyla Trım İçişleri, İktisat ve Adâlet Komisyonlarında ayrı ayrı ve etraflıca tetkik edilip projeye yeni fikirler ilâve edilmiş ve her komisyon fikir ve mütalâasını genişleterek ona müttekâmil bir şekil vermiştir. Nihayet Kamutayın 9/5/1941 tarihli oturumunda ittihaz buyurulmuş olan karara tevfikân Adalet, İçişleri, İktisat ve Tarım Komisyonlarından seçilen beşer üyenin iştirakiyle teşkil edilen bir muhtelit komisyon 12/5/1941 tarihinden 2/6/1941 tarihine kadar İçişleri ve Tarım Bakanlığının huzuriyle yaptığı toplantılarda lâyihaya son şeklini vermiştir.

Muhtelif oturumlardan sonra 2/7/1941 tarihinde Büyük Millet Meclisinin kabulüne mazhar olan lâyiha bu suretle kanuniye! iktisap etmiş ve 4081 numara altında

10/Temmuz/1941 tarih ve 4856 sayılı resmî gazetede neşir ve ilân edilmek suretiyle yürürlüğe konulmuştur.

4081 numaralı kanım hükümetçe “Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun” adıyla B. M. Meclisine sevk edilmiş olduğu halde o zamanki ziraat encümeni kanunun adını “Ziraat Asayışı Kanunu” şeklinde değiştirmişse de Dahiliye Encümeni kanuna “Çiftçi Mallarını Koruma Kanunu” ismini vermiştir. Daha sonra Adliye encümeni kanunun adını “Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun” diye değiştirmiş ve muvakkat encümen de bu adı ipka ettiğinden kanun bu ad ile kanuniyet iktisap etmiştir. Adliye encümeni mazbatasının buna ait kısmında şöyle denilmektedir : “lâyiha hey’eti umumiyesi itibariyle nazara alındığı takdirde mevzuun köy asayişine taallûkundan ziyade ziraî mahsullere iras edilen zararın müştereken tazmini suretiyle köylüler arasında bir tesanüt yaratmağa matuf mevzii ve iptidaî de olsa bir nevi ziraî sigorta şeklinde tecelli ettiği görülür. Muhafaza masraflarının da müştereken ödenmesi ayni esasa müstenittir. Bu itibarla lâyiha başlığının ziraat asayışı kanunu olarak değil, çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanun olarak tesbiti maksadı daha iyi ifade etmiş olur. Esasen asayişin temin ve muhafazası ayrı bir mevzu olmakla beraber Devlete bu hususta terettüp eden vazifelerin de lâyiki veçhile yapılageldiği derkârdır.”

38 Maddeden terekkep eden çiftçi mallarının korunması halindeki kanunun ihtiva ettiği hususlar ve tanzim ettiği münasebetler itibarî bir tasnif ile altı bölümde mütalâa olunabilir. Şöyle ki :

I — Kanunun esas itibariyle tanzim ettiği işler — kanunun mevzuu — çiftçi mallarının nelerden ibaret olduğu,

II — Nerelerde ve hangi mıntakalarda tatbik olunduğu —Kanunun tatbik sahası—

III — Vazifeli meclis ve hey’etler ve icra uzuvları, bunların intihap ve tâyin suretleri,

IV — Çiftçi mallarına, iras edilen zararın mahiyeti nedir ? Zarar ve ziyan kimler tarafından, ne şekilde tâyin ve tesbit olunur ? Tazminat ne suretle tediye edilir ?

V — Koruma tarifesı, koruma bütçesi ve koruma bedeli,

VI — Koruma bekçileri, teftiş ve mürakabe ve bunlara taallük eden kanun hükümleri,

ayrı ayrı izaha çalışılacaktır. Bunlardan başka bu kanunda zikri geçen veya kanunla atıf yapılabı 442 numaralı köy, 2/Temmuz/1330 tarihli kır bekçileri, 1580 numaralı Belediye, mülga ve mer'î 1426 ve 5442 sayılı Vilâyet ve İl İdaresi, Tahsili Emval, İcra ve İflas, Türk Ceza ve Ceza Muhakemeleri Ujsulü Kanunlariyle Türk Kanunu Medeni'sinin ve Borçlar Kanununun çiftçi mallarının korunmasıyle alâkalı metinleri de gözden geçirilecektir.

I — Kanunun vasıfları millîdir. Kanun millî karakter taşımaktadır. Kanun çiftçi ihtiyaçlarından ve millî zaruretlerden doğmuştur. Terceme, adapte ve iktitafi bir eser değildir.

II — Kanun halk idaresine ve halk iradesine müstenit bulunmaktadır. Karar organları seçimle iş başına getirilmiştir. Halk idare ve iradesine geniş ölçüde yer verilmiştir. Bu itibarla demokratik bünyeyi haizdir.

III — Kanun esas itibariyle köyü ve köy halkım istihdaf etmekte ve bunların geçimini sağlayacak maddeleri mahallî imkânlarla korumak maksat ve gayesini taşımaktadır. Kanunun beldeleri ve belde sakinlerini hedef tutan hükümleri istisnaî mahiyet arz etmektedir.

IV — Kanun, müeyyideleri itibariyle zarar ve ziyanla cezayı yani suç ile cezayı adalet ve İctimaî menfaat esasına istinat ettirmiş bulunmaktadır. Kanun istismarı men, zarar ve ziyanı mutlak surette tazmin, zarar veren şahsın veya zarara sebep olan kimsenin kat'î surette sorumluluğunu istihdaf eylemektedir.

I— KANUNUN MEVZUU

1 — Her Çeşit tarla, bağ, balıge, arsa ve cayır gibi umumî surette toprak üstünde ve toprak altında, havada ve suda ekili, dikili veya kendiliğinden üreyen ve türeyen, biten, yetişen her cins ve her nevi bütün nebatlar — yenecek, giyinecek, örtünecek, koklanarak, süslenecek, kullanılacak nebatlar— Orman Kanununun şümulü haricinde kalan ağaçlar, ağaçlıklar, ağaççıklar, söğütlükler, kavaklıklar, sazlıklar, pırnalıklar, fındık, üzve, muşmula, kocayemişi, armut, elma, kızılıcık gibi her çeşit yemiş ağaçları, yemişlikler, kavun, karpuz tarlaları ve her nevi sebzelikler.

2 — Ziraatte kullanılan veya ziraatla alâkalı olan her nevi menkul mallar; ziraat, çift ve harman alet ve edevatı, traktörler, biçer düğre, bağlar, tarar, savurur ve kurutur makine ve âletleri, t,riyor, milicem, kazayağı , kök dolduran âletleri, döven gibi harman makineleri, demir ve ağaç sapan, köten, pulluk ve beygir tırmığı gibi sürme makineleri, orak, tırpan, yaba, çatal, dibek, elek, kalbur gibi her nevi harman âlet ve malzemeleri, kesmek, yüzmek, biçmek, budamak, kazmak, kürümek işlerine yarıyan her türlü alât ve edevat, boyunduruk, ok, tekerlek, göden gibi araba malzemesi, her çeşit araba ve marabalar, koşum, yük, binek ve yarış hayvanları ve bunların koşumları ve başlıkları, nalları, çivileri alât ve edevatı, büyük ve küçük baş etlik ve damızlık her nevi hayvanlar, ağıl, mandıra., çiftlik, köy, bahçe ve bostan köpekleri, arılar ve arı kovanları, güvercin, piliç, tavuk, horoz, ördek, kaz ve hindi gibi her çeşit kafes ve kümes hayvanları gibi menkul mallarla her nevi gayri menkul mallardır. Kanunun Birinci maddesiyle korunması temin ve istihdaf edilen mallar; ziraatte kullanılan veya ziraatle alâkalı olan her nevi maddî menkul mallarla, maddî gayri menkul mallardır. Kanunun 1 inci maddesinin III numaralı bendinde sayılan su harkları, setler, bentler, hen-

dekler, çit, duvar gibi manialar, tarla, bağ, bağçe ve bostan yolları da korunacaktır.

Burada hukukî ifadesiyle “mal” mefhumu üzerinde durmağı faydalı bulmaktayız. (*)

Mal; bir hakkın mevzuunu teşkil edebilen ve nakitle kabili takdir bir kıymet arzeden şeylere denir. Mal hukukî bir tâbirdir ve bizim haricî âlemde müşahede ettiğimiz ve para ile değerlendirdiğimiz şeylere denir. Eşya, emvalin tazammununu, emval ise eşyanın şümülünü teşkil eder. Her mal eşyadandır, fakat her eşya, mal değildir. Mallar umumiyet itibariyle iki büyük kısma ayrılır :

1 — Maddî mallar, gayri maddî mallar,

2 — Menkul mallar, gayrimenkul mallar.

1 — Maddî mallar; maddî varlığı haiz ve umumî olan mallardır ki bunlar ihtiyaçların tesviyesine yarıyan hayvanlar, nebatlar, madenler ve arazi gibi şeylerdir. Maddî eşya da üçe ayrılır :

- a) Mülkiyete mevzu teşkil edebilen ve edemiyenler,
- b) İstimali istihlâk suretiyle vukubulan ve bulmuyanlar,
- c) Misli ve kıyemî olanlardır.

A) Mülkiyete mevzu teşkil edebilen ve edemiyen maddî eşya :

Maddî eşyanın büyük bir kısmı hususî mülkiyet hakkına mevzu olmakla beraber bir kısmı da mahiyetleri itibariyle mülkiyete mevzu olamazlar. Hava, deniz, carî sular gibi eşya bu cümledendir.

Devlet, vilâyet, belediye ve köy gibi âmme hukuku hükmî şahıslarının tasarruf ettikleri mallar da emvali

(*) İstanbul Üniversitesi Ord. Prof. Sayın Sıddık Sami Onar'ın İstanbul'da Mülkiye Mektebindeki Aynî Haklar Takrirlerine bakınız. Sahife : 1-14.

âmmе ve emvali hususiye diye ikiye ayrılır; âmmе emvali umumun istimal ve istifadesine tahsis edilmiştir. Yollar, sokaklar, umumî meydanlar, parklar, mektepler, hastahaneler, kışlalar âmmе emvalindendir. Türk Kanunu Medenisinin 641 inci maddesinin birinci fıkrasında yazılı sahipsiz şeylerle menfaati umuma ait mallardan bahsedilmiştir. Mezkûr maddeye göre sahipsiz şeyler ile menfaati umuma ait mallar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Hilâfî sabil olmadıkça menfaati umuma ait sular ile ziraata elverişli olmyan yerler, kayalar, tepeler, dağlar ve bunlardan çıkan kaynaklar kimsenin mülki değildir.

B) Maddî eşyanın ikinci kısmı istimali istihlâk suretiyle vukubulan ve vukubulmyan eşyadır.

Yiyecek maddeleri ve para gibi eşyanın, istimali istihlâk suretiyle vukubulduğu halde otobobil, ev eşyası, giyecek gibi şeyler bilakis müteaddit defalar kullanılmış olmadıkça istihlâk olunamaz. Hukuk sahasındaki bu tarifin ehemmiyeti bilhassa intifa hakkının kullanılmasında tebarüz eder ve ehemmiyet kazanır.

C) Misli ve kıyemî eşya :

Bir mukavele veya akdin mevzuu tâyin ve tefrik edilmiş olabilir. Meselâ bir sandal, bir otobobil, bir ev gibi veya bu suretle tâyin edilemezse şu yıl mahsulü buğday denilir. Bunlardan muayyen bir şeyin borçlusu borcunu aynen eda etmekle mükelleftir. Bil'akis misli bir şeyin borçlusu taahhüt ettiği şeyin cins, nevi ve vasfında muadilini vermekle taahhüdünden beri olur. Çünkü misli olan şeylerin her cüzü alacaklı için aynı mahiyet ve kıymeti haizdir. Binaenaleyh biri diğerinin yerini tutan şeylere misli denir. İstiklâk suretiyle istimal olunan eşya misliyatandır. Bununla beraber misli eşya, tâyin, tefrik ve irae suretiyle kıyemî haline de konulabilir.

II — Gayri maddî mallar :

Kâşiflerin keşifleri, muhterilerin ihtiraları, unvanı ticaret ve bir ticarethanenin müşterileri, edip, artist ve heykeltraş gibi şahısların mahsûlâtı fikriyeleri bu kısma dahildir. Bunlar tamamen mücerret mallardır.

III— Menkul mallar, gayrimenkul mallar :

Çiftçi Mallarının Korunması hakkındaki Kanunun birinci maddesinin iki numaralı fıkrasında, ziraatta kullanılan veya ziraatla alâkalı olan her nevi menkul ve gayrimenkul malların mezkûr kanuna göre korunacak çiftçi mallarından olduğuna işaret edilmiştir. Bu fıkra göre önceden menkul mallar ile gayrimenkul malları ayırt etmek icabeder.

Menkul mallarla gayrimenkul malların tefrik ve taksimi esas itibariyle eşya arasındaki bünye ve mahiyet farkına dayanır. Türk Kanunu Medenisinin 632 nci maddesinden itibaren tedvin olunan hükümlerde bu tefrik yapılmış ve gayrimenkullere müteallik hükümlerle menkul mallara müteallik hükümler ayrı fasıllarda gösterilmiştir.

Menkul mallar da ikiye ayrılır; maddî menkul mallar, gayri maddî menkul mallar. Maddî menkul mallar : Bunlar mahiyet ve bünyeleri itibariyle bir yerden diğer yere naklolunabilen mallardır. Bu nakil ya eşyanın bizzat hareketiyle olur, bütün hayvanlar gibi veya her hangi bir kuvvetin tesiriyle vukua gelir, cansız eşya gibi. Gemiler* hususî hükümlere tâbi tutulduğu gibi Deniz Ticareti ve İcra ve İflâs Kanunları bunları bazı ahvalde menkul ve bazı hallerde gayrimenkul mahiyette addederler. Gemiler bir noktada sabit ve müstakar olmadıklarından hakikî mânasiyle menkul maldır. Bunlar senetle tasarruf edilir, nâkiliyet ve halefiyet yollarıyla tedavülde de gayrimenkullerin bu suretlerle vâki olan el değiştirmelerinde merasime tâbi bulunduklarından bu bakımdan da gayrimenkule benzerler. Bunların şahıs gibi tâbiyetleri ve isimleri de vardır. Gemilerin kayıtlı oldukları liman bunların ikametgâhıdır.

Gayri maddî menkul mallar :

Bu mallar kanun nazarında menkul sayılmıştır. Bunların maddî varlıkları olmamakla beraber nakitle ölçüle-

(*) İstanbul Üniversitesi Ord. Profesörlerinden sayın Ebül'ulâ Mardinin Şahsın Hukuku Kitabına bakınız. Cüzü 2. Sahife 426.

bilen ve tapu sicillinde müstakillen ve ayrı bir sahifede mukayyet haklardan mâda bütün haklar bu kısma dahildir. Bunların başlıcaları şunlardır :

1— Gayrimenkullara taallük eden muvakkat veya feri haklar,

2— Alacak, bir şahsî rabıta olmakla beraber nakitle ölçülmesi mümkün bir kıymeti olan bu rabıta aynı zamanda kanunen bir mal sayılmıştır.

3 — Edebi ve sınaî mülkiyet ve ihtira beraatları üzerindeki haklar,

4 — Devir ve intikali mümkün ve nakitle kıymeti ölçülebilen imtiyazlar,

5 — Ticaret Kanununun 126 ncı maddesinde gösterilen ve ticarethane mefhumunun şümulüne dahil bulunan tesisat, hakkı icar, isim ve unvan, alâmeti farika, sanata müteallik ve şahsa ait model ve resimler ve müşteriler gibi, bunların cümlesi hu kukan ticarethanenin şümulüne dahildir.

6 — Esham ve tahvilâtır.

Gayrimenkul mallar :

Bunlar umumiyet itibariyle bulunduğu yerde sabit olan ve nakledilemeyen eşyadır. Bir arsa, bir ev gibi. Fakat Medenî Kanunun 632 nci maddesinde maddiyetleri itibariyle gayrimenkul mallar gösterildiği gibi hakikî gayrimenkul olmıyan bazı eşya da kanunen gayrimenkul sayılmıştır. Bu maddeye göre üç nevi gayrimenkul vardır :

1 — Arazi,

2 — Tapu siciline müstekil ve daimî olmak üzere ayrıca kayıt olunan haklar,

3 — Madenler.

Bunlardan arsa, bağ, bahçe, tarla, arazi ve bunların üzerindeki binalar, ağaçlar arz üzerinde sabit bulundukları müddetçe gayrimenkuldür. Bunlardan arz, mahiye-

ten ve tabiaten gayrimenkuldur. Diğerleri ona teb'an onunla ittisali baki kaldığı müddetçe gayri menkul sayılmıştır. Bunlardan mâda Kanunu Medeninin 619 uncu maddesiyle kabul edilmiş olan cüzü mütemmimler de gayrimenkul addolunmuştur. Çünkü gayrimenkullerin esaslı unsurlarını teşkil eden ve o şey tahrip edilmeksizin ayrılması mümkün olmıyan şeyler asıl şeyin mahiyetini iktisap etmektedir.

2— Tapu sicillinde müstakil ve daimî olmak üzere mukayyet bulunan haklar gayri maddî gayrimenkullerdir. Bir şahıs lehine olmayıp bir gayrimenkul lehine tesis olunan haklar mal mahiyetinde ve müstakil değildir. Bunlar diğer bir malın unsurlarındandır. İrtifak bu mahiyettedir. Ancak bir şahıs lehine tesis edilen ve bu suretle bir arz dolayısıyla değil, müstakillen sahibine merbut bulunan haklar vardır ki bunlar da maldan sayılır. İntifa, sükna ve inşaat hakları gibi. Ancak bu hakların gayrimenkul mallar meyanma ithali için iki şartın 'tahakkuk ve içtimai lâzımdır. Evvelâ bu mahiyetteki hakkayyet olmalıdır. Bunlar da menlehülhak bir şahıstır. Saniyen bu haklar daimî olmalıdır. Muvakkat olarak müstakillen tescil olunan haklar mal olmakla beraber gayrimenkul sayılmazlar. Daimiliği kanunumuz işaret ve tarif etmemiştir. Müelliflerin reylerine göre, bu 30 yıldan fazla bir müddettir. Yani yukarıda zikri geçen haklar ve mümasilleri 30 yıl ve daha fazla müddet için tesis edilmiş olmalıdır. Bu suretle tapu sicilline daimî ve müstakil olmak üzere mukayyet bulunan haklar gayri maddî gayrimenkul addedilir ve bunlara da gayrimenkul hükümleri tatbik olunur.

3 — Madenler :

Kanunlar madenleri de gayrimenkul saymıştır. Madenlerin tasarrufuna, madenler üzerinde hak iktisabına müteallik hükümler maadin nizamnamesinde gösterilmiştir. Bunlar gayrimenkul hükümlerine tâbi tutulduğundan gayrimenkuller üzerinde mümkün olan muamelelere mevzu teşkil ederler.

II— Kanunun tatbik sahası :

Çiftçi Mallarının Korunması hakkındaki Kanun nerelerde tatbik olunacaktır ? Diğer bir ifade ile kanunun tatbik sahası nereleridir ?

Kanun yurdumuzda umumiyetle üç mıntakada tatbik olunmaktadır.

A) 442 numaralı Köy Kanununa göre tâyin ve tesbit edilen köy sınırları içinde,

B) Belediyelerin, bazı şehir ve kasabaların, iskân mahalli haricinde kalan ve fakat belediye sınırları içinde bulunan mahallerde,

C) Her belediye hududu muhakkak bir belediye veya köy sınırına bitişik olmayabilir. Belediye sınırları ile köy sınırları arasında kalan ve belediye ve köy sınırları içine girmiyen arazi de mevcuttur. Binaenaleyh şehir ve kasaba sınırları haricinde kalmakla beraber ziraî mahsulât elde edilen sahalarda da kanunun tatbik sahasına dahildir.

4081 numaralı kanunun 2 nci maddesi; kanun hükümlerinin ;

a) Köy sınırları içinde,

b) Şehir ve kasaba haricinde olup, belediye hududu içinde veya dışında bulunsun, ziraî mahsulât istihsal edilmekte olan sahalarda tatbik olunacağını âmindir.

Bu sahalarda tatbik olunacak, kanunun hükümleridir, 2. nci maddedeki “kanun hükümleri” tâbiri dikkati çekecek mahiyettedir. Filhakika kanunların madde ve fıkraları her zaman hüküm taşımaz. Bunlar bazan şart, vasıf, lüzum, emir ve tenbihleri, bazan da hükümleri ihtiva ederler. Meselâ memurlar, bir yıllık gelirlerinin nısfından fazlasına borç yapamazlar. Bu, memurların muayyen bir miktardan yukarı borçlanamayacaklarını emir eden bir fıkradır. Bu fıkra hüküm taşımamaktadır. Meselâ memurlar kumar oynayamaz ve oynatamazlar. Bu da bir nehi-

dir. Bu fıkra da hüküm taşımamaktadır. Bir yıllık gelirinin nisfından fazlasına borç yapan memur sınıf tenzili cezasıyla cezalandırılır. Kumar oynayan veya oynatan memurlar ihraç edilir. Bunlar da birer hükümdür. Hüküm; şahıs veya şahıs hakları yahut emval üzerinde hukukî tahavvülat vücade getiren bir keyfiyettir. Bu itibarla 4081 numaralı kanunun ikinci maddesinin baş tarafında yazılı “bu kanunun hükümleri” ibaresini, mezkûr kanunun maddeleri tamamen hüküm ihtiva etmediği cihetle “bu kanun veya bu kanun metinleri” yahut “ bu kanunun maddeleri” mânasına almak ve anlamak icabeder.

Kanunun ikinci maddesinin iki numaralı fıkrasında “şehir ve kasaba haricinde” ibaresi kullanılmıştır. 442 numaralı Köy Kanununun birinci maddesinde nüfusu 2000 den aşağı yurtlara köy, nüfusu 2000 ile 20000 arasında olanlara kasaba ve 20000 den çok nüfuslu olanlara şehir adı verilmiştir. Bununla beraber 1580 sayılı Belediye Kanununun ikinci maddesi nüfusu 2000 den aşağı olsa da ilçe ve il merkezlerinde ve nüfusu iki binden fazla olan yerlerde belediye teşkilini mecburî kılmıştır. Bunlara, ihtiva ettiği nüfus miktarına göre, şehir ve kasaba adı verilmiştir. 4081 numaralı kanunun ikinci maddesinin bir numaralı fıkrasında “köy sınırları içinde” ibaresi kullanılmış olduğuna göre köy sınırları içinde kalan binalı, binasız, yol, meydan, sokak, arsa, harmanyeri, bağ, bahçe ve türlü arazi ve saha dahilinde kanun tatbik edilecektir. O halde Çiftçi Mallarının Korunması hakkındaki Kanun köylerde kat’î ve mutlak surette tatbik olunacaktır. Köy sınırları içinde bu kanunun tatbik edilemeyeceği her hangi bir saha yoktur. Kanunun aynı maddesinin 2 numaralı fıkrası birinci fıkradan ayrı bir hususiyet taşımaktadır. Bu fıkra “şehir ve kasaba haricinde olup, belediye hududu içinde veya dışında bulunsun, ziraî mahsulât istihsal edilmekte olan sahalarda tatbik olunur.” Denilmektedir.

Şehir ve kasabaların meskûn binaları ihtiva eden toplu kısımları bahçe ve bağlar ile ve her mahallin husu-

siyetlerine göre bir kısım avlu ve arazi ile çevrilmiştir. Kanuna konulan “şehir ve kasaba haricinde olup” ibaresiyle şehir ve kasabaların binaları ihtiva eden toplu kısımları dışında kalan sahalara kastedilmiştir. Ancak fıkranın bu şartından başka ikinci bir şartı da bu sahalara, ziraî mahsulât istihsal edilen sahalara olmalıdır. Yani hem şehir ve kasabalar dışında kalan ve hem bunlar da ziraî mahsulât istihsal edilen sahalara kanunun tatbik mahallidir. Bu sahalara belediyelerin yani şehir ve kasabaların kanunî sınırları dışında olsa dahi kanun oralarında da tatbik olunur.

Belediye sınırlarını çeviren köyler bulunduğu gibi belediye sınırlarından çok uzaklarda köyler arasında kalan ve köy sınırları içine girmiyen arazi parça ve sahalara da vardır ve buralarda çiftçi malları da bulunabilir. Beldeye uzak olmakla beraber köy sınırları dışında kalan bu sahalarda da mezkûr kanun tatbik olunacaktır. Bu mevzu Adalet Komisyonunda görüşülmüş ve Tarım Bakanının bu teklifi komisyonca uygun bulunarak bu ihtiyacı karşılayacak ikinci fıkra kaleme alınmıştır. Adalet Komisyonunun 3/5/1941 tarih ve 1/409/40 sayılı mazbatasında bu cihet şu suretle ifade edilmiştir.

“Dahiliye encümeni mazbatasında “Devlet zabıta teşkilâtı” şehir ve kasaba işlerinde vazifelerini tamamiyle yapabilmektedir. “Ayrıca mevcut belediye zabıtası da belediye işlerini takip edebiliyor” “ancak büyük ekseriyeti çiftçi sahası olan şehir ve kasabalar haricinde” devlet zabıtasının şehir ve kasaba içi kuvvet, emniyet ve asayişin koruyabilmesini iddia etmek hiç bir zaman kaabil olamaz” denildiğine göre bu encümence de esas maksadın köy ziraatını koruma bakımından hususî hükümlerin vazına ihtiyaç gösterildiği istidlâl olunabilir. Şehir ve kasaba dahilinde bu kabil hususî hükümlerin tatbikini istilzam edecek vaziyetlerin hiç bir veçhile mevcut olmadığı neticesine varan encümenimize kanun hükümlerinin esas itibarıyla köylerde tatbikini kabul etmekle beraber Ziraat Vekilinin bu hükümlerin ziraî sahalara da teşmi-

linin faydalı olacağı hakkındaki izahatı yerinde görülerek bu vaziyetleri karşılıyacak bir hükmün, ikinci bir fıkra halinde, birinci maddeye derci ekseriyetle karar altına alınmıştır. Bu kabil sahaların ufak mikyasta arazi parçalarına münhasır kalması halinde veya şehirle olan mesafesi, diğer köylerle olan irtibatı mülâhazasıyla her hangi bir köye raptedilebilmesi kanunun tatbik kabiliyeti bakımından faydalıdır. Bu hususta muvakkat encümen de görüşünü mazbatasında tesbit eylemiştir. Muvakkat encümenin 9/6/1941 tarih ve 1/409/2 sayılı mazbatasında şöyle denilmektedir : “Kanunun tatbik sahasına taallûk eden birinci maddesi hakkında belli başlı iki mütalâa mevcuttur. Bunlardan birincisi Dahiliye Encümeni mazbatasında yazılı olduğu veçhile kanunun her yerde, köylerde olduğu kadar şehir ve kasabalarda da tatbik edilmesi, diğeri ise hususî bir mahiyeti haiz olan kanun hükümlerinin şehir ve kasaba dahilinde cari olmaması merkezindedir. Lâyiha, hükümetin mucip sebeplerinde de izah bulunduğu üzere geniş sahalar içinde ve dağınık bir halde bulunan bir araziye iras olunan zararları men ve telâfi maksadiyle ihzar edilmiş bulunduğuna göre bunu temine yarıyan hükümlerin şehir ve kasaba dahilinde de tatbikini icap ettiren bir vaziyet mevcut olmadığı gibi şehir içindeki muayyen bir tarla veya bahçeye yapılan zararın bütün bir şehir halkı arasında taksim gibi tatbiki hem güç, hem de mahzurlu ve maksat harici neticeler tevhit edeceği cihetle Adliye Encümeni tarafından kaleme alınmış olan birinci maddenin aynen kabulüne,,, karar verilmiştir.”

Esasen 442 sayılı Köy Kanununun köylerin sınırlarını tesbit eden dördüncü maddesinin 6 numaralı bendinde “bir köyün sınırı mutlaka diğer köyün siniriyle birleşmek lâzımgelmez. iki köyün sınırları arasında eskidenberi hiç bir köyün malı sayılmıyan boş arazi, dağlar, ormanlar, yaylalar varsa bunlar yine sınırın dışında bırakılmalı” denilmiş ve çiftçi mallarını ihtiva edecek olan bu kabil sahalarda da kanunun tatbiki kabul edilmiştir.

Ancak köy sınırları dışında kalıp ta. ziraî istihsal sa-

hası olan ve belediyeye uzak bulunan yerleri mürakabe hey'etleri kanununun 8 inci maddesinin 6 ncı fıkrasının 2 nci bendi gereğince yakın köye bağliyabilir. Bu suretle o sahadaki çiftçi mallarının korunması da sağlanmış oluyor demektir, Kanunun yeniliklerinden biri de budur. Görülüyor ki kanun iki ziraat ve koruma sahası ihdas ve kabul etmiştir. Bunlardan biri köy sınırları içinde bulunan ve diğeri bu sınırların dışında kalıp belediye hudutlarıyla mukayyet olmıyan bir sahadır. Bununla beraber bu iki saha yekdiğerinden kat'î surette ayrılmış değildir. Belediye hudutları içinde bulunsun bulunmasın, çünkü köy sınırları dışında kalan ziraat ve koruma sahalarındaki korumaya müteallik vazifeler belediye hudutları içinde müteşekkil bulunan koruma meclislerine ve köy sınırları içindeki koruma işleri de köy ihtiyar meclislerine verilmiştir. Bir köyün sınırı diğeri bir köy veya belediye sınırında nihayetlenmemesi kaabil ve mümkün bulunmuş olmasına binaen belediye bulunan mahallere saatlerce uzak olup iki köy sınırı arasında kalan mezru arazinin koruma işleri belediye hudutları içinde müteşekkil bulunan koruma meclisleri tarafından görülecektir. Bu hal, mutazarır şahsı pek yakında bulunan köy ihtiyar meclisine müracaattan men edecek ve onu saatlerce uzak mesafedeki koruma meclisine müracaata mecbur bırakacaktır,

Kanun vazıı ender de olsa bu istisnâî vaziyeti teemmül etmiş ve kanunun yukarıda temas ettiğimiz mürakabe hey'etinin vazifelerini gösteren 8 nci maddesinin 6 ncı fıkrasıyla bu müşkülü halleylemiştir. Mezkûr fıkra; "İkinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı sahanın hudutlarını tâyin ve tesbit etmek. Mürakabe hey'eti lüzum gördüğü hallerde bu sahanın hudutlarını değiştirebileceği gibi yakınlık ve çiftçilik münasebetleri veya korumada kolaylık gibi mülâhazalara binaen bu kanunun tatbiki bakımından mezkûr sahanın bazı parçalarını veya tamamını en uygun gördüğü köye bağliyabilir" denilmiştir.

Şu hale göre kanunun tatbikatında ziraî sahanın icabında korumada kolaylık bakımından bağlılığı değişti-

rilebilecektir. Bu vaziyet ziraat sahalarının ve koruma işlerinin doğurduğu zarurî bir netice olarak mülâhaza edilebilir.

III — Çiftçi mallarının korunması ile vazifeli meclis ve heyetler :

Çiftçi mallarına iras edilen zarar ve ziyanın tesbiti ve nakden tâyin ve takdir, korucu ve bekçilerin adedinin tesbiti ile intihabı, çalışma şartlarının ve müddetinin belirtilmesi, hayvanlar için müşterek çoban tutulması, suların mezruata ve yollara yapacağı tahribatın önlenmesi, su arklarının, su bentlerinin, hendeklerin temizlenmesi gibi çiftçi mallarının korunmasını istihdaf eden vazife ve selâhiyetler için kanunla üç organ ihdas edilmiştir. Bunlar köylerde köy ihtiyar meclisi, belediye sınırları içinde yani şehir ve kasabalarda çiftçi mallarını koruma meclisi ve her iki meclise nazaran daha geniş vazife ve salâhiyetleri haiz olan ve bu meclislerin üzerinde nezaret ve mürakabe salâhiyetine malik bulunan murakabe hey'etleridir.

İçişleri ve Tarım Bakanları ile valiler veya bunların vazifelendirdiği kimseler tarafından ihtiyar meclisi, koruma meclisi ve mürakabe hey'etlerinin muamele ve çalışmaları teftiş olunur. Bunlar teftiş makamlarıdır. Bununla beraber valiler kanunun matluba muvafık bir şekilde işlemlerini ve hataların ıslahını mürakabe hey'etlerinden talep edebilirler. Bu cihet muvakkat komisyonun mazbatasında şöyle ifade edilmiştir; “Koruma ve ihtiyar meclisleriyle Mürakabe hey'etlerinin vazife ve salâhiyetlerinin başlıcaları 7 ve 8 inci maddelerde gösterilmiştir. Kanuna hayatîyet verecek olan bu vazifelerin hüsni suretle ifasını temin encümenimizi ehemmiyetle alâkalandıran bir mevzu olmuştur. II ci maddenin bu teşekküllere ait muamelât ve mesaisinin mahallin en büyük mülkiye âmiri veya onun tavzif edeceği kimseler tarafından devamlı bir teftişe tâbi tutulacağı hakkında ihtiva eylediği hükümlere ilâveten valilere ayrıca bir umumî mürakabe selâhiyetinin tanınması ve tatbikatta müşahede edilecek yolsuzlukların valinin talebi üzerine mürakabe hey'etince is-

lâh edilebilmesi kanunun iyi tatbikine matuf tedabir cümlesindendir”.

Bu organlardan başka, çiftçi mallarını filen korumak, iras edilen zarar ve ziyanın devamına mani olacak tedbirleri almakla beraber zarar ve ziyanı meydana getiren delilleri toplayarak keyfiyeti koruma veya ihtiyar meclislerine bildirmek ve imkân bulunan yerlerde bir zabıt varakası tutmakla vazifeli koruma bekçileri ihdas edilmiştir.

Köylerde çiftçi mallarının korunmasıyla vazifeli köy ihtiyar meclislerinin intihabı hususî kanuna, Köy Kanununa tâbidir. Koruma meclislerinin seçimine gelince : Koruma meclisine üye seçilebilmek için belediye meclisine üye seçilebilmek vasfı ve şartlarını haiz olmakla beraber aynı ziraat sahada ziraatle meşgul bulunmak lâzım ve kâfidir. Bunların belediye sakini olup olmadığına bakılmaz. Ancak bir mecliste akrabalık bakımından birleşemeyeceklerle dair olan Köy Kanununun 2329 sayılı kanunla muaddel 30 uncu maddesi hükmü bu seçimlerde de carîdir. Koruma meclisi üyelerinin müddetleri dört yıldır. Her seçimde beşi asil ve beşi yedek olmak üzere on kişi seçilir. Asil üyeler arasında inhilal vukunda yedek üyelerden en fazla oy kazanmış olan asil üyeliğe geçer. Eşit oy almış olanlar arasında kura çekilir. Koruma meclisi, vazife gördüğü belediye sınırları içinde, varsa ticaret ve sanayi ve ziraat odalarının iştirakiyle belediye meclisi tarafından gizli oyla ve dört yıl müddetle intihap olunur. Koruma meclisi beş asil üye arasında gizli oyla bir başkan ve bir başkan vekili seçer.

İhtiyar ve koruma meclislerinin müzakere nisabı kanunen muayyen üye adedinin nısfından bir fazlasıdır. Yani bu meclisler muayyen üye adedinin nısfından bir fazlasıyla içtimalar yapar. Karar nisabı ise mevcut üyenin ekseriyetidir. Yani meclisin mevcut üyesinin ekseriyetiyle karar verilir. Reyde eşitlik halinde başkanın bulunduğu taraf tercih olunur. Başkan ve üyeler şahıslarına ait olan

veya Köy Kanununun 30 uncu maddesinde yazılı akrabalarıyla ilgili bulunan işlerin müzakeresine iştirak edemezler. Bu gibi hallerde veya hastalık halinde yahut diğer meşru mazeretler sebebiyle üye noksanı yüzünden içtima edemiyen meclisler yedek üyelerin iştirakiyle içtima ederler. İhtiyar ve koruma meclislerine 4081 numaralı kanunun tahmil ettiği hizmetleri görmekte olmalarından dolayı koruma sandığından her hangi bir ücret verilmez. Ancak uzak mesafeler için nakil vasıtası bedeliyle ehli vukufun zarurî masrafları koruma sandığından ödenir ve zarar failinden alınarak sandığa iade olunur. Kanunun 9 uncu maddesinde zikredilen “masraflar” tâbirinin şumulüne bunlar dahildir.

Şikâyetçinin zarar iddiası sabit olmazsa yapılan masraflar kendisine ödettirilir.

1 — Çiftçi mallarını koruma bakımından koruma ve ihtiyar meclislerinin vazifeleri şunlardır :

Koruma kadrosunu, koruma bütçesini, senelik koruma ücret ve tarifesini tesbit ederek bunları bağlı bulunduğu mürakabe hey’etinin tetkik ve tasvibine sunmak :

2 — 442 sayılı Köy Kanununun 71 inci maddesinde yazılı vasıf ve şartlara göre koruma bekçiliğine ehil gördüklerini seçerek bunların tâyinlerini yerine göre kaymakam veya valinin tasdikine arz etmek ve bu bekçilerin adetlerini, çalışma şartlarını ve çalışma müddetlerini tesbit eylemek ve vazife görecekleri bölgeleri tesbit ve tefrik etmek, bekçilere para veya mal olarak verilecek aylık veya yıllık kararlaştırmak, bunların vazifelerini iyi görmek için lüzumlu tedbirleri almak,

3 — Hayvanlar için müşterek çoban tutmak,

4 — Suların mezruata ve yollara yapacağı tahribatı önlemek ve su arklarını ve su hendeklerini, tarla ve bahçe yollarını tamir ettirmek ve bu yüzden doğacak masrafları bütçe harici olarak alâkalılar arasında istifadeleri nisbetinde taksim ve tahsil etmek ve bu işlerde fiilen

çalışmak isteyen alâkalıları çalıştırmak ve suların sivrisinek yetişmesine müsait birikintiler yapmasına mani olmak ve bu maksat için açılan kanallar ve yolları kurutulmuş olan toprakları muhafaza etmek,

5 — Çiftçi mallarına iras edilen ve miktarı elli lirayı geçmiyen zarar ve ziyan işlerine Köy Kanununda yazılı usulî hükümlere tevfikân bakmak,

6 — Kanunun 14 üncü maddesinde yazılı inzibat cezalarını vermek,

7 — Kanunda yazılı diğer müteferrik işleri görmek —ehli vukuf seçmek gibi —

Mürakabe hey'eti :

Kanunun 3 üncü maddesinin son fıkrası gereğince her ilçe ve il merkezinde birer mürakabe hey'eti bulunur. Mürakabe hey'etine üye seçilebilmek için belediye meclisine üye seçilebilmek vasıf ve şartlarına sahip olmak ve aynı zamanda o ziraî sahada ziraatle meşgul bulunmak lâzımdır. Bunların belde sâkini olup olmadığına bakılmaz. Ancak Köy Kanununun bazı akrabaların bir mecliste birleşmeyeceklerine dair olan muaddel 30 uncu maddesi mürakabe hey'eti seçiminde de carîdir. Mürakabe hey'eti, il merkezinde valinin idare mensuplarından seçeceği bir zatın, ilçelerde kaymakamın başkanlığı altında ziraat, veteriner müdür veya memurları ile yukarıda, izah ettiğimiz veçhile Belediye meclisi tarafından ayrıca intihap edilen beş üyeden teşekkül eder. Mürakabe hey'eti kanunen muayyen olan hey'etin ekseriyetile içtima ve çoklukla karar ittihaz eder. Oylarda eşitlik halinde başkanın bulunduğu tarafın reyî tercih olunur. Başkan ve üyeler kendilerinin veya Köy Kanununun muaddel 30 cu maddesinde yazılı hısımlarının alâkalı oldukları işlerin müzakeresine iştirak edemezler. Bu gibi hallerde veya hastalık veyahut diğer meşru mazeretler sebebiyle üye noksanı yüzünden toplanamayan hey'et yedek üyelerin iştirakiyle içtima eder.

Miirakabe hey'etlerinin vazife ve salâhiyetleri :

1 — Koruma kadrosunu, koruma bütçesini ve senelik koruma bedel tarifesini, kanunun 15 inci maddesine göre tetkik ve tasdik etmek ve bunlarda lüzumlu gördüğü tâdilleri yapmak,

2 — Mıntakası dahilindeki köylerde malî ve ziraî durumları bir koruma bekçisinden ayrı olarak korucu tutmağa elverişli olmıyanları tâyin ve tesbit etmek,

3— Koruma ve ihtiyar meclisleri kararlarına karşı vukubulan itirazları tetkik etmek ve karara bağlamak,

4 — Koruma ve ihtiyar meclislerinin bu kanunda gösterilen vazife ve salâhiyetlerini devamlı surette mürakabeye tâbi tutmak,

5— Hayvanların sureti muhafazasına ve şevki idaresine ve geçecekleri yolların tâyinine, tarla, bağ ve bahçe sınırlarının belli edilmesine veya bu yerlerin korunmasını temin için mahallince yapılması mümkün ve mutad olan maniaların konulmasına, tarla yolları ve su arkları ve sınır hendeklerinin tesbitine dair koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından yapılan teklifleri tetkik ederek karara bağlamak,

6 — Bu kanunda gösterilen diğer işleri yapmaktır.

Miirakabe hey'eti bunlardan başka;

Kanunun ikinci maddesinin 2 numaralı fıkrasında yazûi sahaların sınırlarını tâyin ve tesbit eder. Lüzum gördüğü takdirde bu sahaların sınırlarını değiştirebileceği gibi yakınlık ve çiftçilik münasebetleri veya korumada kolaylık mülâhaza)ariyle mezkûr kanunun tatbiki bakımından bu sahaların bazı parçalarını veya tamamını en uygun gördüğü köye bağlar.

İhtiyar ve koruma meclisleri veya bunlardan biri ile diğeri arasında tekevvün eden ihtilâfları her ikisinin tâbi bulunduğu mürakabe hey'eti, bunlar ayrı ayrı mürakabe

hey'etlerine tâbi iseler bunlardan en yakın olanı tehaddüs eden ihtilâfî kat'î surette hal ve fasleder.

IV — Çiftçi mallarına iras edilen zararın mahiyeti nedir ? Kimler tarafından ve ne şekilde tâyin ve tesbit olunur ? Tazminat ne suretle tediye edilir ? Zarar ve ziyanın vukuu haberini müteakip kanunun 25 inci maddesi gereğince koruma veya ihtiyar meclisinin seçeceği vukuf ehli; fiili haber veren bekçi ile birlikte en çok 24 saat içinde vak'a mahalline giderek zararın miktarını ve hangi şartlar altında yapıldığını tahmin ve tesbit ve bunu bir zabıt varakasıyla tevsik eder. Mühim işlerde vukuf hey'etine koruma veya ihtiyar meclisi âzasından bir veya bir kaçı iştirak eyler. Bu suretle tutulacak zabıt varakası ve işe müteallik evrak derhal koruma ve ihtiyar meclisine tevdi olunur.

4081 sayılı kanunun 26 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre koruma veya ihtiyar meclisleri resen el konulan veya zarara uğradığını iddia ederek tazminat talebinde bulunan kimsenin talebini ya tazminatı mucip bir vaziyet görmiyerek red eder veya zararı vâki ve tazminat talebini muhik görerek bir miktar tazminat itasına karar verir. Birinci vaziyette yani tazminat talebinin reddine karar verildiği takdirde mutazarrır olduğunu ileri süren şahıs bu karar aleyhine beş gün içinde sulh hakimine müracaatla itiraz edebilir. Mutazarrırın bu talebinin sulh hakimliğince tetkik edilebilmesi için depozito yatırılmasına ihtiyaç ve lüzum yoktur.

Koruma ve ihtiyar meclisi tazminat itasına karar verdiği takdirde tazminat miktarı ya 20 liraya kadar veya 20 lira ile 50 lira arasındadır. Hükmolunan tazminat miktarı 20 liraya kadar ise bu karara karşı yine beş gün zarfında sulh hakimine müracaatla itiraz olunabilir. Ancak zararı ika eden tarafından vukubulan itirazlarda koruma ve ihtiyar meclisi tarafından tazminine karar verilen paranın itirazla birlikte koruma sandığına depo edilmesi şarttır. Tazminine karar verilen para koruma sandığına

depo edilmedikçe sulh hakimliğince itiraz olunan karar tetkik olunmaz.

Koruma veya ihtiyar meclisi tarafından tazminat talebinin reddi veya 20 liraya kadar olan tazminat kararlarına karşı vukubulan itirazları sulh hâkimi zarar mahallinde veya tarafları dinlemek suretiyle değil, ancak evrak üzerinde tetkik eder. Hakim tetkikatını itiraz olunan kararı ya tâdil veya tasdik etmek suretiyle bir hafta içinde neticelendirmekle mükelleftir. Duruşma, ancak maddî hata vukuu veya sahtelik iddiası halinde ve hakimin göreceği lüzum üzerine yapılabilir.

Eğer koruma ve ihtiyar meclisi tarafından verilen tazmin kararı 20 liradan yukarı ise bu takdirde alâkahlar tarafından tazminat miktarı kadar paranın depo edilmesine lüzum kalmadan yine beş gün içinde sulh hakimine itiraz olunabilir. Yani, aleyhine 20 liradan yukarı tazminat kararı verilen kimse — ki bu şahıs ya bizzat zararı ika etmiştir veya bilvasıta zarara sebebiyet vermiştir— hüküm olunan tazminat parasını depo etmeğe mecbur kalmadan mezkûr karara sulh hakimi nezdinde kanunî müddet içinde itiraz edebilir.

Şu hale göre depo şartı ancak 20 liradan az olan tazmin kararları aleyhine zararı yapan tarafından vâki olacak itirazlarda mevzu bahis olmaktadır.

20 liradan yukarı olan tazminat kararları aleyhine sulh hakimliğine yapılan itirazlar umumî hükümlere göre tetkik olunur. Sulh hakimi 20 liradan fazla tazminat kararları aleyhine yapılan itirazlarda tetkikatı evrak üzerinde yapmağa mecbur olmadığı gibi işi bir hafta zarfında intaca da mecbur değildir. Bu noktada ihtiyar ve koruma meclisleri tarafından 20 liraya kadar verilen tazminat kararlarıyla 20 liradan 50 liraya kadar verilen tazminat kararları arasında hem depo, hem de usulî muhakeme bakımlarından fark vardır, ihtiyar ve koruma meclisleri tarafından verilen tazminatın reddine veya tazminat itasına dair kararlara karşı alâkadarlarca yapı-

lacak itirazlar doğrudan doğruya sulh hakimine yapılacağı gibi ihtiyar veya koruma meclislerine de yapılabilir. Bu meclisler itiraz evrakım sür'atle salâhiyetli sulh mahkemesine göndermeğe ve muterize bedava bir ilmühaber vermeğe mecburdurlar. Bu ilmühaber muterizin adını, itiraznameyi verdiği tarihi ve numarayı ve buna benzer müracaat hususlarını isbata yarıyan malûmatı ihtiva eder.

Koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından tazminatın reddine veya tazminat itasına dair verilen kararlar aleyhine müddeti içinde salâhiyetli sulh hakimliğine itiraz olunmadığı takdirde bu kararlar kat'iyet kesbeder, yukarıdaki izahata uygun olarak yapılan itiraz üzerine sulh hakimlerince verilen kararlar da kat'îdir. Bu suretle kesinleşen kararlar aleyhine hiç bir kanun yoluna başvurulamaz.

4081 numaralı kanun projesi gerek Tarım, İçişleri, İktisat, ve Adalet komisyonlarında, gerek muhtelif komisyonda müzakere edilmekte iken koruma ve ihtiyar meclislerinin kazaî vazife ve salâhiyetlerinden bahis olan maddeleri üzerinde uzun ve Önemli tartışmalar cereyan etmiştir. Hususiyle sözü geçen meclislere kat'î kararlar ittihazı salâhiyetinin tanınmaması yolunda müteaddit fikirler dermeyeran edilmiş ve bu vadede tanınacak salâhiyetlerle fahiş mağduriyetlere sebebiyet verilebileceği tebarüz ettirilmiştir.

Ezcümle muhtelit komisyonun mazbatasındaki mucip sebeplerde şöyle denilmektedir : “.....Koruma veya ihtiyar meclislerinin kaza hakkından bahis olan 26 ncı maddenin müzakeresi sırasında, bu meclislere kat'î kararlar ittihaz edecek şekilde kaza salâhiyeti tanınmasının doğru olmadığı hakkmda dermeyeran olunan mütalâa beş muhalif reye karşı ekseriyetle kabule şayan görülmemiştir. Akaliyet reyinde: kazaî ihtilâfların hallinde müstakil mahkemelerin haiz olduğu tam bir bitarafılık vasıflarını tebarüz ettirecek ahkâmın köy ihtiyar hey'etleri hakkın-

da tanzim ve tesbit edilmemiş olması itibariyle hükümlerinde gazez, nefsanîyet ve himaye gibi sebeplerle fahiş mağduriyetlere meydan verilmemesini bir teminat altına almak hem amelî mahzurları önlemek ve hem de ana prensiplere uygun olmak bakımından lüzumludur. Binaenaleyh bu hey'etlerin tazminata mahal olmadığına veya noksan tazminat hükümlerine karşı zarar gören için mutlak surette ve tazminat hükümlerine karşı da diğer taraf için mahkûmunbih depo edilmek ve mahkeme tetkikatının bir hafta içinde evrak üzerinde intacı ve yalnız maddî hatalara ve sahtelik iddialarına taallûk eden hususlarda mürakabeye cevaz verilmek kayıt ve şartlarıyla sulh mahkemesi nezdinde itiraz hakkı tanınmalıdır.”

Bu rey muhtelit komisyonca kabul olunmamış ve mezkûr komisyon 26 ncı maddeyi 20 liraya kadar olan tazminat kararlarıyla sulh hakimlerinin itiraz üzerine verecekleri kararların kat'î olduğu, ancak 20 liradan yukarı olan tazminat kararlarına karşı sulh hakimi nezdinde itiraz olunabileceği şeklinde tâdilen tedvin etmişse de umumî hey'ette bu görüş te kabul olunmuyarak yukarıda izah olunan esas ve prensipler dairesinde 20 veya 50 liraya kadar olan tazminat kararlarıyla, tazminatın reddine dair verilen kararlar lehine mutlak surette itiraz hakkı tanınmış, ancak iki had arasında tazminatın depo edilip edilmemesi noktasında fark gözetilmiştir.

Bütün bu vaziyetler zarar failinin malûm bulunmasına göre derpiş ve mülâhaza edilmiştir. Zararın faili malûm bulunmadığı takdirde koruma veya ihtiyar meclislerince kanunun emrettiği usul dairesinde zarar miktarı tesbit olunacak ve tesbit olunan zarar miktarının dörtte üçü mutazarrır şahsa koruma sandığı mevcudundan ödenecektir. Kanun vazı bu ciheti kanunun 19 uncu maddesinde tesbit etmiş ve bu suretle doğrudan doğruya veya bilvasıta ika edilmiş olan zararların mutlak olarak tazmini hakkaniyete ve İçtimâî adalet esaslarına uygun bulunmuştur. Kanunda bu hükümle mevzuatımıza yeni bir anlayış girmiştir. Bununla ferdî zararın tazmini mutlak

mânasıyla iltizam olunmuştur. Böylece çiftçiye, malları üzerinde bizzat veya bilvasıta vukua getirilen zararların hak ve nasafet kaidelerine tevfiқан ödettilirmek suretiyle içtimaî ve iktisadi tezebzüplerin önüne geçilmek istenmiştir. Bu noktayı muhtelit encümen “bir yıllık emeğini bazarı bütii ailesi iradiyle birlikte bir tarla veya bahçeye hasretmiş olan bir çiftçinin mahsulüne yapılacak zararın derhal telâfi edilmemesi onun için elim akibetler tevkîit edebilir. Nice zahmetler ihtimamiyle meydana gelen bir "mhsulün bir anda tahrip edilivermesi zaten başkaca birikmiş serveti olmıyan küçük bir çiftçiye istihsale devam imkânını vermemek ve onu sıkıntıya düşürmek gibi iktisadi bir rahne açmakla kalmaz bu vaziyette olan bir adamın duyacağı derin infial onu bir takım şuursuz hareketlere de sevk edebilir.” denilmek suretiyle kabul edilen esasların ehemmiyeti belirtilmiştir.

Çiftçi mallarının korunması hakkın daki kanun hukuk dünyasına, yeni bir sistem getirmiştir. Hukukta bir hak, menlehülhakkın talebiyle, mütalebe hakkının kullanılmasıyla istihsal olunabilir. Hak sahibi hakkını talep etmediği müddetçe hakkın mevzuunu teşkil eden ihtilâf üzerinde salahiyetli merci tetkik ve karara varamaz. Kanun bu kaidenin bir istisnasını tesbit etmektedir. Kanunun 27 nci maddesinde “zararın tazminine taallük eden işlere bakılması alâkahıların talep ve şikâyetine bağılı değildir” denilmiştir, dönölüyor kı LaJep ve şikâyet te olmasa ihtiyar ve koruma meclisi çiftçi mallarına zarar iras edildiğini öğrenir öğrenmez işe eJ koymağı, resen harekete geçmeğe mecburdur. Koruma bekçileri de talep ve şikâyetle mukayyet değildir. Zarar ikamı görür görmez veya her hangi suretle zarara muttali olur olmaz hemen vaka mahalline gidip kanunun 24 üncü maddesinde yazılı olduğı üzere fiilin devamına mani olacak tedbirleri almakla beraber husule gelen zararın tes bitine yarıyacak delilleri tophıyarak keyfiyeti koruma veya ihtiyar meclisine bildirmek mecburiyetindedirler ve imkân bulunan hallerde de bir zabıt varakası tutarlar. Kanun, çiftçi mal-

lanna iras edilen zararın tazmini içinde o derece hassas hükümleri ihtiva etmektedir ki, zarar görenin feragati dahi soruşturmayı durdurmamaktadır. 27 nci maddenin ikinci fıkrasında bu noktaya şöylece temas edilmiştir : “zarar görenin feragati tahkikatı durduramaz ve karar altına alınan meblâğ tahsil edilerek sandığa irat kayıt olunur, feragat tahkikatı durduramamakla beraber faile tazmin ettirilen zarar bedeli, hak sahibi feragat etmiş olduğundan Koruma Sandığına irat kayıt olunur. Görülüyor ki feragatin vücudune rağmen fail failinin cezasını çekmekte, iras ettiği zararı tazmin eylemektedir. Koruma veya ihtiyar meclisinin tasvip edeceği tazminat alâkalıya ödetilirse tahkikata devam edilmez. Bu takdirde soruşturma durdurulur. Feragat bu mevzu dışındadır. Zararın bir hayvan, bir çocuk, bir hizmetkâr veya her hangi bir kimse tarafından ika edilmiş olması tazminatın mahiyet ve miktarına tesir etmez. Zarar faili malûm ve elde edilmiş olsun, olmasın zarara sebebiyet veren mutlak surette zararı tazminle mükelleftir. Mevzuatımızda bu da bir yeniliktir. Ancak zarar faili bulunmadığı takdirde zararın dörtte üçü ödenir. Fakat fail bilâhare bulunursa zararın tamamı ödettilerile koruma sandığının tediye ettiği meblâğ mahsup edilip bakiyesi zarara maruz kalan şahsa verilir. Fail bulunamadığı zamanlarda zararın dörtte üçünü alabilen şahıs, failin ele geçmesiyle hem zararının tamamını alabilmekte, hem koruma sandığından iptidaen ödenmiş olan tazminat bedeli failden alınarak sandığa iade olunmaktadır. Bu hal sureti, zarara uğrıyan kimsenin zararının tamamının ödenmesini temin ve sandığın ödediği meblağı tahsil etmek bakımlarından yerinde ve faydalı bir tedbirdir. Bu, hem sandıkla ilgili olanları hem de mutazarrır şahsı zarar failinin sür’atle meydana çıkarılmasını temin bakımından da isabetlidir. Dikkat edilecek nokta zararın vukuunu müteakip tazminle mükellef bir patrimuanın mevcut olmasıdır. Zararın tazmini mümkün bulundukça tazminat miktarı tâyin ve müsebbibinden tahsil olunacaktır.

Ancak muhtelit komisyonun mazbatasında da açık surette beyan ve ifade edilmiş olduğu veçhile kanunda çiftçi mallarına iras edilen zararın tazmininden mutlak şekilde bahsedilmekte ise de; vahşi hayvanlar, kasırga, fırtına, dolu, şiddetli sağnak gibi semavî âfetler sebebiyle hadis olan veya haşarat tarafından vukua getirilen zararlar için koruma sandığından hiç bir tediyede bulunulamaz. Bu takdirde zararın bunlar yüzünden husule gelmiş olduğunu tesbit etmek icabeder.

Diğer taraftan koruma sandığından ödenecek tazminat miktarı da kanunen mukayyettir. Kanunun 29 cu maddesinin ikinci fıkrasında işaret edildiğine göre bu miktar 20 liradır. Yani sandıktan peşin ödenecek miktar hiç bir halde bu miktarı tecavüz edemez.

Tazminat miktarının 20 lira ile takyit ve tahdit edilmesi sebebi bazı suiniyet eshabının kanunun âdil ve lehe olan hükümlerini istismar etmemeleri içindir. Zira 29 uncu maddenin son fıkrasında sarahatle tebarüz ettirildiği veçhile zararın her hangi bir maksatla mal sahibi tarafından yapıldığı tahakkuk ederse sandıktan ödenmiş olan paranın iki misli ve ayrıca masraflar, her ikisi birlikte, koruma veya ihtiyar meclisi kararıyla zararı bizzat meydana getiren mal sahibinden tahsil ve koruma sandığına irat kayıt olunur.

Böylece faili meçhul olan zararların derhal ödenmesine taallük eden kanun hükümlerinin tatbikatta bazı kimseler tarafından istismar edilerek suiistimallere yol açabileceği ihtimali de gözden uzak tutulmamıştır. Çünkü malına müşteri bulmak ve bulduğu müşteriye o malı değer bahasile satabilmek külfet ve zahmetinden veya fiyat tahavvüllerinin menfi tesirine maruz kalmak endişesinden kurtulmak çarelerini ariyan veya koruma sandığından her ne sebeble olursa olsun para çekmek arzusunu taşıyan suiniyet erbabına karşı bu heveslerini mevkii fiile koyacak imkânların verilmemesi gayesi gözetilmiştir. Koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından tesbit

edilen zararın ancak dörtte üçünün sandıktan ödenmesi ve bu suretle ödenmiş meblâğın hiç bir halde 20 lirayı tecavüz etmemesi ve eğer zarar bizzat mal sahibi tarafından ika olunmuş ise yapılan veya sebebiyet verilen zararın bütün masraflarla birlikte koruma veya ihtiyar meclisleri kararıyla iki kat olarak kendisine ödettirilmesi, bu yoldaki suistimalleri önliyecek tedbirler cümlesindendir. Bu itibar ile kanunun 29 uncu maddesindeki “sandıktan peşin ödenen miktar hiç bir halde 20 lirayı geçemez” fıkrası yukarıda tafsil edilen düşüncelere istinaden tedvin edilmiştir.

Çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun 10 uncu maddesi gerek ihtiyar meclisleri ve gerek koruma meclisleri kararlarına itiraz hususunda ayrıca bir zabıta tesis etmiş bulunmaktadır. Kanunun 10 uncu maddesinde şöyle denilmektedir : “Bu kanunda yazılı istisnalar dışında koruma ve ihtiyar meclislerinin bu kanun hükümlerine tevfikane verecekleri kararlar aleyhine alâkahılar tarafından kararın kendilerine tebliği tarihinden itibaren on gün zarfında mürakabe hey’etine müracaat ve itiraz olunabilir, müddeti zarfında aleyhine itiraz edilmiyen kararlar kafileşir. Bu suretle kafileşen veya mürakabe hey’etlerince itiraz üzerine verilen kararlar aleyhine hiç bir kanun yoluna müracaat olunamaz ve bunlar derhal icra olunur.”

Kanunun 26 ncı maddesinin birinci fıkrası; ihtiyar ve koruma meclislerinin verdikleri tazminat talebinin reddine ve 20 liraya kadar olan tazminat kararlarına karşı beş gün içinde sulh hâkimlerine itiraz hakkı tanımaktadır. Bu fıkra münhasıran tazminat talebinin reddi veya 20 liraya kadar tazminata hükmedilmesi hallerinde sulh hakimlerine müracaat edilebileceğini, maddenin müteakip fıkraları da bu şart aranmaksızın 50 liraya kadar olan tazminatın reddi ve tazminata hüküm edilmesi hallerinde yine beş gün zarfında sulh hakimlerine itiraz olunabileceğini mutazammıdır. Bu fıkralar, alelûmum talebin reddi ve tazminat hakkındaki kararların adli kazâ

merciinde bir mürakabeye tâbi tutulması lüzumundan doğmuştur. 3/5/1941 tarih ve 1/409/40 numaralı Adliye Encümeni mazbatasında bu husus şöyle tesbit edilmiştir :

“Çiftçi mallarına iras edilen zararların tazminine ait davaları rüiyet salâhiyetinin adlî teşkilâta dahil olmıyan mercilere tevdiî hakkındaki madde, lâyiha'nın en uzun münakaşaları mucip olan hükümleri meyanında zikredilebilir. Bu hususta dermevan olunan bir fikir ve mütalâaya göre kaza hakkının ancak usul ve kanun dairesinde teşekkül eden müstakil mehâkim tarafından istima olunabileceği Teşkilâtı Esasiye Kanununun ahkâmı esasiyeden bahis olan birinci faslında tam bir sarahatla ifade edilmiş bulunduğundan idari mercilere kaza hakkı tanınması Teşkilâtı Esasiye'ye muhalefet teşkil eder. Bu itibarla lâyiha hükümlerinin zikri geçen kanunla telif edilebilmesi için idari mercilerin hal ve fasıl ettiği bu kabil davalarda kaza mercilerine bir mürakabe selâhiyeti verilmesinde zaruret vardır. Koruma ve ihtiyar meclislerine mahdud ve muayyen hususlarda tevdi edilmiş olan bu selâhiyeti n Teşkilâtı Esasiye'nin umumî kazadan bahis olan 8 inci maddesine bir mümaneat teşkil etmemekte olduğuna bir muhalif ve iki müstenkif reye karşı ekseriyetle karar verilmiştir.”

Görülüyor ki çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun mevzuuna dahil işlerde adlî kaza mercilerine — sulh hakimlerine — müracaat iki vaziyete inhisar etmektedir. Biri koruma ve ihtiyar meclislerinin tazminat talebinin reddine, diğeri bu meclislerin tazminata mütedair olan kararlarına karşıdır. Sulh hakimleri bu mevzuda bir itiraz mercii olarak kabul edilmiştir.

Yukarıda temas ettiğimiz kanunun 10 uncu maddesine göre ihtiyar ve koruma meclislerinin kararlarına karşı esas itibariyle itiraz mercii bunların bağlı bulunduğu mürakabe hev'etleridir. Sözü geçen 10 uncu maddedeki “bu kanunda yazılı istisnalar dışında” ibaresi dikkati çekecek mahiyettedir. Bu istisnalar, bir taraftan ihtiyar

ve koruma meclislerinin itirazı kabil olmayı bazı kararların ve diğer taraftan bu meclislerin murakabe heybetlerine karşı itiraz edilemeyecek olan bir kısım kararlarını ihtiva eder. Bu iki grup kararlar istisnaların şümülüne dahildir.

İhtiyar ve koruma meclislerinin itirazı kabil olmayı kararları esas istisnayı teşkil eder. Bunlar kanunun bazı maddelerinde gösterilmiştir. Meselâ 14 üncü maddede şöyle denilmektedir :

“Bekçilere Köy Kanununun 80 ve 81 inci maddelerine tevfikan verilecek cezalardan başka üç günden az ve onbeş günden çok olmamak üzere ücreti kesilmek ve işten çıkarmak cezaları da tatbik olunabilir. Cezanın tâyininde Köy Kanununda yazılı tertibe riayet mecburiyeti yoktur. Verilen ceza derhal infaz olunur. Bunlardan yalnız işten çıkarma kararına karşı mürakabe hey’etine itiraz olunabilir, işten çıkarılan bekçi bir sene geçmeden yeniden vazifeye alınamaz.”

Gerek Köy Kanununun 80 ve 81 inci maddelerine, gerek 14 üncü maddeye tevfikan ihtiyar ve koruma, meclislerince verilen cezalardan yalnız işten çıkarma kararına karşı mürakabe hey’etine itiraz hakkı tanınmakta, diğer ceza kararları kesin olup bunlara karşı itiraz hakkı tanınmamaktadır. Kanunun 31 inci maddesinin ikinci fıkrasında “koruma veya ihtiyar meclisi, mahallin âdet ve teamülü hilâfına hası boş bırakılan hayvanların beheri için sahiplerinden beş kuruştan elli kuruşa kadar alacağı parayı sandığa irat kayıt eder. Bu husustaki kararlar kat’idir.” denilmiştir.

Sözü geçen 31 inci maddenin baş fıkrasında: mürakabe hey’etlerinin 8 inci maddenin 5 numaralı bendine tevfikan ittihaz edecekleri tedbirlere aykırı harekette bulunanlardan koruma ve ihtiyar meclisleri kararıyla bir liradan bes liraya kadar alınacak hafif para cezası kararlarına karşı mürakabe hey’etlerine müracaatla itiraz hakkı tanınmış olduğu halde yukarıda işaret ettiğimiz ikinci

fıkra da bahsi geçen kararlar kat'î sayılmış ve binnetice bu kararlar aleyhine mürakabe hey'etlerine müracaatla bir itiraz hakkı kabul edilmemiştir.

Kanun koruma ve ihtiyar meclisi kararlarına karşı mürakabe hey'eti nezdinde itirazı esas itibariyle kabul etmiş ve itiraz hakkının zabıtasını 10 uncu madde ile tedvin ve tesbit etmiştir. Bu meclislerin itirazı kabil olmıyan kararları yukarıda temas edildiği gibi istisnâ mahiyette olup kanunda muhtelif yerlerde gösterilmiştir ki, bunlar kabili itiraz değildir. Dikkat edilecek cihet, mürakabe hey'etlerinin itiraz üzerine verecekleri kararlardan kesin olanlar koruma ve ihtiyar meclisi kararlarıdır. Koruma ve ihtiyar meclislerinin itiraz müddetinin mürurile kesinleşen kararlariyle mürakabe hey'etlerinin itiraz üzerine verip kafileşen kararları aleyhine hiç bir kanun yoluna müracaat olunamaz ve bunlar derhal icra olunur. Danıştaym 5 nci dairesi 10/4/1942 tarihinde verdiği 40 - 799/40 - 613 sayılı bir kararla bu husustaki görüşünü belirtmiştir. Beşinci dairenin kararı aşağıdadır :

“Çiftçi mallarının korunması hakkındaki 4081 sayılı kanunun 10 uncu maddesinin son fıkrasında, mürakabe hey'etlerince itiraz üzerine verilen kararlar aleyhine hiç bir kanun yoluna müracaat olunamaz, denilmekte olmasına nazaran tetkiki Devlet Şûrasının selâhiyeti haricinde bulunan işbu davanın reddine oybirliğiyle karar verildi.” Danıştay Kararlar dergisi sayı 21, sahife 68.

Hemen ifade edelim ki mürakabe hey'etleri 4081 nu « maralî kanuna göre aynı zamanda birinci derecede karar ittihaz eden bir mercidir. Adı geçen kanunun muhtelif maddeleri mürakabe hey'etlerine itirazın değil, resen karar ittihazını istilzam edecek mahiyette görev ve yetkiler vermiştir. Meselâ 8 inci maddenin muhtelif fıkralarında bunlar sayılmak suretiyle belirtilmiştir. Koruma kadro ve bütçesinin ve senelik koruma bedeli tarifelerinin tasdiki, malî ve ziraî durumları bir bekçiden ayrı olarak korucu tutmağa müsait olmıyanların tâynini, hay-

yanların sureti muhafaza ve şevki idaresine ve geçeceği yolların tâyinine, tarla, bağ, bahçe sınırlarının belli edilmesini veya bu yerlerin korunmasını temin için mahallince yapılması mümkün ve mutad olan manialar konmasına, tarla yolları, su arkları ve sınır hendeklerinin sed ve bentlerin evsaf ve sureti muhafazalarına mütedair tedbirlerin tesbitine dair koruma ve ihtiyar meclisleri tekliflerinin tetkik ve karara raptı, kanunun ikinci maddesinin iki numaralı fıkrasında yazılı saha hudutlarının tâyin ve tesbiti, ihtiyar ve koruma meclisleri veya bunlardan biriyle diğeri arasında tekevvün eden ihtilâfların halli gibi işler mürakabe hey'etlerinin resen ittihaz edecekleri kararlarla tekemmül eden mevzulardandır. Bu işleri mürakabe hey'etleri bir itiraz mercii olarak değil, birinci derecede görev ve yetkili bir merci sıfatiyle görürler. Bundan dolayı mürakabe hey'etlerinin bu kategoriye dahil olan tasarrufları birer idari karar olmak itibariyle 3546 sayılı Danıştay Kanununun 23 üncü maddesi uyarınca idari kazanın mürakabesine tâbidir. Bu kararlar aleyhine Danıştay'a müracaatla idari dâva ikamesi mümkündür. Danıştay 6 ncı dairesinin aşağıya alınan 31/5/1947 tarih ve 46 - 3337/47 - 1295 numaralı kararı bu ciheti göstermektedir :

‘İdare makamları tarafından verilen İdarî kararlardan ötürü açılacak davalarda husumetin bu makamlara yöneltilmesi icabedeceğinden davalı tarafın ileri sürülen husumet defi varit olmadığı gibi 6/2/1945 sayılı karardan sonra mürakabe kurulunca en son 28/1946 tarihinde olay yerinde incelenerek 12 sayılı karar verilmiş bulunduğu cihetle yine davalı tarafından iddia olunan süre aşımı defi de yersiz görülerek işin esasına geçildi. 4081 sayılı kanunun 8 inci maddesinin 6 ncı fıkrasıyla mürakabe hey'etine verilen vazifelerden biri de ikinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı saha hudutlarını tâyin ve tesbit etmekten ibaret bulunmasına ve ikinci maddenin ikinci fıkrası da şehir ve kasaba haricinde olup belediye hudu-

du içinde veya dışında bulunan ziraî mahsulât istihsal edilmekte olan sahalarda bu kanunun tatbik olunacağını âmir bulunmakta olmasına göre esasen köy hududu içinde olan yerler bu fıkranın şümulü ve binnetice mürakabe kurulunun yetkisi dışında kaldığından davanın kabulü ile adı geçen kararın bozulmasına., oybirliğiyle karar verildi.” Danıştay Kararlar dergisi, sayı 36 - 37, Sahife : 232.

Çiftçi mallarına hayvanlar tarafından ika olunan zararlara gelince :

Zarar ekseriyetle hayvanlar tarafından tarlalar, bahçeler ve bağlar çiğnemek, yayılmak ve yedirilmek suretiyle kastî veya gayri kastî surette vukua gelmektedir.*

Çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun 30 uncu maddesinde, zararı husule getiren hayvanlardan zarar mahallinde görülenlerin bekçiler tarafından yakalanarak zarar miktarının ihtiyar ve koruma meclislerince tayin ve tesbit edildikten sonra ödeninceye kadar muhafaza olunacağına işaret edilmiştir. Bu, bir nevi hapis hakkıdır. Borçlar Kanununun 56 ncı maddesiyle hayvanlar tarafından yapılan zarardan mesuliyet esası, 57 nci maddesiyle de hayvanlar üzerinde hapis hakkı prensibi kabul olunmuştur. Hususî hukukta ve umumî mevzuatımızda yer almış bulunan bu hükümlerin, tetkikatım yapmakta olduğumuz kanuna alınmış olmasında şüphesiz ki tatbikat bakımından ve tahsilattaki suhulet noktasından fayda mülâhaza edilmiştir.

Borçlar Kanununun 56ncı maddesinde;

“Bir hayvan tarafından yapılan zararı, o hayvan kimin idaresinde ise o kimse hal ve maslahatın icabettiği

(*) İstanbul Darülfünunu Hukuku Medeniye Müderrisi erinden merhum Hacı Adil Arda'nın Borçlar Kanunu şerhine bakınız. Kısım 1, Sahife : 335 - 344,

bütün dikkat ve itinaı yaptığını yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe, tazminine mecburdur. Bu suretle eğer hayvan diğer bir şahıs yahut diğer bir şahsa ait olan hayvan tarafından ürkütölmüş olursa bu kimse onlara rücu edebilir” denilmektedir.

Bu maddeye nazaran tazmin mükellefiyeti yalnız mâlike değıl o hayvandan her hangi suretle istifade eden müstecire veya müstevdia teveccüh etmektedir. Yani hayvan kimin idaresinde ise o kimse mesul tutulmakta ve tazmin mecburiyeti vaziülyet olan kimseye tahmil olunmaktadır. Bu kimsenin mutlaka hayvanın mâliki olması lâzım gelmez. Hayvana nezaret vecibesi ister mâliki, ister kiracısı olsun, hayvanı idare ve muhafazası altında bulunduran ve ondan İktisadî bir menfaat temin eden şahsa müteveccihdir. Hayvana gösterilecek dikkat ve ihtimam hal ve vaziyete göre takdir olunur. Vahşî bir hayvanın muhafaza ve idaresi için gösterilecek tekayyüt ve ihtimamla ehli bir hayvana gösterilecek dikkat ve ihtimam bittabi aynı derece ve şiddette olamaz.

Bununla beraber mezkûr madde hayvanı idare eden hal ve maslahatın icabettiğı bütün dikkat ve itinaı yaptığım, yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağımı ispat ederse tazmin mecburiyetinden kurtulur. Ancak hayvanı tahrik etmek veya ürkötmek yahut dikkatsizlik ve ihtimamsızlıkta bulunmak suretiyle zarara sebebiyet verilen hallerde müterafik kusur ahkâmı tatbik edilmek iktiza eder. Maddenin son fıkrasında açıkça zikredildiğı üzere eğer hayvan diğer bir şahıs yahut diğer bir hayvan tarafından ürkötlölmüş olursa hayvanı idare eden, o kimseye rücu edebilir.

Görölüyor ki hayvanlar tarafından yapılan zarardan mesuliyet hükümlerini tesbit eden Borçlar Kanununun 56 ncı maddesi esas itibariyle “hayvanlar tarafından ya-

pılan zarar” dan bahistir. Yani ancak hayvanın bizzat kendi şuur ve hareketiyle ika ettiği zarardan dolayı o hayvanı idare eden şahıs mesul tutulmak mümkündür. Yoksa hayvanın bizzat kendi faaliyetiyle hareket etmeksizin âlet makamında yaptığı zararlardan hayvanı idaresi altında bulunduran kimsenin mesuliyeti cihetine gidilmemek icabeder. Çünkü o takdirde hayvanın hareketi ile vaki olan zarar arasında illiyet rabitası ve sebebiyet alâkası vücut bulmuş olmaz.

Borçlar Kanununun 57 nci maddesi, hayvanlar üzerinde hapis hakkı tesisine cevaz vermektedir. 57 nci maddede;

“Bir kimsenin hayvanı, diğerinin gayri menkulü üzerinde bir zarar yaptığı takdirde gayri menkulün zilyedi o hayvanı zabıt ve kendisine ita olunabilecek tazminat mukabilinde teminat olmak üzere yedinde hapis etmeğe hakkı vardır. Eğer hal ve maslahat icabederse, gayri menkul zilyedi o hayvanı öldürebilir. Şukadar ki, gayri menkulün zilyedi hemen keyfiyetten hayvanların sahibini haberdar etmeğe ve eğer anı bilmiyorsa kendisini bulmak için lâzımgelen tedbirleri ittihaz eylemeye mecburdur” denilmektedir.

Bu madde gayrimenkul zilyedi için bir rehin hakkı tesis ettiği gibi çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun zikri geçen 30 uncu maddesi de bekçilere bu hapis hakkını istimal etmek selâhiyetini vermiş olmakla aynı rehin hakkını tesis etmiştir. Mesul olan kimse zararı tazmin etmezse mutazarrır, hayvanı sattırarak bedelinden hakkını istifa eder. Roma hukukunda hayvan sahibi hayvanını tamamen mutazarrır olan şahsa terk etmek suretiyle zararın tazmininden kurtulabiliyordu. Asrı hâzır hukuku hayvanın kıymeti zararı tamamen katamıyacağı ihtimalini de derpiş ederek bu noktayı nazarı kabul etmemiştir. Mutazarrır hapis hakkını kullanır ve hayvanı sattırır, hayvanın satış bedeli zararın tazminine

kâfi gelmezse mesul şahsın mâmelekinden bakiyeyi adiyen istifa eder. Dikkat edilecek cihet; zararı bir hayvan husule getirmeli ve yakalanan hayvan zararı yapan hayvan olmakla beraber zarar mahallinde görülmelidir ki bekçiler tarafından yakalanıp muhafaza altına alınabilsin. Bir hayvan üzerinde hapis hakkı istimali için bu şartların tahakkuku lâzımdır. Böyle bir hayvan ancak zarar ödeninceye kadar elde tutulabilir. Kanunun mezkûr fıkrasında “ödeninceye kadar muhafaza edilir.” denilmiş olmakla bu gibi hayvanlar üzerinde hapis hakkı tesis olunmakla beraber zararın tazminine kadar da hayvanın muhafaza olunacağı gösterilmiştir. Yani hapis sebebiyle hayvan bakım ve muhafazasından mahrum bırakılmıyacaktır. O nihayet bir menkul rehini mahiyetindedir, zarara ait tazminat yahut teminat olarak para veya mal yatırılma hayvan, sahibine iade olunacaktır. Kanun mezkûr maddede “hayvan sahibi tarafından” ibaresini kullanmışsa da hayvan sahibinin borçlusu, vasisi, velisi gibi kimselerin koruma veya ihtiyar meclisi tarafından takdir edilen tazmin bedelini aynen veya nakten yatırdıkları takdirde bu tediyelerin de makbul ve muteber sayılması ve binnetice kabulü lâzımgelir. Esasen zikri geçen 30 uncu maddenin ikinci fıkrasında “bu suretle yakalanan hayvanlar... tazmin edilecek zararlara karşı teminat hükmündedir” denilmek suretiyle bunun bir menkul rehini mahiyetinde olduğuna da işaret edilmiştir.

Ancak zarara bâis olan hayvanın muhafaza altında bulundurulması da mutlak değildir. Kanun vazı bu hususta tarafların hak ve vaziyetini gözetmiştir. Eğer hayvan tarafından yapılan zarara karşılık olarak koruma veya ihtiyar meclisi tarafından tesbit olunan tazminat bedeli hayvanın sahibi tarafından aynen veya nakten teminat olarak yahut adı geçen hey’etlerce kabul edilecek müteselsil bir kefil gösterilecek olursa hayvan geri alınabilir. Hayvanın geri alınması iki suretle mümkün olabilir. Ya zarara karşı takdir edilen tazminat bedeli aynen veya

nakten teminat halinde koruma sandığına yatırılmalıdır veya mezkûr hey'etler tarafından kabul edilecek bir müteselsil kefil gösterilmelidir. Kefalet akdinin kanunen makbul ve muteber sayılabilmesi için Borçlar Kanununun 484 cü maddesi hükümleri dahilinde tahriri şekilde yapılmak ve muayyen bir meblağı muhtevi bulunmak iktiza eder. Kefalet muamelesi koruma veya ihtiyar meclisi tarafından kefaletnamenin altına kefilin muteber olduğuna dair bir şerh verilmek ve imza olunmakla tamamlanır. Bu noktaya muhtelit komisyon mazbatasında şöyle temas edilmektedir.

“Filvaki bir kimsenin hayvanı diğerinin gayrimenkulü üzerinde bir zarar yaptığı takdirde gayri menkulün zilyeti o hayvanı zabıt ve kendisine ita olunabilecek tazminat mukabilinde teminat olmak üzere yedinde hapis edilebilir — Borçlar Kanunu madde 57 — Kanunun 29 uncu maddesi bundan farklı olarak bir kefil iraesı halinde hayvanın sahibine iade edilebileceğini kabul etmiştir. Bittabi kefalet akdinin muteber olabilmesi için Borçlar Kanununun 484 üncü maddesi hükümleri dahilinde tahriri şekilde yapılmış ve muayyen bir meblağı muhtevi bulunmuş olması şarttır. Bu muamele koruma ve ihtiyar meclisinin kefaletname zirine kefilin muteber olduğuna dair vereceği şerhle tamamlanır “teminat esasının kabulü, zararın tâyini ve tazminat miktarının takdiri gibi işlerle muamele uzadığı takdirde hayvanın faaliyetten alıkonulmıyarak teminat karşılığında serbest bırakılmasını temine matuftur.

Çiftçi mallarının korunması hakkındakî kanunun 31 inci maddesinin son fıkrasında başı boş bırakılan hayvanlar için bir miktar ceza parası alınacağına işaret olunmuştur. Bu hüküm yukarıda izah ve temas ettiğimiz çiftçi mallarına zarar veren hayvanlara ait hükümlerle birbirine karıştırılmamalıdır. Kanun vazıı o hükümlerle hayvanlar tarafından iras olunan zararların tazminini istih-

daf etmektedir. Halbuki yukarıda sözü geçen 31 inci maddenin son fıkrasıyla hayvanlar tarafından zarar yapılmamış olduğu halde sırf hayvanların başı boş bırakılması yüzünden bir miktar ceza parası alınması veya mezruat arasında başı boş yakalanıp sahibi tarafından alınmayan hayvanların satılıp bedelinin koruma sandığına irat kayıt olunması derpiş edilmiştir.

Tetkik etmekte olduğumuz kanunda çiftçi mallarının hayvanlar tarafından iras olunan zararlara ait tazmin ve ceza hükümleri, kanunun 30 uncu maddesinde gösterildiği veçhile hayvanlar tarafından iras edilen zararlara ait tazminata, 20 nci maddesinde işaret edildiği üzere mezruat arasında başı boş yakalanan hayvanlar üzerinde ne suretle mumele olunacağına, mürakabe hey'eti tarafından 31 inci maddenin birinci fıkrası gereğince 8 inci maddenin 5 inci bendinde yazılı olup hayvanların sureti muhafaza ve şevki idaresine ve geçeceği yolların tâyinine ait olmak üzere itihaz olunan tedbirlere aykırı harekette bulunanlara ve yine 31 inci maddenin son fıkrasına göre mahallin âdet ve teamülü hilâfına başı boş bırakılan hayvanlara müteallik hükümler olmak üzere dört katagoride mütalâa olunabilir, bunlar :

1 — Hayvanlar tarafından iras edilen zararlar ve bunların tazminine taallük eden hükümler, (Madde 30)

2 — Mezruat arasında başı boş yakalanıp ta muayyen müddet içinde sahipleri tarafından alınmayan hayvanlara ne suretle muamele olunacağına dair hükümler (Madde 20),

3 — Mürakabe hey'etleri tarafından 8 inci maddenin 5 inci bendine tevfi kan hayvanların sureti muhafaza ve şevki idaresine ve geçeceği yolların tâyin ve tesbitine müteallik olmak üzere itihaz edilen tedbirlere aykırı hareket edenler hakkında yapılacak muameleye dair hükümler (Madde 31, fıkra 1),

4 — Mahallin âdet ve teamülü hilâfına başı boş bırakılan hayvanlar için alınacak ceza paralarına müteallik hükümlerdir. (Madde 31, fıkra 2)

Hayvanlar tarafından iras edilen zararları ve bunların tazminine taallük eden hükümleri yukarıda inceledik.

II — Mezruat arasında başı boş yakalanıp da muayyen müddet içinde sahipleri tarafından alınmıyan hayvanlar üzerinde ne muamele olunacaktır ?

Bu vaziyet çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun 20 nci maddesinde gösterilmiştir. Mezkûr maddede mezruat arasında başı boş yakalanıp da onbeş gün içinde sahipleri tarafından alınmıyan hayvanlar koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından münasip görülecek bir pazar yerinde müzayede ile satılır ve keyfiyet bir zabıt varakasıyle tesbit olunur. Müzayedede 2490 sayılı kanun tatbik edilmez. Sahibi malûm olmıyan hayvanlar için her mahallin örf ve âdetine göre ilân yapılır ve ondan sonra müzayede açılır. Bu kabil hayvanlar için sarfedilen iâşe ve muhafaza masrafları ile yapılacak diğer masraflar satış bedelinden tenzil olunduktan sonra bakiyesi bir yıl müddetle sandıkta emaneten saklanır. Satış bedeli bu müddet içinde müracaat edilip alınmadığı takdirde koruma sandığına irad kaydolunur. Bu müddetin hitamından sonra vukubulacak müracaat üzerine satış bedeli iade edilmez. Çünkü bu bedeli teşkil eden para emanet olmaktan çıkarak şahsiyeti hesabiye değiştirmiş ve koruma sandığının gelirleri meyanına dahil olmuştur. Bu itibarla iadesine imkân yoktur.

Yukarıda, temas ettiğimiz mezruat arasında başı boş görülen, bulunan, veya haber alınan hayvanlar yakalanacak ve 15 gün müddetle muhafaza altına alınacak ve yakalanma tarihinden itibaren 15 günlük muhafaza müddeti içinde sahipleri tarafından alınmıyan hayvanlar koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından bir pazar yerinde art-

tırma ile satılacaktır. Maddenin baş tarafındaki “mezruat” tâbirini mutlak ve geniş mânada anlamak maslahata uygun olur.

Bahçeler, bostanlar, fidanlıklar, çeltiklikler, bağlar ve umumiyetle tarlalar, hasılı ekili, dikili bütün nebatlar bu tâbirin şümulüne dahildir. Diğer taraftan kanun mezruat arasında yakalanan hayvanların 15 gün içinde sahipleri tarafından alınabileceğine işaret etmiştir. Maddedeki “sahipleri” kelimesi de geniş mânada alınmalıdır. Hayvan, sahibi tarafından alınabileceği gibi zilyedi, müsteciri ve müstevdii tarafından da alınabilir. Maddenin muhalif mefhumundan anlaşılacağı üzere müddeti içinde alınan hayvanların bittabi satılması bahis mevzuu olamaz. Bu takdirde kanunun 31 inci maddesinin son fıkrası tatbik olunmak iktiza eder. Esasen 30 uncu madde mezruat arasında başıboş yakalanan hayvanlara ait hükümleri ihtiva etmektedir. Eğer yakalanan hayvan zarar husule getirmişse o takdirde hadise 30 cu maddenin şümulüne girer. Tetkik ve mütalâa ettiğimiz madde mücerret mezruat arasında başı boş yakalanan hayvanlara racidir. Mezruat arasında başı boş olmıyarak görülen veya tutulan hayvanlara bittabi mezkûr madde tatbik edilemez. Yakalanmasından sonra 15 gün içinde alınmıyan hayvanlar 15 inci günü takip eden günden itibaren münasip görülecek bir pazar yerinde ihtiyar veya koruma meclisi tarafından müzayede ile satılır. Burada dikkat edilecek noktalar hayvanın 15 inci günü müteakip satışa çıkarılması, satışın bir pazar yerinde müzayede suretiyle ihtiyar veya koruma meclisi tarafından yapılmasıdır. Binaenaleyh bu kabil hayvanlar pazarlıkla veya pazar yerine götürülmeden başka eller vasıtasıyla satılamaz. Kanun, satılacak hayvanın pazarlıkla kapatılmıyarak değer bahasını bulmasını derpiş ve temin etmiştir.

Hayvanın pazar yerinde müzayede ile satışı bir zabıt varakasıyla tesbit olunacağı gibi müddeti içinde müracaat vaki oldukta iade olunan emanet paranın icabın-

da tediyesini ispat etmek üzere parayı teslim alandan bir makbuz alınarak muameleli evraka bağlanması iktiza eder. Ayrıca, hayvanın muhafazası, iaşesi, bakımı, pazara götürülmesi ve satışı sırasında meclis kararıyla ya pılmış ve satış bedelinden tenzil edilmiş olan masrafların müfredat listesi de bu muamelenin evrakı meyamnda hıfzolunmak icabeder. Bu vesikalar cereyan eden muamelenin müsbet evrakını teşkil eder. Bütün bu muameleler, hükümler ve cebri satışlar hep çiftçi mallarının korunmasına matuf olarak alınmış tedbirler cümlesin dendir.

III — Kanunun 8 inci maddesinin 5 inci bendine tevfikan mürakabe hey'etinin hayvanların sureti muhafaza ve şevki idaresine ve geçeceği yolların tâyin ve tesbitine müteallik olmak üzere ittihaz edeceği tedbirlere aykırı hareket edenler hak kında olunacak muamele :

Bu vaziyet kanunun 30 uncu maddesinin birinci fıkrasında. gösterilmiştir, mezkûr fıkra da :

“Mürakabe hey'et.lerinin 8 inci maddenin 5 inci bendine tevfikan ittihaz edecekleri tedbirlere aykırı harekette bulunanlardan koruma veya ihtiyar meclislerince bir liradan beş liraya kadar hafif para cezası alınır. Bu cezaya tebliğ tarihinden itibaren on gün zarfında mürakabe hey'etine itiraz olunabilir” denilmiştir. Bu fıkranın sarahatından da anlaşılacağı üzere kanunun 8 inci maddesinde mürakabe hey'et.lerinin vazifeleri sayılırken mezkûr maddenin 5 inci fıkrasıyla :

Hayvanların sureti muhafazasına ve şevki idaresine ve geçeceği yolların tâyinine mütedair tedbirlerin tesbiti hakkında koruma ve ihtiyar meclisi tarafından yapılan tekliflerin tetkiki ile karara bağlanması emir olunmuştur. Bu emre istinaden hayvanların muhafazası ve şevki idaresi ve geçeceği yolların nereleri olacağı hakkında mürakabe hey'eti tarafından alınan tedbirlere karşı aykırı harekette bulunanlardan bir liradan beş liraya kadar ha-

fif para cezası alınacaktır. Bu tedbirlerin ihtiyar veya koruma meclislerinin teklifi üzerine mürakabe hey'eti tarafından karara bağlandığı, bunların nelerden ibaret olduğu, hayvanların nasıl ve ne şekilde muhafaza edileceği, ne yolda sevk ve idare olunacağı, köy veya kasaba yahut şehirin hangi yollarından geçeceği hususu usulen mahallinde ilân edilerek alâkadarların ittilalarma arz edilmesi icabeder, Cezayi davet eden hareket, bu tedbirlere aykırı harekette bulunmaktır. Burada hayvanların mezruata zarar vermesi veya mezruat arasında başı boş yakalanması mevzu bahis değildir. Mücerret, alınmış olan tedbirlere riayet etmiyerek bunlara aykırı harekette bulunmak cezayı müstelzimidir. Meselâ hayvanları mürakabe hey'etince tâyin ve ilân olunan yerden geçirmiyerek başka bir yoldan geçirmek, muhafaza hususunda alınan ve ilân edilen tedbirlerden başka türlü hareket etmek gibi.

Para cezası bu fiil ve hareketlerin tesbiti üzerine koruma veya ihtiyar meclisi kararıyla alınır. Bu meclisler bir liradan beş liraya kadar ceza tâyininde takdir selâhiyetini haizdirler. Mezkûr meclisler bu tedbirlere karşı aykırı hareketin mahiyet ve şiddetiyle muhitte yaptığı tesire, failin durumuna ve mükerrer olup olmamasına göre cezayı bir liradan beş liraya kadar tâyin edebileceklerdir. Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair 5435 sayılı kanunun 2 nci maddesi gereğince 1/1/1940 dan 31/12/1945 tarihine kadar bu müddetler içinde yürürlüğe konulmuş olan kanunlarda yazılı para cezaları üç misline çıkarılmış olduğu cihetle 10/7/1941 tarihinde mer'î olan 4081 numaralı Kanunun 31 inci maddesinde yazılı 1 liradan 5 liraya kadar olan hafif para cezası da üç misli arttırılmış demektir. Para cezası kararlarının ihtiyar veya koruma meclisleri tarafından tahriren ittihaz ve muhatabına, tebliğ edilmesi lâzımdır. Çünkü kanun cezaya uğrıyana bu ceza kararına karşı, tebliğ tarihinden itibaren 10 gün içinde mürakabe hey'etine itiraz edebilmek hakkını tanımıştır. Ceza kararına tebliğinden itibaren

itiraz olunmazsa karar kesinleşir. Bu suretle kesinleşen ihtiyar veya koruma meclislerinin kararlariyle müddeti zarfında itiraz üzerine verilen kararlar aleyhine müracaat mercii yoktur. Bu kararlar çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun 28 inci maddesi gereğince Köy Kanunun 66 ncı maddesinde yazılı usule göre infaz olunur. Ancak paranın ödenmesi için yapılacak ihbarın müddeti Köy Kanununun 66 ncı maddesinde yazılı olduğu gibi 21 gün değil, 8 gündür.

IV — Mahallin âdet ve teamülü hilâfına başı boş bırakılan hayvanlar hakkında yapılacak muameleye gelince:

Kanunun 30 uncu maddesinin son fıkrasında şu mealde bir hüküm vardır : “Koruma veya ihtiyar meclisi mahallin âdet ve teâmülü hilâfına başı boş bırakılan hayvanların beheri için sahiplerinden beş kuruştan elli kuruşa kadar alacağı parayı sandığa irat kayıtlı eder. Bu husustaki kararlar katidir.”

Bu fıkra ile, alınacak paraların koruma sandığına irat kayıtlı olunacağı emir olunmakla beraber' koruma ve ihtiyar meclislerine bu mevzuda vazife verilmiş ve hayvan sahiplerine de mükellefiyet tahmil olunmuştur. Bu fıkra muhtelit komisyon tarafından ekseriyet kararıyla tedvin edilmiştir. Mezkûr komisyonun mazbatasında : “Mürakabe hey'etlerinin itti haz edecekleri tedbirlere aykırı harekette bulunanlardan koruma veya ihtiyar meclislerince bir liradan beş liraya kadar hafif para cezası alınacağına dair olan 31 inci maddeye ayrıca başı boş yakalanan hayvanların beherinden beş kuruştan elli kuruşa kadar ceza alınacağı hakkında bir fıkra ilâvesine dört muhalif reye karşı ekseriyetle karar verilmiştir. Ekalliyet reyine göre ceza esasatıyla telifi mümkün olmıyan bu hüküm aynı fiile tazminattan başka iki defa ceza tâyini gibi mahzurlu neticeler de tevlit edebilir” denilmiştir.

Bu fıkranın tedvinindeki fayda ve mucip sebepler mazbatada zikredilmemiştir. Bununla beraber filhakika sözü geçen fıkra ile sevk edilen hükmün 30 uncu maddenin birinci fıkrası muvacehesinde mükerrer olduğu zehabı uyanmakta ise de incelemekte olduğumuz dört vaziyetin tatbikatta yekdiğerinden ayrılmış esaslı farkları bulunduğundan bu vaziyetlerin ayrı hükümlere tâbi tutulmasını kabul etmek bir zarurettir. 30 uncu maddenin birinci fıkrası, üç numaralı fıkroda izah olunduğu üzere, mürakabe hey'eti tarafından ittihaz olunan tedbirlere aykırı hareket edenler hakkında tatbik olunacaktır. Halbuki mezkûr maddenin son fıkrasıyla istihdaf olunan gaye ise; alınmış olan tedbirlere ilgili olmıyarak, her ne suretle olursa olsun mahallin teessüs etmiş örf ve teamülüne aykırı bir şekilde başı boş bırakılan hayvanlar dolayısıyla sahiplerini tecziye etmek ve böylece hiç bir şekil ve surette hayvanların zarar vermelerine, zarar vermeleri ihtimaline meydan bırakmamaktır.

Ancak mezkûr fıkraya göre hayvan sahiplerinden beş kuruştan elli kuruşa kadar para alınamak için hayvanların mahallin âdet ve teamülü hilâfına başı boş bırakılmış olmaları icabeder. Bunların mahallî âdet ve teamül hilâfına sadece başı boş bırakılmış bir halde bulunmaları kâfidir. Fıkroda “hayvan sahipleri” denilmekte ise de bu tâbiri de geniş mânada almalıdır, hayvanın maliki olmakla beraber, kiracısı da olabilir.

Mahallî âdet ve teamülün tesbiti :

Mahallî âdet ve teamülün ihtiyar ve koruma meclisleri tarafından iptidaen tesbit ve mahallinde halkın ittilâına arzedilmek üzere mahallî vesaitle ilân olunması iktiza eder. Fıkroda gerçi bu hususta bir sarahat mevcut değilse de işin mahiyet ve bünyesi, mahallen teessüs etmiş âdet ve teâmülün nelerden ibaret olduğunun anlaşılmasını zarurî kılar. Çünkü önlenmesi, men olunması derpiş ve mülâhaza edilen keyfiyet mahallî âdet ve teamül hilâfına başı boş hayvan bırakmaktır.

Meselâ bazı yerlerde sabahları erken saatlerde, hayvanlar sığıra katılmak üzere ahır veya ağıl gibi mahallerden dışarı çıkarılarak ev halkından birinin veya hayvanla alâkalı olanlardan bir şahsın nezareti ve şevki idaresi altında sığır toplanma mahalline kadar götürülerek, çobana veya sığırtmaca teslim olunur. Akşam dönüşünde de aynı mahalden hayvanlar teslim alınarak yerlerine getirilir. Fakat her yerde bu suretle hareket olunmaz. Hayvan ahır veya ağıldan bir emir ve ikazla salıverilir. O alışkanlığı ve şevki tabiisiyle sokak aralarından ve yollardan başı boş olarak kendi başına sığır mahalline giderek diğer hayvanlara katılır. Bazen sürü sığır mahallinden ayrılmış köy veya kasaba dışına çıkarak yayılmaya başlamış olabilir. Bu hallerde de yalnız başına, gelen hayvan sürüyü takip ederek ona yetişip katılmağa çabalar. Bu vaziyetlerde hayvanın başı boştur. Akşam dönüşünde de aynı fiil ve hareket tekerrür eder. Hayvanın gelme zamanı veya onım bağırması, kapıya dayanması veya bir uzvu ile vurması suretiyle geldiğini duyurur ve ahır veya ağıla alınır. Aynı vaziyet hayvanların köy veya kasaba içinde sıvatlarda veya çeşme yalaklarında sulanmalarında da cereyan edebilir. Hayvan kendi başına gelip suyunu içer ve yine başı boş olarak yerine döner. Bütün bu vaziyetlerde hayvanın başı boştur. İşte bir mahalde ötedenberi bu yolda teessüs edip yerleşmiş ve halkça ona uyulmakta bulunmuş âdet ve teamüllerin hilâfına hareket edilerek başı boş hayvan bırakılmış olmasından dolayı hayvan sahibinden beş kuruştan elli kuruşa kadar para alınacaktır. Kanun, ihtiyar ve koruma meclislerine örf ve teamüle aykırı hareketin vüsat ve şumuliine veya tekerrürü gibi hayvan sahibinin temerrüd ve İsrarına göre beş veya elli kuruş arasında takdir selâhiyeti tanınmıştır.

Âdet ve teamüle aykırı olarak başı boş hayvan bırakmak fiil ve hareketi ihtiyar ve koruma meclisi tarafından tetkik edilecek ve para alınmasını gerektirecek bir vaziyet tesbit edildiği takdirde yine aynı meclisler ta-

rafından karar verilecektir. Bu kararlar aleyhine itiraz olunamaz, bunlar kesindir. Kanunun 28 inci maddesi gereğince Köy Kanununun 66 ncı maddesine göre derhal infaz ve alınacak para koruma sandığına tevdi ve irat kayıt olunur. Burada şu noktaya dikkat edilmesi icabeder; mahallî âdet ve teamülün, hayvanların her hangi sebep ve şekilde en ufak ve ehemmiyetsiz bir zarar verme ihtimaline mani olacak surette teessüs etmiş olanlarını nazarı İtibara almak ve böylece çiftçi mallarının korunması yolunda kanunen alınmış olan tedbirleri takviye etmek iktiza eyler. Kanunun lâfzı ve ruhu çiftçi mallarının her şekil ve surette zarar ve ziyandan vikaye ve himayesini temine matuftur. Binaenaleyh çiftçi mallarının zarar ve ziyandan korunmasını temin edemeyecek olan âdet ve teamüllere ihtiyar ve koruma meclislerince İtibar ve iltifat edilmemesi ve bunlara müeyyide tanınmaması faydalı olur. Bir mahalde teessüs etmiş olan âdet ve teamüllerden hangileri çiftçi mallarının zarar ve ziyandan vikayesini sağlayacak mahiyette ise onlar üzerinde durmak ve bunları tesbit ederek bu âdet ve teâmüllere aykırı surette başı boş hayvan bırakanlardan kanunun belirttiği miktarlarda para alınacağını ilân etmek çiftçi mallarının korunması bakımından lüzumludur. Bu suretle muamele olunduğu takdirde kanunun maksat ve gayesine ve dolayısıyla çiftçi mallarının korunmasına hizmet ve yardım edilmiş olur.

V — Koruma kadrosu ve koruma bütçesi ve senelik koruma ücreti tarifesı :

Kanunun 7 ve 8 inci maddelerinin 1 inci fıkraları her yıl bir koruma kadro ve bütçesi ve senelik bir koruma ücreti tarifesı yapılmasını âmirdir. Koruma kadro ve bütçesinde kullanılacak bekçilerin aylıkları bir yekûn teşkil eder.

Ziraat sahasında istihdam edilecek bekçi adedini tâyin keyfij^eti bu yönden mühim bir iştir. Çünkü bazı köylerimizde ve ziraat yapılan toprakları ihtiva eden belde

sınırları içinde tarlalar umumiyetle dinlendirme, bekletme gibi usullere tâbi tutulur. Ve hemen her yıl bir çok mahallerde ekenek mevkii değişir. Ekinin bulunduğu mevkie yani ekin ağzına koruma bekçisi lâzım olmakla beraber bekletilen ve dinlendirilen sahalarda bekçiye lüzum ve ihtiyaç olmayabilir. İşte ihtiyar ve koruma meclisleri bu kabil yerlerde ekenek sahasına göre bekçi adedini tâyin ederler. Koruma bekçilerine o mahallin örf ve âdetine göre verilecek aynî veya nakdî bekçi hakkı aylık veya yıllık olarak verilmekte ise bu ciheti tesbit ve koruma tarifesini kanunun 15 inci maddesine göre mahallin örf ve âdeti ile İktisadî vaziyetine ve taallük ettiği arazinin verimine, mahsulün nevine veya hayvan cinsine göre tanzim ederek bunları mürakabe hev'etinin tasdikine sevk etmek ihtiyar ve koruma meclislerinin vazife ve selâhiyetleri cümlesindendir.

Koruma tarifesi bir senelik koruma bekçisinin veya bekçilerinin aylık veya yıllık ücretlerinden başka peşin ödenecek zarar ve ziyanlarla masraf karşılığı olarak bekçi ücretlerine yüzde otuzu geçmemek üzere yapılacak bir ilâveyi karşılayacak şekilde hesap ve tanzim olunur.

Şu halde kanunun 15 inci maddesinde işaret olunduğu üzere bir koruma tarifesi; koruma bekçilerinin aylık veya yıllık tahsisatı tutarını ve bundan başka peşin ödenecek zarar ve ziyanlarla masraf karşılığı olarak bekçi ücretlerine, bu ücretlerin bir senelik yekûnunun % 30 unu geçmemek üzere ilâve edilecek bir meblâğı ihtiva edilecektir. Meselâ aylıkları onar ve yıllıkları yûzyirmişer liradan iki koruma bekçisi bulunan bir köyün koruma tarifesi bu yıllık meblâğdan başka bunun % 30 unu yani

240 X 30

———— = 72 lira ile 240 lirayı ihtiva edecektir. Kanunun 21 inci maddesinin III

100

numaralı fıkrası gereğince zarurî masraflar; 240 + 70 — 310 lira olan koruma bütçesinin aylıklar yekûnu 240 liranın % 10 unu tecavüz

edemez. Şu hale göre bu bütçeden 24 liradan fazla zarurî masraf yapılamaz.

Koruma bedellerine gelince : Kanunda koruma bedelleri çiftçi ve zürradan ve çiftçi ve zürra olmıyan hayvan sahiplerinden alınmak üzere ikiye ayrılmıştır. Hükümetin projesinde ve hususiyle ziraat encümeninin mazbatasında tebarüz ettirildiği veçhile koruma işi için köylüye yeni bir külfet tahmilinden çekinilmiş olmakla beraber koruma hizmetinin yürütmesi için asgarî miktarda bir koruma bedeli alınması kabul edilmiştir. Ancak bu bedel yukarıda işaret ettiğimiz gibi çiftçilerle ziraat erbabından ve hayvan sahiplerinden olmak üzere iki sınıf mükelleften alınacaktır.

Esas itibariyle hayvanlardan koruma bedeli alınması muvafık görülmemiş olmakla beraber arazisi olmıyan veya icarla mer'a edinemiyen sürü sahiplerinden bu ücretin alınması tecviz edilmiştir. Kanunun 15 inci maddesinin itlakına göre koruma ücretinin matrahı hayvanlarda hayvanın cinsi ve ziraat arazisinde mahallî örf ve âdet ile İktisadî vaziyet nazarı itibara alınmak şartıyla arazinin verimi ve mahsulün nev'idir.

Buğday, arpa, çavdar, mısır, yulaf ve kaplıca gibi hububat, bakla, fasulya, börülce ve nohut gibi bakliyat, pamuk, keten, kenevir, haşhaş, susam ve kolze gibi zeytî. patates, pancar ve benzeri gibi derenî nebatlardan bağ, bahçe veya ağaçlıklardan alınacak koruma bedelleri miktarı; (mahsulün nevi) bunların nevilerine ve yetiştikleri arazinin verimine ve mahallin örf ve âdeti ile İktisadî vaziyetine göre değişecektir. Hayvanlarda ise hayvan cinsine göre tebeddül eder. Kanun koruma tarifesinin tanziminde cins esasını kabul etmiş olduğundan meselâ öküz, inek, manda gibi bakariye, at, katır, merkep gibi feresiye, koyun, keçi gibi ganemiye cinsinden olan hayvanlardan alınacak koruma bedelleri mahallin örf ve âdeti ile İktisadî vaziyetine ve hayvanların adedine göre değişecektir.

Koruma tarifeleri yıllık olacağı cihetle bunlar yukarıda gösterilen esaslar dahilinde vazifeli koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından tanzim ve bir taraftan bağlı bulundukları ilçe veya ildeki mürakabe hey'etlerinin tasdikine tevdi edilmekle beraber aynı zamanda köyün veya beldenin münasip mahallerine de talik edilmek suretiyle mükelleflere duyurulacaktır. Bunların köy veya ihtiyar meclisi odalarına, köy konuk odasına, köy camiine, belediye veya hükümet kapısına veya belediyenin ilân levha ve tahtalarına yazılarak veya asılarak alâkahıların ittilalarına sunulması yahut mümkünse mahalli gazetelerle ilân edilmesi icabeder. Talik veya ilân, koruma bedellerine müddeti içinde itiraz olunabilmesini mümkün kılar.

Bir koruma veya ihtiyar meclisinin vazifeli bulunduğu bölge sınırları içinde ziraî istihsalde bulunulması veya hayvan beslenmesi koruma bedeline mükellef olmak için kâfidir. Tarla ve mahsulât sahibi veya hayvanların mâlikî o koruma veya ihtiyar meclisinin vazifeli bulunduğu bölgede ikamet etmese dahi koruma bedelini ödemeğe mecburdur. Kanunun 16 cı maddesine göre;

a) Köy sınırları içinde veya ikinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı saha dahilinde ekilmiş arazi ile bağ, bahçe veya ağaçlıklara fiilen tasarruf etmekte olanlardan “zilyetten”

b) Gelip geçici olmıyan veya kendi hayvanlarını idare edecek kadar şahsına ait veya icarlı merası bulunmıyan sürü sahiplerinden.

15 inci maddede gösterilen koruma tarifesinde yazılı senelik koruma parası veya mukabili mahsul veya mal alınır. 15 inci madde gereğince koruma tarifelerinin her ne suretle olursa olsun ilânından itibaren 10 gün içinde koruma veya ihtiyar meclisleri vasıtasıyla veya doğrudan doğruya selâhiyetli mürakabe hey'etine itiraz olunabileceği gibi kanunun 16 ncı maddesi uyarınca koruma parasına tâbî olanların da paranın miktarına tebliğinden

itibaren 10 gün içinde yine selâhiyetli mürakabe hey'etine itiraz edilebilir. Alâkalılar tarafından kanunun 15 nci maddesine göre yapılacak itiraz ile 16 cı maddesi mucibince yapılacak itiraz birbirinden mahiyet itibariyle farklıdır. Alâkalıların kanunun 15 inci maddesine göre yapacakları itiraz münhasıran koruma tarifesine matuftur. Koruma tarifesinin yetkili ihtiyar veya koruma meclisleri tarafından tanzim edilmemesi veya tanziminde 15 inci maddedeki esaslara riayet edilmemiş olması tarifenin müzakeresinde müzakere veya karar nisabı bulunmaması, ilân edilerek mükelleflere duyurulm aması veya mürakabe hey'etinin tasdikinden geçirilmeden tatbikine teşebbüs edilmesi gibi sebepler bihakkın itiraza mevzu teşkil ederler. 16 ncı maddeye göre yapılacak itiraz ise koruma parasına tâbi olanların mezkûr maddede işaret edildiği gibi koruma parası miktarının yüksek tutulması, tarife münderecatına riayet olunmamak suretiyle koruma parası miktarı üzerinde yanlış tahakkuk yapılması gibi miktara müteferri hususlardır.

Koruma bedellerinin tahsil zamanı ve tahsil sureti :

Koruma bedellerim her mahallin istihsal mevsimine göre tesbit edilecek en müsait zamanda tahsil olunacağına 15 inci maddede bilhassa işaret edilmiştir. Buna göre koruma bedelleri o mahallin istihsal maddeleri hangi zamanda veya mevsimde elde edüivorsa o vakitler tahsil olunmak icabeder. Bu hüküm, koruma bedellerinin hem en elverişli bir zamanda tahsilini mümkün kılmak hem de mükellefe malî kudreti en müsait bulunduğu bir sırada borcunu ödemeğe imkân ve fiksât vermek bakımlarından iki taraflı bir faydayı ihtiva eder.

Meselâ, Adana ve civarında, hububat da yetiştirilmekle beraber bu muhit daha ziyade pamuk istihsalâtıyla tanınmıştır. Meselâ. Mersin'de pamuk istihsal âtiyle beraber daha ziyade portakal, limon ve mandaline yetiştirilmesi ön plânda gelir. Konya ve Aksaray havalisinde hububat, Düzce ve Bafrada tütün, Adapazarında pancar

ve patates, İzmir, Aydın ve Manisa İllerinde üzüm, incir, pamuk ve tütün, Karadeniz bölgesinde fındık, kömür ve kereste umumiyet itibariyle istihsal ve ihraç maddelerinden olduğu için koruma bedellerinin tahsil zamanını bu mahaller mahsulâtının istihsal zamanlarına tesadüf ettirerek tesbit etmek icabeder.

Kanunun 15 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında “koruma bedelleri her mahallin istihsal vaziyetlerine göre tesbit olunacak en müsait zamanda... tahsil olunur” denilmek suretiyle izah ettiğimiz cihetlere temas ve işaret edilmiştir. Ancak tesbit olunacak tahsil zamanının tâyini her koruma ve ihtiyar meclisinin selâhiyetine dahil işlerdendir. Bu meclisler vazifeli bulundukları mahallerin belli başlı geçim, istihsal ve satış maddeleri hangileriye tahsil zamanını bu maddelerin istihsal zamanına göre tesbit etmekle mükelleftirler. Binaenaleyh kesinleşen koruma bedeline, çiftçi, zürra, bağcı, hayvan sahibi gibi mükellefler 10 gün zarfında ilçeye bağlı iseler o ilçenin müirakabe hey’etine, ile bağlı iseler o ilin merkez müirakabe hey’etine müracaatla itiraz edebilirler. Müddeti zarfında aleyhine itiraz edilmeyen kararlar katileşir. Gerek bu suretle katileşen, gerek müirakabe hey’etince itiraz üzerine verilen kararlar aleyhine İdarî veya adlî kazaya müracaat olunamaz.

Kanunun 10 uncu maddesi bu hususta sarîh hükümleri muhtevidir. Kesinleşmiş olan kararlar derhal icra olunmak lâzımgelir. İhtivar veya koruma meclisleri tarafından tebliğ olunan koruma parasına itiraz edilmemiş veya itiraz edilip de müirakabe hey’etince aynen veya tâdilen tasdik edilmişse bu suretle katileşen kararlar derhal infaz olunacağından koruma parasının veya bunun muadili mahsulün hemen koruma sandığına yatırılması iktiza eder. Kanun koruma parasının nakit halinde mal ve mahsul olarak ödenmesini tecviz etmiştir. Rizaen tediyede bulunulmadığı takdirde kanunun 15 inci maddesinin 3 üncü fıkrasının ihtiyar ve koruma meclislerine ver-

diğı selâhiyete istinaden Tahsili Emval Kanununa göre tahsil olunur.

Tahsili Emval Kanununda zikrolunan tahsilat komisyonlarının bütün vazifeleri koruma ve ihtiyar meclisleri tarafından ifa edilir. Yani Tahsili Emval Kanununda yazılı tahsilât komisyonlarının vazife ve selâhiyetleri Çiftçi Mallarının Korunması Kanununun tatbikatında koruma ve ihtiyar meclislerine verilmiştir. Yine Tahsili Emval Kanununa göre yapılacak tahsilâtta tahsildarların yapacakları işler de koruma meclisi reisinin veya ihtiyar meclisi reisi olan muhtarın münasip göreceğı kimse tarafından ifa olunur.

Koruma bedelleri tahsil olundukça kanunun 18 inci maddesine göre ihtiyar ve koruma meclisleri nezdinde tesis olunacak koruma sandıklarına yatırılır. Koruma sandıkları; koruma bedelleri ile çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanun hükümlerine tevfikân tahsil olunacak para cezalarını ihtiva eder. Koruma bekçisi ücreti, koruma sandığı gelirinden ödeneceğı cihetle kanunun 8 inci maddesinin 2 numaralı fıkrası mucibince ihtiyar ve koruma meclisleri bölgesindeki köylerden bazılarının malî ve ziraî vaziyetleri bir bekçiden başka köy korucusu tutmağa müsait bulunmıyan koruma bölgeleri ihtiyar ve koruma meclislerince değil, kanunun 8 inci maddesinin 2 nci fıkrası mucibince mürakabe hey'eti tarafından tesbit olunur. Mürakabe hey'eti tarafından tâyin ve tesbit edilen bu gibi köylerde köy korucularına ait vazifeler koruma bekçileri tarafından ifa edilir. Kanunun 13 üncü maddesinde bu cihet sarahatle ifade olunmuştur.

VI— Çiftçi mallarını koruma bekçilerinin vasıfları, intihap ve tâyinleri, görev ve yetkileri :

Koruma bekçilerinin intihabı, 4081 numaralı kanunun 7 nci maddesinin 2 numaralı bendi uyarınca Köy Kanunu hükümlerine tâbidir. Köy Kanununun 70 inci maddesinde ; korucuların ihtiyar meclisi tarafından tutula-

cağı ve köy muhtarının vereceğı haber üzerine kaymakamın buyurultusuyle işe başlayacağı ifade edilmiş olmasına göre koruma bekçilerinin de ihtiyar ve koruma meclislerince bu esaslar dairesinde seçilip seçimlerinin vali veya kaymakamlarca onanmasından sonra işe başlattırılacağı tabidir.

Köy Kanununun 1256 sayılı kanunla değıştirilen ve hükümleri mer'î bulunan 71 inci maddesine göre koruma bekçilerinin 22 yaşından küçük ve 60 yaşından büyük olmaması, bir cürümle cezalandırılmamış ve iyi huylu tanınmış bulunması ve herkesle kavgı çıkarmak ve sarhoşluk gibi huysuzlukları olmaması şarttır. Koruma ve ihtiyar meclisleri bu vasıf ve şartları haiz olanlar arasından bekçiliğe ehil gördüklerini seçip karar altına alır ve mülhak ilçelerde kaymakamların, merkez ilçesinde valinin tasdikine sunar. Bekçilerin yerliler veya yerli olmıyanlar arasından seçilmesi hususunda kanunî bir takyit mevcut değildir. Bu nokta meclislerin takdirine bırakılmıştır.

Koruma kadrosunda ihtiyaca göre tesbit olunan miktar dahilinde bekçilerin adedini ve bunların kaç ay veya kaç yıl çalışabileceklerini, hangi sahaların hangi bekçiler tarafından ne gibi şartlar altında korunacağı, vazife mıntakalarının tefrikini ve bunlara aynı veya nakdî olarak ne verilebilecekse bunun miktarını ve tediye tarzını tâyin ve tesbit etmek ve koruma vazifesini iyi görmeleri için lüzumlu tedbirleri almak ihtiyar ve koruma meclislerinin vazife ve selâhiyetleri öümlesindendir.

Koruma bekçilerinin görev ve yetkileri :

Koruma bekçileri; alelûmum köylerde ve belediyelerin toplu binaları ihtiva eden meskûn ve musakkaf kısımları haricindeki belediye sınırları içinde ve dışında 4081 numaralı kanunun birinci maddesinin 3 numaralı fıkrasında yazılı çiftçi mallarını korumakla mükellef hususî ve mahallî bir zabıtabır. Kanun bekçilerin vazifelerini esas itibariyle 12 ve 24 üncü maddelerinde belirtmiş

ve bir kısım vazife ve selâhiyetlerini de müteferrik surette diğer maddelerde göstermiştir.

Bekçilerin vazifeleri mutlak ve mahsus manâsiyle çiftçi mallarını korumaktan ibarettir. Binaenaleyh bekçiler umumî emniyet ve asayiş mevzuuna giren can ve çiftçi malları dışındaki mal emniyetini temin ile mükellef tutulamazlar. Kanunun birinci maddesinde tahsisen yazılı olanlar dışında kalan malların tecavüz ve müdahalelerden vikayesi, şahısların her türlü taarruz ve tecavüzden muhafazası çiftçi mallarını koruma bekçilerine ait vazifeler cümlesinden olmadığından kanun, koruma bekçilerini umumî emniyet ve asayiş işleriyle doğrudan doğruya vazifelendirmemiştir. Bu itibarla koruma bekçileri; köy korucuları, çarşı ve mahalle bekçileri, emniyet ve jandarma mensupları gibi mahallî ve umumî emniyet ve asayiş işleriyle resen ve doğrudan doğruya vazifeli olmadıklarından bu kabil vakalar karşısında harekete geçemezler. Bunlar umumî emniyet ve asayiş, su baskını, zelzele ve yangın gibi âfetler karşısında hareketsiz kalmış olsalar ve bu kabil tehlikeli ve muhataralı vaziyetlerde bir iş görmeseler dahi ne hukuken ve cezaen ne de idareten mesul edilemezler.

Ancak her kaidenin müstesnası bulunduğu gibi kanunun koyduğu bu kaidenin de müstesnası vardır. Kanunun 13 üncü maddesinde; “bekçilerin bu kanunda yazılı vazifelerden gayri işlerde istihdamları veya kısa bir zaman için dahi olsa kendi mm takaları haricine gönderilmeleri yasaktır. Bunlar ancak umumî emniyet ve asayişin ve su baskını, zelzele ve yangın gibi umumî âfetlerin zarurî kıldığı fevkalâde ahvalde bağlı bulundukları yerin en büyük mülkiye âmirinin veya muhtarın izniyle kendi muntakaları veya yukarıda gösterilen vazifeleri haricinde muvakkat olarak istihdam edilebilirler” denilmektedir.

Bu fıkra; koruma bekçilerinin umumî emniyet ve asayişin, su baskını, zelzele ve yangın gibi umumî âfetle-

rin zarurî kıldığı fevkalâde hallerde mahallin en büyük mülkiye âmirinin ve köyde muhtarın emriyle muvakkat bir zaman için istihdam edilebileceklerini tevviz etmiştir.

Filhakika bir taraftan il idaresi, diğer taraftan Köy Kanunu emniyet ve asayişin tesis ve muhafazasından vali ve kaymakamı ve bucak müdürünü ve köylerde muhtarları sorumlu tutmaktadır. Bir mahallin emniyet ve asayişinin her hangi bir sebeple ihlâl edildiği yahut su baskını, zelzele ve yangın gibi umumî hayatı tehlikeye sokacak mahiyette âfetler vukubulduğu zaman elde ve emirde bulunan umumî ve hususî zabıta kuvvetlerinin derhal seferber edileceği tâbiidir. Hâdis ve vakanın mahiyetine, vüs'at ve şumulüne göre bu kuvvetlerden faydalanmak asayiş âmirinin taktirine bağlı bir keyfiyettir. Binaenaleyh karşılaşılan fevkalâde hal belki çiftçi mallarını koruma bekçisinin istihdamı zarurî kılabilir. Bu vaziyeti şüphesiz ihtiyacın şiddeti tâyin eder. İşte bu kabil hallerde koruma bekçileri aslı vazifeleri dışında en büyük mülkiye âmirinin veya köy muhtarının emir ve mezuniyetiyle vazife bölgesi içinde veya dışında muvakkat olarak istihdam edilebileceklerdir. Asayiş ve emniyeti tesis ve muhafaza ile mükellef tutulan makam ve mercilere bazı kayıtlarla bu selâhiyetin tanınması umumî esaslarla ahenklidir.

13 üncü maddenin sonunda şöyle bir fıkra mevcuttur: “Malî ve ziraî durumları bir bekçiden ayrı olarak köy korucusu tutmağa kudreti olmadığı mürakabe hey'etince yapılan tetkikat neticesinde tahakkuk eden köylerde köy korucularına ait vazifeler bu bekçiye gördürülür”. Kanun, malî ve ziraî kifayetsizliği nazara alarak köy ve köylüyü düşünmüş ve köy korucusundan başka ikinci bir koruma bekçisi istihdamı ağır bir külfet teşkil edecek olan köylerde köy korucusu tutup ikinci bir masraf ihtiyar etmeği köylünün aleyhine sayarak bu gibi yerlerde koruma bekçisini aynı zamanda köy korucusu vazife ve selâhiyetiyle teşhiz etmiştir. Buralarda korucuya ait ka-

nunî vazifeler koruma bekçisine gördürülecektir. Bu vaziyet köyler haricinde kalıp belediye sınırları içinde ve dışında bulunan yerlerde bittabi bahis konusu olamaz. Bu fıkra ancak köylerde tatbik olunabilir. Binaenaleyh malî ve zirâî durumları bir koruma bekçisinden ayrı olarak köy korucusu tutmağa müsait olmıyan ve bu vaziyetleri mürakabe hey'etince yapılacak tetkikat neticesinde tahakkuk eden köylerde koruma bekçileri köy korucuları vazifesiyle de mükellef tutulacaklardır. Bu takdirde bunlar bir taraftan çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunun verdiği vazifeleri görecekler ve diğer taraftan Köy Kanuniyle diğer kanunların köyün emniyet ve asayişiyile alâkalı bütün vazifeleriyle muvazzaf kılınacaklardır. Kanun vazı bazı köylerimizin malî kudretlerini gözönünde bulundurarak bu hususî tedbiri almakta şüphesiz isabet etmiştir. Ancak köy korucusu veya koruma bekçisi istihdam etmek mevzuunda köylerin malî ve zirâî durumları mürakabe hey'etleri tarafından sıhhatli surette tesbit edilmeli ve kanunun umumî emniyet ve zirâî asayiş işlerinde hususî bir tedbir olarak bulup kabul ettiği tek koruma bekçisi istihdamı cevazını umumî bir kaide haline sokmamalıdır. Aksi takdirde her köyde bir koruma bekçisiyle hem çiftçi mallarının korunmağa hem köyün emniyet ve asayişini temin etmeğe imkân bulunamaz.

Koruma bekçileri, kanunun 32 nci maddesi gereğince silâh taşımak yetkisini haizdirler. Kanunda "bekçiler silâhlıdır" denilmek suretiyle bekçilerin vazifelerinde daima silâhlı olarak bulunmaları iltizam olunmuştur. Bunların silâhları devletçe temin, kıyafet ve cephaneleri İçişleri Bakanlığınca tâyin olunur.

Silâh taşımak demek, icabında onu kullanmağa mezun bulunmak demek olduğundan kanunun 33 üncü maddesi bekçileri Köy Kanununun 77 nci maddesinde yazılı hallerde silâh kullanmağa yetkili kılmıştır.

Çiftçi mallarının korunması, bir emniyet ve asayiş meselesi kadar ehemmiyetli görüldüğünden koruma za-

bıtasının devlet zabıtası gibi selâhiyetli olması ve vazifede silâh taşımak ve lüzumunda, kullanmak suretiyle koruma vazifesinin mükemmeliyetle ifası sağlanmak istenmiş ve bu husus kanun vazunca müstakil maddeler halinde tedvin edilmiştir. Kanunun 23 üncü maddesinin son fıkrasının delâleti veçhile koruma, bekçilerinin vazifeden dolayı kendilerine karşı işlenen suçlar da memurlar aleyhine işlenmiş sayılmaktadır.

Çiftçi mallarının korunması işlerinin teftiş ve murakabesi, teftiş ve murakabe organları :

Çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanuna göre;

1 — Tarım ve İçişleri Bakanlığı,

2 — Valiler,

3 — Mürakabe hey'etleri,

olmak üzere üç teftiş ve mürakabe uzvu vardır,

a) Kanunun 8 inci maddesi uyarınca mürakabe hey'etleri koruma ve ihtiyar meclislerinin mezkûr kanunda gösterilen vazife ve selâhiyetlerin i ve vazife ve selâhiyetleri dahilinde gördükleri işleri devamlı surette nezaret ve mürakabeye tâbi tutmakla mükellefler.

Kanunun II nci maddesinin son fıkrası gereğince valiler kanunun iyi işleminin teminini ve tatbikattaki hataların İslahını mürakabe heyetlerinden talep edebilirler.

b) Yine kanunun İlci maddesine göre koruma ve ihtiyar meclisleriyle mürakabe hey'etlerinin muamelât, ve mesailer valilerce veya valilerin tavzif edecekleri kimselerce teftişe tâbi tutulur. Büyük Millet. Meclisinin müzakere zabıtlarına göre valiler mürakabe hey'etinin mansup üyelerini olduğu kenar bu hey'etin miıntehap olan üyelerini de teftişe yetkili kılabilirler. Şüphesiz 5442 numaralı İl İdaresi Kanuniyle vali ve kaymakamlara umumî surette tanınan teftiş selâhiyeti hükümleri mahfuzdur.

c) Kanunun II inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince Tarım ve içişleri Bakanlıkları da tensip edecekleri memurlar vasıtasıyla koruma ve ihtiyar meclisleriyle m idrak abe hey'etlerinin muamelât ve mesailerini teftiş ettirebilirler. Mülkiye müfettişlerine ait teftiş rehberinin köy idarelerinin teftiş bölümünün 29 uncu maddesi müfettişleri 4081 numaralı kanunun köylerdeki tatbikatım teftişle mükellef tutmaktadır.

4081 numaralı kanunun çiftçi mallarının korunmasını temin edip etmediği, günün ihtiyaçlarına cevap verip vermediği, sağlık, bayındırlık, tarım, veteriner ve millî eğitim gibi çeşitli mahallî âmme hizmetlerinin ihdas, tanzim, idare ve idamesini sağlayan ve bu itibarla organik bünyeyi haiz olan köy ve belediye kanunlarının mevzuuna dahil olması gereken çiftçi mallarının korunması için müstakil bir kanun tedvinine lüzum ve ihtiyaç bulunup bulunmadığı ve bu kanunlarda yapılacak tâdillerle sözü geçen malların korunmasının mümkün olup olmadığı hususları ikinci yazımızda izah olunacaktır.

-----oOo-----

TÜRKİYE CUMHURİYETİ EMEKLİ SANDIĞI

Ragıp ÖGEL
Sayıştay Üyesi

17/12/1949 tarihinde yürürlüğe giren 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı kanunu, yürürlükte bulunan muhtelif emekli kanunlarını kaldırarak bunların yerine tüzel kişiliğe haiz ve Maliye Bakanlığına bağlı ayrı bir tesis vücuda getirmiştir. Burada bu kanunla kabul ve tesis olunan yeni hükümlerden bir kısmını -yalnız sandığa giriş, hizmet, emekli aylığı, toptan ödeme, keseneklerin geri verilmesi, ikramiye, son hizmet- kısaca gözden geçireceğiz.

Sözü edilecek hükümler yeni kanunun yürürlüğünden sonra tatbik edilecek hükümlerden ibarettir. İlga edilen türlü emekli kanunlarının verdiği haklar mahfuz olduğundan bunlar üzerinde durulmayacaktır.

İştirakçiler, Tevdiatçılar:

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına iki mahiyet verilmiştir: Bu sandık esas itibariyle emekli sandığıdır. Bu itibarla emekli aylığı sağlar. Diğer taraftan biriktirme sandığıdır. Bu itibarla da emekli sandığına kabul etmediklerini biriktirme sandığına alır.

Kanun, emekli sandığına girenlere iştirak, biriktirme sandığına girenlere de tevdiatçı adını vermiştir. (Madde: 12 son fıkra).

Biriktirme Sandığına girenler:

Kanun, ilk defa olarak emekli hakkı veren vazifelere girecek olanların yaşlarına bakarak kırk yaşını ikmal etmiş bulunanları biriktirme sandığına almayı kabul etmiştir. Bunlara emekli hakkı vermek istememiştir. (125)

Bir müddet emekli hakkı veren vazifelerde bulunduktan sonra buralardan ayrılıp sandıkta biriken keseneklerini de geri almış bulunanların tekrar emekli hakkı veren birer vazifeye tayinleri lâzım gelince, kendilerini sandıklardan hangisine almak icabettiğini anlamak için başka bir usul konulmuştur. Bu usule göre tekrar vazifeye tayin tarihinden memurun yaşı ele alınarak bu yaştan evvelce yaptığı hizmet seneleri çıkarıldıktan sonra kalan rakkam kırkı aşarsa kendisini biriktirme sandığına almak iktiza edecektir. (125,102) Kırk rakkamını aşmazsa emekli sandığına kabul edilecektir.

Bu kabil kimseler, yani evvelce emekli hakkı veren vazifelerde bulunduktan sonra muhtelif sebeplerle (87) vazifelerinden ayrılanlar emekli sandığında biriken keseneklerini ya geri almış olurlar veya almamış bulunurlar. Geri almış olanlar, memuriyete tayin edildikleri tarihten itibaren bir sene içinde aldıkları paraları aldıkları tarihten itibaren yüzde bes faiziyle birlikte defaten sandığa yatırmağı taahhüt ederlerse yukarıda arzedildiği şekilde hesap edilecek yaş rakkamı kırkı aşmayanların tekrar emekli sandığına alınmaları ve eski hizmetleriyle yeni hizmetlerinin birleştirilmesi caiz olacaktır.

Aldıkları kesenekleri taahhüt ettikleri bir sene içinde toptan geri vermezler veya esasen vermek istemezlerse yaşlarına bakılarak şayet tayin tarihinden yaşları kırkı aşmış ise biriktirme sandığına, aşmamış ise emekli sandığına alınacaklardır. Biriktirme sandığına alınacaklar tabiatıyla bu sandığa ilk defa girmiş kimseler vaziyetinde olurlar. Emekli sandığına alınacakların ise eski ve yeni hizmetleri birleştirilemez. Zira eski hizmetlerine ait kesenekleri geri vermemişlerdir.

Tevdiattılar da, iştirakçedar gibi sandığa giriş aidatı (14 B.) aylık kesenek, terfi farkı vermek mecburiyetinde oldukları gibi mensup oldukları kurumlar tarafından d,a bunların karşılıkları tevdiatçı namına sandığa yatırılacaktır.

Biriktirme sandığına girmiş bulunan tevdiatçılar, emekli hakkı veren vazifelerde en az yirmi sene bulunduktan sonra altmış yaşını ikmal ettiklerinden (39 D.) veya yaş haddine geldiklerinden dolayı vazifelerine son verilebileceği gibi (39 C.) 25 yıl hizmetten sonra ahlâk, yetersizlik, disiplin sebepleriyle veya mahkeme kararıyla tekaüde sevk olunabilirler (39 E.) yahut da 15 yıl hizmeti müteakip adı malûl hale gelebilirler. (53) veya vazife malûlü olabilirler. İşte bu sebeplerle vazifelerinden ayrılan tevdiatçılara emekli aylığı bağlanamayacağından namlarına sandıkta birikmiş olan giriş aidatı, yüzde 5 kesenek ve terfi farklarıyla bunların kurumlarca verilen karşılıkları ve filî ve itibarî hizmetleri mukabili kurumlarca verilen yüzde 10 lar toplanıp yüzde 4 üzerinden hesaplanacak mürekkep faiziyle birlikte balığı kendilerine ödenerek sandıkla alâkalan kesilir. (126)

Tevdiatçılar üst fıkrada yazılı müddetleri doldurmadan vazifelerinden çıkarlarsa (87) veya emekli hakkını düşüren bir cezaya uğrarsa veya Türk vatandaşlığını zayi ederlerse (92) kendilerine yalnız sandıkta birikmiş yukarıda arzedilen kesenekleri ve kurumlarca verilen aidatın yarısının balığı faizsiz olarak iade olunur.

Tevdiatçıların vefatı halinde biriken aidatları vefat tarihime kanunen, dul ve yetim maaşına müstahak olan kimselere kanunla kabul edilmiş bulunan nisbet üzerinden (68) tediye olunur.

Emekli Sandığına girecekler:

Emekli sandığına girmek ve bunun temin ettiği haklardan istifade için en az İS yaşını bitirmiş olmak lâzımdır. (Madde: 12) En geç yaş da 35 dir. Filhakika 35 yaşını bitirmiş olmakla beraber kırk yaşını tamamlamamış olanlar

ilk defa emekli hakkı veren bir vazifeye geçerlerse 35 yaşını bitirdikleri tarihle vazifeye geçtikleri tarih arasındaki müddetin her ayı için ilk aylıkları üzerinden yüzde beş faizi ile hesaplanacak yüzde 10 tamamlayıcı kesenek vermek suretiyle Emekli Sandığına girerler (Madde: 14, fıkra E.). Lâkin bu tamamlayıcı kesenek mukabili memura bir hak verilmemektedir. Yalnız kesenek alınmakla iktifa edilmekte olması, prim esasına dayanan sandık için varidat bulmaktan ibarettir.

Karı ve koca:

Emekli hakkı veren vazifelerde bulunan karı ve kocadan her biri ayrı ayrı Emekli Sandığından veya Biriktirme Sandığından istifade ederler. Yeni kanunun tasarısında, çalışan karı ve kocadan yalnız kocaya emekli hakkı verilmesi ve çalışan karının tevdiatçı olması teklif edilmişse de bu teklif kabul edilmemiştir. Bu sebeple kocanın da karının da kendi aylıkları ve hizmet müddetleri nisbetinde ayrı ayrı emekli hakları mevcuttur.

Sandıktan istifade edenler iş ve işçi sigorta kanunlarından istifade etmezler: Gerek biriktirme ve gerek Emekli Sandığına girmek hakkını haiz olanlar hakkında iş kanunu ile İşçi Sigortaları kanunları tatbik olunmayacaktır. (14 Son fıkra).

Emekli Sandığının temin ettiği haklar:

İştirakçiler için Emekli Sandığının temin ettiği haklar şunlardır: (Madde: 13)

- 1 — Emekli aylığı,
- 2 — Adî malûliyet, vazife malûliyeti, harp malûliyeti aylığı,
- 3 — Son hizmet zammı,
- 4 — Toptan Ödeme,
- 5 — Emekli keseneklerinin iadesi
- 6 — Dul ve yetim aylığı,

- 7 — Emekli ikramiyesi,
- 8 — Harp malûllarına yapılacak bazı yardımlar.

Emekli aylımı kimlere bağlanır:

Kurumların emekli hakkı veren vazifelerinde çalışanlar, muayyen hizmet senesinden sonra veya yaş haddine gelmekle emekli aylığına hak kazanırlar.

Kurumlardan maksat şu daire veya teşekküllerdir. (Madde: 12).

- 1 — Umumî muvazeneye dahil daireler, Katma Bütçeli daireler, Hususi idareler, Belediyeler
- 2— Bu dört daireye bağlı müesseseler,
- 3— Bu dört daireye vücuda getirilen döner sermayeli müesseseler,
- 4— Bu dört daire tarafından sermayesinin yarısından fazlasına iştirak edilmek suretiyle kurulan şirketler,
- 5— İktisadî Devlet teşekkülleri ve bunlara bağlı müesseseler,
- 6— Hususi bir kanunla tüzel kişilik verilmiş müesseseler (Kefalet Sandığı gibi),
- 7— Hususi bir kanunla kurulmuş Bankalar,
- 8— Emniyet Sandığı,
- 9— Ereğli kömür bölgesi amele birliği,
- 10— Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret ve Zahire borsaları,
- 11— Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı.

İşte bu kurumların emekli hakkı veren vazifelerinde çalışanlar, Emekli Sandığından ve icabında Biriktirme Sandığından istifade ederler.

Emekli hakla veren vazifeler şunlardır:

- 1 — Kurumların barem esasına göre kurulmuş daimi kadrolarından maaş ve ücret alanlar,

- 2 — Kurumların çeşitli hizmetlileri,
- 3 — Maaşlı kadrolarda ücretle çalışanlar (namzetler dahil),
- 4 — Okul pansiyonları kadrolarında çalışanlar,
- 5 — Köy öğretmenleri, köy sağlık memurları,
- 6 — Kurumların yönetim kurulları başkan ve üyeleri,
- 7 — Emekli hakkı veren bir vazifede iken tayin veya intihap suretiyle belediyelere getirilen başkanlar,
İl daimi komisyon üyeleri,
- 8 — Kömür bölgesi amele birliğinin daimi ücretli memurları,
- 9 — Ticaret ve Sanayi Odalarıyla Ticaret ve Zahire
borsalarının daimi kadrolarına tayini Ticaret Bakanlığına ait daimi ücretli memurlar,
- 10 — Hat Baş bakıcı ve bakıcıları, baş dağıtıcı ve dağıtıcılar,
- 11 — Vaızlar, ders'amlar, hayrat hademesi,
- 12 — Erler (vazife malûliyetiyle vazifeden mütevellit ölümlerinde),
- 13 — Harp okulları öğrencileri,
- 14 — Gedikli subaylar, gedikli erbaşlar, Ordu uzman çavuşları,
- 15 — Cumhurbaşkanları.

Kurumların geçici hizmetli kadrolarında çalışanlar ile yevmiye ile çalışanlara emekli hakkı tanınmamıştır.

Emekli sandığının temin ettiği haklardan istifade için aylıkların tutarına göre her ay Sandığa bir aidat verilmek icabeder (Madde: 14). Bu aidat tutar üzerinden hesap olunacak yüzde beştir. Bunun adı, emekli keseneği olup bu para doğrudan doğruya memurun aylığından kesilecektir. Kurumlarınca emekli keseneği karşılığı adıyla her ay aynı yüzde beş nisbetinde bir para da her memur için Emekli Sandığına yatırılacaktır.

İlk defa emekli hakkı veren bir vazifeye geçenlerin ilk

tam aylıklarından giriş aidatı olarak aylık tutarın yüzde 25 i memurdan kesilecek ve bir o kadarı da dairesince ayrılıp Sandığa verilecektir. Memurun aylığı yükselirse yükselen miktar ilk yükselen aylığından kesilip Sandığa verileceği gibi aynı miktar bir parada kurumlarca Sandığa yatırılacaktır.

Filî ve itibarî hizmet zamlarının aidatı:

Bazı vazifelerin yıpratıcılığı nazara alınarak böyle bir hizmette geçirilen bir sene hizmete mukabil memurun bir senelik emekten fazla bir enerji sarfetmiş olacağı tabiidir. İşte böyle ağır bir hizmet de geçen her filî hizmet senesine üç aydan altı aya kadar bir zam yapılarak bu zamma (Filî hizmet zammı) denilmiştir. Bazı hizmetler için de itibarî bir zam kabul edilmiştir. Memurun hizmetine eklenen bu zamların emekli keseneği ile karşılığı olarak cem'an aylık tutarının yüzde onu kurumlarca memur adına Sandığa yatırılır. (Madde: 24, 38)

Emekli hakkından faydalanmanın başlangıcı:

Emekli Sandığı temin ettiği haklardan faydalanmanın başlangıcı, tekaüt hakkı veren vazifeye ilk girildiği gün değildir. Girdiği ayı takip eden ve aylığı ilk defa tam olarak alınacak olan ayın iptidasıdır (Madde: 81). Binaenaleyh ayın ona)tısından bir vazifeye tayin olunan maaşlı bir memura oy nihayetine kadar maaş verilmeyip ertesi ayın birinci günü tam maaş verileceğinden işte bu ayın birinci günü, memur için emekli hakkında istifadeye başlangıç sayılmıştır. Memur ücretli bir vazifeye girmiş ise ay nihayetine kadar kesik ücret alır. Ertesi aylık ücreti tam olarak verilmek lâzım gelir. Bu memurun da hakkı işte bu tam ücrete müstahak olduğu ayın birinci gününden başlar.

İlk defa emekli hakkı veren bir vazifeye giren bir memurun giriş gününe göre kesik aylık hakkı olursa, bu kesik aylıktan emekli keseneği de kesilmez. Ertesi ay için verilecek tam aylıktan yalnız giriş aidatı olarak yüzde 25 kesilip başkaca yüzde beş kesilmez. Giriş aidatı karşılığı olarak

dairesince de aynı yüzde 25 nisbetinde bir karşılığın Sandığa verilmek üzere aylık bordrosunda ayrıca gösterilmesi ieabeder (Madde: 14).

Memurin kanununa göre memur olabilmek için fîli askerlik hizmetinin yapılması şart kılınmış ve fîli askerlik ise 19 yaşını ikmal ile tahakkuk eylemekte bulunmuş ise de 1595 sayılı kanunla 18 yaşını ikmal edenlerin de memuriyete alınabilmelerine müsaade edilmiştir. Yalnız bunlar kabul olundukları memuriyetlerde, fîli askerliklerini ikmale kadar namzet sayılmıştır.

Maaşlı kadrolara namzet olarak tayin edilenler ücretli memur sayılmakta ve ücretli memurlara da tekaüt hakkı tanınmamakta idi. Lâkin yeni emekli kanunu maaşlı kadrolarda ücretle çalışanlara da bu hakkı verdiğinden namzetler de emekli hakkına nail olmuşlardır. Şu halde 18 yaşını bitirmiş ve namzet olarak vazifeye alınmış olanların da ilk tam aylıklarından giriş aidatı almak ve sonraki aylıklarından emekli keseneği tevkif eylemek ieabeder. Emekli hakları da o tarihten başlar.

Emekli hakkı veren hizmet müddetinin sonu:

Memurların emekli kanunu ile tanınan haklardan faydalanmağa başladıkları tarihten itibaren her ay tam kesenek vermek suretiyle geçirecekleri hizmet müddetinin sonu vazifeden ayrıldıkları gün değil, bu ayın sonudur (Madde: 31 fıkra 2).

Şu halde emekliye sevk edilen memur ayın dokuzunda vazifeden ayrılmış ise fîli hizmeti bu gün nihayet bulmuş olmaz. O ayın sonuna kadar olan günler de fîli hizmetten sayılır. Memur maaşlı ise ay başında emekli keseneğini tam vermiş olduğundan o ayı tam olarak fîli hizmet saymak muvafık görülmüştür. Memur ücretli ise kendisine verilecek kesik ücretten bu aya ait keseneğin tam olarak tahsili lâzımdır. Verilecek dokuz günlük ücretin emekli keseneğini karşılayamaması halinde olunacak muamele kanunda musarrah değildir. Lâkin prensip olarak aylığın tam ke-

seneği tahsil edilmedikçe o aylık hizmeti emekli hakkı veren hizmetten saymamak esası kabul olduğuna göre tam keseneği verilmemiş bulunan ayın tamamını filî hizmet müddetine ithal etmeye imkân kalmaz. Olsa olsa memur tarafından kesenek noksanının nakten yatırılması muvafıktır.

Filî hizmet: Vazife başında her ay kesenek verilmek suretiyle geçirilen müddet, memurun filî hizmetidir. Kanun iki türlü filî hizmet kabul etmiştir. Bunlardan biri şimdi tarif edilen filî hizmettir ki tanınan haklardan istifadeye başlanıldığı ay başından başlayarak vazifeden ayrıldığı ayın sonuna kadar zamanı ihtiva eder. Diğeri de filî hizmet zammı denilen ve memurun çalıştığı hizmetin ağırlığı icabı olarak bu işlerde geçirdiği filî hizmetin her senesi için eklenen müddetlerdir (Madde: 32). Bu müddetler de aynen filî hizmet sayılmıştır (Madde: 33).

Tam kesenek vermek suretiyle vazife başında geçen hizmetler hakiki filî hizmet sayılmakla beraber Bakanlık emrine alınmak, kadro açığında kalmak, eli işten çektilmek, açığa alınmak veya tevkif edilmek suretiyle vazife başında geçirilmeyen ve fakat mukabilinde tam veya noksan bir aylık verilmesi icabeden müddetlerin de yarısı filî hizmet olarak kabul olunmuştur (Madde: 31 son fıkra). Bu sayılan durumlarda bulunan memurlara tam veya eksik verilecek aylıklardan alınacak emekli keseneği maaş veya ücret tutarının yarısı üzerinden tahsil olunacaktır (Madde: 15 fıkra G.).

Tahsil ve Stajda geçen müddetler:

Yeni emekli kanunu, yabancı memleketlerde tahsil ve stajda bulunan memurların tahsil ve staj müddetlerini de filî hizmetten saymıştır. Filhakika 4489 sayılı kanun en çok beş sene müddetle stajda bulunmak üzere yabancı memleketlere memurların gitmesine veya gönderilmesine müsaade etmiştir. Bu müddetler için memurlar, ister aylıklarını alsınlar, ister almasınlar mezun sayılmıştır. İşte bunlardan maaş veya ücretleri verilenlerin tahsil ve stajda geçen müd-

deÜzerinin filî hizmetten sayılacağından şüphe yoktur. Çünkü aylıklarından emekli keseneği vereceklerdir. Lâkin, aylıkları verilmemek şartıyla gönderilmiş veya gitmiş olanlar için yeni kanun bir hak tanımaktadır. Bu hakkın tahakkuku için bunların başarı ile dönmeleri lâzımdır. Başarı ile dönenlerin mezuniyet müddetleri hem terfi hem de emeklilikte filî hizmet sayılmıştır. Lâkin bunlara aylık verilmiyeceğine göre aylıklarından emekli keseneği tevkifine imkân olmayacağından bunlar, almadıkları aylıklara ait keseneklerini ve bu sırada terfi etmişseler terfi farklarını her ayın başından itibaren bir ay içinde bizzat doğruca Emekli Sandığına göndermekle mükellef tutulmuştur. Bu suretle emekli keseneği gönderenlerin tahsil ve stajda geçen müddetleri de filî hizmetten sayılır (Madde: 31).

Başarı ile dönmeyenlerin müddetleri filî hizmetten sayılmıyacağından Emekli Sandığına ödedikleri keseneklerini geri almağa hakları olacağı tabiidir.

Harp okulları öğrencileri:

Harp okullarına giren öğrencilerin emekli hakları bu okullara girmekle başlayacağından bunlara öğrenci iken verilen maaşlardan emekli keseneği alınacaktır (Madde: 15 fıkra E.). Bu sebeple de öğrencilikte geçirilen müddetler, filî hizmetten sayılacaktır. Lâkin sınıfta kalanların sınıfta kaldıkları müddetle tahsillerini muvaffakiyetle bitiremeyenlerin okulda geçen müddetleri filî hizmetten sayılmaz (Madde: 31).

Memurlardan Er olarak silâh altına alınanlar:

Memurlardan er olarak silâh altına alınanlar askerlikte bulundukları müddetçe memuriyetleriyle alâkaları kesilmiyerek eksik maaş veya aylık almak suretiyle geçirdikleri müddetleri tam olarak filî hizmetten saydırmak için bu müddetlere ait keseneklerini aylıklarının tamamı üzerinden vermeleri icabeder. Memurların silâh altına alınmaları ya filî muvazzaflık hizmeti için veya seferberlik için veyahut

da talim ve manevra için olabilir. Memurlar ister namzet iken ister asil iken filî hizmet için silâh altına alınırlarsa 4379 ve 5585 sayılı kanunlar mucibince memuriyetleriyle alâkaları kesilerek maaş veya ücretleri verilmez. Böyle aylıksız geçen askerlikleri için (Er olarak) kendileri tarafından aidat verilmek suretiyle bunların da filî hizmet sayılmasına yeni kanun mücade etmemiştir. Seferberlik için silâh altına alınan memurlardan rütbesiz yani er olanlara 4311 sayılı kanun mucibince 20 liradan aşağı olmamak üzere aylıklarının yarısı verilebilir. Demek ki bunlar aylıklarının mütebaki miktarlarına isabet eden emekli keseneklerini kendileri öderlerse seferberlikte geçen hizmetleri filî hizmetten sayılmak icabeder. Seferberliğe rütbe ile icabet edenler esasen maaşlarını muhafaza ederler. Ücretli olanların da ya alâkası kesilir veya ücretleri ödenir. Yalnız devlet İktisadî müesseselerinde çeşitli, hizmetli kadrolarda bulunan Doktor, Veteriner, Eczacı, Kimyager, Avukat, inşaat ve işletme teknisiyenleri rütbesiz dahi olsalar seferberlikle mezun sayılırlar. Ücretlerini alarak emekli keseneği vermiş olacaklarından bunların bu müddetlerinin de filî hizmetten sayılması gerekir.

Talim ve manevra için silâh altına alınanlar kanunen mezun sayıldığından kendilerine maaş ve ücretleri tam verilir. (4311) demekki bunların da askerlikleri filî hizmetten sayılır. Ücretli memurlardan çeşitli hizmetliler mahiyetinde olanlara gelince: Yalnız iktisadî Devlet müesseseleri kadrolarındaki Doktor, Veteriner, Eczacı, Kimyager, Avukat ve inşaat ve işletme teknisiyenleri hariç olmak üzere diğerleri talim ve manevra ile silâh altına alındıklarında yalnız 45 gün için mezun sayılacaklarından bu müddetin dışında geçecek askerlikleri için kendilerinden emekli keseneği alınmaz. Ve 45 günden sonraki askerlikleri de filî hizmetten sayılmaz. Belediye Reisleriyle İl daimi komisyon üyeleri de 45 gün mezun olduklarından fazla süren askerlikleri için kendilerinden kesenek alınmağa ve hizmetleri sayılmağa mahal kalmaz (4311).

Gedikli Erbaşlar:

Eski kanun gedikli erbaşlardan sivil hizmete girenlerin her iki taraftaki hizmetlerini birleştirmeye müsaade etmemişti. Yeni kanun bu imkânı temin etmiş ve Gedikli Erbaşların asker ve sivil hizmetlerini emekli hakkı veren hizmetler arasında saymak suretiyle her iki hizmetin birleştirilmesi imkânını sağlamıştır.

Filî hizmet zammı :

Yeni kanunun filî hizmet zammı diye kabul ettiği zam, vazifenin ağırlığı, yıpratıcı olması mukabili verilen zamdan başka bir şey değildir. Görülen hizmetin ağır ve yıpratıcı olması itibarıyla böyle bir işte geçen hizmet senelerine ayrıca bir ekleme yapılarak hak sahibine daha erken emekliye ayrılmak imkânı verilmiş oluyor (Madde: 32).

Kanunda yıpratıcı işler iki tabakaya ayrılmış olup bir tabakaya her sene için üç ay, diğerine altı ay eklenmiştir.

Üç ay yıpranma zammı eklenecek hizmetler şunlardır: Cumhuriyet ordusu kadrolarında muvazzaf ve yedeksubaylık, gedikli subaylık, gedikli erbaşlık, askerî memurluklar ile polis mesleğinde baş komiser, komiser muavini, komiser ve polisliktir.

Altı ay eklenecek hizmetler de şunlardır: Lokomotif üzerinde çalışan ateşçi ve makinistler, gemilerde çalışan ateşçi, kömürcü ve dalgıçlar, atelye, fabrika, havuz ve depolarda Çalışanlardan döküm işlerinde, zehirli ve boğucu gaz, boya ve asit işlerinde, gaz maskesi kullanılması zaruri olan başka işlerde, patlayıcı madde imalinde, lokomotif ve gemi kazanlarının tamir ve tathirinde, gemilerin sintineleriyle dabilbatom gibi kapalı sarnıçlar içinde raspa ve boya işlerinde oksijen elektrik kaynağı, keski, tabanca ile perçin, takım sertleştirilmesi, kum püskürme raspa işlerinde, maden istihsalinde, toprak altında maden çıkarma işlerinde geçen hizmetler.

Her hizmet senesi için üçer ay zam alacak olan muvaz-

zaf ve yedeksubaylar ile askerî memurlar, gedikli subaylar, gedikli erbaşlar sayılan diğer yıpratıcı işlerde çalışsalar dahi kendilerine bu yıpratıcı işler için ilâveten filî hizmet zammı verilmeyecektir. Meselâ bir gedikli erbaş bu sıfatla her hizmet senesi için üç ay zam alacaktır. Bu erbaş çelik fabrikasında döküm işlerinde çalışırsa bu sebeple de hizmet senesine ayrıca altı ay zam yapılmıyacaktır.

Yıpratma zamları, yeni emekli kanununun yürürlüğe girdiği 17/12/949 gününden sonra geçecek hizmet için tesis olunmuştur. Bu sebeple bu tarihten sonra yıpratıcı işlerde geçecek hizmetler için verilecektir. Bu tarihten evvelki hizmetlerine ait zamlar eski emekli kanununa tabi olup bu suretle kazanılan haklar mahfuzdur.

Yapılan hizmet ne kadar uzun sürerse sürsün hak sahibinin hizmetine filî hizmet zammı olarak yapılacak ilâve altı seneden fazla olamaz (Madde: 33). Yalnız lokomotif üzerindeki ateşçilik veya makinistlik edenler için böyle bir kayıt yoktur. Bunların zamları altı seneden fazla olabilir.

Yeni kanun eski hakları da mahfuz tutmuş ve eski ve yeni kanunlara ait zamların ayrı ayrı hesap edileceğine işaret eylemiştir (Geçici madde: 14). Şu halde eski ve yeni kanunlara ait zamların mecmuu altı seneyi geçebilir. Altı sene kaydı yeni kanunun zamlarına münhasırdır. Bu hususta geçici 14 üncü madde sarihdir. Bu maddenin son fıkrasında filî ve itibarî hizmet süreleri azamî hadlerinin hesaplanmasında yeni kanunun yürürlüğe girmesinden önce, eski kanunlar zamanında kazanılmış olan haklar hariç tutulur denilmiştir. Demek oluyor ki gerek yeni ve gerek eski kanunlara ait yıpranma zamları başlı başına ayrı ayrı nazara alınacak ve ancak yeni kanun zamanında kazanılan zamlar altı seneyi geçemeyecektir. (Lokomotif ateşçi ve makinistliği müstesna).

32 inci maddede yıpranma zammını gerektiren vazifelerde geçen filî hizmet müddetinin (her yılı) için 3 veya 6 ay zam yapılacağı beyan edilmektedir. Bu ifadeden yapılacak 3 veya 6 aylık zam bir yıllık filî hizmet için yapılacağından bir yıldan az bulunan filî hizmet için bir zam yapılmıyacaktır

mânası çıkarılmamalıdır. Bilâkis 3 veya 6 aylık zammın hizmet müddeti ile mütenasip olacağı 33 ve 34 üncü maddelerde seidedilen izahattan anlaşılmaktadır. Bu itibarla 33 üncü maddede yıpranma zammına tâbi bir hizmete giren kimselerin yıpranma zammına tâbi hizmetlerinin zamları, işe girdikleri günü takibeden ay başından sene sonuna kadar olan müddete, ve böyle bir hizmetten çıkanların da sene başından itibaren çıktıkları günü takibeden ay sonuna kadar geçen müddete göre hesap olunacağı gösterilmiştir. Demek oluyorki 18 Mayıs'da böyle bir hizmete giren ve ertesi senenin 25 Eylülünde bu vazifeden çıkan kimsenin yıpranma zammına tâbi hizmeti, biri Mayısı takibeden Haziran ayından itibaren takvim senesinin sonu olan Aralık nihayetine kadar 7 aylık müddet için, diğeri de ertesi Ocak ayından itibaren işten çıktığı 25 Eylülün nihayetine kadar 9 aylık müddet için iki defada ayrı ayrı hesap olunacaktır. Şu halde hizmet 6 aylık yıpranma zammına tâbi bir hizmet ise 7 aylık müddet için 3 ay 15 gün, 9 aylık müddet için de 4 ay 15 gün yıpranma zammı eklenmek icabeder.

Memurun zamlı hizmetine bu zammın yapılması için her senenin nihayetinde bu memurun zamlı hizmetine isabet eden yıpranma zammı müddeti kurumlarca hesap olunarak bu müddete karşılık gereken primin sandığa yatırılması lâzım geleceği 34 üncü maddede gösterilmiştir. Anlaşılyorki bu prim sandığa yatırılmazsa, memur emekliye ayrıldığı zaman sandıkça zamlı hizmetine gereken zam yapılamıyacaktır. Bu sebeple memurların ileride müşkül bir vaziyete girmemeleri için her senenin nihayetinde zamlı hizmetlerinin karşılığı olan primlerin mensup oldukları kurumlarca sandığa yatırılmasını temine itina etmeleri icabetmektedir.

Yıpranma zammı: Bu zammın verilmesi için şart koşulan hizmette bulunmakla mümkündür. Meselâ Subay ordu kadrosunda bulununca yıpranma zammı alabilirse de bu subayın ordu kadrosu haricinde istihdamı halinde bu hizmetinden dolayı zam verilemez. Bunun gibi komiser de polis mesleğinde bulundukça zam alabilir. Lâkin kendisi komiserlikten alınarak Umum Müdürlüğün Levazım işlerinde istihdam

olunursa bu hizmet: pranma zammına tabi olmaması icabeder. Lokomotif makinistlerinin de ancak lokomotif üzerinde geçen hizmetleri zamma tâbi olup lokomotif üzerinde olmayan hizmetlerine mukabil zam verilemez. Gemi ateşçisi ve makinistlerinin zamma tâbi hizmetleri de denizlerdeki hizmetlerine münhasırdır. Binaenaleyh, yıpranma zamlarına yıpratıcı işlerde filen çalışmakla istihkak kazanıldığından bu işlerden başka bir işle iştigallerinde zamdan mahrum kalacakları tabiidir.

Filî hizmet zamları emekli muamelelerinde tamamiyle filî hizmet sayılır. Filhakika 33 üncü maddenin ikinci fıkrasında filî hizmet zamlarının emekli muamelelerinde filî hizmet olarak sayılacağını göstermiş olduğundan yeni kanunun tatbikatında filî hizmet denince filî hizmet ile filî hizmet zammının mecmuu kastedilmiş olduğu unutulmamalıdır. Meselâ emekli ikramiyesi için 30 sene filî hizmet şart olduğundan 25 sene filî hizmeti ve beş sene de filî hizmet zammı bulunan bir memurun mecmuu olan 30 sene hizmeti filî hizmet sayılarak ikramiyeye müstahak bulunacağı tabiidir.

İtibarı Hizmet zammı:

Emekli maaşı miktarının çoğalmasına hizmet eden bir zamdır. Filî hizmet müddetiyle filî hizmet zammı yekûnuna ilâve olunur (Madde: 35). Bu zam, yeni kanunun yürürlüğe girdiği 17/12/949 tarihinden sonra, itibarî zam verilmesini müstelzim vaziyetlerde bulunanlar için verilecektir. Eski kanun zamanında kazanılmış olan itibarî zamlar mahfuzdur. Verilecek itibarî zamları mecmuu beş seneyi tecavüz edemez (Madde: 36).

İtibarî hizmet zammını müstelzim vaziyetler şunlardır: (Madde: 36).

A — Muvazzaf ve Yedeksubaylar, askerî memurlar, Gedikli Subaylar, Gedikli Erbaşlar için:

- 1 — Harbi doğuran Genel veya kısmi seferberliğe katılanların harbin ilânından seferberliğin sonuna kadar geçen müddetleri.

- 2 — Seferberliği gerektiren iç tedip hareketlerine fiilen katılan birliklerde vazife alanların çarpışmanın başlangıcından seferberliğin sonuna kadar geçen müddetleri.
- 3 — Seferberliğin hitamından önce terhis edilmişlerse terhis tarihlerine kadar geçen müddetler,
- 4 — Esirliklerde, esirlik müddeti sonuna kadar geçen müddetler.

B — Er olarak yukarıki hareketlere karışanlar:

Maaşlı veya ücretli memur olup kanunları gereğince maaş veya ücretlerini tam veya noksan almak suretiyle kurumlariyle ilgileri devam edenlerin yukarıki hareketlerde bulundukları müddetler.

C — Harp halinde düşmana esir düşmüş veya düşman tarafından enterne edilmiş oldukları halde kanunları gereğince memuriyetleriyle alâkaları kesilmiyerek maaş veya ücretlerini kısmen veya tamamen alanların bu vaziyette kaldıkları müddetler.

İşte bu üç çeşit vaziyette geçen müddetler, birer kat olarak itibari hizmet zammı namıyla fili hizmete eklenir, Şu halde eklenecek itibari müddetler kaç yıl, kaç ay ve gün ederse o kadar sene ay ve gün eklenir. Mecmuu 5 yıldan fazla olamaz.

Ç — Şu durumda olanların itibari müddetleri beş seneden fazla olabilir.

- 1— Orduda pilot olan ve olmayan uçucular, Devlet Hava Yollarının uçucu personeli (Uçucu olarak)
- 2— Denizaltı muvazzaf ve yedeksubay, askeri memur, gedikli subay ve gedikli erbaşlar (denizcilik vazifelerinde).

Bunların, savılan vaziyetlerde geçirdikleri fili hizmet müddetlerinin her yılı için altı ay itibari hizmet zammı verilir (Madde: 37).

Yukarıda arzulunan A - C bentlerindeki birer kat itibarî zamlar mecmuu beş seneyi geçemezse de Ç fıkrasında gösterilen zamlar için böyle bir tahdit yoktur.

İtibarî zam verilecek hizmetin ayrıca filî hizmet zammı Varsa bu zamlar, itibarî hizmet müddetinin tayininde hesaba katılmıyacaktır. Yani iki sene yedi ay seferberliğe iştirak etmiş bir subayın, subaylık dolayısıyla her sene için üç ay filî hizmet zammına hakkı var deye ayrıca bir zam daha verilemeyip yalnız iki sene yedi ay için yapılacaktır.

Emekli aylığına müstahak olmak için en az filî hizmet müddeti:

Memurların kendi istekleriyle veya resen kurumlan tarafından emekliye ayrılmasında kendilerine emekli aylığı bağlanması için geçirecekleri en az filî hizmet müddetleri şunlardır.

1 — 20 yıl filî hizmeti olanlar altmış yaşını doldurmakla kendilerine emekli aylığı bağlanır (39 C).

2 — 25 yıl filî hizmeti olanlardan ahlâk, yetersizlik, disiplin sebepleriyle veya mahkeme kararıyla emekliye ayrılanlara emekli aylığı bağlanır (39 E, F).

3 — Açıkta bulunan memurlardan (Madde: 88) 25 sene filî hizmeti geçmiş olanlar altmış yaşını ikmallerinde emekli aylığı bağlanabilir (39 D).

4 — Diğer hallerde memurların 30 sene filî hizmeti ve 55 yaşını ikmallerinde emekli maaşı bağlanır (39 B).

Yukarıda gösterilen 20, 25, 30 senelik filî hizmetlere, filî hizmet zammı da dahildir. Zira 33 üncü maddenin ikinci fıkrası mucibince filî hizmet zammı da tekaüt muamelesinde filî hizmetten sayılmıştır.

Adî malûller için kanun ayrıca asgari bir hizmet kabul etmiştir. 53 üncü maddeye göre, filî hizmet müddetleri en az 15 yılını tamamlamış bulunan memurların adî malûliyetleri halinde kendilerine emekli maaşı bağlanacağı gösterilmiştir.

Yalnız maddenin ibaresinde bir fark husule getirilmiştir. 53 üncü maddede aynen (adı malûllük aylığı filî hizmet müddetleri en az 15 yılı tamamlamış bulunan iştirakçilerin filî ve itibarî hizmet müddetleri toplamına görebağlanır) denilmektedir. Demek oluyor ki filî hizmet zammı sayılmadan 15 sene filî hizmeti olan bir kimsenin adı malûliyeti halinde bu onbeş sene hizmetine varsa, filî hizmet zammı ve İtibarî hizmet zammı katılarak çıkacak seneye göre emekli aylığı bağlanacaktır. Bu suretle onbeş senelik filî hizmete, filî hizmetten sayılan filî hizmet zammı ithal edilmemek suretiyle 33 üncü maddenin ikinci fıkrasıyla konulan esastan inhiraf edilmiş oluyor. Kanunun sarahaten bu esası bırakmasının sebebi pek vazih değilse de Maliye Bakanlığınca hazırlanan gerekçede (1683 sayılı eski Tekaüt Kanunu ile adı malûl durumuna girenlerin tekaüt aylığına müstahak olmaları için hizmet sürelerinin 20 yıl olması meşrut, iken yeni kanunla 15 yıla indirildiğine) işaret edilmiş olmasına nazarın bu onbeş senenin münhasıran filî hizmete matuf olacağı istidlal olunabilir.

Vazife malûllüğü ile harp malûllüğü için asgarî bir hizmet süresi yoktur. Hizmetin herhangi anında bu malûliyetler tahaddüs ederse emekli aylığına istihkak vardır. Hizmetleri henüz otuz yılı doldurmamış olanlara 30 yıl hizmeti olanlar gibi emekli aylığı bağlanır. (55)

Yetim ve dulların aylığa müstahak olmaları için memurun en az onbeş sene filî hizmeti doldurmuş olması lâzımdır. Onbeş seneyi doldurmuş olan memurun vefatı halinde ailesine yetim ve dul maaşı bağlanır. Buradaki onbeş sene filî hizmete filî hizmet zammının da dahil olması icabeder. (66)

Vazife yüzünden ölen kimsenin hizmet müddetine bakılmadan ailesine maaş bağlanır. (69 fıkra Ç)

Emekliye ayrılma:

Memurların resen veya istekleri üzerine emekli ayrıl-

malarına ait hükümler 39 ve 40 ncı maddelerde tasrih edilmiştir.

Resen emekliye ayrılmak için :

- A — Filî hizmet yılı 30 seneyi doldurmuş olanlar yaş kaydı aranmaksızın kurumlarınca görülen lüzum üzerine resen emekliye ayrılabilirler. (39 B)
- B — Filî hizmetleri, 20 seneyi doldurmuş olanlardan yaş hadlerine gelenler kurumlarınca resen emekliye sevkolunabilirler (39 Ç, G fıkrasından sonraki fıkra)
- C — Altmış yaşını dolduranlar, hizmet müddetleri ne olursa olsun kurumlarınca resen emekliye alınabilirler. (40)
- Ç — Açıkta iken (Madde: 87 ve 88) keseneklerini geri almamış olanlardan yaşları 55 ve hizmet yılı 30 seneyi doldurmuş bulunanlar resen emekliye ayrılabilirler. (39 D)
- D — Subay ve askerî memurlarla gedikli subay ve gedikli erbaşlardan 25 yıl filî hizmeti olanlar ahlâk noktasından hüküm ile veya yetersizlik veya disiplin sebebiyle sicilleri üzerine veya askerî mahkemelerce verilen kararlar üzerine resen emekliye ayrılabilirler. (39 E ve G)
- E — Üst fıkroda yazılı olanlardan maada bütün memurlar 25 yıl filî hizmetleri bulunmak şartıyla ahlâk veya yetersizlik sebepleriyle nizamnameleri mucibince sicilleri üzerine resen emekliye sevkolunabilir. (39 F, G)

İstek üzerine emekliye ayrılmak için :

- A — Filî hizmeti 30 yılı ve yaşı ellibeşi doldurmuş olan memurlar (39 B.)
- B — Filî hizmeti 20 seneyi doldurmuş olupda altmış yaşını ikmal edenler. (39 C)

- C — Açıkta iken (Madde: 87) keseneklerini istirdat etmiş bulunanlardan filî hizmetleri 30 sene ve yaşları 55 i dolduranlar. (39 Ç)
- Ç — Açıkta iken (Madde: 88) kesenekleri kendilerine iade edilmeyecek olanlardan filî hizmetleri 25 seneyi ve yaşları 60 seneyi dolduranlar. (39 D)
- D — Belediye Başkanları ile II daimi komisyon üyeleri bu vazifelerde iken filî hizmetleri 30 yılı ve yaşları 55 i ikmal etmiş olanlar. (39 G)
- E — Emekli hakkı veren bir vazifede bulunduktan sonra Belediye Başkanlığına veya II daimi komisyon üyeliğine seçilmiş olanlarla seçilecekler bu vazifelerde bulunmakta iken emekliye ayrılma hakkını kazanır veya altmış yaşını doldururlarsa emekliye ayrılırlar. (43) Lâkin başkanlık ve üyelikte kalırlar.

55 yaşın indirilmesi:

Yeni kanunda, otuz hizmet senesini ve 55 yaşını ikmal ettikleri cihetle emekliye ayrılacaklar lehine bir kolaylık kabul edilmiştir. Memurun filî hizmetine yıpranma mukabili verilen filî hizmet zammı da dahil ise, memur 55 yaşını ikmale mecbur tutulmamıştır. Filhakika filî hizmet zammı ağır ve yıpratıcı vazifelerde çalışanlara verilmiş bir zam olduğundan böyle ağır hizmetlerde geçirilen hizmet sürelerinin hayatı da kısaltacağı gözönüne alınarak bu gibilerin ikmal etmeleri icabeden 55 yaşını filî hizmet zammı kadar azaltmak yoluna gidilmiştir. Bu mal atla 39 uncu maddenin B bendinin ikinci fıkrasına altı seneden fazla olmamak üzere filî hizmet zammına nail olanların filî hizmet müddetine eklenecek yıpranma zammı kaç sene ederse o miktar senenin yaş haddi olan 55 dun i'irilmesine müsaade edilmiştir. Bu suretle yıpranma zammına müstahak memur 55 yaşını ikmal için beklemeye mecbur bırakılmamıştır. Meselâ 25 sene filî hizmeti bulunmuş ve beş senede filî hizmet zammı almış bulunan bir memurun filî hizmeti 30 sene eder.

Bu zat, tekaütlüğünü istemek için 55 yaşını ikmale mecbur değildir. Yıpranma yüzünden 55 yaşı $55 - 5 = 50$ yaşma indirilecektir. Bu zat, ellibeş yaşını beklemeden 30 sene hizmet mukabili 50 yaşında tekaütlüğünü isteyebilecektir. 20 yaşında memuriyete girmiş ve 28 sene hizmeti bulunmuş ve iki sene de yıpranma zammı almış bulunan kimsenin 55 yaşını ikmale mecburiyeti yoktur. $55 - 2 = 53$ yaşında emekliye ayrılması mümkündür. Bu kaide, gerek emekliye ayrılmasını istemek, gerekse resen ayrılmak için 30 sene hizmet 55 yaş şart koşulan hallerin hepsinde caridir.

Emekli hakkı veren vazifelerden ayrılma:

(Açıktaki iken) tabiriyle gösterdiğimiz durumları yeni kanun daha vazih bir ifade ile (emekli hakkı veren vazifelerden ayrılma) tarzında ifade etmiştir. Ne gibi hallerin emekli hakkı veren vazifelerden ayrılma sayıldığı kanunun 87 inci maddesinde gösterilmiştir. Bu maddeye nazaran şu durumda bulunanlar memuriyetten ayrılmış, eski tabiriyle açıktaki kalmış sayılacaktır.

- 1 — İstifa etmek veya müstafi sayılmak,
- 2 — İdareten veya cezaen vazifeye son verilmek,
- 3 — Bakanlık emrine alınıp eski vazifelerine eş veya bir derece aşağı emekli hakkı veren bir vazifeyi kabul etmediğinden acık maaşı kesilmek,
- 4 — Kadro yüzünden açığa alınıp maaş veya ücreti ke silmek veya lâğv neticesi ücretsiz kalmak,
- 5 — Kadroları kurumlarınca geçici hizmet kadrosu haline getirilmek,
- 6 — Emekli hakkı veren kadrodan bu hakkı vermeyen kadroya geçmek,
- 7 — Emekli hakkının ziyama sebebiyet veren hüriyeti tahdit eden bir ceza ile mahkûm olmak (cezanın tecili hariç),
- 8 — Tam veya kısa olarak muvazzaf askerlik etmek

üzere silâh altına alınarak vazifeleriyle alâkaları kesilmek, er olarak seferberlik, talim veya manevra için silâh altına alınmak suretiyle vazifeleriyle alâkaları kesilmek (4311, 5585 kanunlar),

- 9 — Milletvekili seçilmek,
- 10 — 30 Hizmet yılı ve 55 yaşını doldurmadan Belediye Başkanlığından veya İl daimi komisyon üyeliğinden ayrılıp da tekaüt hakkı veren bir vazifeye tayin edilmemiş olmak veya yaş haddine uğradığı için böyle bir vazifeye tayine imkân kalmamış olmak.

Bu duruma girenlere eskidenberi aşağı yukarı açıkta bulunanlar denirdi. Yeni kanun, emekli hakkı veren vazifelerden ayrılmış diyor. Bu gibi hallerde gerek istek üzerine ve gerekse resen emekliye ayrılma için ifası lâzım gelen asgari hizmet seneleri yukarıda arzedilmiştir. Emekli hakkı veren vazifelerden ayrılmış bulunanlara filî hizmetleriyle filî hizmet zamları yekûnu 25 seneden az ise sandıkta biriken kesenekleri faizsiz olarak kendilerine ödenebilir. Lâkin bu hizmetleri yirmi beş seneyi doldurmadan ayrılmak isteyenlere kesenekleri geri verilmez (87) 25 seneyi doldurmuş bulunanlara kanun, keseneklerinin iadesini menederek kendilerini emekli maaşı hakkından istifade ettirmiştir.

İstek üzerine emekliye ayrılmada ayrılmanın geciktirilmesi :

- 1 — İstek üzerine emekliye ayrılmak hakkını ihraz etmiş bulunan memur, ceza bakımından kavuşturmaya veya muhakemeye tabi tutulmuş ise emekliye ayrılmasını istediği takdirde sevk muamelesi takibat veya muhakemenin sonuna bırakılacaktır. (39)
- 2 — Subaylar ile askerî memurların subay veya askerî memur olmazdan evvel veya olduktan sonra tahsil ve staj için yabancı memleketlerde bulundukları müddet kadar filî hizmetleri uzatılmıştır. Bunların

tahsil ve staj masrafları kendileri tarafından verilmiş ise gidiş ve dönüş tarihleri arasındaki müddet kadar. Devlet tarafından verilmiş ise bu müddetin iki misli ayrıca hizmet etmeleri lâzımdır. Şu halde bunlar tahsil ve staj müddetleri kadar ziyade hizmet etmedikçe resen emekliye ayrılamayacakları gibi istekleri üzerine de emekliye ayrılmazlar. (39)

- 3— Subaylar ile askerî memurlar, gedikli subaylar ile gedikli erbaşlar, harba hazırlık devresinde emekliye ayrılmalarını isterlerse bu istekleri durumun aydınlanmasına ve tehlikenin geçmesine kadar geri bırakılabilir. Harbe hazırlık devresinin başladığı ve bittiği tarihleri Bakanlar Kurulu tesbit eder. (39)

30 yıl hizmeti olanlardan kurumlarınca resen emekliye ayrılamayacak olanlar:

Kurumlarınca görülen lüzum üzerine 30 sene fili hizmeti tamamlamış bulunanlar da emekliye sevkolunurlar. Lâkin aşağıda sayılan vazifelerde bulunanlar 30 fili hizmet senesini tamamlamış olsalar bile resen dairelerince emekliye ayrılamazlar.

Sayıştay, Danıştay. Yargıtay Başkan ve üyeleri, Sayıştay savcısı, Danıştay Bas kanun sözcüsü, Cumhuriyet Baş savcısı, Üniversite Ordinaryüs Profesör ve Profesörleri, seçilmiş Belediye Başkanları ve tilerin Daimi Komisyon üyeleri.

Bu memurlardan 30 seneyi ikmal edenler mensup olduğu dairelerce resen emekliye ayrılmazlar. (39 B) Yani yeni Emekli Kanunu bu memurlar hakkında dairelerine yeni bir salâhiyet vermemektedir. Bunların ne suretle emekliye ayrılacakları kendi kanunlarında tayin ve tesbit edilmiştir.

Yas hadleri:

Umumiyetle memurların vazifeleriyle alâkalarının kesilmesini gerektiren yaş hadleri 65 senedir. 65 yaşını ikmal edenler, ikmal ettikleri tarihte vazifeleriyle alâkalarının kesilerek

emekliye ayrılmaları kanunun koyduğu bir esastır. Yaş haddi böylece tesbit edilmekle beraber bazı memuriyetler için bu had azaltılmıştır. (Madde: 41)

Ru memuriyet ve vazifeler şunlardır :

1 — Subay ve askerî memurlarla Gedikliler, Asteğmenler, Teğmenler ve Üsteğmenler için 41 yaş, Yüzbaşılar için 46, Binbaşılar için 52, Yarbaylar için 55, Albaylar için 58, Tuğ ve Tümgeneraller ve Amiraller için 60, Kor ve Orgeneral ve Amiraller için 65, Maraşal ve Büyük Amiraller için 68.

6, 7, 8 inci sınıf askerî memurlar, memur yardımcıları, askerî hasta bakıcı hemşireler için 55, daha yukarı sınıftaki askerî memurlar için 60, Gedikli subaylar için 52, Gedikli çavuşlar için 40, Gedikli üstçavuşlar için 43, Gedikli başçavuşlar için 45, Başgedikliler için 50 yaşını bitirmek lâzımdır.

2 — Emniyet mensupları : Emniyet Müdürleri ile emniyet ve polis müfettişleri için 60, Emniyet müfettiş yardımcılığıyla emniyet amirleri için 58, Başkomiser, komiser ve komiser muavinleri için 56, Polis memurları için 52.

2 — Gümrük Koruma memurları için 50. Gümrük Koruma kısım amirleri için 55,

3 — Posta, Telgraf ve Telefon hat baş bakıcıları, Raş dağıtıcıları, hat bakıcıları, dağıtıcıları için 55,

Yas hadlerinin temdidı:

Bazı memuriyetler için yas hadlerinin temdidı de kabul edilmiştir. Bu memuriyetlerde 65 yasım dolduranların vazifelerinde kalmaları favdalı görüldüğü takdirde hizmetleri üç seneden beş seneye kadar uzatılabilir: (40)

I — Sayıştay, Danıştay, Yargıtay Başkan ve üyeleriyle Sayıştay Savcısı, kanun sözcüsü. Cumhuriyet Baş Savcısının yaş hadleri birer yıl olmak üzere üç kere uzatılabilir.

II — Üniversite Ordinaryüs Profesörlerimle, Profesörlerinden 65 yaşım dolduranlar vazifelerini yapabilecek durum-

da bulunduğca 70 yaşını geçmemek üzere hizmetleri uzatılabilir.

III— Diyanet İşleri Başkanı, Dinayet İşleri Müşavere Heyeti Başkan ve Üyeleri, Müftüler, Vaızlar, Hayrat hademesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Bütçesinden maaş alan vaızlar 65 yaşını ikmalden sonra vazifelerini yapmağa yetersizlikleri sabit oluncaya kadar tekaüde sevkolunamazlar.

Dersamlar hayat kaydiyle çalışabilirler.

IV — Gümrük Koruma memurlariyle Gümrük Koruma kısım amirleri ve Posta Telgraf ve Telefon Baş hat bakıcıları ile Baş dağıtıcıları ve hat bakıcıları ile dağıtıcılarının hizmetleri de birer yıl olmak üzere beş defa uzatılabilir.

Bir ve iki numaralı bentlerde yazılı memuriyetlere 65 yaşını doldurmuş olanlar açıktan veya naklen tayin olunamıyacakları gibi yaş hadleri azaltılmış olan vazifelere bu yaşlarda bulunanlar da açıktan veya naklen tayin olunamaz. (Bu vazifeler yukarıda 1, 2, 3, 4 numaralı fıkralar halinde gösterilen askerler, emniyet mensupları, gümrük ve posta memurlarıdır) . Meselâ yaş haddi 58 olan Emniyet müfettişliğine 58 yaşını doldurmuş bulunan başka bir memur naklen veya açıktan tayin olunamaz.

Emekli aylığının verilmeye başlanacağı tarih:

Kurumlarınca resen veya memurlarca istek üzerine emekliye ayrılacakların hangi tarihlerde emekli sayılacağı 91 inci maddede gösterilmiştir.

İstek üzerine emekliye ayrılacaklar, bu isteklerini dilekçe ile' salahi yetli makama arzederler. Salahi yetli makamca bu istekleri kabul edilerek emekliye ayrılmaları tesdik edilmekle emekli hali başlamış olur. Emekliye ayrıldığıının memura tebliğı lâzımdır. Bu tebliğ üzerine memurun vazifesinden ayrılması icabeder. Emekliye ayrıldığı kendilerine tebliğ edilen memurların, tebliğ tarihinden itibaren en çok bir ay içinde vazifelerinden ayrılmağa mecbur olduğuna 91 inci maddenin 11 numaralı bendinde işaret edilmiştir.

Şayet memura, emekliye ayrılma isteğinin kabul ve tasdik edildiği salahiyyetli makamca tebliğ edilmezse memurun kendiliğinden vazifesinden ayrılmasına bir şartla izin verilmiştir. Bu şarta göre memur tekaüde şevki için verdiği dilekçe tarihinden itibaren bir ay sonra vazifesini terkedebilir. (Fıkra: III)

İşte memur, vazifeden ayrıldığı veya vazifesini terkeylediği tarihi takip eden ay başında tekaüt aylığını almağa başlar. Bu ay başına kadar geçen günler, memurun filî hizmetinden sayılır. (Madde: 31, fıkra 2)

Açıktaki bulunan memurların da emekli aylığına istihkakları tekaütlüklerinin tasdiki tarihini takip eden aybaşı olmak lâzım gelir.

Resen emekliye ayrılanların emekli sayılacağı tarihlere gelince: Bunları 39 uncu madde mucibince emekliye ayrılışları noktasından inceleyelim:

1 — Filî hizmet yılı 30 seneyi doldurmuş olanlar yaş kaydı aranmaksızın kurumlarınca görülen lüzum üzerine resen emekliye alınabilirler (39 madde B fıkra). Vazifesi başında iken bu vaziyete gelmiş olanlar salahiyyetli makamca emekliye şevklerinin tasdik edilerek vazifelerine son verildiği tarihi takip' eden ay başından emekli maaşı almağa müstahak olurlar. (Madde:91, fıkra 4 No. 3)

2 — 20 sene hizmeti olupda yaş hadlerine gelmiş olanlar kurumlarınca resen emekliye sevkolunabilirler. (Madde: 39, fıkra C). Vazife başında iken bu duruma gelenler de yaş haddine geldikleri, yani yaş haddini doldurdıkları gün kanunen emekli duruma düşerler. Yaş hadleri temdit edilmiş olanlar da uzatılan müddetin hitam bulduğu gün emekli haline gelmiş olurlar. Bunlar ertesi aydan itibaren emekli maaşı almağa müstahaktırlar. (Madde: 91, fıkra 4 No. 1)

3 — Hizmet müddetleri ne olursa olsun altmış yaşını dolduranlar kurumlarında resen emekliye sevkolunurlar. (Madde: 40) Bu durumda olanların salahiyyetli makamlarca emekliye şevkleri yapılip kendilerine tebliğ olunur. Vazi-

felerine son verildiği günü takip eden ay başında emekli aylığına müstahak olurlar. (Aynı madde aynı fıkra No. 3)

4 — (Emekli hakkı veren vazifelerden ayrılmış) olmakla beraber 25 sene filî hizmeti olduğu için kesenekleri geri verilmemiş bulunanlardan yaşları 55, hizmetleri 30 seneyi doldurmuş olanlar resen emekliye sevkolunurlar (Madde: 39, fıkra D). Bu durumda olanlar vazife başında değildirler. Son verilecek vazifeleri de yoktur. Bu itibarla bu durumda olanları mensup olduğu kurumlar resen emekliye sevk ve tasdik ederler. Bunlar emekli aylığına bu tasdik tarihini takip eden ay başında nail olurlar. (Madde. 91, fıkra 4 No. 4)

5 — 25 sene filî hizmeti bulunan subay ve askerî memurlarla Gedikli subay ve erbaşlardan ahlâk noktasından hüküm ile, yetersizlik veya disiplin sebebiyle sicilleri üzerine, askerî mahkemelerce verilen karar üzerine resen emekliye sevkolunurlar (Madde: 39, fıkra E). Bu durumda olanlardan yetersizlik veya disiplin veya ahlâk sebepleriyle sicilleri üzerine emekliye ayrılanlar emekliye şevkle vazifeden ayrıldıkları tarihi takip eden aydan emekli maaşına müstahak olurlarsa da (91 F. 4 No. 3) mahkemece verilen karar üzerine veya ahlâk noktasından hüküm ile emekliye ayrılacakların ayrılma tarihleri hükmün kesinleştiği tarihi takip eden aybaşı olmak lâzım gelir. (Madde: 91, fıkra 4 No. 2).

6 — Beş numaralı bentte yazılı olanlardan gayri bütün memurlardan 25 yıl filî hizmeti olupda ahlâk veya yetersizlikleri sebebi ile sicilleri üzerine emekliye sevkolunacak lar vazifeden ayrıldıkları tarihi takip eden ay başında emekli maaşına müstahak olurlar. (Madde: 91, fıkra 4 No. 3).

Resen tekaüt edilenler emekli aylığına müstahak oldukları aylarda her ne sebeple olursa olsun vazifeleriyle ilgileri kesilmezde maaş veya ücretleri verilmeye devam olunursa bu suretle geçen müddetler hizmet müddetinden sayılmaz. Bu sebeple de bu suretle verilen aylıklardan kesenek alınmamak gerekir. Alınmışsa geri verilmek icabeder,

Maaş veya ücretini aldığı bu müddetler için emekli maaşı da verilmez. Yâni memur emekli aylığı almağa müstahak olduğu aylar için vazifesinden aylık almış olursa emekli durumunda bulunduğu bu müddet için emekli maaşı verilmemesi icabedeeği senedine işaret edilir. (91 son fıkra).

Emekli aylığının hesabında göz Önünde bulundurulacak noktalar:

1 — Emekli aylığının hesabı için filî hizmet, filî hizmet zammı ve itibarî hizmet müddetleri toplanır. 31 inci madde mucibince emekli hakkının başlangıcı hizmete girildiği tarih değil, bunu takip eden ve yüzde 25 giriş aidatı verilen ayın başıdır. Sonu da vazifeden ayrılma tarihi değil, ayrılma ayının sonudur. Bu noktalar gözönünde bulundurulmak suretiyle hizmet müddeti tayin olunur.

Filî hizmet zammı da 33 üncü madde mucibince zammı müstelzim vazifelere girildiği ayı takip eden ay başından başlamak ve bu vazifeden ayrıldıkları ayı da tam saymak suretiyle tesbit olunur. Bu müddetin her tam senesi için üç veya altı aylık zamlar ilâve olunur.

Hasıl olan müddete itibarî hizmet zammı (36, 37) ilâve olunur. Bu zam, ya hizmetin birer katıdır veya her tam yıl için altı aydır.

Bu suretle memurun şu kadar sene şu kadar ay ve şu kadar gün hizmeti olduğu sabit olur. Bu neticedeki gün sayısı ne olursa olsun aya iblâğ olunur. Yâni bir aydan bir günlük hizmeti de bulunsa bu hizmet bir ay kabul olunur.(41

Böylece memurun hizmet müddeti sene ve ay olarak elde edilmiş olur.

2 — Hizmet müddeti bu suretle tesbit olunduktan sonra memurun maaş ve ücretine bakılır. Hesabı esas tutulacak maaş veya ücret memurun tekaüt edilerek vazifeden ayrıldığı tarihte emekli keseneğine esas olan müktesep hak maaş veya ücretidir.

Bilindiği üzere memurlara verilen maaş veya ücret her vakit müktesep hak değildir. Meselâ ihtisas mevkilerine tayin olunanlara, müstesna memuriyetlere geçenlere verilen maaş ve ücretler daima müktesep hak değildir. Çeşitli hizmetlilerin hepsi de almakta oldukları kadro aylıklarını müktesep hak olmak üzere almazlar. İşte bunların emekli aylığını hesap için ele alınacak maaş veya ücretleri, müktesep hakları olmayan maaş veya ücretleri değil, müktesep hakları olan maaş veya ücretleridir ki, zaten her aylık istihkaklarından müktesep maaş veya ücretlerine göre emekli keseneği kesilmektedir. İşte bu keseneğe esas olan maaş veya ücret tutarı hesabı esas olacaktır.

Kanunun 51 inci maddesinde müktesep hak maaş ve ücretler hakkında gerekli tafsilât mevcuttur.

Bakanlık emrine alınmış, kadro açığına çıkarılmış, eli işten çektirilmiş, açığa çıkarılmış, tevkif edilmiş olanlara kanunları mucibince tam veya eksik maaş verilmektedir. Bunlara tam veya eksik olarak verilen maaş veya ücretlerinden kesilen emekli aidatı verilen miktardan değil asıl maaş veya ücretleri tutarının yarısından kesilir. İşte bunların bu durumlarda iken emekliye ayrılmasında emekli aylığının hesabına esas tutulacak tutarlar, ellerine geçen noksan tutarlar değil, asıl maaş veya ücretlerinin tam tutarıdır. Zaten bu durumlarda geçirilen müddetler yarım olarak hizmet müddeti hesabına katılacaktır.

3— Hizmet süresini tayin ettikten sonra emekli maaşına esas tutulacak maaş veya ücret tutarını arar iken gözden kaçırılmaması gereken bir nokta da, emekliye sevk muamelesinin memurun isteği üzerine yapılmış olup olmadığı noktasıdır. Filhakika 41 inci maddede istekleri üzerine emekliye ayrılacakların, ayrıldıkları tarihte keseneğe esas olan maaş veya ücretlerini tam iki sene almış olmaları icabedeceği tasrih edilmiştir. Binaenaleyh emekliye ayrılma tarihinde keseneğe esas olan tutarı tam iki sene almamış bulunanlar için bir alt derece maaş veya ücret tutarı ele alınacaktır.

Eski kanunun zamanının da mevcut olan bu esas mühim bir değişiklik ile yeni kanunda yer almıştır. Eski kanunda (iki sene almayanların tekaüt maaşları son maaşlara tekaddüm eden evvelki maaşları üzerinden tahsis olunur) denilmiş olduğundan iki sene alınmayan son maaşa takaddüm eden maaşın daha fazla olması halinde bu fazla üzerinden maaş bağlanması yolu açık kalıyor. Bir takım karışıklıklara sebebiyet veriyordu. Yeni kanun bir alt dereceyi esas tutmak suretiyle işe vuzuh vermiştir. Tabii bu alt derece, müktesep hak olan maaş veya ücretin alt derecesi olup yoksa memurun filen aldığı miktarın alt derecesi demek değildir.

Ücret bareminin en alt derecesi 150 lira olduğundan bu tutardan daha aşağı ücret alanlar için aynı ücreti iki «ene almış olmak kaydı yoktur. Bunların tekaüt aylıkları aldıkları ücret üzerinden hesap olunacaktır. (15 B)

4 — Yeni kanun, müktesep hakkından daha aşağı maaş veya ücretli bir dereceye nakil ve tayin olunanlar ile açıkta iken müktesep hakkından daha aşağı bir dereceli vazifeye tayin olunanlar lehine bir hüküm tesis etmiştir. (15 H)

Filhakika ceza olmamak üzere (Meselâ sınıf tenzili şeklinde olmamak üzere) bir memurun maaş veya ücretce müktesep hak derecesinden (yalnız bir derece) aşağı bir memuriyete nakil ve tayini halinde bu memurdan evvelki yüksek derecesi üzerinden emekli keseneği alarak bu derece üzerinden tekaüdünü temin etmek mümkündür. İki derece aşağı tayin edilenler için böyle bir imkân yoktur. Bakanlık emrine alınmış bir memurun bir aşağı dereceye tayini halinde de memura aynı hak verilmiştir.

Aynı şekilde kadro yüzünden açığa çıkarılmış olan bir memur, maaş veya ücretce müktesep hakkından bir ve hattâ iki derece aşağıya bir memuriyete tayin edilirse, kendisinden emekli keseneğini evvelki derecesi üzerinden almak şartıyla bu derece üzerinden tekaüt olunabilir.

Memurun bu imkândan faydalanması için aşağı dere-

ceye tayin tarihinden itibaren Uç ay içinde yazı ile bu isteğini sandığa bildirmesi ve aylıklarından eski keseneğinin kesilmesini temin etmesi lâzımdır.

5 — Tekâüt hakkı veren vazifelerde iken veya bu vazifelerden ayrıldıktan sonra Belediye Başkanlığına seçilenler veya İl daimi komisyon üyeliğine intihap olunanların bu vazifelerde bulundukları müddetçe kendilerine ayda bir tahsisat verilir. Bu tahsisat, miktarca müktesep hak olan maaş veya ücretten az olursa, bunlar da yüksek maaş veya ücretleri üzerinden kesenek vermek suretiyle derece üzerinden emekli aylığı almak hakkını muhafaza ederler. Hattâ Belediye Başkanlığına veya komisyon üyeliğine seçilenler bu yerlerden ayrıldıktan sonra emekli hakkı veren bir vazifeye miktarca tahsisatlarından daha az bir maaş veya ücretle tayin olunurlarsa aynı haktan istifade ederler. (15 H)

15 inci maddenin H fıkrasında bir noksanlık var gibidir. Zira Belediye Başkanlığına tayin suretiyle getirilecekler hakkında bir sarahat yoktur. Olmaması sebebi de pek vazih değildir. Olsa olsa, maaş veya ücretinden daha az bir tahsisatı olan Belediye Başkanlığına tayin edilmesine memurun muvafakat etmiyeceği hatıra gelebilir. Muvafakat etmemek memurun kendi elinde olduğundan az tahsisat başkanlığı reddeder.

Tabii, isteği ile emekliye ayrılacaklar için memurun rızasıyla verdiği yüksek keseneği iki yıl vermesi icabeder.

Takvim farkı:

Doğumları 8/Şubat/1332 ve daha evvele tesadüf edenlerin filî hizmetleri hesap edilirken 13 günlük takvim farkı hesaba katılmalıdır. Zira 1332 Şubatının 16 inci günü 1333 senesi Martının birinci günü itibar edilmesi suretiyle takvimde bir değişiklik yapılmış olduğundan 332 senesi 13 gün noksan kalmıştır. Tatbikatta hizmet müddetinden 13 gün tenzil etmek suretiyle hakiki hizmet müddeti bulunmakta olduğundan bu cihet unutulmalıdır.

Emekli aylığının hesabı

İşte yukarıki noktalar gözönüne alınmak suretiyle filî hizmet ile filî hizmet zammı ve itibarî hizmet zammı hesap ve tayin olunduktan ve zuhur eden günler aya iblâğ edildikten ve memurun emekli aylığı hesabına esas tutulan maaş veya ücret tutarı da tayin kılındıktan sonra hizmet seneleri yekûnuna göre ne nisbette maaş verilecekse maaş veya ücret tutarı bu nisbete göre hesap olunur. Hizmet müddetinde ay da varsa tutarın yüzde biri bulunup bu miktar onikiye taksim olunarak her ay için bu miktar ilâve olunur. Çıkan para miktarında 50 kuruş veya daha fazla bir kesir varsa liraya iblâğ olunup elli kuruşu doldurmayan kesirler elli kuruşa iblâğ olunur.

Kanun, hizmet seneleriyle mütenasip olan yüzde nisbetini 20 sene hizmet için tutarın yüzde kırkı olarak tesbit etmiştir. Bundan sonra artan seneler için yüzde bir ilâvesiyle nisbet artar. Elli sene hizmet için yüzde 70 olur. Yüzde 70 den fazla maaş bağlanamayacağından elli seneden sonra geçen hizmetler tekaüt maaşının artmasını müstelzim olmaz. Bir misal ile hesap suretini gösterelim: Hizmeti mecmuu 36 sene yedi ay olan ve müktesep hakkı da 300 lira olan bir memurun tekaüt maaşını bulmak için 20 sene hizmet için yüzde 40 ve her fazla sene için de yüzde birer ilâvesi halinde 36 sene için yüzde elli altı nisbeti bulunur. 300 liranın yüzde 56 sı 168 lira eder. Bu 36 sene hizmetin karşılığıdır. Yedi aya isabet eden aylık miktarını da şöyle bulacağız. Üçyüz liranın yüzde biri üçtür. Bunu 12 aya taksim edeceğiz. 25 kuruş eder. Bunun 7 aylığı ise 175 kuruş tutar. Bu da 2 liraya iblâğ olunarak 168 liraya ilâve olunursa bu memurun tekaüt aylığı 170 liradan ibaret olur.

Malûller için bu nisbet asgarî hizmet müddeti olan 15 seneye karşı yüzde 35 olarak tayin olunmuştur. (53)

Toptan ödeme:

Emekli aylığına müstahak olacak kadar hizmeti olma-

yanlara toptan ödeme yapılır. (82) Kanunda bunlar şöyle sayılmıştır;:

- 1 — Fîlî hizmet müddeti 20 yıldan az olmakla beraber yaş haddini doldurmuş olanlar,
- 2 — Fîlî hizmet müddeti 20 yıldan az olmakla beraber altmış yaşını ikmal eylemiş olanlar,
- 3 — Fîlî hizmet müddeti 25 yıldan az olup ahlâk, yeter sizlik, disiplin, mahkeme kararıyla emekliye sevkolunanlar. (Sivil ve asker).
- 4 — Fîlî hizmet müddeti 15 yıldan az olup adı malûlluğa duçar olanlar.

İşte, emekli aylığı almağa hak kazanacak kadar hizmeti geçmeden vazifeden ayrılacak durumlara gelenlere toptan ödeme yapılacaktır.

Toptan ödeme demek, memurlardan kesilmiş olan emekli kesenekleri (yüzde beşler, giriş aidatı, terakki farkları) ile bunlara mukabil kurumlarca verilen karşılıkları ve fîlî ve itibarî hizmet müddetleri zamları için kurumlarca verilen yüzde onların topu yüzde 4 faizi mürekkep hesabıyla tahakkuk ettirilerek memura iade olunacak demektir. (83)

Bu suretle iade olunacak para miktarca, keseneğe esas olan maaş veya ücret tutarının bir aylığından noksan olmayacaktır.

Toptan ödemeye tâbi tutulanlar tekrar emekli hakkı veren bir vazifeye tayin olunabilir. (100) Bu vazife kendileri için esas kıymet teşkil eder.

Emekli keseneklerinin geri verilmesi:

(Emekli hakkı veren vazifelerden ayrılanlar sandıkla alâkalarını isterlerse keserler, istemezlerse kesmezler. Alâkalarını kesmek isteyenlere alâkanın kesildiği tarihe kadar memurun maaş veya ücretinden kesilen paralar (yüzde 5 ler, yüzde 25 ler, terakki farkları) ile fîlî ve itibarî hizmet zammı için kurumlarca sandığa ödenecek yüzde onların yarısı toplanıp faizsiz olarak memura iade olunur. Kurumlarca ödenen karşılıklar verilmez.

Emekli hakkı veren vazifelerde ayrılma sayılan durumlar şunlardır. (87)

İstifa etmek veya müstafi addolunmak, emekli hakkı vermeyen kadrolara nakledilmek, Milletvekili seçilmek, Belediye Başkanlığından veya İl daimi komisyon üyeliğinden 30 yıl hizmeti ve 55 yaşını ikmal etmeden ayrılmış olup emekli hakkı veren bir vazifeye tayin edilmemiş olmak veya yaş hadlerini ikmal ettiği için tayin olunamamış bulunmak, idareten veya cezaen vazifesine son verilmek, namzet veya stajyer iken asaletleri tasdik edilmemek yüzünden çıkarılmış olmak, Bakanlık emrine alınıp eski vazifelerine eşit veya bir derece aşağı emekli hakkı veren vazifeyi kabul etmediğinden maaşı kesilmiş olmak, emekli hakkı düşürmeyen hüriyeti tahdit edici bir ceza ile mahkûm olmak, kadro yüzünden açıkta kalanlardan maaşsız veya ücretsiz duruma düşmek, kurumlarınca kadroları geçici hale getirilmiş olmak, ceza neticesi veya vatandaşlığın zıyaı suretiyle tekaüt hakkı düşmüş bulunmak, muvazzaf askerliğini kısa veya tam olarak yapmak üzere vazifesiyle ilgisi kesilip silâh altına alınmak, er olarak seferberlik, talim ve manevra için silâh altına alınarak vazifeleriyle alâkaları kesilmek.

Bu durumlara düşenlere emekli kesenekleri geri verilir. Ancak filî hizmetleriyle filî hizmet zamları beş seneyi doldurmamış olanlara bu zamlar verilmez. Sandığa kalır. Lâkin bunlar bu durumlardan sonra emekli hakkı veren vazifelere geçerlerse bu hakları iade olunur.

Yukarıda sayılan durumlarda olanların filî hizmet müddetleri 25 seneyi doldurmuş ise kesenekleri iade olunmayıp kendilerine emekli aylığı bağlanır. (88)

Keseneğini geri almış olanların sonradan Emekli Sandığına veya Biriktirme Sandığına girmeleri:

Keseneğini geri aldıktan sonra memurun tekrar emekli hakkı veren bir vazifeye tayine mücade edilmiştir. Bunların tekrar vazifeye alınmalarında Emekli Sandığı ile Biriktirme Sandığından hangisine gireceklerini kanun tayin etmiştir,

1 — Emekli keseneğini geri almış bulunan kimse tekrar bir memuriyete girmek isterse, müracaatı zamanındaki yaşı, kanunun, kırkinci maddede bazı vazifeler için tayin ettiği yaş haddini geçmemiş olması lâzımdır. Meselâ keseneğini geri almış bir kimse 50 yaşma gelince Gümrük Koruma memurluğuna giremez. Çünkü bu memurluğun yaş haddi ellidir. (98)

2 — Malûl ise malûliyetinin tayin olunacağı vazifenin ifasına mani olmadığını Sağlık kurullarınca tasdik – raporlarla belirtilmesi lâzımdır.

3 — Memurun geri aldığı keseneklerini geri aldığı tarihinden başlamak üzere yüzde beş faiziyle birlikte vazifeye tayininden itibaren bir yıl içinde defaten sandığa vermesi icabeder.

Bu şartları haiz olanların tayin tarihindeki yaşı ele alınıp bundan keseneklerini geri aldığı hizmet senesi indirildiği zaman kalan yaş sayısı kırkı geçmemiş olanlar Emekli Sandığına, geçmiş olanlar Biriktirme Sandığına alınırlar. (125, 102)

Keseneklerini bir yıl içinde iadeyi taahhüt eden ve tayin sırasında, yaş rakamı yukarıki hesapla 40ı aşmamış olduğundan tekrar sandığa kabul olunanların eski filî ve itibarı müddetleriyle sonraki hizmetleri birleştirilir.

Şayet memurlar, keseneklerini müddeti içinde geri vermezler veya esasen geri vermek istemezlerse 40 yaşını doldurmamış olmak şartıyla yeniden sandığa girmiş gibi sandığa kabul olunurlar. Evvelki hizmetleri artık yenileriyle birleştirilmez.

25 seneden ziyade filî hizmeti olan memurlar, emekli hakkı veren vazifelerden ayrılmış (88) olup da keseneklerini almadan tekrar emekli hakkı veren bir hizmete tayin olunurlarsa yaş haddini aşmamış olmak, malûliyeti hizmete mani olmamak şartıyla sandığa tekrar kabul olunarak evvelki ve yeni hizmetleri birleştirilir,

İkramiye:

30 sene fîlî hizmetten sonra ilk defa emekliye ayrılacaklara emekli ikramiyesi verilecektir. (89)

Bu ikramiye, ilk defa olarak emekli aylığı bağlanırken verileceğinden bir kere emekliye sevk edilmiş ve 30 seneyi doldurmadığı için ikramiye verilmemiş bir kimseye sonradan emekli hakkı veren bir vazifeye tayini ile tekrar tekaüde ırcamda, evvelki hizmet müddetine son hizmeti de eklenmek suretiyle 30 seneyi doldurdu diye bu ikramiye verilemeyecektir.

İkramiye ilk defa bağlanacak emekli maaşına esas tutulan vazifeye müteallik maaş veya ücretin bir seneliğinden ibarettir. Şu halde ikramiye bağlanacak emekli aylığına esas tutulacak müktesep maaş veya ücret üzerinden değil emekli aylığına esas tutulan vazifeye müteallik olarak filen verilen maaş ve ücret üzerinden hesap olunacaktır. Diğer tabirle bu vazifenin maaş veya ücreti memur için müktesep hak olmasa dahi ikramiyesi bu maaş veya ücret üzerinden verilecektir. Şu halde kendi isteğiyle emekliye ayrılan ve vazifeden ayrıldıkları tarihteki keseneği esas tutulan maaş veya ücreti iki sene almadığı için bir alt derece maaş veya ücret üzerinden kendilerine emekli aylığı bağlananlar da ikramiyelerini bu alt dereceden değil, ayrıldıkları tarihdeki vazife için verilen maaş ve ücret üzerinden alacaklardır.

Filhakika eski kanunda bu ikramiyenin (tekaüt oldukları zaman almakta bulundukları maaşların bir seneliği) üzerinden hesap olunacağı gösterilmiştir. Bu ifadeye göre tekaüt muamelesinin yapıldığı sırada memurun boşta kalmak gibi bir sebeple maaş veya ücret almaz bir durumda bulunması halinde kendisine ikramiye verilmezdi. Yeni kanunda ikramiyenin bağlanma sırasında bu aylıklarına esas tutulan vazife aylık veya ücretleri tutarı üzerinden verileceğini gösterdiğinden bağlanma sırasında maaş veya ücret alır veya almaz durumda bulunmalarının yani boşta bulunmalarının ehemmiyeti kalmamıştır. Bu itibarla Kanunda

açıkta iken ölenlerin ikramiyelerinin yetimlerine verileceğine işaret edilmesi de bu ciheti teyit eder.

30 sene filî hizmete filî hizmet zamları dahil olacağı gibi borçlanma suretiyle eklenen müddetlerin de dahil olduğuna bu kanun tasarısı hakkındaki Büyük Millet Meclisi Komisyonu mazbatasında işaret edilmiştir. 30 seneye dahil olmayacak zam, yalnız itibarî hizmet zammıdır.

30 seneyi doldurmuş bulunanlardan vazife başında, henüz emekli aylığı bağlanmamış iken ölenlerin ikramiyeleriyle açıkta bulunmakla beraber henüz emekli maaşı bağlanmamış olanlardan vefat edenlerin ikramiyeleri dul ve yetim aylığına müstahak kimselere taksim edilecektir. (68) Şu halde ölen memurun ikramiyesi varislerine değil, yetim ve dul maaşına müstahak kimseler arasında taksim edileceğinden vefat tarihinde memurun ailesinden kimler maaşa müstahak ise onlara tevzi edilmek icabedip yetim ve dul hakkı sakit olmuş bulunanlara hisse verilmez. (70 - 74)

ikramiye son vazifeye müteallik maaş veya ücret üzerinden verileceğine göre Bakanlık emrinde veya kadro açığında bulunanlara da ikramiyeleri tam maaş veya ücretleri üzerinden hesap olunur.

Ceza olmamak şartıyla müktesep hakkından aşağı bir kadroya nakledilmiş veya Bakanlık emrinde iken bir kadro haricinde iken iki derece aşağı bir memuriyete tayin edildikleri halde müktesep hak dereceleri üzerinden emekli keseneği vermediği kabul edenler de, bu keseneklerini iki tam yıl ödemiş iseler ikramiyelerini evvelki yüksek dereceli vazifeleri maaş veya ücret üzerinden alırlar,

Son hizmet:

Emekliye ayrılarak emekli maaşı almakta olanlar veya kendilerine toptan ödeme yapılmış bulunanlar tekrar emekli hakkı veren vazifelere tayin olunabilirler. (100)

Bu suretle yeniden Sandığa girenlerin bu hizmetlerine son hizmet denilmekte ve evvelce bağlanmış olan emekli

aylıklarına son hizmet zammı yapılmaktadır. Bağlanmış emekli aylıklara son hizmetleri için ayrıca maaş bağlanır.

Emeklilerin son hizmeti:

Son hizmette iken ikinci defa emekliye ayrılanların son hizmette geçen filî hizmet müddetleriyle buna ait filî hizmet zammı ve varsa itibarî zamları toplanır. Elde edilecek hizmet senelerinin her yılı için keseneğe esas son maaş veya ücret tutarının yüzde biri evvelce bağlanmış bulunan emekli aylığına eklenir. Meselâ 155 lira emekli maaşı olan ve son hizmet müddeti 7 sene 5 ay 11 günden ibaret bulunan bir memurun keseneğe esas son maaş ve ücreti de 300 lira olsa bunun yüzde biri olan 3 lira üzerinden 7 sene için 21 lira ve 6 ay için de bir buçuk lira ki cem'an 22,5 liranın 155 liraya ilâvesiyle 177,5 lira emekli aylığı bağlamak lâzım gelir. (Madde: 41)

Son hizmette iken Bakanlık emrine alınmak, kadro harici kalmak.

Yüzüncü maddeye göre son hizmette bulunan bir kimse Bakanlık emrine alınır veya kadro harici kalırsa, bu müddetler için açık maaşı alabilecektir. Açık maaşı alırken emekliye ayrılmak isterse açıkta kaldığı müddetlerin yarısı son hizmet zamanına tabi tutulacaktır. (31) Bu suretle açıkta iken emekli haline avdet edenlerin açık maaş veya ücretleri değil tam maaş ve ücretleri hesaba alınacaktır. Meselâ üç sene son hizmette bulunduktan sonra kadro haricine çıkan ve iki sene de bu halde kaldıktan sonra emekliye ayrılan kimsenin açıkta bulunup açık maaşı veya ücreti aldığı son hizmetinin tutarı 400 lira ise (341) dört senelik son hizmet zammı 400 liranın yüzde biri üzerinden $4 \times 4 = 16$ lira olarak tayin olunacaktır.

Son hizmette iken açığa çıkarılmak emekliye dönmeyi istilzam etmez:

Yeni kanundan evvel son hizmette bulunan emekliler

hakkında Bakanlık emrine alınmak, eli işten çektirilmek veya kadro lâğvedilmek muamelesi yapılmaz, böyle hallerde bunlar emekliye irca olunurdu. Yeni kanunun yüzüncü maddesinde ise son hizmette iken Bakanlık emrine alınanlar veya kadroları lâğvolunanların derhal emekliye ayrılmasına lüzum gösterilmemiştir. Bunlarda diğer memurlar gibi Bakanlık emrine alınabilir, kadro harici kalabilirler. Ve bu vaziyetleri dolayısıyla kanunen tayin edilmiş bulunan açık maaşlarını alabilirler. Açığa çıkanlar diledikleri zaman veya yaş hadlerine gelince üst fıkrada arzedildiği veçhile tekrar emekliye ayrılabilirler.

Emekli aylığı ile son hizmet zammı toplamı yüzde 70 i geçemez:

Yeni Kanun, emekliye ayrıldıktan sonra son hizmete giren ve buradan da emekliye ayrılan kimselerin emekli maaşlarıyla buna eklenecek son hizmet zammı toplamının yüzde 70 i geçemeyeceğini beyan eylemiştir. Bu yüzde 70 nisbeti ilk emekliye ayrıldığı zaman keseneği esas olan maaş veya ücret ile son hizmette emekliye ayrıldığı zaman keseneğe esas olan maaş veya ücretinden hangisi fazla ise onun üzerinden tayin olunacaktır. Fazlanın yüzde 70 ini geçemeyecektir.

Şayet memur adı maluliyet yüzünden emekliye ayrılmış ise nisbet yine yüzde 70 dir. Lâkin vazife malûlü ise bağlanacak aylığın yekûnu en fazlanın yüzde 90 nını geçemez.

Evvelki maaş veya ücretlerinden fazla bir maaş veya ücretle son hizmette bulunurken emekliye ayrılmaı isteyenler, son maaş veya ücretlerini tam iki sene almamış iseler, son hizmet zammı, keseneğe esas maaş veya aylığın bir alt derecesi üzerinden hesap olunmak lâzımdır. Son hizmetteki son aylığı ilk defa emekliye sevkolunduğu zaman hesaba esas tutulan aylıktan az veya bu aylığa müsavi ise, iki yıl kaydı aranınıyacaktır.

Toptan ödeme yapılmış olanlar:

Kendilerine toptan ödeme yapılmış ve hizmetle alâkaları kesilmiş olanların tekrar emekli hakkı veren bir vazifeye tayinleri mümkündür. Bunların son hizmetlerinden ayrıldıkları zaman, keseneğe esas olan müktesep. hak maaş veya ücretleri tutarının yüzde biri hesabiyle hizmet seneleri kadar zam yapılır. Ancak bunların evvelki hizmetleri için müstahak oldukları bir emekli aylığı olmadığından bunlara hesap olunacak son hizmet zammı, emekli maaşı şeklinde ayrıca tahsis olunarak ay ay verilir.

Kesenekleri geri verilenler:

Keseneklerini geri alanların tekrar emekli hakkı veren bir yere tayinleri caizdir. Yukarıda arzedildiği üzere bunlar yaşları itibariyle ya Emekli Sandığına veya Biriktirme Sandığına girerler.

Emekli Sandığına girenler, bu Sandığa yeni intisap etmiş sayılır. Diğer memurlar gibi emekli hakkını temin eden müddetler kadar hizmet etmek suretiyle emekli aylığına hak kazanırlar.

-----0-----

TE R C Ü M E L E R

İNGİLİZ POLİS TEŞKİLÂTI, DOĞUŞU, GELİŞİMİ, KARAKTERİSTİK TARAFLARI¹

Bölüm: II

İNGİLİZ İDARÎ, ADLÎ, SİYASÎ POLİSİ VE HÜVİYET TEŞHİSİ

Yusuf DANIŞMAN

§. 18. POLİSİN GÖREV SAHASI :

İngiltere’de polisin görev sahası İdarî taksimata göre sınırlanmıştır. İngiliz Polisi normal olarak selâhiyetli bulunduğu sınır içinde faaliyette bulunur. Yâni şehir polisi şehir sınırı içinde, County polisi County sınırı içinde çalışır. Mamafih Âmiri hilâfına karar vermesi veya kanunun ağır surette muhtel olması veya herhangi bir kazanın vukubulması hâllerinde polis vakit kaybetmeden sınırı dışına da çıkabilir.

1947 tarihli nizamnamenin 4 üncü maddesi İngiliz polisinin normal faaliyet sahasına “Polis Bölgesi” denmektedir. Bu yerler eskiden kiliselere göre taayyün ederdi. Bu gün County polisi, selâhiyetlerini normal olarak County sınırı dahilinde kullanmakta iki veya daha fazla County kuvvetini birleştirmişse, birleşik county’nin sınırı selâhiyet için esas ittihaz olunmaktadır. Müstakil olarak polis kuvvetine malik bulunan şehirlerin polisi şehir sınırını aşmamaktadır. — Polis Müdürü, Mürakip, Muhtelit komite vu kaideye muhalif emir verebilir. —

1890 Sayılı Polis Kanununun 25 inci maddesine göre bir tehlike veya fevkalâde bir hâl zuhur ederse bir polis kuvveti diğer bir polis kuvvetine yardımda bulun-

(1) Baştarafı 207 sayılı nüshadadır.

malıdır. Kuvvetin miktarını ve faaliyet müddetini komşu polis kuvvetleri kendi aralarında önceden tesbit etmelidirler. İngiliz ve Gal polis kuvvetleri 1925 yılından beri bu husus üzerinde anlaşmaya varmış bulunuyorlar. 1839 tarihli Londra Polis Kanununun 12 nci maddesine göre; bir tehlike zuhur ederse Metrepoliten polisi ile Londra şehri polisi karşılıklı yardımlaşacaklardır.

Metrepoliten polis 1860 tarihli Polis Kanununa göre, hazine emvalini, liman, istasyon ve gemilerin 15 mil ve hanedana ait sarayların 10 mil civarını muhafaza altında bulundurur.

İNGİLİZ POLİSİNİN İDARÎ GÖREVLERİ :

§. 18. Devriye Görevi :

Bugünkü medeniyetimizin en önemli mesnedi güvenliktir. Eski çağlarda güvenliği her şahıs kendi kuvvetiyle, silâhiyle sağlardı. Aradan yüz yıllar geçti ve gelişmeler neticesi modern memleketlerde bu günkü idare kanun ve nizam rejimi hâline girdi. Yâni bir taraftan ferdi hak sahibi kıldı. Diğer taraftan da ona bazı vecibeler tahmil etti. Ancak hür olan herkesin kendisine tevdi edilmiş olan bu hakkı başkasına zarar vermiyecek şekilde kullanmasına cevaz evrildi. Daha açık bir deyimle bir kimsenin hürriyetinin sınırı başkalarının hürriyeti sınırı olduğu ve bu hususun ancak kanun ile çizildiği prensibi kabul edildi.

Bu neticeler elde edilince kanun ve nizamın hakim olmasını sağlayan kifayetli bir sistemin kurulması elbette zarurî görülecektir. Bu rejimin yaşaması güvenlik ve düzenliğin iyi tesis edilmesine ve yürütülmesine vabestedir. Bu da mutlak olarak görevli bulunan polisin hâl ve gidişine bağlıdır. Bu durumun aksi anarşi, medeniyetin sönmesi demektir. Görülüyor ki bugün medeniyetin en büyük dayanağı halkın canını ve malını koruyan ve kanunun yürürlüğünü ve nizamı sağlayan polistir. Bu yüzden şehir ve kasabalarda devriye görevini ifa eden polisin omuzla-

rına ağır sorum çökmektedir. Her polis devriye bölgesinde kendi inisiyatifini ile hareket eder. Fakat ancak tecrübeli, itidalli ve makul olan polis görevinde muvaffak olur.

1947 tarihli Polis Nizamnamesinin 4 üncü maddesine göre bir polis memurunun muayyen müddetle görev gördüğü sahaya “Devriye bölgesi” denmektedir. Memur normal olarak bölgesinde tek başına icai vazife eyler.

§. İngiliz Polisi Devriye Görevine Bakarken Neleri Gözönünde Tutmalıdır :

Polis, cürmü önlerken, taharri ederken, düzenliyi korurken ve muhtaç olanlara yardımda bulunurken âmmeye faydalı olmalı ve kabiliyetinin azami imkânını verebilmelidir. Kararlılık, irade sağlamlığı görevini kolaylaştırır.

Devriye memuru görevine çıkmadan önce üniforma ve teçhizatını iyi giyinip kuşanmalıdır. Zira halk polisin iktidarını zahiri görünüşüyle ölçer. Turuna çıkmadan önce kendisine bölgesi ve hizmetiyle ilgili emirler verilir. Bilhassa kaybolan ve çalınan eşyaya dair tamimler kendisine okunmalıdır.

Göreve başlayınca bölgesi dahilinde vukubulacak her şeyden sorumludur. Devriye memurunun sekene, evler, yollar, gayri menkuller hakkında sıhhatli bilgisi bulunmalıdır. Bu bilgi çok kıymetlidir. Aksi takdirde polis o bölgede bir yabancı gibi karanlık içinde çalışır. Hususi ve umumî telefonların yerlerini bilmeli ve zaruret hâlinde telaşlanmadan kullanmalıdır. Doktorların, baytarların, operatörlerin, hastabakıcıların ve sağlık memurlarının nerede olduklarını, sıhhi imdat vasıtalarını, yangın alârm işaretini ve yangın söndürme tesisatını, itfaiye karakollarını, suyun o mahalde nereden temin edilebileceğini bilmelidir. Memleket hakkında iyi coğrafi bilgiye malik olmalı bu suretle seyyahlara yol göstermelidir. Otobüs ve tramvay şebekesi varsa sorulduğu zaman bunlar hakkında da bilgi verebilmelidir. Devriye âmmeye yardımını esirgememeli ve her türlü sorulara medenî bir şekilde cevap vermelidir. Devriye, teyakkuzla hareket etme-

li, daima zekâsını kullanmalı ve gözcülüğü elden bırakmamalıdır. Hayatperest şahıslar bu hizmete yararlı olamaz. Bir yerde kalabalık gördü mü hemen sebebini öğrenmeli gerekirse dağıtılmalıdır. Yolların seyrüsefere açık bulunmasına ve mâniaların ortadan kaldırılmasına dikkat etmelidir. Bir kavga vukubulmuşsa hemen önlemeli ve yenilenmesine fırsat vermemelidir. Lüzumlu gördüğü takdirde elebaşılarını yakalayıp karakola götürmelidir. Ehemmiyetsiz meselelerin büyümemesine itina göstermeli ve tarafları serbest bırakmalıdır. Tehdit, küfür ve hakaretin tekrerr etmemesine ve icabında adresleri tesbit edip durumu derhâl karakola raporla bildirmelidir.

Sirkat ve diğer yüz kızartıcı suçların teffuatını not etmeli ve Âmire rapor hâlinde sunmalıdır. Dilenciler, şüpheli şahıslar ve yabancılar ustaca bir taktikle gözaltında tutulmalıdır. Çocuklar ve serseriler boş evlere, sokak lâmbalarına, fabrika pencerelerine, yol işaretlerine zarar verebilirler. Polis bunları önlemeğe çalışmalıdır. Devriye, gözüne çarpan hasarı not etmeli malikini ve sebebini, zamanını tâyine çalışmalıdır. Gayri tâbii olan her şeyi müşahedesi altında bulundurmaktadır.

Bına fırtınadan veya eskiliğinden dolayı çıkmek üzere tehlikeli görülürse veya havagazı boruları patlamışsa, elektrik tesisatından dumanlar çıkıyorsa veya âmmeye tehlikeli olması melhuz ise ilgili kimselere telefon ederek bu gibi tehlikeleri kısa zamanda bertaraf etmelidir.

Polis, icabında yayaları, motorlu vasıtaları seyrüsefer mevzuatına göre düzenlemeli onları muhtemel tehlikelerden korumalıdır.

Geceleri kapı ve pencerelerin emniyet verici şekilde kapalı olup olmadığına bakmalı, icabında mal sahibine haber vermelidir. Zira polis mal emniyetinden de sorumludur. Muvakkaten evini terketmiş kimselerin boş hanelerine hassaten itina göstermelidir. Her zaman kilitli olan yerlerin, depoların v.s. yerlerin zorlanıp zorlanma-

dığına, yangın tehlikesine maruz bulunup bulunmadığına bakmalıdır.

Gece gayri tabii gürültü yapan ve gayri tabii ışık aksettiren evler titizce müşahede altında tutulmalıdır. Gerekirse lâzım gelen yardım esirgenmemelidir.

Sarhoşlara yakın alâka gösterilmeli, yol üzerinde yatmışsa kaldırılmalı ve arkadaşlarının ihtimamına terkedilmelidir. Düzenliği ihlâl ediyorsa yakalanarak karakola götürülmelidir. Sarhoş otomobil kullanmakta ise âmmenin selâmeti için otomobilden çıkarılmalıdır. Hastalığı ister sarhoşluktan ister başka sebeplerden tevellüt etsin doktor celbetmelidir.

Sokakta yüksek sesle söylenen gayri ahlâki açık sözleri önlemelidir. Muayyen yerlerde dolaşan fahişeleri o yerlerden temizlemelidir. Kanun açıkça ihlâl edilmeden bunları yakalamamalıdır.

Devriye, yangın zuhurunda can kurtarmalı, nizamı ve malı korumalıdır. Yangın başlangıcı bacada görünürse şağıline hemen haber vermelidir.

Bir kaza vukuunda hemen yardıma koşmalıdır. Üzerinde taşıdığı ilk yardım tedbirlerinden istifade etmeli ve icabında hemen doktor çağırmalı veya hastahaneye sevk etmelidir. Sağlığı tehdit eden leşler, fena kokulan tahkik etmeli ve yetkili sağlık makamlarına bildirmelidir. Kanunen tâyin edilmiş ve o civar sekenesi için muzır ve tehlikeli şeyleri kaldırtmalıdır. (paçavra yığınları, donanma fişenkleri, ateşli silâhlar gibi.)

Kilise ve dükkânlara hassaten dikkat ve itina gösterilmelidir. Civardaki gürültüler ibadet edenlerin huzurunu ihlâl etmemelidir.

Polis, okul çocuklarının, malûl ve âmâların sokaktan emniyetle geçebilmelerini sağlamak için icabında vasıtaları durdurmalı onlara yardım etmelidir.

Hayvanlara zulüm yaptırmamalıdır. Hayvanların başı boş dolaşmalarına mâni olmalıdır. Hayvan hastalık-

larını ilgili memurlara bildirmeli ve hastalığın sirayetine mâni olmalıdır.

Kaybolan eşyalar üzerinde dikkatini toplamalı, bulunan, kendisine tevdi edilen eşya hakkında lüzumlu bilgileri defterine kaydetmeli ve icabında karakollara tamim olunmalıdır. Bulunan çocuğu en yakın karakola götürmelidir. Çocuk, ebeveyni ve evi hakkında kifayetli bir bilgi veremezse durum telefonla diğer karakollara tamim olunmalıdır.

Seyyar satıcıları, çalgıcıları halkın müruruna mâni olmayacak şekilde yaya kaldırımın gerisine atmalıdır.

Gazinoların, hassaten alkollü içki satan yerlerin düzenli olmasına itina göstermelidir. Nizamın bozulduğuna Alkollü İçki Kanununun ihlâl edildiğine muhik sebeplerle kani olmadan içeriye girip teftişte bulunmamalıdır. Oyun, eğlence yerlerini de âmmenin emniyet ve selâmeti bakımından göz altında tutmalıdır.

Polis her hareketinde kararlı olmalıdır. Zira tereddüt kuvvetin zayıf oluşuna delâlet eder. Hiç kimseyle münakaşaya tutuşmamak ve itidalini bozmamalıdır. Zira bütün gözler polise müteveccihdir.

Hasara maruz kalmış otomobili hemen yoldan kaldırılmalı ve yol seyrüsefere açık bulundurulmalıdır.

Devriye görevini ifa eden polis güvenlik ve düzenliğin sembolüdür.

Devriye görevi sona erince görevli iken işlenmiş olan suçları mürakıbbın ittilâna arz etmek üzere bir rapor düzenlemeli ve evvelce not defterinde kaydetmiş olduğu bilgilerden de istifade etmelidir.

Ş. Adî Raporların Düzenlenmesinde Devriye Memurlarının Gözetecekleri Hususlar :

- 1 — Vak'anm cereyanı sıralı yazılmalıdır.
- 2 — Müşahede sıhhatli olmalıdır.
- 3 — Gün ve saat tam olarak gösterilmelidir.

4 — Hâdisenin teferruatı ayrıca not edilmelidir.

5 — Vak'anın görgüye mi yoksa işitmeye mi müstenit olduğu açıkça belirtilmelidir.

Seyrüsefer Kaza Raporlarının Düzenlenmesinde İdarî Polisin Gözönünde Tutacağı Hususlar :

1 — Hâdisenin günü ve saati.

2 — Kaza mahalli (diyagramla çizilmiş olması lâzımdır) .

3 — Otomobilin eşkâli, cinsi.

4 — Sahiplerinin adları ve adresleri.

5 — Sürücülerin adları, adresleri ve yaşları.

6 — Her iki vasitanın yoldaki durumu.

7 — Yolun o zamanki durumu (kalabalığı, tenhâlığı, ilh...).

8 — Kazanın sebebi, ve önlenmesi imkânı.

9 — Kazadan tevellüt eden netice. Yaralananların adları, adresleri, yaşları ve tedaviye sevk edilip edilmedikleri.

10 — Hasarın malî bakımdan derecesi.

11 — Şahitlerin adları, yaşları ve özlü ifadeleri.

§. İngiliz Devriye Polisinin Faaliyeti :

İngiliz devriye polisi görevine başlayınca bölgesinde bir tur yapar ve çeşitli yerlerde bulunan polisin telefon kutularıyla konuşarak karakolla irtibatını sağlar. Telefon kutuları aynı zamanda mürakabe vasıtasıdır. Devriyenin bölgesi içinde dolaşır dolaşmadığını kontrole yararlıdır. Devriye hizmeti muhtelif vasıtalarla yapılmalıdır. Bunlar yaya atlı, bisikletli, motosikletli ve bilhassa otomobillidir. Otomobillerin telsiz ile teçhiz edilmesi kumanda birliğini sağlamakta ve devriye kuvvetini muayyen bir yere şevkte çok mühim rol oynamaktadır.

Devriye bölgesi çeşitli vasıtalarla mücehhez devriyelerin gözü altında kalırsa o yerde az suç işlenir. Zira bu

suretle suçluya göz açtırılmaz. Diğer bakımdan insanlar tabiaten tembel mahlûklardır. Sistemli mürakabeye tâbi tutulmazlarsa gerektiği gibi çalışmazlar. Bu yüzden İngilizler devriyelerini meratip silsilesiyle mürakabe etmekte idiler. Yâni teşkilât, her taksimat içinde merkezîdir.

Bir grup hâlinde bir kaç devriye bölgesi bir komiser muavininin mürakabesi altına verilmiştir. Komiser muavininin devriye bölgesine “kesim” denmektedir.

Kesimler gruplar hâlinde Komiserlerin mürakabesine verilmiştir. Bu suretle teşekkül eden komiserlerin devriye bölgesine “tâli kısım” denmektedir.

Tâli kısımlar da gruplar hâlinde toplanmakta ve her bir grup bir murakıbın kontroluna terkedilmektedir.

Murakıbm devriye bölgesine “kısım” denmektedir. Kısımların başında, nihayet bir Polis Müdürü vardır.

Devriye hizmetinin aksaksız yürütülmesi için elemanın ihtiyatlarıyla birlikte kifayetli miktarda bulunması lâzımdır. İhtiyatlar karakolda telefonlara cevap veren, mahkemelere müzekkereliyi sevkedene, nezarethaneyi kontrolü altında bulunduran ve diğer özel görevlerde çalışan kimselerdir.

İngiltere’de devriye görevine ayrılan üniformalı polis miktarı genel kuvvetin 2/3 si kadardır.

Devriye bölgesinin hudutları tâyin edilirken o yerin nüfus kesafeti, suç miktarı ve sonra devriye memurunun bölgesini görevli bulunduğu süre içinde rahatça dolaşabilmesi ve her yerin hususiyeti gözönünde tutulur. Genel kaide olarak devriye bölgesini saatte 2,5 mil süratta ve 10 -15 dakika içinde dolaşmalıdır.

Polis, Komiser muavini ve komiserlerin günlük mesaî süreleri 8 er saattir. Bölgesine gitmek, karakola dönmek ve yarım saatlik yemek yemek bu süreye dahildir. Bu süreyi ancak Polis Müdürü temdit edebilir. Temdit her ne suretle olursa olsun bir yıl içinde üç ayı aşmama-

lıdır. 24 saatlik görev süresi üçe bölünmüştür. Sabahın 6 sından saat 14 e kadar. Saat 14 den 22 ye kadar, saat 22 deri sabahın 6 sına kadar. Ekipler bu saatlere göre düzenlenir ve devri daim şeklinde hizmette bulunurlar. Bu suretle her bölge devamlı 24 saat polisin tarassütü altında kalır ve dolayısıyla vatandaş ta huzur içinde yaşar.

İngiltere’de nokta usulü 1930 yılında kaldırıldıktan sonra yerine sabit telefon kutulan konulmuş ve bu suretle polisin karakolla irtibatı sağlanmıştır. Bugün bu telefonlardan halk da istifade etmekte ve icabında polisten yardım talebinde bulunmaktadır. Diğer taraftan otomobiller, telefonlar, teletaypler, telsizler ve diğer mekanik yardımlar polisin faaliyetini süratlendirmiştir.

§ Polis karakollarım teşkil ederken 5 âmili birleştirme gerekir. Bunlar :

- 1 — Mesaha
- 2 — Nüfus
- 3 — Himaye edilecek malların kıymeti
- 4 — Cürüm miktarı
- 5 — Cürüm nev’i.

Mesahadan kasıt sokakların mil mesafesidir. Zira polis sokaklarda devriye gezer. Karakolların içinde kantin, bilârd salonu, yemekhane ve kütüphane mevcuttur. İçinde sigara, serinletici meşrubat da bulundurulur. Karakol binası civarında polislere mahsus meskenler ve motorlu vasıtalar için garaj inşa edilmiştir.

§. Polisin halkla olan münasebetleri :

Polisin halkla olan münasebetlerinde şikâyet, polisin tavrı hareketinden veya yetkisini tam zamanında kifayetli ve müessir bir şekilde kullanmamasından ileri gelir. Şikâyetin mevzuu ağır ise durum Genel Müdüre arz olunmalıdır. Genel Müdür hâdisenin üzerinde durur ve polisin umumî mahkemelere mi yoksa disiplin kurullarına mı

gideceğini kararlaştırır. Bu husus için icabında şahit dinler.

§. 19. KRİMİNEL TAHKİKAT DAİRESİ : (C. I. D.)

Siyasî ve adlî polis hizmetini ifa eden İngiliz Dedektifi, kısmen Fransa'nın ve kısmen de ihtiyaç ve zaruretlerin tesiri altında 1878 yılında kurulmuştur. Emniyet Genel Müdürlüğünün bir koludur. Adına Kriminel Tahkikat Dairesi (C. İ. D.) denilmektedir.

Faaliyet ve görevleri bakımından, jH|Hî ve siyasî olmak üzere başlıca iki kısımda mütalâa olunabilir.

§. Adlî Polis ve Teşkilâtı :

Adlî kısmın başında bir Emniyet Genel Müdür yardımcısı ve bunun da maiyetinde bir asistanı vardır. Diğer dereceler üniformalıların aynidir. Rütbelerini büyükten küçüğe doğru şöylece sıralıyabiliriz :

Mürakıp, Başkomiser, Komiser, Komiser Muavini. Polis.

Dedektifler adlariyle çağrılırlar. Dedektif filân gibi.

önemli meseleler merkezde Genel Müdürün veya yardımcısının ittilama arz olunmalıdır.

Merkez dedektifleri, İmparatorluğu ilgilendiren millî veya özel bir mahiyet taşıyan hâdiselere el koyarlar. İller de, bu konuların önemlilerini Genel Müdürlük teşkilâtına bırakmaktadırlar. Merkez dairesinde Savcılık namı altında. ayrıca bir Müdürlük vardır. Bu müdürlük beyaz kadın ticareti, beynelmilel mücrimler ve firariler gibi bazı suçlarla ilgilenir ve tahkikatı Hükümet namına yapar.

Adlî kısım muayyen cürümlerle ayrı ayrı meşgul olan tâli masalara bölünmemiştir. Yâni dedektiflik ayrıca ihtisas şubelerine ayrılmamıştır. Mr. Fosdick'in "Euro-

pean Polîçe Systems” adlı kitabında belirttiği gibi ihtisas merkeziyetin zarurî neticesidir. Yabancı memleketlerde de durum böyledir. Tabiatıyla bu gibi yerlerde kısımlar da cürüm nevilerine göre tâlî parçalara bölünmüştür.

Meselâ Berlin Dedektifi ihtisasın aşırı götürüldüğüne iyi bir örnek teşkil eder. Sahtekârlık 4 veya 5 parçaya inkisam etmiştir. Hırsızlık da böyledir. Halbuki İngiliz Krîmînal Tahkikat Dairesi genel olarak bütün cürümlerle ilgilenir. İşler bölge taksimatına göre tevzi edilmiştir. İhtisasa bir dereceye kadar kıymet verilir. O da bir memur muayyen bir suçun araştırılmasında başarı göstermişse. Meselâ IRp sahte para imâli gibi. Bu derece ihtisas çaresizdir. Kısaca çeşitli suçlar için çeşitli memur yoktur.

Krimînel tahkikat dairesinin mütehassısları merkezde çalışırlar. Uzun zamandan beri hizmet gören ve üst derecede bulunan Başkomiser ve Komiserlerin hemen hepsi mütehassıstırlar. Başkomiserler Emniyet Genel Müdürlüğünde şöhret yapmış kimselerdir. Bunlardan bazıları münhasıran katillere diğer bazıları da failleri meçhul kalan karışık vak’alann tahkikatına el koyarlar. Muvakkat bir zaman için bazı illerde faaliyette bulunan Başkomiserlerin Emniyet Genel Müdürlüğüyle olan bağlan yine baki kalır.

Dedektif Başkomiser kısa bir zaman için başka birlik emrine muvakkaten girdiği takdirde tahkikatın seyri hakkında muvakkaten bağlı bulunduğu âmire daima bilgi vermelidir. Emniyet Genel Müdürlüğü adlî kısım mensuplanmn il polisine yardım ettiği işler ekseriya katil vak’alarıdır. Bunların miktan da azdır. Dedektifi bulunmayan veya az dedektifi bulunan yerler zor hâdiseler karşısında Krimînel Tahkikat Dairesinden içişleri Bakanlığı kanalı ile yardımcı memur talep ederler. Bunun sebebi Emniyet Genel Müdürlüğünde bulunan memurların daha geniş tecrübe imkânına malik olmasındandır. Aslında da en ehliyetli ve tecrübeli memurun memleketin her tarafında tahkikat yapması arzu edilen bir haldir.

Kriminal Tahkikat Dairesinde birbir de “Uçan Kıt’a” adında birlik vardır. Matbuatta bu isisnme çok rastlanmıştır. Yeni bir keşif değildir. Birinci düünmja harbinden sonra Dedektif teşkilâtı, yeni vasıtalarla a t dlah hareketli bir duruma girmiştir. Bugün miktarı arPrr.mış ve faaliyet sahası genişlemiştir. U/çan kıt’anm bir çqolok tipte motorlu vasıtaları mevcuttur. Haricen Polise baağıglı olduğunu, telsiz taşıdığını belli etmez. Mücrimlerle saav.vayırlar. Uçan Birlik teşkilâtı mücrimlere göz açtırmaz. . Birlik merkeze bağlıdır. Başındaki âmir bir Başkomiserdir. Uçan birlik karakollarda bulunan devriye otomobillelerdyle işbirliği yapar. Bilhassa otomobil hırsızları, ev sGopyıguncuları ve yankesicilerle mücadele eder ve Kriminaeld Tahkikat Dairesi merkeziyle kolları arasında mafsall vvaızifesini görürler. Sabıkalarının, âmme nizamını ihlâl ederalı;ri göz altında tutarlar. Telsizin poliste kullanılması C Genel Müdürlüğün muhtelif birliklerini temas hâline geti;irirmiştir. Uçan kıt’a, başarısını otomobillere takılı telsizlerle e medyundur. Telsiz hem dedektif gaye, hem mani tedhbhir ve hem de genel mürakabe için kullanılmaktadır. Motconrlıu vasıta devriyeleri çok mühimdir. Zira mücrimlerin nmaameviyatını alt üst etmektedir. Takibin muhtelif istikânmeıettlerden yapılması mücrimin gizlenmesine mâni olmaktadır..

Karakol dedektifleri merkez teşkkilâlîtiyle yakinen temasta bulunur, bu suretle iş birliği i; iyi sağlanmış olur. Genel Müdürlükte muayyen zamanlarırdı yapılan toplantılar ve diğer münferit ziyaretler de ggörirüiş teatisinde faydalı olmaktadır.

Mıntaka dedektifleri Başmüdür Mfûuaivininin mürakabesi altındadır.

Kriminal tahkikat dairesinin mm’itaaka teşkilâtı 1869 da ihdas olunmuştur. Mürakıp tahkikaat işlerinden, evrakı muhafaza etmekten, mahkûmların kayâdını tutmaktan, lisans raporlarını tescil etmekten, çalmaann eşyanın kaydını geçirmekten ve bölgelerinde devriye çıkarmaktan sorumludur. Maiyetlerinde dedektif Komiser ve Komiser Muavinleri mevcuttur.

Her karakolda “mücrimlere veya şüpheli eşhassa mahsus defter” tutulmakta ve fotoğrafları ilişitirilmektedir. Bu suretle bir muntakadan işlenen suçların araştırılması, şüphelilerin bu resimlerle karşılaştırılması imkân dahiline girmiştir. Gerekli bilgi toplanırken icabında merkezdeki kayıtlardan da istifade edilir.

§. Dedektif olmak için ehliyet şartları :

Adaylar, en az bir yıl, en çok yedi yıl üniformalı olarak hizmet gördükten sonra dilekçe ile müracaat etmelidirler. Dilekçe Başkomiser ve mürakıbm elinden geçer. Bu esnada aday hakkındaki görüşlerini dilekçe zirine kaydeder. Bundan sonra Kriminel Tahkikat Dairesi Müdürü adayı bir yıl sivil elbise ile tecrübeden geçirirler. Bu müddet zarfında adayın evsafı uygun ve kifayetli görülürse sivil devriye olarak istihdamı Genel Müdür ve yardımcısının tasvibine arz olunur. Diğer taraftan de ehliyet imtihanına tâbi tutulur. Kriminel tahkikat dairesi mensubu olabilmek için adayın asgarî bir tahsile malik bulunması lâzımdır. Zira dedektiflik polis kuvvetinin dimağı sayılır. Bugün genel kuvvetin 1/20 sini teşkil etmektedir.

Aday sivil ayrılınca namzetlik devresi sonunda tahkikat işleriyle Ceza Kanununun tatbikatından imtihana tâbi tutulmalı ve sivil hizmetlerde evvelce başarı gösterdiği tezkiye varakasında yazılmış olmalıdır.

Dedektif sınıfı içinde, Komiser Muavinliğine terfi edebilmesi için zekâ ve kabiliyeti bakımından tekrar bir imtihandan geçmeli, bu imtihanda başan gösteremezse üniformalı kadroya sevk olunmalıdır. Bu derece düşüşü mânasına gelmez. Polisin daha uygun bir göreve nakli demektir. İmtihanda başarı gösteremiyen belki de hırsızların yakalanmasında üstadddır. Bu takdirde bu zat sivil hizmette lüzum hasıl oldukça çalışır. Mamafî Kriminel tahkikat dairesindeki alâkası tamamen kesilmiş demektir. Kriminel tahkikat dairesi bu gibi mütehassısları muvakkaten celbederek kuvvetini takviye eder ve üyelerine taktiği aşılar,

Daha yüksek rütbelere terfi için seçim müsabaka usulleri daha çetindir.

1919 yılından beri Kriminel tahkikat dairesi mensubinine ödenen maaş miktarı üniformalılarınki kadardır. Yalnız dedektifler munzam olarak sivil elbise bedeli ile sivil hizmet bedeli alırlar. Bunun da sebebi hem çok ve hem de gayri muntazam çalışır. Yukardaki ödeneklere ilâveten fazla mesailerini için kendilerine başkaca bir ödenek verilmez. Tahkikat fasılasız devam eder. Zira “Demir tavında dövülmelidir”. Bu şekilde hareket olunmazsa çok kıymetli bilgi ziraat uğrar.

Ş. Kriminel Tahkikat Dairesinin Baktığı İşler :

Kriminel Tahkikat Dairesinin gördüğü işler izah olunduğu takdirde müessesenin mahiyeti daha iyi anlaşılacaktır. Bu vesile ile her şeyden önce şunu belirtmek isteriz ki Kriminel Tahkikat Dairesi bilcümle suçlara el koymaz. Sonra tahkikatı tamamlamakla faaliyeti sona ermez. Zira suçların önlenmesi bahsi üniformalılar kadar dedektif polisin de gayesidir. Kriminel tahkikat dairesi âmme nizamını ciddi surette bozan can ve mal aleyhindeki suçlara el koyar. Asayişin ehemmiyetsiz surette ihlâli Kriminel tahkikat dairesini ilgilendirmez.

Genel olarak bir suç ağır surette âmme nizamını ihlâl etmemişse Kriminel tahkikat dairesinin görevi içine girmez. Daha başka bir tâbir ile Kriminel tahkikat dairesi sulh ceza mahkemelerinin baktıkları dâvalara el koymaz. Ağır suçlar — hırsızlık ve diğer yüz kızartıcı suçlar mahiyetleri itibarıyla ehemmiyetsiz de görülseler — Kriminel Tahkikat Dairesinin yetkisi dahilinde sayılır. Kriminel Tahkikat Dairesinin her yıl baktığı işler vasatısı 80.000 kadardır.

Dünyanın her tarafında mala karşı işlenen suçların miktarı diğerlerine nisbetle fazladır. Hırsızlık, sahtekârlık, emniyeti suiistimâl gibi suçlar bu meyanda sayılabilir. İngiliz ve Gal istatistiklerine göre Kriminel Tahkikat

Dairesinin görevine giren suçların % 90 mı mal aleyhindeki suçlar teşkil etmektedir.

Müessir fiillerle, adam öldürmelerin miktarı pek düşüktür. Son 20 yıllık istatistiklere göre Londra'da her yıl vasatı 20 katil hâdisesine tesadüf olunmaktadır. Ancak 1933 de 21 vak'aya katil diye el konmuş, neticede 11 inin intihar olduğu geri kalan vak'alardan 3 ünün failinin deli bulunduğu 1 tanesinin de yakalanamadığı ve yalnız 6 vak'a hakkında takibatın neticelendiği anlaşılmıştır. Katil vak'alarının azlığı yüzünden Genel Müdürlükte bu iş için ayrı bir büro kurulmamıştır. Diğer ağır cürümlere ait rakamlar da düşüktür.

Arada sırada zuhur eden motor, banka veya postahane soygunculuğu belki Londra'yı Şikago'ya benzetmektedir. Fakat bunlara ait rakamlar da yüksek değildir. Gazetelerde ballandıra ballandıra anlatıldığından sık sık vukubulduğu sanılır.

1921 den beri Metropolitan bölgede işlenen hırsızlık vak'alan vasatı 40 kadardır. Bunu takip eden 5 yü içinde bu miktar 105 şeye yükselmiştir. 1932 de 169; 1933 de 118 sirkat görmekteyiz. Londra 8.250.000 nüfusludur. Mesahası 700 mil murabbıdır. Yukardaki miktarlar bunlarla mukayese edilirse nisbetin pek ehemmiyetsiz olduğu görülür.

Metropolitan Polis sahasında 1933 yılında işlenen ve Kriminel Tahkikat Dairesinin görevi içine giren suç miktarı 80.000 ne baliğ olmaktadır. Bunun % 60 mı motorlu vasıtalar, bisiklet ve diğer adı sirkat; % 15'i ise ev, dükkân soygunculuğu teşkil eder. Demek oluyor ki hırsızlık Kriminel tahkikat dairesinin görevi içine giren suçların 3/4 üne baliğ olmaktadır. Eğer Londra'da bisiklet hırsızlığından vazgeçilirse işlenen cürümlerin 1/6 sı ortadan kalkmış olur.

Soygunculuk nadiren vukubulmaktadır. Metropolitan sahada yılda vasatı 500 kadar görülmektedir. İngiltere ve

Gal'in diğer bölgelerinde bu miktar yılda vasatı 3 misli fazla işlenmektedir. Saat 6 ile 21 arasında hanede vukubulan hırsızlıklar ekseriya pencere ve kapı kırmak suretiyle olmuştur. Bu yüzden suçluların bir kısmı yalnız kapı ve pencere kırmaktan hüküm giymekte hırsızlık kastı isbat edilemediği için bu cihet müphem kalmaktadır. Zamanın tâyini hâdiseyi aydınlatmakta yararlıdır. Hanede sirkat son yıllarda artmıştır. Bu gibi suçlar polise çok zahmet verir. Âmme, polisin maharetini, kifayetli olup olmadığını, failin yakalanıp yakalanmamasıyla ölçer.

Evlerini hırsızlara karşı koruyamayanlar polisin yardımını bekler. Eldeki devriye miktarını arttırmadan bu nevi cürümleri önlemek imkânsızdır. Polis ancak sabıkalıları ve şüpheli karakterde olanları gözaltında tutar. Tabiatıyla bu en iyi mâni tedbirdir. Suç işlenmişse izi takip ederek faili tesbite çalışır. Gayri menkule girme kışla yaz arasında değişir. Aralık ayı ile Mart ayı içinde bu suçların miktarı âzamidir. Mayıs ve Haziran aylarında ise asgariye iner. Günler kısaldıkça miktar yükselir. Bu mevsimlerde suçların artışına sebep olan yalnız karanlık değildir. hayat şartları da sanığı icbar eder. Mevsim temayüllerinde mahallî değişiklikler vardır. Meselâ bazı aylarda halk yaz tatilini geçirmek üzere evini terkeder. Diğer suçlar bu şekilde mevsim değişikliği arzetmezler. Fakat genel olarak sonbahar ve kışta mal aleyhindeki cürümler, bahar ve yaz mevsimlerinde ise şahıslar aleyhindeki cürümler artar ve bu bariz olarak görülür.

Suçların mahal bakımından yayılışına ait mütemmin bilgiler verilebilir. Meselâ: ev, dükkân soygunculuğu veya mal aleyhinde işlenen diğer cürümler halkın tahmininin aksine olarak dükkân ve yazıhanelerin bulunduğu iş ve ticarethane bölgesinde kenar mahallelerden fazla görülmektedir. Bu durumu tesbit eden ve cürümleri renkli toplu içmelerle gösteren harita Genel Müdürlükte asılıdır. Daha ilk bakışta serdedilen mütalâa doğru görülür. Bu gibi hırsızlıkları azaltmak için otomobilli devriyeyi tesis etmelidir. Bununla beraber devriye ve göz altında

tutma işi cürümlerin ancak % 50 si veya % 60 ı üzerinde müessirdir. Polis, katil, sahtekârlık, gayri menkule tecavüz, zor kullanma, emniyeti suistimâl ve hırsızlığın bir çok çeşitlerini etrafını gözetlemekle önleyemez. Polisin diğer önleyici tedbiri tâkiptir. Bu da kifayetli derecede uygulanmalıdır. Bugün İngiliz Polisinde takip olunduğu halde ve ceza görmeyen suçların çoğu ehemmiyetsiz karakterdedir. Meselâ 1933 de 77.000 sirkat vak'ası kıymetli eşya diye ihbar olunmuştur. İnceleme sonunda bu yekûnun 1/4 inin kıymetinin bir İngiliz veya daha az değerinde olduğu, 2/3 sinin 5 İngiliz lirasına balığ bulunduğu ve ancak % 5 inin 50 İngiliz lirasını aştığı anlaşılmıştır.

Londra şehri cürümlerine ait yaptığımız bu kabaca tahlil Kriminel Tahkikat Dairesinin faaliyeti hakkında zannederiz bir fikir vermiştir. Polisin tahkikatı kabul edilmelidir ki zor bir iştir. Evvelâ cürümlerin sınıflarını iyi bilmeli sonra da fazla gayret keşlik göstermemelidir. Cürümlerin çoğu umumiyetle gençliğin kötü şevki idaresinden doğmaktadır. Profesyonel mücrimler orta zekâlî taktik kullanırlar. İçtimaî münasebetleri zayıftır. Muhakemeleri sathîdir. Bununla beraber bayağı tecrübeleri vardır. Bu gibilerle mücadele daima kabildir. Ancak, her şeyden tecerrüt ederek suçların sebeplerini araştırmak ve bu konular üzerinde nazariyeler kurmaktan ziyade sanıkları tanımak umumî yerlere girmek herhâlde suçlularla mücadelede daha faydalı bir çalışma şeklidir. Meselâ suçluların yaşayış tarzları, uğrak veya toplantı yerleri emniyetli bir sistemle incelenmelidir. Usta mücrimi mağlûp etmek için usta zekâyâ lüzum vardır. Fakat düşkün mücrimle lâalettayin polis daha iyi ilgilenir. Ve asıl cemiyeti koruyanlar da bunlardır.

İngiliz Emniyet Genel Müdürlüğü mücrimlerin araştırılmasında hiç bir bakımdan bigâne kalmamıştır. Bilhassa teşhiste fennî bir rol oynayan parmak izi sistemini geliştirmiş ve adetâ dünyaya önderlik etmiştir. Bugün parmak izinin yeni düzen şekli çok tatmin edicidir. Mücrimin parmak izinin yalnız bir parçasının bulunması teşhis için

yeterli gelmektedir. Diğer taraftan parmak izinin telgraf ve telsizle yollanması da keşfedilmiştir. Bu suretle Londra’da yakalanan bir mücrim dünyanın diğer bölgelerinde kısa bir zamanda teşhis olunabilmektedir .

Fotoğraftan da büyük istifadeler sağlanmaktadır.

Hele telsiz muhaberesi Emniyet Genel Müdürlüğünde 1922 yılından beri kullanılmaktadır.

İngiliz Emniyet Genel Müdürlüğünün dünyaya önderlik ettiği yegâne kol lâboratuvardır. Viyana, Prag, Berlin, Paris, New-York gibi yabancı polis merkezleri polis lâboratuvarlarını çok eski yıllarda kurmuşlardır. İngiltere ise bu sahada çok gençtir. 1934 yılına kadar memleketin ileri gelen fen adamlarından istifade edilmiştir. Yeni lâboratuvarın ancak 15 yıllık ömrü vardır.

Söylemeğe lüzum yoktur ki polis kendi işinde bir parça mütehassıs olmalıdır. Bilhassa fennin çeşitli konuları polise öğretilmelidir. Meselâ : Microfotografi, Biokimya, Toksikoloji, Forensiç, Ballestis gibi âletler Şarlok Holmes’in ki gibi 114 çeşit tütün külünün tahlili ve tefrikini imkân dahiline sokmuştur. Polis, suçları tahkik ve delilleri mahkemeye ibraz hususunda ihtisas erbabından istifadeler sağlamalıdır. Bununla beraber İngiliz Yargıçları ve jüriler lâboratuvar neticelerine itimatla bakmazlar. Fennî tahlil neticesi ancak diğer delilleri takviyeye yararlıdır.

Bir çok memleketlerde ve ezcümle Fransa ve İskoçya’da hazırlık tahkikatı Savcılık makamına terkedilmiştir. İngiltere’de ise bu iş polise bırakılmıştır. Bununla beraber Polis sanığı ve tanığı cevap vermiye zorlayamaz. Yanlış yakalamalarından, hatalı tevkifinden sorumludur. Bu yüzden aleyhinde dâva açılabilir. İngiliz Polisinin bu günkü geniş yetkisi dürtüst mesaisinden, âmmeye telkin ettiği itimattan ve tazyik metoduna başvurmayışından ileri gelmektedir. Önemli ve nazik meseleler tecrübeli memurlara bırakılmıştır. İşte bu yüzden İngiliz Polisinin elde ettiği delilleri mahkeme zor reddeder.

Nizamnameye göre memur tahkikatı bitaraf ve adilâne yapmalı ve karanlığı hakikat ışığıyla aydınlatmalıdır. İngiliz Polisi bitaraf olduğundan sanık lehinde bildiği şeyleri de mahkemeye arzeder.

Sanığın doğru cevap verebilmesi için iyi düşünmesi ve bu yüzden kendisine kifayetli müddetin verilmesi gereklidir. İngiliz Polisi tahkikat yaparken daha ziyade ağzını kapatıp kulağını açar.

Fransa, Almanya ve diğer Avrupa memleketlerinde adalet düzeni Napolyon'un vadedmiş olduğu esaslar üzerine dayanır. Yâni polis sanığı mahkemeye sevkedemez. Dâva ikamesi savcılara bırakılmıştır. Bu yüzden polisin sorumu azalmıştır. Vakıa İngiltere ve Gal'de de Savcılık makamı vardır. Fakat işleri Fransa'dakine benzemez. Doğrudan tahkikat işiyle alâkalanmaz. Kanunda yazılı bazı mahdud vak'aları tahkik edebilir. Bu takdirde polis savcılıkla temasta bulunur. Savcının, dâvayı mahkemeye sevkedebilmesi için yine polisin yardımına ihtiyacı vardır. Şunu sarîh olarak belirtmek lâzımdır ki İngiltere'de Polis hiç bir suretle savcının mürakabesi altına girmemiştir. Fransa'da Dedektif polise "Adli Polis" denmektedir. Bağlı bulunduğu başlar müteaddittir. Meselâ polis İdarî üstlerinin kontrolü altındadır. Fakat tahkikat işlerinde Adliye Bakanının emri altına girer. Fransa'da cezaî tahkikatı Savcılık makamı yapar ve sanığı mahkemeye o sevkeder. İngiltere'de hazırlık tahkikatının bir itimat eseri olarak polise terkedilmesi bazılarının noktai nazarına uymazsa da çift baş sisteminin mahzurlarını bertaraf eder.

İngiltere'de icraî kuvvetle kazaî kuvvet arasındaki görev sahası tam olarak tefrik edilmiş bulunmakla beraber cezaî tahkikat bakımından sorum tam manâsiyle ayrılmamıştır. Bununla beraber siyasî baskı ve müdahaleler de duyulmamıştır.

§. 20. İNGİLİZ SİYASÎ POLİSİ : (Özel Şube)

Özel Şube Kriminel Tahkikat Dairesinin siyâsî bir kolu addolunabilir. 1883-1885 yılları arasında Amerikalıların kundakçılığını önlemek maksadiyle kurulmuştur. Geçmişte bazan “Özel İrlanda Şubesi”, bazan da “Siyasî Şube” adıyla anılmış sonuncusu zamanla istenmiyerek yerleşmiştir.

1883 yılında Metrepolitan polis kabine üyelerini ve umuma mahsus binaları muhafaza altına alabilmek için bu hususta konpetan sayılan tüfekli yeşil üniformalı kralî İrlanda polisini Londra'ya çağırması. Hariçten getirilen bu memurlar Metrepolitan polis mensubini tarafından hasetle bakılması üzerine bu tarihlerde yerli ve özel surette yetiştirilmiş bir kuvvetin teşkili uygun görülmüştü. Yeni yetişen seçkin memurlar bir taraftan dinamit kundakçılarını diğer taraftan da şüpheli İrlanda ve Amerikalıları göz altında bulundurdu ve bunlara ilâveten de Bakanları, resmî binaları muhafaza etmek üzere önleyici tedbirlerle görevlendi. Bununla beraber bu yeni kuvvetin yine çoğu İrlandalı idi.

1886 yılında Kraliçe Viktorya'nın jübilesi günü aleyhinde tehlikeli bir suikast tertiplenmesin diye özel kuvvet takviye edilmişti. Buna rağmen sarayda seremoni yapılırken infilâk olmuştu. Bu kuvvetin âmmeye emniyet telkin edebilmesi için hususî surette yetişmiş ve tecrübe görmüş memurlarla takviyesi kararlaştırıldı. Bu tarihten sonra Özel Şubenin memurları mütecavizleri müşahede altında tutabilmeleri için en uygun evleri ve yabancı limanları kendilerine tarassut mahalli olarak seçtiler. Bu gibi memurların faaliyetleri faydalı görüldüğünden hâlâ o günden bu güne kadar bazı evlerde ve yabancı limanlarda Özel Şubenin bir kısım memurları vazife görmektedirler.

Yakın zamana kadar tethişçi İrlandalıllar, Hintliler, Komünistler, Faşistler, Rus propagandacıları ve Devlet-

ten zarar gören bazı kimseler Özel Şubeyi meşgul etmekte idi. Büyük Harpte deniz ve kara ordularıyla teşriki mesaî ederek espionaja karşı koymağa çalıştı. Bu sırada casusluk suçundan zan altında bulunan bir çok şüpheli eşhas Başmüdür asistanının odasında dramatik şekilde yer aldılar. Espiyonajın harp içinde artması ve hususiyet arzetmesi yüzünden Özel Şube muvakkaten Kriminel tahkikat dairesinden ayrıldı. İdare ve mürakabesi “Entelijans Müdürü” namındaki Başmüdür asistanının uhdesine bırakıldı. Normâl devrin avdet etmesi üzerine eski hâle tekrar rücu edildi.

§. Özel Şubenin Görevleri :

Özel Şube, Devletin Emniyetini, bütünlüğünü, hanedanı, Bakanları, yabancı mümtaz ziyaretçileri, tehlikeye maruz kalacak diğer mühim eşhası müfritlerin ve delilerin tecavüzünden korur.

Eslihayı, patlayıcı maddeleri, ecnebileri mürakabe eyler ve kayıtlarını tutar. Memleket dışına tardedileceklerle ilgilenmez. Bu iş üniformalı polise terkedilmiştir. Memlekete girecek şüpheli eşhası gözaltında tutar ve daima İçişleri Bakanlığı ile temasta bulunur.

§. Siyasî Polisin Yetiştirilmesi :

Özel Polisin elemanları üniformalı polisten ayrı bir usulle yetiştirilir. Eğitim konusu adli polisinkine çok benzer. Hizmetin nev’i ve mahiyeti başka olduğundan buna göre ehliyetli namzet araştırılır. Meşgul olduğu konu adı adli vukuattan önemli bulunduğu için bilginin çok esaslı rolü vardır. Bu sınıfta yabancı lisan birinci derecede ehemmiyetlidir. Özel Şubenin göreceği hizmet millî bir karakter taşıdığından memurları İngiltere’nin diğer İllerinde de çalışırlar. İkamet mahalleri Metropolitane polis sahasıdır. Müstesna zamanlarda İçişleri Bakanlığının İskân dairesi erkânıyla teşriki mesaide bulunurlar. İkamet mahalleri dışında ilgililerin ifadelerini mahallî Emniyet Müdürlükleri vasıtasıyla alırlar.

§. 21. TEŞHİSİ HÜVİYET :

Teşhisi Hüviyet dairesi herkes tarafından C. R. O. şeklindeki kısaltılmış adı ile anılmaktadır. Mücrimlerin millî kayıt yeridir. Evrak dolabında bazı eşhasın kimliği ve fotoğrafları vardır. Hıfzedilen bu vesaik ile sabıkalılar gözaltında tutulur ve yenileri kolayca takip olunur. Paris polisinden bir zat Teşhisi Hüviyet Dairesi hakkında (bir mücrimin Emniyet Müdürlüğünde dosyası mevcut ise o kimse, kanunsuz faaliyetini uzun zaman gizliyeceğini ummamalıdır.) demiştir. Bu mütalâa Teşhisi Hüviyet dairesinde dosyası bulunanlar için de doğrudur. Mücrime verilen ceza hükümden sonra ve infazdan önce Teşhisi Hüviyet Dairesinde kaydolunur.

§. Kuruluş Tarihi, Gayesi :

Teşhisi Hüviyet Dairesi esaslı olarak 1901 tarihinde Parmak İzi bürosuyla birlikte Sir Edward Henry zamanında kurulmuştur. Aslî gayesi sabıkalıları teşhistir. Yâni Bili Sykes namındaki bir şahıs cürüm işler, ya yerini değiştirir ve John Jones adını alırsa Teşhisi Hüviyet Dairesindeki kayıtlardan istifade suretiyle o kimsenin Bili Sykes olduğu teşhis edilir ve hemen kendisiyle mücadeleğe girişilir. Teşhisi Hüviyet Dairesinin işleri daha açık bir ifade ile şöyle hülâsa edilebilir. Bir suç işlenmiştir. Faili meçhuldür. Lâkin bir kimseden şüphe edilir. Bu şahsı konpetan memur tanımalıdır. Bu da ancak teşhis cetvelinin gözden geçirilmesi veya ilerde arzedeceğimiz başka usullerin uygulanmasıyla kabil olur.

§. Hüviyet Teşhisinde tik Tecrübeler :

Mücrimler eski devirlerde ya tahattur veya bir araya getirilmek suretiyle teşhis olunurlardı. Ancak bu bilgilerin sağlamlığı mücrimlerin tanındıkları yerlerde uzun zaman kalmalarına ve tebdili kıyafet dolaşmamalarına bağlıydı.

Mücrimler 18 inci yüz yıl içinde vesaiti nakliyenin inkişafıyla seyahat imkânlarını buldular. Diğer bakımdan da kendi aralarında teşkilâtlandılar. Bunun üzerine kayıt işleri bir ihtiyaç hâlini aldı. Bu sahada ilk adımı atan 1755 yılında Sir John Fielding olmuştu. Sir John Fielding soyguncuların ve hırsızların adlarını ve kaybolan veya bulunan eşyayı bir defteri mahsusa kaydetti. Sir John Fielding ölünce bu kayıtlara lâzım gelen itina gösterilmedi. Zira mücrimlerin müstemlekelere hicreti kayıt işlerini azaltmıştı.

1853 de 10 yıl veya daha ağır hapse mahkûm olan ve cezalarını çekenlerin izlerini gözültünde tutabilmek için Penal Servitude namı altında bir kanun kabul edildi. 1869 yılında dedektif polisin teessüs etmesi üzerine yukarıdaki hükümler itiyat hâlinde suç işliyenlere de teşmil edildi. 1877 yılında fotoğraf da artık diğer teşhis vasıtaları arasına girmişti. Ancak bu bilgilerin tasnifi tatminkâr olmadığından pratik görünmüyordu.

1880 yılında mahkûmlara nezaret eden bir daire teessüs etti. Bu dairenin albümleri vardı. Fotoğraflar biyografik bilgileri de ihtiva ediyordu. Ayrıca bir eşkâl defteri tutularak vücuttaki fiziki işaretler de kaydolundu. 1896 dan sonra defterler kitaplar kaldırılarak yerine kart indeksleri kaim oldu. Londra ve taşra'da Emniyeti Umumiye nezareti altına gireceklerin bilgileri bir hafta önceden polis teşkilâtına tevzi olunuyordu. Mücrimlerin daha müsbet bir sistemle teşhisine ait araştırmalar devam ediyordu. Kayıtların ve fotoğrafların yardımiye sanığın tesbiti işine bel bağlanamıyor ve zamanın ziyama da sebep veriyordu. Alâmetler ise mahdud sahada kullanılıyordu. Bir çok kimselerin değişmez belli alâmetleri yoktu. Nadir de olsa bu usullerle teşhiste hataya düşülüyordu. Daha kötüsü sabıkahıların büyük bir kısmı teşhisten kaçıyor.

§. Anthropometry.

Mister Asquith 1894 yılında İçişleri Bakanı bulunduğu sırada Bertillon'un Antropometri sistemini Genel Müdürlükte kurabilmek için bir komite teşkil etti. Bu metod 1887 - 1913 yılında Paris Kriminel dairesi başı Dr. Bertillon tarafından keşfedilmiştir. Yeni sistemle vücudun muayyen kemik akşamının ölçüleri alınmaktadır. Meselâ; baş uzunluğu, sol el orta parmak uzunluğu, kol ve ayak uzunluğu. Bunlar şahıslar arasında büyük değişiklikler arzeder. Rüşten sonra da hemen hemen değişmez. Bu sistem Genel Müdürlükte 6 yıl uygulandı. Ve eski sistemin mütemmimi olarak devam etti. Fakat Fransa'daki gibi rağbet görmedi. Zira ölçünün alınışındaki sıhhat esastı. Halbuki bu da ehliyeteye bağlı idi. Sonra diğer mühim zâfıda ölçünün ancak sanık yakalandıktan sonra uygulanabilmesinde idi.

§. Parmak izi :

Parmak izi zamanla diğer sistemlere tefevvuk etti. 1894 de Çocuk Sağlığı teşkilâtını kuran Sir Francis Galton İçişleri Bakanlığının komitesi huzurunda parmak izinin mücrimleri teşhiste Bertillon'un anthropoloji sisteminin devamı olduğunu ve faydalarındaki hususiyetleri isbata çalıştı. Parmak izi sistemi, Genel Müdürlük teşkilâtında 1895 yılından beri uygulanmaktadır. O zamanlar tasnifi sade olmadığı için sistem pek verimli görülmedi. Parmak izinin teşhiste kullanılması ve bu metodun keşfi 1858 tarihinde, Sir Wiliam Herscheu'e aittir. Galton bilgisini tamamiyle Herschell'e borçludur. Galton sistemi tasnif bakımından geliştirdi. 1898 yılında Bengal'de Polis Müfettiği bulunan Sir Edward Henry de tasnifi daha pratik şekle soktu.

Parmak izi İngiltere'de merkezîdir. İlk yılında Anturopometrik sistemden 4 misli süratli netice alındı. Diğer bakımdan parmak izi daha emniyetli bir sistemdir. Bugün parmak izi polisin bulunduğu her medenî memlekette uygulanmaktadır. Amerika ve Hindistan gibi yer-

lerde mücrim olmıyan kimselerin de parmak izleriahnıp tasnif edilmektedir. Bir çok memleketlerde pasaportlarda hem parmak izi, hem de fotoğraf kullanılmaktadır. İngiltere ve Gal'de parmak izi, hapse mahkûm olanlara uygulanır. Yâni mevkuf bulunanların parmak izleri alınmaz. Bununla beraber temmuz 1.933 tarihli Skoçya istinaf mahkemesi içtihadına göre polis, ilerde adliye için lüzumlu görüleceğinden kani bulunursa mevkufun rızasına bakmadan ve mahkemenin kararını beklemeden parmak izini alabilir.

Polis bir kimseyi yakalayınca sanığın hemen parmak izini almalıdır. Bu parmak izleri Genel Müdürlüğe sevk edilir ve sanığın varsa sabıka kaydı ve diğer lüzumlu meşruhat verilerek ait olduğu karakola iade olunur. Sanığın Genel Müdürlükte dosyası mevcut değilse duruşmanın sona ermesi beklenmelidir. Yargıç hükmü sanık aleyhinde verirse ve suç, mahiyeti itibariyle parmak izi nizamnamesine girenlerden bulunursa mücrimin parmak izi fotoğrafı ve diğer kayıtları Genel Müdürlükte açık bulunan dosyası içinde hıfzedilir. Aksi takdirde dosya boş tutulur.

Genel Müdürlüğe yılda vasati 50.000 parmak izi gelmektedir. Bunların % 45 inin sabıkalı bulunduğu anlaşılmıştır. Yılda vasati 25.000 yeni dosya açılmaktadır.

§. Parmak İzinin Mahiyeti ve Poliste Kullanılması :

Thenar denilen avuç içi Plan ton denilen ayak tabam bir çok girintileri ve Papillary denilen çıkıntıları muhtevidir. Bu çizgiler şekil bakımından bir takım hususiyetler arzederler. Bir kere Sir Francis Galton bu gibi girinti ve çıkıntıların çocukluktan ihtiyarlığa kadar ömür boyunca değişmediğini isbat etmiştir. Saniyen iki kimseye mahsus parmak izlerinin birbirine benzemesi 64.000.000.000 da bir ihtimâldir. Bununla beraber parmak izi mahkemece kat'î bir delil olarak kabul edilmez. Ancak bu şekilde teşhis olunan kimse artık zan altında demektir. Yâni ortada delil olarak yalnız parmak izi var-

sa buna dayanılarak hüküm verilmez. Kısaca parmak izi şüpheliyi davet ve takviye eder. Mahkemelerin içtihadı bu merkezdedir. Yâni parmak izi başka bir delil ile takviye edilmemişse bir kıymet ifade etmez.

Sir Edward Henry parmak izlerini 4 ana grupta toplamıştır :

- 1 — Helezoni kıvrımlar,
- 2 — Arkvarî - ucu sivri - kıvrımlar,
- 3 — Dairevî kıvrımlar,
- 4— Karışık kıvrımlar.

Henry. çıkıntılarının karakteristik taraflarına bakmak ve bunları bir takım sembollerle ifade etmek suretiyle yukarıdaki tasnifi tekrar tâli bir taksime tâbi tutmuştur. İtalya'da ve cenubî Amerika'da uygulanan bir de Vaucetick sistemi vardır. Arjantin sistemi adıyla de anılmaktadır. Berlin'de Henry sistemi tâdil edilerek kullanılmakta ve Dr. Roscher sistemi namıyla anılmaktadır.

Parmak izinin mücrimleri teşhiste taammüm etmesi Mr. Battlev'in iyi bir tasnif sistemi kurmasıyla kabil olmuştur. Battley, tezini Single Finger Prints adlı eserinde müdafaa, etmiştir.

Henry'nin sisteminde 10 parmağın izi alındıktan sonra karakteristik durum arzeden parmak izine göre tasnif yapılır. 10 parmak izinin asıl faydası teşhiste kolaylık» lar arzetmesindedir. Sanığın suç yerinde parmaklarından herhangi birinin izinin görülmesi teşhis için kifayetli sayılır,

Parmak izleri suç nevilerine göre tasnife tâbi tutulur. Bu gruplar içinde de parmak izinin şekillerine göre tekrar tâli bir tasnifi yapılır. Battley'in tek iz tasnifinde 16,777.216 tâli grup vardır.

Poliste çalışan bilcümle memurun parmak izi hakkında ilgileri bulunması lâzımdır. Memur vak'a mahallinde izleri muhafaza edecek şekilde yetiştirilmelidir, izlerin sonradan fotoğrafı alınmalıdır. İlde delil olarak bü-

yütlülebilir. Bilhassa mücrimlerin âletleri üzerinde durulmalı ve izleri fotoğrafla zaptolunmalıdır. Faili meçhul cürümler yalnız parmak izleriyle teşhis olunduğu vakidir.

Genel Müdürlükte ölenlerin parmak izleri tasfiye edilmesine rağmen parmak izlerinin yekûnu her yıl artmaktadır. Yaşıyanlar tekrar polisi rahatsız edeceği endişesiyle parmak izleri muhafaza olunmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğünde bugün takriben 1 milyon kadar parmak izi mevcuttur.

New - York ve Pretoria şehirlerinde parmak izi mahkûmlara mahsus olmadığından bu miktar daha kabarıktır. Bu kadar fazla rakam basit Henry sistemiyle yapılamaz. Zira sür'at ve sıhhat temin olunamaz. Parmak izinin mücrim yakalanmadan önceki kullanış yeri çok mahduttur. Daha fazla mücrim yakalandıktan sonra işe yaramaktadır.

§. Fotoğraf :

Parmak izine yardımcı olarak Genel Müdürlükte bir de fotoğraf bölümü tesis edilmiştir. Bundan çok faydalar sağlanmakta ise de Emniyetle bel bağlanamamaktadır. Zira albümde her mücrimin fotoğrafı yoktur.

Mahkeme mücrimin Emniyeti Umumiye nezareti altında kalmasına hüküm vermişse fotoğraf hapiste çekilir. Diğer hâllerde fotoğraf Hapishane Müdürünün delâletiyle çekilmelidir. Mücrimlerin fotoğrafları işledikleri suçlara ve eşkâllere göre tasnif edilmektedir. Meselâ döğümlüler, çiçek bozukluğuna müptelâ olanlar gibi..

§. Cürüm İndeksleri :

Bugün İngiliz Emniyet Genel Müdürlüğünde görülen ve Modus Operandi (M. O.) denilen cürüm indeksleri sistemi eskiden de bilinmekte ise de faydaları yeni tesbit olunabilmiştir. Bilhassa itiyad edinmek suretiyle işlenen hırsızlık, soygunculuk, sahtekârlık, emniyeti suiistimâl

gibi suçlarda, kullanılmaktadır. Bu nevi mücrimler suçları aynı şekilde ve aynı usullerle aynı emareyi bırakarak birbirine benzer oyunu oynamaktadırlar. İşte bu gibi suçluları kolayca tesbit edebilmek için onları tasnife tâbi tutmak gerekir. İndekslerde mücrimin adı, cürmün ika şekli ve usulü, mücrimin eşkâli ayrı ayrı başlıklarda yazılıdır. Küçük bir kart olan ve tasnifi kolay bulunan bu indekslerde diğer tâli başlıklar da mevcuttur.

Hanede hırsızlık bahsinde, eve giriş metoduna bakılır ve ona göre tasnife tâbi tutulur. Meselâ kilidi zorlamak veya pencereyi kırmak suretiyle eve girmek. Bu gibi cürümleri tahkike memur edilenler hususî surette yetiştirilmelidirler.

Cürüm indeksinde diğer tasnif şekli çalınan eşyanın nevine göredir. Bu gibi hırsızlar da kolayca yakalanırlar. Teşhis dairesinde bulunan indeksler millî bir karakter taşırlar. Hattâ kayıtları beynelmilel ve deniz aşırı memleketlerde bulunan polisler de açıktır. Genel Müdürlükte bir milyon kadar mücrimin sicilli hıfzedilmektedir. Buna rağmen çeşitli tasnif şekli teşhisi kolaylaştırmaktadır.

İngiltere cürüm indekslerini Sir L. W. Atcherley'ye borçludur.

§. Rasın ve Yayınlar :

Kiriminel Tahkikat Dairesi bir taraftan cürümlerle ilgili bilgileri elde eder diğer taraftan da neşreder. Bu bölümü tamamlamak için yayınlardan da biraz bahsetmek gerekmektedir. Yayınların bir kısmı Metropolitan polise ve civarında bulunan kuvvetlere diğerleri ise bütün İngiliz Polis kuvvetine tevzi edilmektedir. Neşredilen tamimlerin birincisi “Bilgiler” dir. İşlenmiş olan çeşitli suçlar, yakalananlar veya arananlar, çalınan eşyalar ve ilh.. ayrı ayrı başlıklar altında yer alır. Günde iki bası yapılarak karakollara dağıtılmaktadır. Polis bu yazıları okuduktan sonra görevine başlamalıdır.

Bir de rehin eşya listesi vardır ki içinde çalınan ve kaybolan eşyanın eşkâli ve teşhis alâmetleri yazılı bulunmalıdır. Bu listeler her gün rehincilere kuyumculara veya diğer ilgili meslek erbabına dağıtılır.

Polis yayınlarından en mühimmi (Poliçe Gazette) polis gazetesidir. Bu bir nevi mücrimin peşinden modern surette koparılan gürültülerdir. İlk defa Bow Street'te Sir John Fielding tarafından Peryodik olarak The Public Hue And Cry diye çıkmıştı. Sonra yine Sir John Fielding'in ilk günlerinde bu gazete bir takım hırsızlarla mücadele etmek üzere The Public Akvertiser adı altında gündelik çıkmaya başladı. Bu yayınlar pazar yerlerine ve mahkeme salonlarına asılmakta idi. 19 uncu yüzyılın başında The Public Hue And Cry gazetesi The Hue And Cry And Poliçe Gazette adını aldı. Gayri muntazam zamanlarda yayınlanırdı. İkramiye verileceklerle kaçaklar ve takibat yapılacaklar hakkında idi. 1828 yılı içinde Metropolitan polis kurulmadan önce The Hue And Cry And Poliçe Gazette şeklini değiştirdi. The Poliçe Gazette adı altında haftalık çıkmaya, başladı. 1839 da bu gazete daha muntazam yayınlanmakta idi. 1883 yılına kadar gazetenin baş yazarlığını mahkeme başkâtibi ifa etmekte idi. Metropolitan Polis kurulduktan sonra mecmua yeniden canlandı. 1914 yılına kadar haftalık çıkmakta idi. Nihayet yavaş yavaş gelişerek gündelik yayınlandı.

Polis gazetesi Büyük Britanya, İrlanda ve bazı yabancı memleket polisi için meccanidir. Tevziatı meslek İçindedir. Takip olunan ve duruşması yapılanların küçük resimleri de basılır. Çalınan motosikletlerle motorlu arabaların listeleri günlük yayınlanır ve lisans veren makamlara da gönderilir.

Polis gazetesinden başka Supplement "A" adında bir yayın daha vardır ki eskiden The illustrated Circuler diye çıkmakta idi. Bugün 15 günde bir yayınlanmaktadır. Hırsızlıkta ihtisasları görülenlerin portrelerini, eşkâlini ve sonra dolaşan hırsızları meslek mensubinine tanıtır. Polis bunlardan istifade ederek minyatür cürüm indeksleri yapabilir.

Yukarıda bildirilenlerin dışında haftalık çıkmakta olan üç yayın daha vardır. Lisans Kanununa aykırı harekette bulunanlarla Emniyeti Umumiye nezareti altında olup ta zamanında rapor vermiyenler, bazı ecnebiler veya kaçaklar bu sonuncu gruba dahildir.

§. Emniyeti Umumiye Nezareti :

Polisin önleyici tedbirlerinden birisi şüphelileri gözaltında tutmaktadır. Emniyeti Umumiye Nezareti de bu konunun içine girer. Eğer bu gibi mücrimler raporlarını zamanında bildirmezlerse izini kaybettirip başka bir suç işlediği şüphesini uyandırırılar. C. R. O. bunlara ait kayıtları tutar ve her ay evrakı gözden geçirir. Fakat polisin herşeyden mühim olan vazifesi mahpuslara yardım etmektir. Tahliye edilenlerin bir kısmı muhtaç kimselerdir. Cemiyetten lâzım gelen alâkayı görmeli ve namuslu bir kazanç sağlamalıdırılar. Mahkûm, yabancı bir muhitte tanınmadan yüzüne ayıbı vurulmadan ve yalnız polisle münasebetini dürüst sağhıyarak çalışırsa eski itiyatlardan vazgeçer. Bir muhitte mahkûma yine en fazla sempati gösterecek olan polistir. Bir cemiyet içinde bu işi polisten daha iyi yapacak elinde fırsatı bulunan kimse yoktur. Polis mahkûmun en müşfik en iyi arkadaşı olmalıdır. Eski zihniyet artık tarihe karışmıştır.

Bölüm: III

İNGİLİZ POLİSİNİN YETKİSİ VE GÖREVİ

§. 22. İngiliz Polisinin Yetkisi ve Görevi :

Âmmenin hizmetkârı olan İngiliz Polisi kanun ve nizamı hakim kılmağa, güvenlik ve düzenliği tesise çalışır. Âmmenin iyiliğini ve âmmenin muhafazlığını daima gözönünde tutarak kanunu ihlâl edeceklerle karşı uyanık bulunur. Ve önleyici tedbirler alır. Diğer taraftan kanunun, Commaon Lavdın ve mahallî mevzuatın çiğnendiğine

veya çiğneneceğine muttali bulunduğu takdirde tahkikat yapar ve sanığı Adalet makamına tevdi eder.

İşte böylece polis vatandaşın özel haklarına ancak kanunun tâyin ettiği bazı hâl ve şartlar içinde ve yalnız münafii âmme¹ mülâhazasıyla müdahale eder. Vatandaşın kanunun çerçevesi dahilinde vukubulacak saygısız şımarık hareketlerini sabırla ve nezaketle karşılamalıdır.

İngiliz kanunları polisin görev ve yetkisini tam ve kesin bir şekilde sınırlamamıştır. Esasen bu da imkânsızdır. Zira medeniyet ilerledikçe polisin görevleri yeni ihtiyaç ve zaruretlerle değişmektedir.

§. Yazılı Kanunlara Göre İngiliz Polisinin Görevi :

1829 tarihli Polis Kanununun 4 üncü maddesine göre polis soygunculuk, hırsızlık gibi cürümlerin işlenmesini önler ve asayiş korur.

1839 tarihli County Polis Kanununa göre : Polis cürümlerin işlenmesini önler ve bazı hâllerde mücrimi yakalar.

1847 tarihli Kasaba Polis Kanununun 8 inci maddesine göre Polis gece ve gündüz devriye gezmek suretiyle önleyici tedbirler alır ve düzenliği muhafaza eder.

1856 tarihli Rormigh. County Polis Kanununun 7 nci maddesine göre polis mit ta d görevine inzimamen yetkili makamın verdiği direktif ve talimatı yerine getirir.

1882 tarihli Belediyeler Kanununun 191 inci maddesine göre Borough polisi, yazılı kanunların ve Common Law'ın polise tanıdığı bütün yetki ve soruma sahiptir. Polis yetkili yargıcın verdiği bütün kanunî emirlere riayet etmelidir.

Polis, nizamnamenin 33 üncü maddesine göre yetkisi

- (1) Menafii âmme denilince âmmenin emniyeti, âmmenin sağlığı, âmmenin ahlâkı, âmmenin saadeti anlaşılır.

içine giren her hâdiseye el koyar ve kanunî emirleri yerine getirir.

1934 tarihli Metropolitan polis rehberinin 1 inci maddesine göre polis sekenenin düzenlik ve güvenliğini ve kanunlara saygı ve itaat gösterilmesini temin etmekle görevlidir.

1929 tarihli Kralı Komisyonun raporuna göre polisin üstleri veya idari otoriteleri kanunun polise tanıdığı yetki ve görevleri tahdit ve tevsî edemezler. Polis hareket tarzından şahsen sorumludur.

§. İngiiz Polisinin Yakalama Yetkisi :

Yakalama, sanığın hukukî nizama uydurulmasını temin ve sorgusunun yapılması maksadiyle tutulması dernektir. Bu yolda vaki olacak hareket tarzı sanığın hürriyetini kısacağından sebepleri kendisine açık bir şekilde hemen anlatılmalıdır. İngiliz kanunlarında bu hususa müteallik bir hükme tesadüf olunamazsa da Lordlar Kamarasının 1927 tarihli kararı durumu kâfi derecede aydınlatmaktadır. Buna nazaran :

“Polis, yazılı emir olmadan makul sayılacak bir şüphe üzerine bir kimseyi yakaladığı takdirde sebebini açıkça bildirmelidir. Yakalanan şahsın kaçmağa yeltenmesi veya polise tecavüz etmek suretiyle polisin izahat vermesine mâni olması veya cürmün açıkça işlenmesi veya durumun mücrim tarafından bilinmesi hâlleri müstesnadır.” Polis bir kimseyi ancak Yargıcın yazılı emriyle yakalamalıdır. Bu kaidenin istisnalarını muhtelif kanunlar açık olarak belirtmişlerdir. Bu yüzden Polis şahsın hürriyetine yersiz müdahalelerde bulunmamalıdır. Bilhassa ehemmiyetsiz mahiyette sayılan ve hafif hapsi istilzam eden kabahatlarda bu yetkisini zaruret olmadıkça kullanmamalıdır.

İngiliz polisinin yakalama yetkisi üç kaynaktan doğmaktadır :

1— Commun Law,

2— Yazılı kanunlar,

3 — Polis Yargıcının düzenlediği müzekkereler.

a) Polis, Devletin manevî şahsiyetine karşı cürüm işlendiğine, bir veya birkaç şahsın ağır surette yaralandığına muttali olursa failini yakalayabilir.

Polis, tecavüzlere, karışıklıklara, asayişî ihlâl eden diğer vak'alara müdahale ederek nizamsızlığı önlemeli ve suçta eli olanları yakalamalıdır.

Polis görevini ifa ederken kendisine tecavüzde bulunanları veya görevini ifaya mani olanları yakalayabilir.

Bir suç ağır mahiyette olmaz ve polisin huzurunda işlenmez ise yakalamak için Yargıcın emrine ihtiyaç vardır. Mevcut emarelerden suçun o anda işlendiği ve düzenliğin de ihlâl edildiği anlaşılır veya vak'a polisin huzurunda tekrerrür ederse polis failleri yazılı emre bağlı kalmadan yakalayabilir.

b) Common Law'a göre ve şüphe üzerine polisin yakalama yetkisi :

Polis bir şahsın ağır cezayı mucip bir suçu işlediğine muttali olur ve bir kimseden de muhik sebeplerle şüphe ederse, o şahsı yazılı emir olmadan yakalayabilir. Polis Devletin şahsına karşı bir suçun işlendiğine veya bir kimsenin ağır surette yaralandığına muttali olması hâlinde muhik sebeplerle faili bulunduğu şüphe ettiği kimseyi yazılı emir olmadan yakalayabilir.

Soruşturma sonunda cürümle ilgisi görülmiyenler serbest bırakılmalıdırlar.

Ağır cezayı mucip bir suçun yabancı memleketlerinde işlemiş olanlar yazılı emir olmadıkça yakalanmamalıdırlar.

c) Common Law'a göre, üçüncü şahsın şikâyeti ve ihbarı üzerine polisin yakalama yetkisi.

Bir kimse polise müracaat ederek her hangi bir üçüncü şahıs aleyhinde Devletin manevî şahsiyetine veya

diğer ağır bir cürmü ika eylediğine veya bir kimseyi ağır surette yaraladığına dair ihbaratta bulunur ve polis de verilen bu bilginin doğruluğuna kanaat getirir ve muhbire de şahsen itimat ederse sanığı yazılı emir olmadan yakalayabilir.

Polis, ihbar edilen suçun ağırlığı ve önemi üzerinde durmaz muhbirin de durumunu nazarı itibara almayarak hiç bir harekette bulunmazsa sorumlu görülebilir.

Polise gelişi güzel bilgi verildiği yâni harekete geçip geçmemesi ihtiyarına bırakıldığı takdirde Polis soruşturmalar yapmalı ve suçu ağır mahiyette görmediği takdirde sanığı yazılı emir olmadan yakalamamalıdır.

Ş. Yazılı Kanunlara göre polisin yakalama yetkisi :

Polis, bir kimsenin hayvanlara zalimane muamelelerde bulunduğuna muhik sebeplerle kanaat getirir veya işbu fiilin ika edildiğine şikâyet yolu ile muttali olursa faili yazılı emir olmadan yakalayabilir ve adını ikametgâhını tesbit eder.

Polis hayvan hastalıkları kanununa aykırı harekette bulunanları veya bu gibi suçları işlediğinden muhik sebeplerle şüphelendiği kimseleri durdurup adını ve adresini tesbit edebilir ve kendisine tatmin edici bilgi vermiyenleri yakalayabilir. Polis aynı suçla ilgili olan taşıt vasıtalarına da el koyarak durdurabilir. Polis bu kanunu uygularken kendisine karşı geleni yakalayabilir. Ferdin hürriyetini bu suretle tahdit eden polis durumu hemen üstüne bildirmelidir.

Polis aklen malûl olan kimsenin tedavi edildiği müesseseden kaçtığına muttali olunca o kimseyi yakalayabilir.

Polis, avare gezen ve aklî muvazenesinde bozukluk görülen kimseyi yakalayıp yargıç huzuruna götürmelidir.

Polis, bir kimsenin çocuklara veya delikanlılara zalimane muamelede bulunduğunu veya onları darbettiğini görürse fail adını ve ikametgâhını tesbit etmelidir. Sanığı

tanımaz veya kaçmasından şüphelenirse yakalıyabilir. Polis bir veya bir kaç çocuğu devamlı olarak avare dolaştıran ve tahsil yapmasına mâni olanları yakalıyabilir.

Polis resmiyeti tasdik edilen bir okuldan kaçanları yakalıyabilir.

Polis, velilerini terk edip kaçan çocukları yakalıyabilir.

Polis, asker kaçacağı olmasından makul sebeplerle şüphelendiği şahsı yakalıyabilir.

Polis, makul bir mazeret beyan etmeden askerî eşyayı temellük iddiasında bulunan kimseleri yakalıyabilir.

Polis hapse mahkûm olup ta tevkif edilmesi lâzım geleni veya hapis cezasını çekmek üzere — 21 yaşından küçük 14 yaşından büyük olanlara mahsus — islâfihane kılması lâzım gelip te kanunsuz sokakta görülenleri yakalıyabilir.

Polis, saat 20 ile 6 arasında mefruşat taşıyan veya bu maksatla bir kapı önünde duran arabayı alıkoyarak müstecirm kira bedelini ödeyip ödemediğini sorabilir ve icabında müsteciri tevkif edebilir.

Polis, sokakta kumar oynıyanlara tesadüf ederse oyun âletlerini zaptederek faillerini yakalıyabilir.

Polis bir kimsenin Majeste Kral'ın tabiiyetinde bulunan bir şahsı aldatarak veya zorlayarak âletle veya âjetsiz falına baktığını veya bakmağa teşebbüs ettiğini görür de ikametgâhını tesbit edemezse faili yakalıyabilir.

Polis, Para Sahtekârlığı Kanununa göre suç işiyyeni veya işlemeğe teşebbüs edeni yakalıyabilir. “Madalyalar hakkındaki hükümler müstesnadır.”

Polis, lisansı iptal edilip te buna rağmen faaliyette bulunanları yakalıyabilir.

Polis Seyyar Satıcılık Kanununa göre lisansa bağlı olup ta elinde uygun lisansı bulunmıyan veya talep edi-

linçe kendisinin veya ustasının lisansını ibraz edemiyen kimseyi yakalayıp hafif hapis cezasına çarptırılmak üzere yargıç huzuruna götürebilir.

Her kim umuma açık yerlerde veya lisansa tâbi emlakte bir kimseyi sarhoş veya sızmış veya görünüşü itibarıyla 7 yaşından küçük çocuğa bakmakta iken sarhoş bulursa o kimseyi yakalayabilir.

Polis, alkollü içki lisansı bulunmayan yerlerde arama yaparken alkollü içki görürse zapteder veya kaldırır ve mezkûr gayri menkulde bulunan şahıslardan birinin adresini isticvap için tesbit eder. Verilen bilgiyi kâfi görmezse bu şahısları yakalayabilir.

Polis, umuma açık yerlerde sarhoş olup ta nizamı ihlâl edeni veya bir arabayı, âleti, buharlı makinayı sarhoş iken şevki idare edeni veya sarhoş iken dolu ateşli silâh taşıyanı görürse yakalayabilir.

Polis Silâh Lisansı Kanununa göre silâh taşıyanlardan ruhsat tezkerelerini isteyebilir. Lisansını ibraz edemiyenleri veya adını adresini tesbite yarıyan kısmı okutmıyanları yakalayabilir.

Polis, Patlayıcı Maddeler Kanununu veya aynı konularda düzenlenen Belediye kararlarını ihlâl ederek fabrika, mağaza, dükkân, demiryolları ve kanal, liman, araba, gemi ve kayıkları yakan veya infilâka sebebiyet verenleri yakalayabilir.

Polis, ateşli silâh veya cephaneye taşıyan herhangi bir kimseden ruhsat tezkeresi isteyebilir. İbraz edemiyenlerin veya ruhsatnameden istisna tutulduğuna dair üzerinde bulundurulması lâzım gelen vasıkayı gösteremiyenlerin silâh ve cephanelerini zaptedip adını adresini sorabilir. Polis kendisine verilen bilgiye kanaat getirmez veya isticvap ettiği şahsın adını ve adresini tesbit edemezse o kimseyi yakalayabilir.

Polis, herhangi bina ve arazide arama yaparken emrine muhalefet edenleri yakalayabilir.

Polis, şahadetnamelerini ibraz edemiyen veya mallarını muayene ettirmiyen seyyar satıcıları yakalayabilir.

Polis, lisansa tâbi yerler dışında distiie olunmuş alkollü içkileri satan veya teşhir eden seyyar satıcıları yakalayabilir.

Bir kimse garaza mebni bir mala veya bir şahsa hasar iras ederek kabahat ve cünhayı mucip bir suçu işlerse polis veya mutazarrır veya uşağı veya mutazarrırın yetkili kıldığı şahıs tarafından yakalanabilir.

Polis Gayri Ahlâki Reklâmlar Kanununu ihlâl edenleri yakalayabilir.

Polis, 1885 tarihli Beyaz Kadın Ticareti Kanununun 2 nci maddesine göre suç işliyenleri veya işlemeğe teşebbüste bulunanları veya bu konuda muhik sebeplerle şüphelendiğı diğer kimseleri yakalayabilir.

Polis, ibadet esnasında ibadethanede veya ibadethane avlusunda gürültü yapanları, vaizi veya rahibi ihlâl edenleri veya sarhoşlukla etrafa sataşanları yakalayabilir.

Resmî Sırlar Kanununa göre suç işlediklerinden şüphe olunanlar veya suç işlemeğe teşebbüs edenler veya işlerken görülenler herkes tarafından yakalanabilirler.

Pler bestekâr telif hakkının korunmasını bir mektupla Polis Müdüründen istiyebilir. Polis, böyle yazı üzerine sokaklarda ve umumî yerlerde bestekârın eserini teksir ederek satanları yakalayabilir.

Saat 21 ile 6 arasında cürüm işliyen bir kimseyi herkes yakalayabilir.

Gündelik geçimini şerefsiz işlerle temin eden şahsı polis ancak müdürünün emri ile yakalayabilir.

Mahkûmiyeti infaz edilen ve henüz 7 yılı doldurmamış olan bir sabıkalı, suç işlemek üzere görülür veya bulunduğu yeri ve sebeplerini makul surette izah edemezse polis tarafından yakalanabilir.

Polis sokaklarda, meydanlarda serseriyane ve avare dolaşanı ve Şahıs ve Mal Kanunu ile Hasar Kanununa göre cürüm işlemekte olanı veya işliyenı veya işliyeceği hakkında makul sebeplerle şüphe edilenı yakalıyabilir.

12veya daha fazla insan, kanunsuz kargaşalıklar yaparak yığın halinde tecemmü eder ve dağılmaları kendilerine bildirilmesine rağmen bir saat içindedağılmazsa bu kanuna göre yakalanabilir.

Polis, Âmme Nizamı Kanununun 1 inci maddesine göre siyasî üniforma giyenı yakalıyabilir.

Polis, Âmme Nizamı Kanununun 4 üncü maddesine göre tecavüz âleti taşıyanları yakalıyabilir.

Polis, mütevacizleri Âmme Nizamı Kanununun 5 inci maddesine göre yakalıyabilir.

Polis, Tecemmuat Kanununun 1 inci maddesine yeni ilâve edilen fıkraya göre nizamı ihlâl edenleri yakalıyabilir.

Polis, gece sokakta veya meydanda avare, aylak dolaşan ve Sirkat Kanununa göre ağır bir suç işlediği veya işlemek üzere olduğu hakkında kanaat verici sebeplerle şüphe uyandıran kimseyi yakalıyabilir.

Herkes, gece Sirkat Kanununa göre hırsızlık edeni yakalıyabilir.

Polis, en az üç yıl hapse mahkûm ve iyi hâlden dolayı meşruaten tahliye edilen veya Emniyeti Umumiye nezareti altında bulunanların suç işlediklerine muhik sebeplerle şüphe ederse yakalıyabilir.

Polis, içki ile sarhoş olan veya herhangi bir eczanın tesiri altında motorlu vasıtayı şevki idare edemiyenleri yakalıyabilir.

Motorlu vasıtayı yolda dikkatsiz veya tehlikeli kullananı gören her şahıs sürücüyü yakalıyabilir. Ancak sürücünün adını, adresini veya vesikasını göstermesi hâlleri müstesnadır.

Bir motorlu vasıtayı, mal sahibinin veya hukuken yetkili diğer şahsın rızasını temin etmeden alan veya bir kimseden almağa teşebbüs ettiği hakkında muhik sebeplerle şüphe edileni herkes yakalayabilir.

Herkes, Şoseler Kanununun 78 ve 79 uncu maddelerinin bir sürücü tarafından çiğnendiğini görürse failini yakalayabilir.

Polis, kasaba sakinlerinin veya yolcuların sokaklarda mururuna mani olanları veya onlara zarar verenleri yakalayabilir.

Polis, yolcuları veya kendi hayatını tehlikeye sokacak şekilde nakil vasıtasına binen veya süreni yakalayabilir.

Polis, şehir ve borough sâkinlerinin bahçelerine hasar verenleri yakalayabilir.

Polis, Uyuşturucu Maddeler Kanununa göre suç işliyen veya işlemeğe teşebbüs eden veya muhik sebeplerle suç işlediği veya işlemeğe teşebbüs ettiği hakkında şüphe edilen kimsenin adını ve adresini tesbit edemiyor ve kaçacağını sanıyorsa o şahsı yakalayabilir.

Polis, bir topluluğa mensup olan üyelerin izinsiz askerî talim ve terbiye ile yetiştirildiğine muttali olursa topluluğu dağıtır ve orada hazır bulunanları yakalar.

Dilenciliğin Men'i Hakkındaki Kanunun hükümlerini ihlâl edenleri herkes yakalayıp polise teslim edebilir. Polis sanığı tevkif etmekten ve yargıç huzuruna götürmekten sorumludur.

Dilenciliğin Men'i Hakkındaki Kanunun 6 ncı maddesine göre, hırsızlık suçundan mahkûm olup ta sokaklarda avare dolaşan ve bir cürüm ika etmesinden şüphe olunan kimseyi herkes yakalayabilir.

Polis, fakir olup ta barındığı müesseseden kaçan veya müessesenin mallarına zarar iraz edeni veya Müesseseyi terketmiyeni yakalayabilir.

1914 tarihli yabancıların tahdit olunması hakkındaki Kanunun 1 inci maddesine göre :

İngiltere Krallığı harp ilân eder veya fevkalâde bir hâl doğarsa Bakanlar Kurulu bir kararla :

- a) Yabancıların Krallığa çıkmalarını veya muayyen bir limana ayak basmalarını,
- b) Muayyen bir yerde ikamet etmelerini,
- c) Muayyen bölgede kalmalarını,
- d) Seyahatların nüfusa kayıtlarını,
- e) Hareket tarzlarını tesbit eder ve
- f) Bu kanunu uygulayacak memurları tâyin ve yetki ve iktidarla teşhiz eder;
- g) Kararnameye aykırı hareket edecekler hakkında. müeyyideler vazeder,
- h) Kararnamayı bilhassa yakalama, gayrimenkulleri ve şahısları arama, nezaret altına alma gibi yetkilerle müessir bir hâle sokar.

Nakliyat Şirketi Müdürü veya İdare Kurulu veya şirket nizamnamesine göre yetkili kılman kimse veya heyeti umumiyenin yetkili kıldığı şahıs, liman, köprü veya gemilerin yaşadığı sahilde veya gemi içinde görülecek şüpheli eşhası yakalayabilir.

1908 tarihli Çocuklar Kanununun 40 ncı maddesine göre polis veya üniformalı park muhafızı 16 yaşından küçük görünenlere ve umuma açık yerlerde sigara içenlere rastlarsa bunları yakalayıp üzerlerini de araştırarak bulduğu sigara ve kâğıtları zaptedebilir.

Tütün sanayiinde çalışanlar işi icabı üzerlerinde sigara taşıyanlar yukarıdaki hükümden müstesnadır.

§. Tevkif :

Ferdin kamu haklarının kökü orta çağa kadar uzanmaktadır. Vaktiyle Feodal devrin mukaddes İmparatoru II Conrad herkese bahşedilen hukukun ancak İmparatorun kanunların ve Yargıç hükmü ile ihlâl edilebileceğini bir prensip kararı ile kabul etmişti.

1213 de yâni bu garantiden takriben 200 sene sonra İngiliz Anayasasının temelini teşkil eden ve ferdin kamu haklarını düzenliyen Magna Carta'da herhangi bir şahsın kanunsuz ve Yargıç hükmü olmadan tevkif olunamayacağı prensibini tekrar vazeylemiş ve bu kaide bütün dünya Anayasalarına tesir etmiştir.

Bugün İngiltere'de ferdin kamu hakları ancak kanunun tâyin ettiği hâllerde, âmme menfaati mülâhazasıyle polis veya yargıç tarafından kısılabilmektedir. Bu gibi tasarrufları tevfik, arama, zabt ve yakalama şeklinde 4 ayrı kategoride tophiyabiliriz. Bundan önceki yazılarımızda yakalamanın kim tarafından ve hangi şartlar altında vukubulacağını izah etmiştik. Bir kaç satırla da diğer konuları incelemeğe çalışacağız.

Tevkif, ceza işlerine ait tahkikat safhalarında maznunun yakalandıktan sonra geçici olarak hürriyetinin tahdit edilmesi, tevkifhaneye konulması demektir.

Şu hâlde tevkif şahsî hürriyeti tahdit eden çok mühim bir muameledir. Bu bir ceza değil bir ihtiyatî tedbirdir.

Tevkif şahsî hürriyeti tahdit eden ağır bir muamele olmasına ve her zan altına alınan şahsın mutlaka mahkûm olacağı muhakkak olmayıp beraat etmesi ihtimali de bulunmasına göre bu muamelenin rastgele tatbik edilmesi teevviz edilemez, ancak lüzum ve zaruret olduğu takdirde ve yalnız kanunun gösterdiği hâl ve sebeplerle ve yine kanunda gösterilen usul, şartlar ve kaideler dairesinde tevkif muamelesi yapılabilir.

İşte masumiyeti tahakkuk etmesi muhtemel olan maznunların tevkifi gibi ağır bir muamele ile lüzumsuz ve faydasız yere tazyik edilmesine mani olmak için Demokratik memleketlerin kanunları bu husus hakkında oldukça sıkı hükümler koymuşlar ve bu hükümler şahsî hürriyetin teminatını teşkil etmekte bulunmuştur.

§. İngiliz Polisinin tevkif yetkisi hakkında genel bilgiler :

İngiltere’de karakol işlerinin düzenli yürütülmesinden başkomiser veya komiser sorumludur. Başkomiser bölgesini mürakabesi altında tutar, halkın müracaatını kabul, ve telefon muhaberelelerini takip eder. Karakolda emin bir nezarethane bulundurmaktan ve mevkuflara iyi ve uygun muamele etmekten sorumludur.

Polis bir kimseyi yakalayıp karakola götürünce, karakol Âmiri hâdiseye el koyar ve gerekli muameleye tevessül eder. Sanığın yazılı kanunlara veya (Common Law) a göre suç işleyip işlemediğini inceler ve durum sanık aleyhinde ise tevkifine veya kefaletle salıverilmesine, değilse takibatın durmasına veya serbest bırakılmasına karar verir. Karakol âmiri bu işleri yaparken umumiyetle üstlerinden talimat almaz. Ancak sanığın ifadesine mutlaka müracaat etmeli ve hemen arkadaşına veya avukatına bilgi vermelidir.

Polis, suç isnadını defteri mahsusuna kaydetmeli ve sanık hakkında ademi takip kararı verilirse bunu da red defterine işlemelidir.

İngiliz Ceza Kanununun 45 inci maddesine göre bir kimse yazılı emir olmadan yakalanır ve yapılan isticvap bir sonuca varmaz ve sanık henüz bir suç ile itham edilmese kefaletle salıverilmelidir. Ancak karakol âmiri karara varırken bir taraftan ferdin hürriyetini diğer taraftan da âmmen menfaatim yani mücrimin gizlenebileceğini, ve vatandaşlar arasında serbest dolaştıkça halkın huzursuzluk duyacağına ve bu suretle cemiyet içinde umumî emniyetin sarsılacağını gözönünde bulundurmalıdır.

§. Common Lavv’a göre Polisin Müzekkeresiz Tevkif Yetkisi :

Kavgada — Bir polis memuru, kavgaya tutuşmuş kimseleri kavga devam ettikçe veya kavga bitmiş olmakla beraber yeniden başlayacağına muhik sebepler bulun-

dukça, tevkif edebilir. Fakat kavga bitmiş ise kimseyi tevkif edemez, çünkü bu takdirde tevkif müzekkeresine ihtiyaç vardır.

Sükûn bozuldukta — Eir polis memuru, karşısında yapılan sükûn bozucu hareketten dolayı herkesi tevkif edebilir ve onu bir hakim huzuruna çıkarmaya kadar muhafaza altında tutabilir.

Tehlikeli yaralamada — Polis memuru, kendi önünde yapılmış tehlikeli bir yaralamadan dolayı yaralıyı kimseyi tevkif edebilir.

Cinayet işlenmesinde — Polis memuru, işlenmiş bir cinayetin suçlusunu tevkif edebilir. Eğer cinayet daha evvel işlenmişse bu cinayeti işlemiş olduğundan muhik olarak şüphe ettiği kimseyi tevkif edebilir.

Başkasının hayatını tehlikeye düşürme — Başkasının hayatını açıkça tehlikeye düşürecek bir hareket yapmak üzere olan kimseyi polis tevkif eder ve onu bu maksadından vazgeçtiğine kanı oluncaya kadar muhafaza altında tutabilir.

İşlenmek üzere olan bir cinayet sebebiyle — Polis memuru bir cinayet işlemek üzere olan bir kimseyi tevkif eder ve onu bu maksadından vazgeçtiğine kanı oluncaya kadar muhafaza altında tutabilir.

Bir cinayet ile itham etme — Polis memuru bir cinayet ile itham ettiği kimseyi tevkif edebilir. İsterse bu kimsenin sonradan masum olduğu anlaşılmış veya hiç bir cinayet işlenmemiş olsun.

Gece sokakta rastlanan şüpheliler — Polis memuru geceleyin sokaklarda rastladığı ve muhik sebeplerle bir cinayet şüphesi uyandıran kimseyi, böyle bir cinayetin işlendiğine dair elde bir delil bulunmasa dahi, tevkif edebilir ve inceleme için nezaret altına alabilir.

İşlenmek üzere olan bir cinayet sebebiyle — Polis memuru bir cinayet suçunu işlemek üzere olan bir kimse-

yi tevkif edebilir ve onu maksadından vazgeçtiğine kanı oluncıya kadar nezarette tutabilir.

§. İngiltere’de mahkeme emri olmadan yazılı kanunlara göre polisin tevkif yetkisi :

Polis, yazılı emir olmadan yakalayıp tevkif etmek istediği kimseyi karakola götürür ve nezarethaneye bakan memura teslim eder. Sanık yargıç huzuruna götürülünceye kadar orada mevkuf tutulur.

Ağır cezalı suçlar müstesna mürakıp, başkomiser veya daha üst makamlar veya karakol âmiri yakalanan şahsı 24 saat içinde yargıç huzuruna sevketmeli ve isticvap işi bu müddet zarfında bitirilmelidir. Şayet incelemeler bu süre içinde tamamlanmazsa sanık kefalete bağlanmalı ve muayyen gün ve zamanda karakolda hazır bulunması kendisine bildirilmeli ve icabeden meşruhat da kefaletnameye işlenmelidir. Sanığa, karakola dönmemesi söylenmişse bu hususu tevsik eder bir belge kendisine verilmelidir.

Kasaba Polis Kanununun 14 üncü maddesine göre mevkufiyet müddeti 40 saattir.

Borough polisi, görevli iken düzenliği ihlâl edeni ve avare, aylak dolaşanı veya muhik sebeplerle cürüm işlenmesinden şüphelendiği kimseyi tevkif edebilir.

Polis 1938 tarihli Metropolitan Polis Kanununa göre adı ve ikametgâhı meçhul olan şahsın suç işlediğine muhik sebeplerle kani olursa onu tevkif edebilir ve bu iş için herhangi bir kimsenin de yardımını isteyebilir.

Polis, sabahın sekizinden güruba kadar yollarda veya diğer yerlerde dolaşan ve kendileri hakkında tatmin edici bir bilgi veremiyen veya asayiş bozan şüpheli eşhası yakalayıp tevkif edebilir.

Polis bir gemide veya bir sandal veya araba gibi nakil vasıtalarında çalınmış veya kanunsuz alınmış eşya bulunduğuna. muhik sebeplerle şüphe ederse onu durdurtup

arıyabilir ve icabında ilgilileri tevkif edebilir.

Polis, bir kimsenin ağır tecavüzde bulunduğuna muhik sebeplerle kani olursa, onu tevkif edebilir.

Polis, 1861 tarihli Sirkat Kanununa göre gece caddelerde, arsalarda, şoselerde veya herhangi diğer mahalde avare gördüğü ve bu kanuna göre suç işlediği hakkında muhik sebeplerle şüphe ettiği kimseyi tevkif edebilir.

Polis, 1916 tarihli Sirkat Kanununa göre suç işlemekte olan kimseyi tevkif ve çalınan eşyayı zapt edebilir.

Bir malı satış, rehin veya herhangi surette teslim alan kimse bu malın sirkat yolu ile elde edildiğine şüphesi bulunursa faili polisin tevkif etmesine kadar yakalayabilir.

§. Kefalet :

Kefalet mevkuf olan sanığın teminat vermesi şartıyla kanun hükümlerine tevfikân salıverilmesi demektir.

İngiliz yazılı kanunlarına göre sanığın kefaletle salıverilmesi :

§. Kefaletnamede Usul :

Sanık ancak murakıp veya daha yüksek dereceli bir memurun emriyle kefaletle bağlanıp salıverilebilir. Kefaletnamede sanığın nerede ve ne zaman yargıç huzurunda bulunacağı, tarafların adları, ikametgâhları yazılı bulunmalıdır. Kefaletnamedeki bilgiler karakoldaki deftere de geçirilmeli ve bir örneği tarafların adlarıyla birlikte ilgili mahkemeye verilmelidir.

Samk hâdisenin vukuunu takip eden günde ve karakolun bağlı olduğu mahkemenin ilk celsesinde hazır bulunmalı, bayram ve tatil günleri de araya girse kefaletnamedeki mehil 7 günü aşmamalıdır.

§. Sanığın Kefaletle Salıverileceği Haller :

Mahkemenin kapalı olduğu saatlerde tedbirsizlik ve-

ya dikkatsizlikle kabahat nevinden suç işliyen kimse kefaletnameye bağlanarak serbest bırakılabilir.

Geceleri kabahat nevinden suç işliyen nöbetçi polis kefaletle salıverebilir.

Borough polisi görevli iken asayiş ihlâl eden ve avare, aylak dolaşanı veya muhik sebeplerle cürüm işlemesinden şüphelenerek yakaladığı kimseyi kefalete bağlayabilir.

Seyrüsefer kazasının sanıkları kefaletle sahverilebilir.

§. Arama :

Arama ya suçlunun yakalanması veya izlerin ve delillerin bulunarak tesbit edilmesi yahut, bazı eşyanın zaptolunması gibi muhtelif maksatlarla yapılır.

Arama, şahsî masuniyeti ve çok defa mesken masuniyetini takyid eden bir muamele olduğu için, kanun bunun yapılmasını bir çok kayıt ve şartlara bağlamış ve diğer esası hakların takyidini istilzam eden hâllerde olduğu gibi, aramaya karar vermek selâhiyetinin de kaide olarak Yargıca ait olduğunu tasrih etmiştir. Polis istisnai ahvalde arama yapabilir.

Polis üstleri, hırsızlık veya diğer yüz kızartıcı suçlarla bu gibi suçlarda yataklık etmekten sabıkalı bulunanların ev, dükkân, depo ve avlularında veya sair mallarında arama yapılabilmesi için yazılı emir düzenleyebilir.

Yazılı emirde çalınan eşyanın tasrih edilmesine lüzum yoktur.

Arama emirleri pazar günü de verilebilir.

Sulp veya mayi, insan veya hayvan gıdasını teftişe memur edilenler bu gibi malların satışa çıkarılacağı veya çıkarıldığı veya depo olunduğu yerlere makul saatlerde girebilirler.

Ruhsata bağlı mezbahalar da yukarıdaki hükme tabidir.

1875 tarihli Âmme Sağlığı Kanununun 116 ncı maddesine göre memur veya müfettişler balık, meyva, et, mısır hamuru, süt gibi mevaddm satılığa çıkarıldığı veya depo edildiği veya imâl edildiği yerleri makul saatlerde ziyaret edebilirler.

Polis Müdürü 1875 tarihli Bacaları Temizleme Kanununun hükümlerini yerine getirirken kimsenin hakkını Izrar etmemelidir.

Polis 1909 tarihli Sinamatoğraf Kanununun 4 üncü maddesine göre ruhsat verilen yerlere makul saatlerde girebilir.

Polis, 1845 tarihli Oyun Kanununun 14 üncü maddesine göre lisansa tâbi yerlere uygun gördüğü zamanlarda girebilir.

§. Gümrükte Zaptolunacak Mallar Hakkında :

1876 tarihli Gümrük Kanununun 206 ıncı maddesine göre polis sirkat olarak memlekete sokulduğundan muhik sebeplerle şüphelendiği eşyayı zapteder ve karakolda saklar ve durumu hemen mahkemeye bildirir. Sanık beraat ederse eşya evvelâ Gümrük Müdürlüğüne tevdi olunmalıdır. Zapt keyfiyeti malın sahibi huzurunda yapılmamışsa durum bir mektupla kendisine bildirilmelidir.

§. Mimime Alına Yetkisi :

1928 tarihli Gıda ve İlâçlar Kanununun 16 ncı maddesine göre polis, müşteriye satılan mallardan veya âmmenin istihlâkine paketler içinde arzedilen maddelerden örnek satın alarak tahlil ettirebilir.

§. Celppler :

Sanığın hazır bulunmasından gaye, onun yargıç huzuruna. çıkması, sorguya çekilmesi, hâdiseyi anlatması

ve kendisini müdafaa edebilmesidir. Sanığın yargıç huzuruna çıkması, basit şekilde kendisi celpname ile davet olunarak temin edilir; gelmezse zorla getirileceği celpnameye yazılabilir.

Celpname, çağırılacak kimsenin kendisine hitaben yazılmış alelade daveti mutazammıdır.

Genel olarak karakol âmiri celbe yetkili değildir. Zira celp müstacel ahvalden sayılmaz. Yalnız bazı ahvalde polis murakıpları celpname düzenleyebilirler.

Ecnebilere, kumara, Lisans Kanunlarına, seyrüsefere, ateşli silâhlara ve resmî vesaite müteallik suçlarda ise celbin yapılabilmesi Polis Müdürünün muvafakatine bağlıdır.

Polis yargıcı tarafından düzenlenen celpnameleri ancak polis uygulayabilir.

§. Müteferrik hükümler :

Polisin vergi toplaması Belediye Başkanma uşaklık etmesi veya buna benzer hizmette bulunması veya delfellik yapması hulâsa mesleğiyle kabili telif olnuyan işlere tevessül etmesi sureti kafiyyede memnudur. Polisin Parlâmento ve Belediye seçimine tesir etmemesi de bu meyanda zikrolunmafcilir.

Mahkemelerin polise verecekleri emirler yazılı olmalıdır. Emir polisin üstüne gönderilir. Üst makam mahkeme emrinin muhtevi bulunduğu kâğıdın arkasına memur ettiği polisin adını yazarak havalesini yapar.

John Moylan

“ “

C. C. Moriarty

Sir M. Amos

“ “

C. C. Moriarty

BİBLİYOGRAFYA

The Police Of Britain, 1946

Scotland Yard and The Metropolitan Police, 1934.

Police Procedure and Administration, 1944.

British Justice, 1944.

The British Life and Thought, 1948.

Police Law, 1949.

Metropolitan Police Instruction Book, 1934 .

Report of The Commissioner of Police of The Metropolis
For The Year 1948.

Civil Estimates 1949 - 1950.

Conditions of Entry and Terms of Service To The
Metropolitan Police 1947.

Police, England and Wales, 1948.

The Police Regulation, 1947.

Encyclopaedia Britanica, Cilt 6 sahife 294.

Encyclopaedia Britanica, Cilt 12 sahife 158.

Encyclopaedia of The Social Sciences, Cilt 12, Sahife
190.

English Constitutional History, 1929.

The Constitutional History of England, 1889. The
Complete Statutes of England, Cilt 12, Sahife 735.

Protection of Animals Act, 1911.

Rules, Metropolitan Police Friendly Society.

The Street Betting Act, 1906.

The Criminal Justice Act, 1948.

Coinage Offences Act, 1936.

The Criminal Justice Administration Act, 1914. Havvkers
Act, 1902.

Licensing (Consolidation) Act, 1910.

Licensing Act, 1872.

Gun License Act, 1870.

Explosive Act, 1875.

Firearms Act, 1937.

Fedlars Act, 1871.

Spirit Act, 1880.

Malicious Damage Act, 1861.

Indecent Advertisements Act. 1869.

Criminal Law Amendments Act, 1912. Ecclesiastical
Courts Jurisdiction Act, 1861. Official Secrets Act, 1911.

Musical Copyright Act, 1906.

Prevention of Offences Act, 1851.

A. 1j. Pool

Dr. Gneist

- Prevention of Crimes Act, 1871.
 Person Act, 1861.
 Riot Act, 1714.
 Public Order Act, 1936.
 Public Meeting Act, 1918.
 Larceny Act, 1861, 1916.
 Penal Servitude Act, 1891.
 Road and Traffic Act, 1930.
 Highway Act. 1835.
 Town Police Clauses Act, 1847.
 Public Health Act, 1925.
 Town Gardens Protection Act, 1865.
 Dangerous Drugs Act. 1920.
 Unlawful Drilling Act, 1819.
 Vagrancy Act, 1824.
 Poor Law Act, 1930.
 The Aliens Restriction Act, 1914.
 The Canals Offence Act, 1840.
 İngiltere’de Common Law’a göre polis yetkileri.
 İdare Dergisi sayı : 188, sahife 124. Metropolitan Police Act, 1839.
 Summary Jurisdiction Act, 1879.
 The Municipal Corporation Act, 1882.
 The Complete Statutes of England, Cilt 13, Sa. 805
 ” ” ” ” ” ” 10 ” 576
 ” ” ” ” ” ” 10, ” 542
 ” ” ” ” ” ” 4 ” 481
 ” ” ” ” ” ” 14 ” 1054
 ” ” ” ” ” ” 13 ” 672
 ” ” ” ” ” ” 19 ” 352
 ” ” ” ” ” ” 8 ” 1146
 ” ” ” ” ” ” 8 ” 884
 ” ” ” ” ” ” 16 ” 287
 The Parish Constables Act, 1872.
 The County and Brought Police Act, 1939.

FRANSIZ JANDARMASININ OLAĞANÜSTÜ HÂDİSELERDE YARDIM VE İSTİHBARAT VAZİFELERİ

Yazan :
Oapitaine Picard

Çeviren :
J.Yzb.Memduh ERGÜL

BİRİNCİ KISIM

Olağanüstü Hadiseler

Memleketin emniyet ve asayiş savunması ve genel sağlığı bakımlarından önemli görülen hâkimlere olağanüstü denir. Bu gibi hâdiselere; yetkili idarî makamların tedbir almaları gerektir. Jandarma bunları vaktinde haberdar etmekle mükelleftir.

Olağanüstü hâdiseler dört bölümde toplanabilir :

BİRİNCİ BÖLÜM

Bunlar hakiki âfet karakteri gösteren, acele ve kati tedbirler alınmasını gerektiren hâdiselerdir. Bu tedbirler vatandaşlara ilk yardımı ve onlarla birlikte mallarının muhafazası işleridir. Misâl : Su baskınları, yer depremi, tren kazaları, yangın ve infilâklar.

İKİNCİ BÖLÜM

Bunlar umumi emniyet ve asayiş ve Devletin emniyeti bakımından ciddi ehemmiyeti olan hâdiselerdir. Nizamın muhafazası için hususî tedbirler alınmasını icabettirirler. Grev, isyan, anarşist suikastlar, komplolar, gizli silâh depolarının ve imalâthanelerinin meydana çıkarılması gibi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Umumî heyecan ve üzüntüye sebep olan hâdiselerdir. Bunlar da soygunlar, mütemadi yangınlar, demiryollarına, telgraf ve telefon hatlarına taarruz, Devlet memurlarına suikast gibi suçlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bunlar casusluk, karakol ve nöbetçilere taarruz, askerleri isyana veya kaçmağa teşvik gibi Milli Savunmayı ilgilendiren hâdiselerdir.

Jandarmanın Vazifesi :

Yukarda sıralanan hâdiselerin her birinde lüzumlu tedbirlerin alınması idari makamlara aittir. Jandarma, bunları haberdar eder veya yokluklarında kendi inisiyatifi ile bütün tedbirleri alır.

Prensip : Takım Komutanı (İlce J. K.) mutlaka vak'a mahalline gitmelidir. Hâdiseler çok ağırsa veya asayiş ilgilendiriyorsa Bölük Komutanı (İl J. K.) da gitmeğe mecburdur.

Haber verme : Zamanla sıralanır. Önce alarm ihbarı yapılır. Telefonla Bölük Komutanına, Kaymakama, C. Savcısına, acele durumlarda ve ağır hâdiselerde telgrafla Jandarma Müdürlüğüne, Genel Müfettişliğe bilgi verilir.

Telefonun kullanılması : Her jandarma mensubu günün her saatinde tercihan telefon konuşması yapabilir. Bu tercih ancak şahısların emniyeti ve asayiş bakımından olur.

Kaide : Vazifeye giden her jandarmanın yanında bir (telefonla konuşma beyannamesi) bulunmalıdır

Alârm ihbarından sonra Takım Komutanı ilk raporunu yazar ve ilgili makamlara gönderir. Bu rapor vak'aların hülâsasını, alınan tedbirleri ve varsa alınacak tedbirler hakkında teklifleri ihtiva eder.

Durum müsaade eder etmez mütemmim rapor yazılır. Bıı raporda geniş ve kati tafsilât, hâdisenin umumî seyri ve muhtemel neticeleri belirtilir.

Raporun şekli ve plânı :

Mahallî makamlar önceden telefonla haberdar edilmiş ve vak'a mahalline gelmiş bulunduklarından bu raporlar bilhassa yüksek makamlara vak'anın umumî hatları hakkında bilgi vermek içindir. Bundan dolayı muhtasar olmaları lâzımdır.

- 1 — Hâdisenin tarihi, saati, mahalli ve mahiyeti.
- 2 — Vak'a üzerine kısa izahat.
- 3 — Vak'anın ilk neticeleri : insanlar için : t Ölü, ağır yaralı, hafif yarak, meskensiz kalanlar adedi ve bunlar arasında bulunan resmi şahsiyetleri, hayvanlar için (ölen, kurtarılan), eşya için: zarar gören mahsulât kesilmiş muhabere şebekeleri v.s.)
- 4 — Alınan tedbirler (yardım muhafaza).
- 5 — Vak'anın sebepleri : Tedbirsizlik; cinayet, tahkikat neticeleri.
- 6 — Uzak ihtimaller : Halkın manevî durumu (umumî heyecan), istihsalâtın nakliyat ve muhaberatın durumu. Alınması lâzımgeien diğer tedbirler (kazazedelere yardım, baraka inşaatı v.s.).
- 4 — Netice : En son durum (raporu yazanın şahsî mütalâası). Jandarma mensuplarından veya halktan cesaret ve sadakatte örnek harekette bulunanlar.

Bir grev bahis konusu ise, rapor aşağıdaki hususları da ihtiva eder :

- a) Grevin sebebi, konuşmaların durumu ?
- b) Grevin hangi şartlar içinde devam ettiği ?
- e) Nizam bakımından muhtemel neticeler ?
- d) Meydana gelecek tepkiler ?

d) Alınan tedbirler ve intizamı muhafaza için düşünceler ?

Raporların gönderileceği yerler :

26 Haziran 1946 tarihli emre göre : M. Savunma Bakanlığı J. Md. Teknik Bürosuna, J. Lejyon Komutanlığına, J. Bölük Komutanlığına ikişer nüsha,

J. Genel Müfettişliğine, Sübdivizyon Komutanlığına, J. Bölge Komutanlığına, Kaymakamlığa, C. Savcılığına birer nüsha olmak üzere rapor gönderilir. Bölük Komutanı kendisine gelen raporlardan birisini Valiliğe gönderir.

Fransa'da yerleşmiş müttefik askerleri bir hâdiseye karışmış veya bunun faili olmuşlarsa bir rapor da bu kuvvetler nezdinde irtibat subayı olan J. Yüzbaşısına gönderilir.

Garnizon bulunan şehirlerde vukua gelen hâdiseler, ilgilendiriyorsa, Garnizon Komutanlığına da bildirilir.

Fevkalâde hâdiselerde Takım Komutanının raporuna mukabil ilgili karakol komutanı da tutanak tanzim eder.

Takım K. nın raporu ile Karakol K. nın tutanağı arasındaki fark :

RAPOR	TUTANAK
1—Mülki, adli ve askerî makamlara gönderilir, mülki bir işlemdir.	1—Sadece C. Savcısına gönderilir. Adli bir işlemdir.
2—Gaye bu makamları haberdar etmek ve idari tedbirler alınmasını sağlamaktır.	2—Gaye hâdisede suç unsuru bulunup bulunmadığı aramaktır.
3—Alınan tedbirler belirtilir, alınması icabedenler teklif edilir.	3—Alınan tedbirler yazılmakla beraber teklif bulunmaz.

Olağanüstü Hâdiseler Dışında Toplanılacak Malûmat

Olağanüstü hâdiseler dışında, idari otoritenin daha az ehemmiyette olan hâdiselerden de haberdar olması lâzımdır. Bu cümleden olarak mühim suç ve cinayetler, hükümet veya idari makamlar tarafından alınan bazı tedbirlerin halk arasındaki akisleri, halkın umumî ruh haleti, bulaşıcı insan ve hayvan hastalıkları, şüpheli eşhasın durumları, kır bekçilerinin durumları bu makamlara bildirilir.

Bu raporları Takım K. tarafından tanzim edilir. Karakol K. tarafından yazılmışsa takım yolu ile sevk edilir. Raporların bir sureti kaymakama, diğer sureti Bölük Komutanına verilir.

Olağanüstü hâdiselere mahsus olan 52 - 53 raporunun yazılmasına lüzum olmıyan hallerde Tüzüğün 78 - 79. maddelerinde derpiş edilen rapor tanzim edilir, bunun bir sureti doğruca M. Savunma Bakanlığı J. Md. lüğüne gönderilir.

Meslek mensuplarının da karıştığı mühim hâdiseler (sivil veya askeri makamlarla veya hususî şahıslarla Jandarma arasında vukua gelen hâdiseler) doğruca ve vakit geçirmeden J. Müdürlüğüne bildirilir. Bu rapordan bir suret de bilgi olarak genel müfettişe gönderilir.

Jandarmanın istihbarat görevi :

İstihbaratın lüzumu : Sorumlu makamlara, bazı hâdiselerin icabettirdiği ihtiyatî veya icraî tedbirleri alabilmelerini temin için Jandarma vakit geçirmeden, umumî emniyet ve asayişle ilgili olarak aldığı bütün malûmatı bildirir Takım Komutanı Kaymakama, Bölük Komutanı da Valiye bilgi verirler. Diğer taraftan bu makamlarda hizmet ve vazife bakımından faydalı gördükleri bilgileri jandarmaya verirler.

Haberlerin menbai : Jandarmanın ilgililere haber verebilmesi için kendisinin vaktinde haber alması şarttır. O, bu neticeye şöylece ulaşır :

1 — Bölgesinin devamlı ve çok dikkatle gözetlenmesi (ayda en az iki defa gündüz, bir defa gece devriyesi çıkarmalı).

2 — Halka telkin edeceği itimat : Bunu temin için Jandarma mensuplarının suçları tahkik veya önleme işlerinde gösterecekleri dürüstlük, suç olan veya kendi zararlarına olan hususları halka anlatmaları kâfidir. Nihayet jandarmaların halka yardım ve koruma işlerinde en önde koşmaları bu itimadı artırır, halk jandarmaya teveccüh eder, onunla arzu ve heyecanlarını paylaşır. Aynı zamanda hâdiseler hakkında veya bölgelerinde dolaşan şüpheli şahıslardan jandarmaya bilgi verir.

3 — Karakol Komutanının şahsî haberalma servisi : Karakol K. halkla olan münasebetlerinde, ahlâk ve tavru hareketi mazbut şahıslardan kendi vazifelerinin iyi başarılmasına yarıyacak bilgi elde etmeğe çalışır. Bu durum Karakol K. için çok önemlidir. Muvaffakiyeti, zekâsına, faaliyetine ve faaliyetlerinde göstereceği doğruluğa ve halka karşı iyi muamelesine bağlıdır. Subaylar bu hususta Karakol Komutanına yardım etmelidirler.

4 — Muhtelif memurlarla, bilhassa öğretmenler, yol ve kır bekçileri, posta dağıtıcıları gibi halkla yakın teması olanlarla kurulacak itimada dayanan bir rabıtabır.

Jandarmanın yardım vazifesi :

Jandarmanın istihbarat hizmetinde halkı koruma ve imdat işinin ehemmiyetini gördük. Jandarma bu vazifesini ahvalın icabına göre yapar. Eşhasa, ferden imdat ve koruma olarak :

- a) Vak'a anında (meselâ bir yol kazasında yaralananlar) ,
- b) Talep üzerine (feryatlar, telefonla istimdat v.s.).

Bir de toplu halka karşı (su basması, deprem, yangın, bombardıman). Bu son durumda jandarmanın vazifesi, bilhassa başlangıçta, yetkili makamlar tarafından lüzumlu tedbirler alınmadan önce pek önemlidir.

İKİNCİ KISIM

Birinci Bölüm Hâdiseleri

Su basması :

Karakteri : Umumiyetle yavaş yavaş inkişaf eden bir âfettir. Bu bakımdan önleyici tedbirler almak imkânı vardır.

Alarm ve haber verme : Su basmasından haberdar olur olmaz Karakol Komutanı Belediye reisine, Barış yargıcına, Takım Komutanına bilgi verir ve hemen hâdisе mahalline hareket eder.

Eğer durum tehlikeli ise veya olması ihtimali varsa, Takım komutanı da hâdisе yerine gider. O da telefonla Kaymakamı, C. Savcısını ve Bölük Komutanını haberdar eder.

Eğer hâdisе çok geniş ise meselâ bütün bir bölgeyi tehdit ediyorsa Jandarma Müdürlüğüne ve Genel Müfettişine de haber verilir.

Suların tehdit ettiği bölgede askerî birlik varsa durum Garnizon Komutanlığına da yazılır.

Jandarmanın vazifesi :

Lüzumlu tedbirleri almak yetkisi İdarî makamlara aittir. Jandarma bu makamlara bütün faaliyet ve vasıtalarıyla yardım eder.

Sivil otoritenin bulunmadığı hallerde, icabeden acele tedbirleri Jandarma alır.

Jandarmanın su baskınına ait vazifeleri üçe ayrılır :

1 — İntizam, koruma ve kurtarma hizmeti :

a) İhtiyatî tedbirler : Âfetten korunma ve mücadele, vanaları, eklüzleri kapattırmak, açılan delikleri körletmek, suyun akmasına mani olan ağaç vesaireyi kaldırmak, varsa gemi, kayık ve römorkörleri bağlatmak, tehlikeye maruz olup boşaltılması gereken evlerin sahiplerine haber vermek.

b) İnsan ve eşyanın kurtarılması : Tehlikede olanların yardımına koşulur, su altında veya tehdidinde olan evlerdeki insan, hayvan ve mahsulât boşaltılır. Suların getirdiği şeyler toplatılır, emin yerlere yığılır. Boşaltılan evler, vasıta ve eşyaların toplandığı yerler emniyet altına alınır. Kazazedelerin ve yardımcılarının geliş geçişleri kolaylaştırılır. Kurtarma işlerinde kullanılabilecek âlet ve vasıta temin edilir. Bu gibi hallerde Jandarmaya yardım edebilecekler çağırılır. Belediye reisi ile müştereken kazazedeler yerleştirilir, sağlık tedbirleri alınır (hayvan cesetlerinin gömülmesi, evlerin ve ahırların dezenfekte edilmesi, kirlenmiş kuyuların kapatılması).

2 — Adlî vazife : (Tahkikat) Su baskınının sebeplerini araştırmalı, suç varsa failini yakalamalı.

3 — istihbarat, raporlar, tutanaklar :

a) Karakol K. üç nüsha tutanak yazar :

1- C. Savcısına,

2- Kaymakama,

3- Dosyaya.

b) Tehlikede olanlara yardım etmiyen varsa iki nüsha tutanak yazılır :

1- Barış mahkemesine,

2- Dosyaya.

Eğer su baskını ekseriya olduğu gibi olağanüstü hâdise mahiyetinde ise Takım Komutam a) Telefon veya

telgrafla ilgililere haber verir, b) Su baskınının inkişafı halinde bir 52 - 53 raporu tanzim eder, c) Durumda değişiklik olunca ek raporlar yazar ve kazanın bilânçosunu yapar.

Takım Komutanının yazacağı rapor örneği :

R. F.

Milli Jandarma
----- Lejyon
----- Bölüğü
----- Takımı
Sayı -----

Yüzbaşı-----in, setle-
rin çökmesinden meydana gelen
su baskını hakkında raporu.
(Tüzük M. 52-53)

- 1— Hâdise : günü, saat de kö-
yünde, sebebiyle bir su baskını olmuştur.
 - 2— İlk neticeler : Kazazede adedi (maruf şa-
hısların adları), kişi evsiz kalmıştır.
Maddî zarar miktarı (önemli veya değü)
hayvan, eşya, mahsulât.
 - 3— Alınan tedbirler Bozuk muhabere vasıtala-
rı, yaralıların toplanması, ilk tedavi, tehlikedeki halkın boşaltılması ve sevk
yerleri, hayvan, eşya ve mahsulât için tertipler,
 - 4— Kazanın sebepleri ;
 - 5— Uzak neticeler ; Sosyal ve ekonomik kayıplar, yeni inşaat imkânları.
 - 6— Netice : İşe ve iskân için lüzumlu tedbirler, Ni-
zâmın muhafazası için tedbirler (teklif)
- Raporun gönderildiği yerler :

2	
1	

Yangın : (Tüzük madde 157 : 160)

Yangın, sahası veya neticeleri itibariyle bir âfet durumunda ise ancak o zaman olağanüstü hâdise itibar olunur.

Karakteri : Anî olarak başlar. Kışla, fabrika gibi umumî yerlerde hususî vasıta ve işaretler kullanarak, sıkı tedbirlerle anında farketmek mümkündür.

Jandarmanın vazifesi :

1 — İntizam, koruma ve kurtarma hizmeti : Lüzumlu tedbirlerin alınması Belediye reisine aittir. Esasen yangınlar için yapılacak masrafları da Bucaklar öderler. Yangınlarda Belediye reisini temsil ve işleri tanzim edecek olan İtfaiye âmiridir. Askerî müesseselerde bu vazife askerî makamlara aittir.

Karakollar derhal yangın yerine yetişirler ve ancak yangın söndükten ve orada malların muhafazasına, nizamın teminine ve suçluların yakalanmasına ait işleri kalmadığına kanaat getirdikten sonra yerlerine dönerler.

Yangın yerinde jandarmanın, İdarî makamlarla müştereken veya kendiliğinden yapacağı işler şunlardır :

a) Yangını söndürmeğe yarıyacak vasıtaları toplamak, civar itfaiye teşkilâtını yardıma çağırmak (İdarî makam namına).

b) Koruma işleri : Serbestçe çalışmalarını temin için itfaiyeciler kordon içine alınırlar. Muhtemel çöküntülere karşı, işi olmıyanlar yangın sahasından uzaklaştırılır. Hırsızlığa mani olmak için boşaltılan evler ve eşya göz altına alınır ve şüphelilerin buralara girmelerine mani olunur. Seyrüsefer tanzim edilir.

c) Yardım : Tehlikede bulunanların kurtarılması ve bunların iskânı.

2 — Adlî vazife : Diğer işlerle birlikte yangın sebepleri araştırılır. Bu sebepler, yıldırım düşmesi, ceryan kon-

tağı, âni parlamalar gibi kaza ve tedbirsizlik, nizamların tatbik edilmeyişi gibi ihmal, yahut kasten yangınlar gibi cinayet olabilir. Bu takdirde failinin bulunması ve tevkif edilmesi icabeder.

3 — Haberler, raporlar, tutanaklar : Sebep ne olursa olsun Karakol K. bir tutanak tanzim eder. Takım K., lüzum varsa, bir 52 - 53 raporu yazar.

Orman yangını :

Jandarmanın vazifesi :

1 — İntizam, koruma, kurtarma hizmeti Her orman yangınıını en kısa zamanda öğrenip ilgililere haber vermek ve vakit kaybetmeden onunla mücadeleye başlamak esastır. Bunun için (Sular ve Ormanlar İdaresi) ile müştereken ormanların sıkı nezaret altında tutulması sağlanmalıdır. Jandarma bu gözetlemeyi kendi devriyeleriyle yapar. J. Devriyeleri bizzat ormanları göz altında tuttıkları gibi orman içinde bulunan halk, satıcı ve sanatkârlarla sıkı irtibat tesis ederek yapar. Gaye : yangınları önlemek, kastı hareketlere mani olmak, yangın vukuunda gerekli tedbirleri almaktır.

Kuru mevsimlerde ormanların gözetlenmesi sıklaştırılmalıdır.

Orman yangınları, aşağıdaki tedbirlerle azaltılabilir :

Orman içinde veya yakınında bulunan her türlü yol ve binaların etrafında 20 metrelik bir saha yaprak vesairenden temizlenmeli. Geniş orman sahaları parçalara ayrılmalı. irtibat yolları çoğaltılmalı. Geniş, ateş durdurma hatları meydana getirmeli.

Koruma ve yardım vazifesi : Geniş ormanların bulunduğu bölgelerde bir plân hazırlamalı : Bu plânda şunlar bulunmalıdır :

Orman yangınlarının haber verileceği makamlar.

Numaralı sahaları, ormandan geçen kara ve demir yollarını, ateş durdurma hatlarını gösterir bir harita.

Ormana gidebilmek için istifade edilecek yolların listesi.

Ormanın topoğrafik durumunu iyi bilenlerin isim listesi (Orman bekçileri, av bekçileri, oduncular v.s.).

Yardım ekiplerinin toplanacağı yerler (gönüllüler, mükellefler).

Yardım ekiplerini taşıyacak vasıtaların, toplanacağı yerler ve bu vasıtaların kimlere ait olduğunu gösterir liste.

Âlet ve edevatın teslim alınma, dağıtılma, toplanma şekil ve yeri. Yardım ekiplerinin kuruluşu.

Yardım ekiplerinin iâşe ve nöbet değiştirme işleri.

Nakil vasıtalarının sahiplerine kira bedellerinin ödeme şekli.

Prensip : Yangın söndürme işinin sevk ve idaresi Belediye Reislerine ve orada hazır olan sular ve ormanlar idaresinin teknisyenlerine aittir. Jandarma, insan ve nakil vasıtalarının toplanması ve ateş söndürme işinde faaliyeti ayarlamak bakımından sorumlulara yardımda bulunur.

Eğer, idari makamlar yangın yerine gelmişlerse Jandarma şu işleri yapar :

Orman koruma plânını tatbik etmek. Mükellefleri, vasıtaları toplamak. Lüzum varsa yakın karakolları çağırarak. Münferit evlerde oturanları korumak. Eşhasa vaktinde yangından haber vermek. Boşaltmalara yardım etmek. Boşaltılan malları muhafaza etmek. Yangın sahasına giden yolları belli etmek suretiyle seyrüseferi korumak.

Yardım ekipleri iş başından ayrılmadan yangının tamamen sönmüş olmasına dikkat etmeli ateş söndükten sonra yangın yerine jandarma nezaretinde bir kaç gözcü bırakmalıdır.

Yangına karşı mücadele vasıtaları :

Ekseri vak'alarda yangını söndürmek değil, müdafaa vasıtalarının sıklaştırıldığı muayyen bir hat içine alarak tahdit etmek lâzım gelir. Yapılacak işler şunlardır :

Su : Rüzgârı arkaya alarak su ile alevlerin merkezine hücum etmeli. Bu mümkün olmazsa hareketi yandan yapmalı. Yangının durdurulacağı hat civarı ıslatılmalıdır.

Ateşin durdurulacağı hattın yakınları tamamen temizlenmeli, rüzgârın istikametini, arazinin topoğrafik durumunu, yol, demiryol, dere gibi tabiî ateş manilerini nazarı itibara almalıdır. Burada, işleri tam zamanında ve alevler yaklaşmadan bitirmelidir.

Ağaç kesme : Ateşli dalları ve yangını durdurma hattı üzerindeki ağaçları kesmeli.

Karşı ateş : Nazik ve tehlikeli bir iştir. Teknisyenler tarafından yapılmalıdır. Muayyen bir hat temizlenir, yangın tarafına doğru ateşlenir.

Orman yangınlarında asker istihdamı : Yangın büyük bir âfet halini almışsa asker kullanılabilir. Bu husustaki talep Valiler tarafından yapılır.

Adli vazife : Jandarma yangının sebeplerini araştırır, Bunlar :

- a) Kasit, ihmal : intikam, kıskançlık, delilik,
 - b) Kaza : Odun ve kömürcülerin, turistlerin tedbirsizlikleri, lokomotiflerin attığı ateşli küller, kıvılcımlar,
 - c) Tabii sebepler : Yıldırım, nebatatın taammürü olabilir.
- ihmal ve kasit varsa failin tesbiti, aranması ve tevki lâzımdır.

3 — Haber verme, raporlar, tutanaklar :

Takım Komutanı, olağanüstü hâdiselere mahsus bir 52 - 53 raporu tanzim eder. Karakol Komutanı yangın için

iki nüsha tutanak yazar, bunun bir nüshası C. Savcısına verilir, diğeri dosyasına konur.

Demiryol Kazası :

Demiryol kazalarında sebepler şunlar olabilir : Bağlantıların çözülmesi, sis, kar, fırtına, işaret veya makasların fena işlemesi, trenlerin gecikmesi, bir makinistin veya makasçının rahatsızlığı, usul ve nizamların bir memur, yolcu veya bir şahıs tarafından nazarı itibara alınmaması ve nihayet sabotaj akla gelir.

Jandarmanın vazifesi :

1 — İntizam, koruma ve yardım hizmeti : (Su baskını kısmına bakınız.) Vakit geçirmeden İdarî, adlî ve askerî makamları haberdar etmeli ve derhal vak'a mahalline gitmeli.

Prensip : Koruma ve yardım tedbirlerinin alınması, Belediye reislerinin vazifesidir. Yeni bir kaza vukuuna mani olacak bütün tedbirleri almalı. Demiryol memurlarının, kazaya uğnyan treni tecrit için lüzumlu tedbirleri alıp almadıklarını incelemeli. Bu tedbir her iki istikamette alınır. Eğer iki hat varsa ve bu da bozulmuş veya kapanmışsa bu hat üzerinde de aynı tedbirler alınır. Tedbir alınmamışsa veya memur kâfi değilse veya ilgili memurlar yoksa birer kilometre mesafeye birer sivil göndermeli, habersiz olarak gelebilecek trenleri durdurmak için onlara işaret verdirmeli. (Trenler, karayollarının aksine soldan hareket ederler.) En yakın istasyon memurlarına haber vermeli. Meraklıların toplanmasına ve hırsızlığa mani olmak için kordon yapmalı.

Yaralıları ihtimam : İdarî makamların gönderecekleri sağlık ekibi gelinceye kadar yolcular arasında doktor bulunup bulunmadığını aramalı. Sağlam yolcularla civarda bulunanları kurtarma işleri için yardıma çağırarak. Yardım için lüzumlu şeyleri aramalı, ölümler, yaralı-

lar için yer, nakil vasıtaları, sedye, şilte veya ot, örtü, sıhhi malzeme, küskü, krika v.s.

Önce en ağır yaralıların imdadına koşmalı. Durumu tehlikeli olanları hemen kurtarmalı, diğerlerinin sabırlarını teşvik etmeli. Kliniklere, hastahanelere, lüzumlu tedbirleri vaktinde almaları için haber göndermeli.

Ölümler için yapılacak işler : Ölünün teşhisini yapmalı (adı, soyadı, adresi) bunları ayrı bir yere toplatmalı. Üzerlerinde bulunan kıymetli eşya ve paralarını Belediye reisi ve iki tanık huzurunda almalı ve tası İdi liste tanzim etmeli. Bu eşya ve listesini ölünün götürüldüğü müessese âmirliğine makbuz karşılığı teslim etmeli.

Kazada askerler varsa : Ölen veya yaralanan askerler varsa bunların bir listesi yapılmalıdır. Bu listecY ilgililerin adı, soyadı, rütbesi, kıt'ası, yarasının durumu ve sevk edildiği hastahane adı bulunmalıdır.

2 — Adli vazife : Yollara, makaslara ve flâman bandlarına dokunulmasını menetmeli. Adliye ve Demiryollar memurlarıyla birlikte kazanın sebeplerini aramalı. Yolcuların, hat memurlarının, makinist ve ateşçilerin faydalı görülen ifadelerini toplamalı. Her türlü sabotaj izlerini dikkatle aramalı. Eğer ilgili memurlardan makinist, ateşçi, makasçı) birisinin ihmal veya kasti varsa kendisini göz altına almalı ve intihar etmesi ihtimaline karşı tedbirli bulunmalı.

3 — Haberler, raporlar, tutanaklar : Takım Komutanı 52 - 53 raporu a yazar. Karakol komutanı üç nüsha tutanak tanzim eder. (Kaymakama, C. Savcısına, dosyaya).

-----oOo-----

İKİNCİ BÖLÜMDEN HÂDİSELER

Nizamın muhafazası**Jandarmanın vazifesi :**

Karışıklıktan önce : Bütün memlekete dağıtılmış olması ve vazifelerinin mahiyeti bakımından Jandarmanın, kendi bölgesindeki muhtelif fabrika ve müesseselerin durumlarını bilmesi lâzımdır. Bir karışıklık ihtimali varsa Jandarma bundan haberdar olmalı, sebeplerini bilmeli ve seyrini takip etmelidir.

Takım Komutanı Bölük Komutanına, Kaymakam ve C. Savcısına bilgi verir ve alınacak tedbirler üzerinde mahallî makamlarla konuşur.

Karakollarda yardımcı kuvvetler hakkında bilgiler bulunan bir (Nizamın muhafazası) dosyası vardır.

Karışıklık esnasında : Eğer karışıklık takviye kuvvetleri yetişmeden önce vukua gelmişse Takım Komutanı Kaymakamla anlaştıktan sonra veya onun talebi üzerine kendi karakollarından kuvvet toplayabilir. (Tüzük M. 214). Takviye kuvvetleri geldikten sonra bu jandarmalardan bir kısmı kılavuz olarak alakonur.

Karışıklıktan sonra : Takım Komutam ikmâl kuvvetlerinin mümkün olan en iyi şartlar içinde dönmeleri için gereken her şeyi yapar.

Rapor : Takım Komutanı ilgili makamları tanzim edeceği raporlarla haberdar eder. Tehlikeli hallerde telgraf çekilir.

Raporlar vaziyetin icabına göre bir kaç tane olur. İlk raporda karışıklığın sebepleri ve neticeleri, müteakip raporlarda durumun seyri ve inkişafı, sonuncu da ise bittiği bildirilir.

Diğer bölümlerde sayılan hâdiseler için, daha önce verilen esaslar dahilinde rapor tanzim olunur.

II. Kısım

Muhtemel bir demiryol kazası için düzenlenecek talimat :

Ekseri demiryolu kazalarında jandarma başlıca ilgili makamlara hâdiseyi haber vermeyi unuttur. Yardım vasıtaları vak'a yerine geç gelir. Bu bakımdan jandarmanın yapacağı işler üzerine bir metot lâzımdır.

İlgili makamları süratle haberdar edebilmek, yardım vasıtalarının kısa zamanda toplanmalarını sağlamak ve lüzumlu harekâtı otomatik ve müessir bir şekilde yapabilmek için önceden en ince teferruatına kadar hazırlanmış bir plân,ın bulunması lâzımdır. Bu plân üzerinde meseleler tertip ederek talimler yapmak çok faydalıdır.

Bölgesinde fabrikalar, istasyonlar, genel ulaştırma yol ve vasıtaları bulunan karakollarda muhtemel âfetlere karşı ve her köy için ayrı ayrı bir önemle plânı bulunmalıdır. Bu plânların tanziminde Takım Komutanının yardımı şarttır.

Misâl olarak, şimdiye kadar verdiğimiz prensipleri ihtiva edecek şekilde tren kazalarına karşı bir karakolun hazırlanması lâzım gelen dosya örneğini görelim. Bu dosya, bir çok ölüm ve yaralanmalara sebep olan âfetlerde ufak tefek değişikliklerle tatbik edilebilir.

Not : A) Hâdiseler, karakollarda bulunan tek telefonun kâfi olmadığı göstermiştir. P. T. T. İdaresiyle anlaşarak daha iki telefon temin edilmesi pek lüzumludur. Bunlardan bir telefon doktorları ve yardım ekiplerini çağırmaq için, İkincisi ilgili makamlara haber vermek için ve üçüncüsü de ekseriya teknil muhabereyi işgal eden Basına cevap vermek içindir.

B) Mahallî vasıtalarından ve emîn şahıslardan istifade : Meslek ve san'atları kazazedelere yardımda faydalı olanlar önceden tesbit edilmeli ve bunların kaza vukuunda kendi âletleriyle birlikte gelmeleri tenbih ve temin

edilmelidir. Keza bazı emin şahıslar da muhafaza işlerinde jandarmaya yardım etmek için seçilmelidir.

Alarma iştirak edecek er ve rütbeli adedi : Bunu önceden tam olarak kestirmek mümkün değilse de vak'anın ehemmiyetine göre 8-9 rütbeli ve 40 kadar er ayrılması lâzımdır.

D) Eşyaların muhafazası için tedbirler : Çoğunun sahipleri kazaya uğıryanlar arasında olduğundan bir çok eşya ekseriya sahipsiz kalır. Bu gibi eşyanın listesini tutmalı ve emin bir yere toplattırılmalıdır.

E) Ölülerin numaralanması : Bütün cesetlere bir numara vermeli ve bunu işlemlerde künye numarası gibi kullanmalıdır. Meselâ teşhis fişine, tabutun üzerine, ölünün üstünde çıkan eşyanın toplandığı paket üzerine ve ileride cesedin tekrar çıkarılması ihtimaline karşı mezarının üzerine bu numara konmalıdır.

Yardı ekipleri :

1— Meraklıları uzakta tutmak ve hırsızlığa mani olmak için gözetleme ekibi.

2— Ölü ve yaralıları kurtarma ekibi (Bu ekipte lüzumu kadar doktor ve hastabakıcı bulunur).

3— Yaralıların toplanacağı muvakkat revirin inzibatı için muhafaza ekibi.

4— Ölülerini teşhis ekibi : Bu ekip cesetlerin üzerlerini arar, bırakılan eşyayı paketler ve listelerini yazar.

5— Yangın söndürme ekibi : İtfaiyeciler gelinceye kadar yangınla mücadele ederler, geldikten sonra onların işlerini kolaylaştırır.

6— Vasıtaları boşaltma ekibi. Bu ekip aynı zamanda kaza yerinde seyrüseferi tanzim eder.

7— Cesetlerin toplandığı yeri muhafaza ekibi.

8— Eşya muhafaza ekibi.

9— Yarah olmyan yolcuları aktarma yerine sevk ekibi.

Ekiplerin hâdiselerine yerine gitmelerinde ivedilik sırası :

Jandarmaların dağınık oluşları ve malik oldukları vasıtaların çeşitli bulunması yüzünden hepsi aynı zamanda hâdiseler mahalline yetişemezler. Bu bakımdan bunları ikiye ayırmak münasip olur.

Birinci derecede ivedi : Altı ekip.

- 1 — Umumî gözetleme : İ rütbeli, 6 er.
- 2 — Vasıtaları boşaltma 1 rütbeli, 4 er.
- 3 — Ölü ve yaralıları çıkarma : 1 rütbeli, 6 er.
- 4 — Yaralıları muhafaza : i rütbeli, 4 er.
- 5 — Yangın söndürme : 1 rütbeli, 2 er.
- 6 — Ölü toplama yerinin muhafazası : İ rütbeli, 4 er.

İkinci derecede ivedi : Üç ekip.

- 1 — Yolcuları aktarma yerine sevk : İ rütbeli, 7 er.
- 2 — Eşyayı muhafaza : i rütbeli, 5 er.
- 3 — Ölüleri teşhis : 1 rütbeli, 3 er.

Takım Komutanının vazifesi :

Hareketten evvel :

1 — Yakın karakolları haberdar etmeli ve bunların karakol nöbetçisi hariç hepsinin vak'a yerine hareketlerini sağlamalı.

2 — Kaza yeri İlçe sınırında ise komşu Takım Komutanına da haber vermeli ve lüzum varsa kendisinden yardım istemeli.

3 — Hâdiseyi Bölük Komutanına, Kaymakama, C. Savcısına, hususî Komisere, Garnizon Komutanına, Hastanelere bildirmeli.

4 — Yanma beyaz kâğıt, telgraf kâğıdı, rapor kâğıdı, elli fiş (örnek 1), elli zarf (örnek 2) ve bir kutu iğne olarak hâdiselerine gitmeli.

Vak'a mahallinde :

- 1— Hazır olan yetkililerle temas etmeli, kazanın yerini, muvakkat reviri, ölü toplama yerini, eşya toplama yerini öğrenmeli.
- 2 — Takviye kuvvetleri gelir gelmez bunları tertiplemen.
- 3 — Daha fazla kuvvete ihtiyaç varsa Bölük Komutanından istemeli.
- 4 — Durum müsaade eder etmez rapor ve telgrafları yazmalı.
- 5 — ilgili memur ve teknisiyenlerle konuşmalı, kazanın muhtemel sebeplerini öğrenmeli ve eğer suç varsa failini aramalı!
- 5 — İş bitince halktan alınmış olan malzemeyi toplamak ve makbuz karşılığı sahiplerine iade etmeli.

-----oOo-----

Karakol Komutanının Tutacağı Dosya (Tüzük madde 156)

- I — Karakol Komutanının vazifesi.
- II—Telefon nöbetçilerinin vazifesi.
- III— Yardım ekiplerinin kuruluşu.
- IV— Ekip şeflerine verilecek talimat.

I-Karakol Koni utanının vazifesi :

Hareketten önce A) P. T. T. İdaresine haber vermeli. B) Kazanın hakiki yerini ve önemini tesbit için istasyon şefiyle telefon irtibatı yapmalı. C) İlgili makamlara haber vermeli ve yardım vasıtalarının toplanması için yazılar hazırlanmalı. Dj Telefon nöbetçilerine vazifelerini anlatmalı. E) Telefon nöbetçileri hariç bütün erleri alarak vak'a mahalline gitmeli.

Vak'a mahallinde : A) İstasyon veya tren şefinden yolun kapalı olup olmadığını sormalı. Değilse, kazadan haberi olmayan başka bir trenin gelip çarpmaması için, kapattırmak. B) İlk yardımları tertiplemek. C) Mevcut erleri gruplara ayırmalı ve her birinin yapacağı vazife hakkında talimat vermeli. D) Lokomotifin Flaman bandını muhafaza altına almalı. E) Hırsızlığa mani olmak için gözcü ayırmalı, er kâfi değilse bu vazifeyi muvakkaten emniyetli şahıslara vermeli. F) Kazanın sebepleri hakkında malûmat toplanmalı.

II— Telefon nöbetçisinin vazifesi :

Birinci nöbetçi (Karakol nöbetçisi) : Doktorlara, Eczacılar, İtfaiyeye, Hastanelere, Cerrahî kliniklere ve Belediye hasta otomobiline telefon eder.

İkinci nöbetçi : Takım Komutanına, komşu karakollara, Belediye reisine, mahallî polis komiserine, Barış yargıcına, Garnizon Komutanına, seyyar polis komiserine telefon eder.

Üçüncü nöbetçi : Mahallî basın mümessillerine bilgi verir.

III— Yardım tertipleri :

.....Köyü

a) Şahıslar

Mesleği	Adı	Adresi	Telefon No.

b) Malzeme

Cinsi	Sahibinin adı, adresi	Telefon No.

c) Tertibat

Cinsi	Yeri	Düşünceler
Muvakkat revir Yangın musluğu		30 kişilik

Hâdisenin bildirileceği fabrika v.s.

Adı	İşi	Adresi	Telefon No.

Hâdisenin bildirileceği resmî makamlar

İşi	Adı	Adresi	Telefon No.

IV Ekiplerin kuruluşu ve bunlara verilecek talimat :**Numara 1****Umumî gözetleme ekibi**

Mevcudu: Bir rütbeli, altı jandarma.
 Tertibat : Her ere bir gözetleme kısmı ayırmak suretiyle
 Bütün trenin etrafına dağılırlar. Ekip şefi
 Hepsini kontrol eder.

Vazifeleri: Dışardan kimseyi trene yaklaştırmamak, hır-
 Sızlığa mani olmak.

Not : Bu ekibin erleri tercihan mahallî karakoldan seçilmelidir. Bunlar hakiki nöbetçidirler. Hiç bir sebeple vazifelerinden ayrılamazlar.

Numara 2**Vasıtaları boşaltma ekibi**

Mevcudu : Bir rütbeli, dört er.
 Tertibat : İki er yardım temin eder. Diğer ikisi seyrü-
 seferi tanzim eder.
 Vazifeleri : Civarda bulunan şahıs ve vasıtaları yardı-
 ma çağırarak, yakın evlerden battaniye ve
 saire istemek.
 Vak'a ye-
 rinde : İzdihamı önlemek.

Numara 3**Ölü ve yaralıları kurtarma ekibi**

Mevcudu : Bir rütbeli, altı er.
 Tertibat : Jandarmalar katar boyunca ikişer ikişer da-
 gılırlar. Yaralıların tefrikine doktor nezaret
 eder.

Vazifeleri : Ölü toplama yerini ve muvakkat reviri öğrenmeli, yardımcıları buralara sevk etmeli. Kaza yerinde bulunanlardan yardım ekipleri kurmalı. Kafilelere yol göstermeli. Küçük yaştaki çocukların yalnız kalmamalarına dikkat etmeli. Hırsızlığa mani olmak için, tezkere (sedye) taşıyanların yolda duraklamalarına müsaade etmemeli. Ölü ve yaralıların nakil esnasında teşhisleri yaptırılmalı, bu iş muhakkak toplama yerlerinde olmalıdır.

Not : İlgililer vazifelerini ciddiyetle ve maharetle yapmalıdırlar.

Numara 4

Yaralıların muhafaza ekibi

Mevcudu : Bir rütbeli, dört er
Tertibat : Oda kapılarına birer nöbetçi. Ekip şefi ve diğer jandarmalar içerde vazife görürler.
Vazifeleri ; Kapıdaki jandarmalar doktorlara ve yardımcılara bilgi verirler, meraklıların yolları kapamasına mani olurlar, içerdeki jandarmalar yaralıları geldikçe birer metre ara ile yatırır, ölen olursa hemen dışarı çıkarttırılır.

Numara 5

Yangın söndürme ekibi

Mevcudu : Bir rütbeli, iki er.
Vazifeleri : İtfaiyeciler gelinceye kadar yangını söndürmeye çalışmak. Bunun için civardan yardımcıları ve malzeme toplarlar.

Numara 6

Ölü toplama yeri ve muhafaza ekibi

Mevcudu	: Bir rütbeli, dört er.
Tertibat	: Ekip şefi vaziyete göre erlere vazife verir. Prensip olarak iki er cesetlerin sıralanmasına nezaret ederler, diğer ikisi muhafaza işini yaparlar.
Vazifeleri	: Cesetler geldikçe dokuz numaralı ekibin rahat çalışmasını temin edecek şekilde sıralatmalı. Halkın toplanmasına mani olmalı.

Numara 7

Yolcuları aktarma yerine sevk ekibi

Mevcudu	: Bir rütbeli, yedi er.
Tertibat	: Dört er kafiye ile birlikte hareket ederler. Üçer toplanma yerinde beklerler.
Vazifeleri	: Dört er ayrı ayrı gruplar halinde yolcuları toplanma yerine sevk ederler. Toplanma yerindeki üç er aktarma işinin intizamla yapılmasını sağlarlar.

Numara 8

Sahipsiz eşyayı toplama ekibi

Mevcudu	: Bir rütbeli, beş er.
Tertibat	: Üç er kafiye, iki er eşya deposuna ayrılır.
Vazifeleri	: Kafiye ayrılan üç er sahipsiz eşyayı toplatırlar ve nezaretleri altında depo olarak seçilen yerlere sevk ederler. Depodaki erler eşyanın yerleştirilmesini ve muhafazasını sağlarlar. Ekip şefi eşyanın listesini tanzim eder.

Numara 9

Ölüleri teşhis ekibi

Mevcudu	: Bir rütbeli, sekiz er.
Tertibat	:Altı er üç grup halinde cesetlerin aranması ve teşhisiyle uğraşırlar. İki er muhafaza işine ayrılır.
Vazifeleri	:Ekip şefi cesetleri, tanınmış ve meçhul olarak ve erkek, kadın, çocuk olmak üzere altı grup halinde sıralatır. Meçhul cesetleri teşhis için akraba ve yakınlarını içeriye alır, ölüleri gösterir. Cesetler üzerinde bulunan para ve saireyi ve cesetlere ait fişleri muhafaza eder. Teşhise memur erler : Cesetlerin üzerlerini ararlar (biri arar diğeri listesini tutar. Kadın ölüleri çağrılacak bir kadına aratmalıdır.) Her ceset için iki nüsha fiş doldururlar bunlardan birisini cesedin üzerine iğnelerler. Buldukları para ve saireyi listesiyle beraber örnek 2 zarfa korlar. İşleri bitince zarfları ve fişleri ekip şefine teslim ederler. Muhafız erler : Toplanmalara mani olurlar giren çıkanı ve ölü taşıyanları göz altında tutarlar.

Örnek : 1

**Ölü toplama yerine getirilen her ceset için iki nüsha
olarak doldurulacak fiş örneği**
FİŞ No.....

Kategori : (1)
Medenî hali : Adı soyadı
İkametgâhı

(1) Kadın, erkek, kız çocuğu, erkek çocuk.

Yaşı, Aile durumu (2)
Mesleği

Eşkâli : (3)
Ölüyü tanıyanın hüviyeti : (4)
Evrak : (5)
Para : (5)
Mücevherat : (5)

...../...../195...

Jandarma
İmza

-
- (2) Bekâr, evli, dul, boşanmış.
(3) Ceset teşhis edilememişse : Boyu, tahminî yaşı, elbiseleri, çehresi, saçları
bıyığı, dişleri, özel alâmetleri.
(4) Adı, soyadı, adresi.
(5) Ayrı ayrı beyanı.

Kategori : (1)

Örnek : 2

ZARF No.....(2)
(Ebadı : 21 X 16)

Ölü teşhis edilmişse açık hüviyeti : (3)
Ölüye ait Fiş No ;

...../...../195..

Jandarma
İmza

-
- (1) Erkek, kadın, erkek çocuk, kız çocuk.
(2) Zarf numarasıyla fiş numarası birbirinin aynıdır.
(3) Adı, soyadı, adresi.

TRAFİK (SEYRÜSEFER) ESASLARI VE MANİA ZABITASINDAKİ YERİ

Maxwell Haîsey

Çeviren : TURGUT GÖLE

Trafik kazaları ve tıkanma sebepleri nelerdir?

Trafik kelimesinin seyrüsefer diye tercüme edildiğini ve memleketimizde bugün mevcut bulunan mahallî mevzuatların da bu nam altında toplandığını görmekteyiz. Seyrüsefer kara, deniz ve hava yolları üzerinde nakil vasıtalarının hareketleridir. Halbuki trafikten kasdolunan mâna bu değildir. Trafik yollar üzerinde nakil vasıtalarının emniyetle, seyyafiyetle hareketlerini temin edecek ilmi bir tertiptir.

Bugün beynelmilel mahiyet alan trafik kelimesinin seyrüsefer kelimesi ile değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Modern bir yol şebekesine mâlik olmağa çalışan memleketler bu yollarını trafik kontrolü ile muvazi olarak ele aldıkları zaman azamî bir faide elde edebilirler.

Malûmdur ki, yol şebekeleri ticaret sahalarını genişletecek istihsali artıracak ve memleketin muhtelif bölgeleri arasında mal ve insan nakliyatını kolaylaştıracaktır.

Yayaların ve her türlü taşıt sürücülerinin modern yol icablarına uymaları mektepten başlayıp bütün hayat boyunca devam etmesi lâzım gelen bir eğitim meselesidir. Nakliyatın en seri şekilde yapılmasını temin için sarf olunan emek kadar nakil vasıtaları yüzünden vuku bulacak kazaları da asgarî hadde indirmek trafikte gayedir.

Kazalara meydan vermemek için seyrüseferin durması veya yavaşlamasını temin edecek bir program bu-

günkü görüşlerimize uygun düşmeyeceği gibi taraftar bulamayacağı da malûmdur.

MOTORLU VASITALARIN CEMİYET HAYATINDAKİ ÖNEMİ:

İnsan toplulukları üzerinde muhakkak en seri ve müsbet tesir motorlu vasıtaların keşfi ile kabil olmuştur. Motorlu vasıtaların insan cemiyetinin terakki ve inkişafında oynadığı rol cemiyete tesir edici diğer kuvvetlerden çok daha verimli olmuştur. Motorlu vasıtalar en kısa zamanda doktoru kapımıza kolaylıkla getirirler, istediğimiz her şeyi sūratle suhuletle bize her yerde ulaştırır taze sebzeyi Yurdun her tarafına götürür. Tâ dağdan denize deniz kenarından göl kenarına kadar müsait fiatle ihtiyaç maddelerimizi yerlerine ulaştırır. Bir çok kimselerin merkez sahalarından hariçte iş sahalarına gitmelerini sūratle temin eder. Nihayet eğitimde de en mühim rolü oynar.

MOTORLU NAKİL VASITALARININ TARİHİ TEKÂMÜLÜ

Seyrüsefer kaza sebeplerinin araştırılmasında en normal metod seyrüseferin kontrolüdür. Seyrüsefer meselelerinin önem kazandığı bugünkü medenî âlemdede bu işle iştigal edenlerin vazifeleri de o nisbette artmış bulunmaktadır.

Kaza sebeplerini araştırma vazifesi ile mükellef olanların farklı durum ve vazifelerini tetkik etmeden evvel seyrüsefer meselelerinin münakaşasını yapmak lâzımdır.

Nakil vasıtaları arasına otomobillerin yâni motorlu vasıtaların girmesi seyrüsefer meselelerinin ehemmiyetini katbekat arttırmıştır. Otomobil keşfedilmeden at, atlı araba, gibi vesaiti nakliye yüzünden, hususiyle mütekâsif nüfusu olan şehirlerde, seyrüsefer ve meseleleri, pek mahdud ve önemsiz idi.

Önemli seyrüsefer meselelerinden -kaza ve tıkanma- mevzuları ancak merkezî sahalarda nâdiren vuku buluyordu.

İlk motorlu vasıta 1770 tarihinde Fransız «Nicholas Cugnot» tarafından icad olundu. Bu makine hantal, geniş, üç tekerlekli, buharlı bir vasıta idi. Arkadaki iki tekerlek öndeki bir tekerleğe bağlı idi. Çok pahalıya mal olan bu ağır hantal makineye benzer veya az farklı bir çok makineler vücade getirildi. 1885 tarihinde bu sahada muvaffakiyetli keşif Alman «Gottlieb Daimler» e nasip oldu. Bu makine dahili ihtiraklı oldukça yüksek süratte idi. Bu icad ile bugünkü modern vasıtaların inkişafına yol açıldı. Bu tarihten 1900 tarihine kadar muhtelif tip motorların yapıldığını görüyoruz. Hemen ilâve edelim ki bu tarihe kadar da yine otomobiller hantal, yâni kullanılmağa elverişsiz, çok pahalı olup tabiatıyla bu yavaş inkişafa karşı yolların durumu da pek iptidai idi.

Bu devirde çakıl yol pek nâdir olup böyle bir yolu ancak muayyen bölgelerde görmek mümkündü. Kaldırım ise şehir haricinde ve köylerde kullanılmayan bir yol üstü kaplaması idi. Netice olarak şehirlerden harice tekerlekli vasıta ile bahusus yağışlı mevsimlerde gitmek çok zor ve bazan da gayri mümkündü.

Yolların inkişafı otomobilin inkişaf tarihi ile aynı devreye tesadüf eder. Her ikisi birbirini tamamlar. Eski bir tâbir ile «birbirini lâzımıgayrı mufarikidir.»

Otomobilin icadından sonra işaret edilebilir. Devir, otomobil sanayi devridir.

Birinci büyük harpte çabuklaştırma vasıtalarına ihtiyaç bu devri getirdi.

Birinci büyük harpte mahdud motorlu vasıtaların harbin seyri üzerinde vukua getirdiği muazzam değişiklikler bu vasıtaların yığın halinde istihsaline âmil oldu. (Mass Production) malûmdur ki yığın halindeki istihsal için bir ihtiyaç malzemesi (Ham maddeler - istihsalin hi-

tamına kadar istihsal merkezinde temin edilmiş olmalıdır. Aynı zamanda iş yapanların teknik ve yardımcı elemanlarında işte sürati temin için İlmî usullerle hiç zaman kaybına imkân vermeden çalışmaları esastır. Bu teknik çalışma neticesinde de işçilerin hakiki bilgi ve kıymetleri artacağı gibi, istihsalde azamî sürati sağlamağa yarıyacaktır. Neticede de değeri her bütçeye elverişli fabrika mamulleri meydana getirilmiş olacaktır.

Dün ve bugün dünyada (Mr. Henry Ford) kumpanyası otomobil sanayiinde yığın halindeki istihsalin liderliğini muhafaza etmektedir.

İlk otomobil modelinin tipi (T) rumzu ile meşhurdur. Bu modelin fabrika maliyeti (850) dolar idi. (Bir dolar bugünkü rayice göre 2,88 Türk L.)

Bu tip otomobilin değerini yâni maliyet fiyatını azaltmağa muvaffak olarak 1926 yılında merkez fabrikalarının bulunduğu (Detroit) Şehrinde (310) dolara kadar değeğerini indirmeğe muvaffak olmuştur. İstirdaden kaydedeyim ki bugün dahi en ucuz en sağlam otomobil inşasına muvaffak olan bu miessesenin otomobil başından safi geliri bir kaç dolar arasındadır.

Bu devirde diğer bir çok otomobil fabrikaları sanayi memleketlerinde kuruldu. Bu Fabrikalarda istihsellerini geniş alıcı sahaları temin gayesiyle ehven fiatle satışa arzettiller ve bu türlü şekilde, vasıtalar yapıldı. Rekabet neticesinde keşif ve inkişaf birbiri takip etti. Bütün bu faktörler otomobil adetlerini büyük nisbette arttırdı. 1948 yılında (100 000 000) yüz milyon otomobil yalnız Amerika'da vücade getirildi. Bu vesaiti nakliyenin :

A) İnsan hayatı üzerindeki tesirini yâni;

1 — Ticarî Sahada,

2 — Sinaî sahada, (Sanayi merkezlerine akın)

3 — Suçların artmasında (Kazaların artması neticesi suc da çoğalmaktadır.)

- B) İktisadî hayat üzerindeki tesirleri,
 C) Yolların, Hususî ile geniş yolların inkişafına yardımı,
 D) Seyrüsefer Nizamâtı, diye tesirlerini hülâsa edebiliyoruz.
 Bu mevzuları incelemeden bir istatistiği nazarinize sunuyorum.

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE
OTOMOBİL KAZALARI**

Sene	Motorlu vasıtaların kayıt ve tescili	Ölüm	Daimî sakat	Hafif yara- lan malar
1900	800			
1901	14800			
1902	23000			
1903	32920			
1904	55000			
1905	78000			
1906	107000	400	1000	15000
1907	142000	700	2000	25000
1908	197500	800	2500	30000
1909	312000	1300	4000	45000
1910	468500	1900	5500	65000
1911	639500	2300	7000	80000
1912	944000	3100	9500	110000
1913	1258062	4200	12500	150000
1914	1711339	4700	14000	160000
1915	2445666	6600	20000	280000
1916	3512996	8200	25000	290000
1917	4983340	10200	30000	360000
1918	6146617	10700	30000	375000
1919	7565446	11200	35000	390000
1920	9231941	12500	35000	440000
1921	10463295	13900	40000	490000
1922	12238375	15300	45000	525000

206	Tercümeler			
Sene	Motorlu vasıtaların kayıt ve tescili	Ölüm	Daimî sakat	Hafif yarananmalar
1923	15092177	18400	55000	650000
1924	17595373	19400	60000	675000
1925	19937274	21900	65000	775000
1926	22001393	23400	70000	825000
1927	23133243	25800	75000	900000
1928	24493124	28000	80000	975000
1929	26601443	31200	90000	1100000
1930	26545281	32900	100000	1150000
1931	25832884	33700	100000	1200000
1932	24115129	29500	90000	1500000
1933	23843591	31863	90000	1100000
1934	24951662	26101	110000	1250000
1935	26227276	36369	110000	1250000
1936	28165550	38089	110000	1350000
1937	29705220	39643	120000	1400000
1938	29485680	32582	100000	1500000
1939	30615087	32386	100000	1500000
1940	32025365	34501	100000	1200000
1941	34383165	39969	120000	1400000
1942	32582242	28309	80000	1000000
1943	30499608	23823	70000	800000
1944	30086189	24282	70000	850000
1945	30638429	28600	80000	1000000

Tabloda görüldüğü üzere, üzerinde durulacak en önemli nokta kazaların nisbetidir. Kazalardan sakınılmaz. Çünkü her ne zaman bir çok şeyler muayyen bir mahalde hareket ederse çarpışma, dokunma vukubulur. Meselâ talebeler sınıfı terkedince koridorlarda koşup oynamaları, şakalaşmaları neticesinde birbirlerine çarparlar. Fakat hiç kimse ciddi şekilde bu çarpışmalardan incinmez, hele ölümü intaç etmez. Çünkü talebelerin çarpışmayı doğuran hareketleri yavaştır, sürati yoktur, şiddet yoktur. Fakat otomobillerin hareketlerinde durum tamamen başkadır. Binlerce vesaiti nakliyenin bir yolda her gün hareket

etmekte olduğunu ve yine binlerce yaya insanın da bu vesaiti nakliye arasında hareketini düşünelim. Bu hallerde daima kaza ihtimalleri mevcuttur, memuldür.

İstatistiklerin tetkikinden de görüyoruz ki 1906 yılında otomobil çarpışmalarında veya kazalar neticesinde (416) insan ölmüştür. Fakat hiç kimse bu ölüm vak'aları ile ciddi surette ilgilenmedi. Halk efkârı, bu ölümleri eceli İlâhî addetti. Ve bu kazaların önüne geçilebileceğini asla mütalâa ve tetkik etmek zarureti duymadı. Fakat bu ölümlerin aydan aya, seneden seneye herkes tarafından müşahade edilecek bir nisbeti buluşu halkta ve halk hizmeti ile görevli olanları endişeye şevketti. Neticede kaza, sebeblerini ve bu kazalardan kurtulmanın mümkün olup olmadığını araştırmaya şevketti.

TIKANMAYA KARŞI TEDBİR ALMAK POLİSİN VAZİFESİ MİDİR ?

Seyrisefer mevzuunda en mühim meselelerden birisi de hiç şüphesiz tıkanma meselesidir. Binlerce tekerlekli vasıtalar ve binlerce yayan bazan aynı zamanda yolları caddeleri kullanmaktadırlar. Ve bazı hallerde de geçit ve yollarda tıkanma vukubulmakta ve seyrüsefer için çok ciddi bir durum hasıl olmaktadır.

Zamanın İktisadî değeri gözönüne alınırsa böyle tıkanma vak'alarında nakliyatın 2-3 hatta daha fazla inkıtanın insan hayatı ve memleket iktisadiyatına yapacağı tesiri hesap etmek mümkün olacaktır.

Tıkanmalara sebep olan faktörleri iki kısımda hülâsa edebiliyoruz :

- 1) Gayri kâfî, elverişsiz bir sokak, cadde, şose,
- 2) Seyrüsefer kontrol usullerindeki noksanlıklar,

Birinci nokta evvel emirde polisten ziyade seyrüsefer mühendislerinin vazifesidir. İkinci nokta polisi ilgilendirir. Polisin bu hallerde görevi, tıkanmaya mâni olacak

tedbirleri önceden mütalaa ve seyrüsefer kanun ve nizamatma riayeti temin etmektir. Polisin seyrüsefer işlerinde birinci derecede vazifesi kazaların önüne geçmek, ikinci derecede de tıkanmaya mâni olmaktır.

Meselâ, (1) numaralı semtte yapılacak bir toplantıda veya hipodrom, stadyum gibi yerlerde - (A) caddesinde seyrüsefer tıkanması ihtimali mevcut ise bu ihtimalleri evvelde nderpiş etmiş olan polisin toplantıdan evvel bu bölgeyi sıkı bir kontrole tâbi tutup nakliye vasıtalarının o gün için (A) caddesinde durumlarını yasak etmesi, hatta gerekirse umurun nakliye vasıtalarının civar yollardan istifadelerini sağlaması en uygun bir iştir.

POLİSİN ESAS GÖREVİ NEDİR ?

Seyrüsefer kazalarına mâni olmak polisin birinci derecede önemli vazifesidir. Malûmdur ki polisin ana vazifesi malı ve canı muhafazadır. Bazı eserlerde polisin görevleri dört kısımda hülâsa edilmektedir.

- 1) Suçların zuhuru mâni olmak.
- 2) Suçluları tenkil etmek ve yakalamak.
- 3) Malları muhafaza.
- 4) Seyrüsefer nizamını tatbik etmek.

Seyrüsefer kazalarındaki ölüm, yaralanma veya malın hasara uğraması veya diğer İktisadî kayıpların illet ve sebeplerinin araştırılmasında polisin mühim rolü vardır. Tamamen bilgi, tecrübe, ehliyet istiyen bu vazifeyi polisten başkasının başarmasına hakkı ile muvaffak olmasına imkân yoktur. Zaten tecrübe ve müşahelerimiz de bize bu neticeyi kat'iviyetle göstermektedir.

Seyrüsefer kazalarında vuku bulan ölüm ve diğer maddî ve malî zararların umumî hayat üzerindeki tesiri, umumî emniyete vuku bulacak en büyük tehditler kadar korkunçtur.

Seyrüsefer meseleleri acaba muayyen bir sürede mi önem kazanmıştır? Sualine tam ve kat'î bir cevap verile-

mez. Fakat diyebiliriz ki, çok süratle inkişaf eden bu meseleleri bugün tamamen öğrenmiş bulunuyoruz.

KAZALARIN ÖNÜNE GEÇİLEBİLİR Mİ ?

Bugün dahi bu mevzuun münakaşası, seyrüsefer meseleleri ile iştilal edenlerin başlıca meşgalesidir. Sual ve cevap asla önemini kaybetmemiştir.

Can ve mal emniyeti ile görevli teşkilât uzuvları olan polisin birinci derecede kazaların önüne geçilip geçilmiyeceğini bilmesi en zarurî bir keyfiyettir. Polisin, aslî görevini ifa ederken bütün vak'aları teferruatına kadar incelemesi, vak'alara müessir faktörleri ayırarak bir neticeye varması lâzımdır, zarurîdir. Yalnız bu mevzuu incelerken akla teknik elemanların rollerinin önemi de gelmektedir. Evet, teknik elemanların, kazaların önüne geçilip geçilmemesinde şüphesiz vazifeleri polis kadar mühimdir ve bu bakımdan da modern seyrüsefer mevzuatına, teşkilâtına malik memleketlerde bu iki ayrı ihtisas gurubunu polisin idaresi altında bir çatıda toplanmıştır. Bu suretle rasyonel bir çalışma vücade getirilmiştir. Şimdi yukardaki sualimizin cevabını verelim :

Şartsız cevap = evet, dir. Yâni kazaların önüne geçmek mümkün olmuştur.

Yabancı memleketlerde herkes seyrüsefer kaza ve tıkanma sebepleri hakkında kâfi malûmata sahiptir. Seyrüsefer kazalarının şehir dahilinde ve şehir haricinde yâni şoselerde (Highway) maddeten azaldığını istatistik kanalı ile öğreniyoruz.

Yukardaki istatistikden de bu hakikati çıkarmak mümkündür. 1937-1938 yılları arasında otomobil tescil ve kaydı ve bu nakliye vasıtalarının muayyen devredeki faaliyeti arasında bir muvazenet görüldüğü halde ölümleri intaç eden kazalarda hissedilir bir azalma veya duralama yâni rakkam olarak 39, 643 ten 32,582dir.

1939 da otomobil kayıt ve tescilinin faaliyet halinin artmasına mukabil meş'um kazaların aynı nisbeti muhafaza ettiği görülmektedir. Bugün Amerika'da 1938 yılından sonra meş'um kazaların (% 41 den % 16) ya düştüğü tesbit olunmuştur. Buna, birinci derecede âmil yeni polis tekniğinde görülen inkişaftır.

Harp yılları içinde de Amerika'da kaza nisbetlerinde azalmalar tesbit olunmuştur. İşte bu cerhi gayri kabil rakkamlarla seyrüsefer kazalarının önüne geçilebileceğini ifade edebiliyoruz.

Esasen malûmunuzdur ki seyrüsefer kazaları hakiki kazalar değildir. Bu kazaların sebepleri mevcuttur ve malûmdur. Veya sebeplerini arayıp bulmak mümkündür. Sebep malûm olunca da onu bertaraf etmek veya kontrol altına almak insanların elindedir.

Kaza sebeplerinden bazıları:

- 1) Otomobil kullananın sarhoşluğu,
- 2) Yorgun Şoför,
- 3) Sür'at ve durma işaretlerine muhalif hareket etmek,
- 4) Işıklara veya işaretlere muhalif hareket etmek,
- 5) Yollarda durup konuşmak,
- 6) Cadde ve sokakların yanlış tarafından yürümek, veya otomobil kullanmak,
- 7) Yollarda oyun oynamak,
- 8) Yollarda zarurî işaret ve tenviratın eksik olması,
- 9) Yollardaki- telâki noktalarının görünmemesi ve işaretlenmemesi,
- 10) Dar sokak ve caddeler,
- 11) Tehlikeli dönemeçler.

Yukardaki sebeplerin bertaraf edilmesi mümkündür. Meselâ geceleri şehirlerde sarhoş sürücülerin kazalara sebep olduğu aynı şekilde sarhoş yayalarında sokaklarda

yürümeleri, koşmaları, gayri tabii hareketleri kazalara sebep olmaktadır.

Bu seyrüsefer nizamı ile alâkadardır. Kanun veya nizamname iyi ve ciddi tatbik olunmalıdır. Sarhoş sürücülerin ehliyetnamesi bir daha verilmemek üzere alınır ve ayrıca sarhoş sürücü cezayada çarptırılırsa başka otomobil sürücülerinin sefer esnasında içki içmemeleri temin edilmiş veya hiç değilse cesaretleri kırılmış olur.

Yayalar için de yine mevzuat hükümlerinin şiddetle tatbiki lâzımdır. Şehir haricinde veya dahilinde polisin müşahade ettiği sarhoşu muayeneye şevki bazen gayri mümkün olur. Bu hallerde sarhoşun ağzını koklamak kâfi değildir. Bugün tatbik olunan pratik yol düz bir çizgide yürütmektir.

Yorgun şoföre de kat'iyen direksiyon emanet edilmemelidir. (İleride iş mevzuunda bu bahse tekrar geleceğiz.) Sür'at ve durma işaretlerine uygunsuz hareket de kontrol edilmelidir. Şehir haricinde ve içinde muayyen sür'at ve hadlerin üstüne çıkılmamasına titizlikle itina etmek lâzımdır. Bu da motorlu polisin başlıca vazifesidir. Bunu yaya polisin başarmasına, kontrolüne imkân yoktur. Otomobillerin diğer bütün cansız nakliye vasıtalarının ve yayaların dahi caddelerden ana caddeye geçerken, mevcut ışık ve işaretlere riayet etmesi şarttır. Hususî ile her tali caddeden ana caddeye geçen nakliye vasıtalarının behemehal bir tevakkuf devresi geçirmesi kaçınılmaz bir zarurettir.

Bütün bu sebebler belli olduktan sonra çarelerini aramak kolay olacaktır. Bu hususta mevzuatın tatbiki, para cezası, ehliyetnamenin alınması polis veya Belediye mahkemelerinde yargılanarak para veya hapis yolu ile tecziyesi akla gelen yollardır. Diğer bir çok vak'a sebeblerini de mühendis eli ile bertaraf etmek kabildir. Meselâ tehlikeli bir dönemecin islâhı veya ihtar işaretlerinin sürücünün görebileceği bir yere konulması gibi.

Bazan kazalara müessir olan sebebler teknik ile ve ne de seyrüsefer nizamatının tatbiki ile bertaraf edilecek

hallerden olamaz. Kazaya müessir olan âmili (Öğretim) ile bertaraf etmek mümkün ve zarurî olur. Bu hallerde polisin görevi bunu ilgililere kat'î ve anlıyacıkları vasıtalarla anlatmak, göstermektir. Bu hususta tipik bir misale Amerika'nın (İllinois) eyaletinde rasgeliyoruz :

Bir zamanlar (İllinois) in cenubi garbi mıntakasındaki bölgede ölüm ve yaralanmayı intaç eden % 70 nisbetinde otomobil kazalarının vuku bulunduğu görüldü. Polis derhal bir ekiyle bu mıntakada çalışmaya koyuldu. Az zamanda şu neticeyi elde etti: Bu bölgede Polonyadan gelip yerleşmiş bir ahali vardır ve bunların âdetleri veçhile bütün çocukları sokaklarda oyun oynamaktadırlar. Ebeveynleri de bunlara müsamaha hattâ izin vermektedir. Elde edilen bu neticeden sonra polis eğitim, öğretim yolu ile harekete geçti. Bu mevzuda kuvvet kullanmak beyhudedir. Seyrüsefer nizamâtı ile yâni ceza yolları ile de belki çok kısa bir zaman içinde muvakkat bir netice istihsal etmek mümkün olabilir. Fakat bütün bu tedbirler şümüllü olmuyacağı için gayeye elverişli değildir. Mühendis tekniğinin de bir rolü yoktur. Sokak ve caddelerin darlığından dolayı kaza vuku bulmaktadır. Tek ve en doğru yol ebeveynin tehlikeyi anlıyabilmesi ve çocuklarını bu suretle caddelerde oyun oynatmamasının temini idi. Evvelâ bir program altında sistemli olarak, kiliselerinde bu mevzuu konuşmaları için papazlara müracaat olundu. Ayrıca günlük gazetelerde tanınmış, sevilmiş muharrirlere bu mevzuda makaleler yazdırıldı. Ayrıca gençlik teşkilâtı içinde bu iş üzerinde duruldu. Afişler yaptırıldı. Okullarda hocalar vasıtasıyla de çocuklara yollarda oyun oynamanın tehlikeleri anlatıldı. Radyodan azamî istifade olundu. Neticede herkesin ilgisini, dikkatini bu mevzuda toplamaya muvaffak olundu. Netice olarak kısa zaman içinde bu bölgede vukubulan kazaların nisbeti son derecede azaldı.

KAZALARIN BİR TEK SEBEBİ Mİ? YOKSA BİRÇOK SEBEBLERİ Mİ VARDIR ?

Hiç bir kaza bir tek sebebe mâlik değildir. Daima her kazaya muhtelif sebebi er tesir etmiştir. Bu sebebler zincir halkaları gibi birbirine bağlanmış ve neticede vak'a vücade gelmiştir.

Bir kaza vak'asma ait bir misâl vermek sureti ile mevzuu inceliyelim :

Takriben 27 yaşında genç bir adam bir gece barının önünde otomobilini durdurmuş bara girerek oldukça çok içki içmiştir. Bardan sallanarak çıkmış otomobilinin zorla anahtarla kapısını açabilmiştir. Otomobilini işletebilmiş fakat lâmbalarını yakamamıştır. Hava çok soğuktur, kendisi sarhoşluktan uyuşmuş haldedir, nişanlısı ile randevüsü vardır ve geç kalmıştır, her zamanki süratten otomobilini daha hızlı kullanmaktadır. Yağmur yağmaktadır, yerler kaygındır. Karanlık bir sokağa girmiştir, fireni her zamanki kadar kuvvetli değildir. Bu sokakta başka bir şahıs ta yağmurdan kendisini korumak için paltosunun yakalarını kaldırmış acele etrafa bakmadan karşıya geçmek istemektedir. Bu adamda bulunduğu yerin köşesindeki gece barında içki içmiştir. Karşıya geçmek isterken sokağın ortasında karşıdan gelen genç adamın otomobili çarpmış ve yoldaki yayan derhal ölmüştür. Buradaki kazanın bir tek sebebi mi vardır? Hayır, bir çok sebepleri zikretmek mümkündür. Eğer bütün sebepleri tahlil etmek istersek birisini gözden uzak tutarsak veya tali addederek önem vermezsek kazaya müessir sebepleri belki de kaybeder veya yanlış bir neticeye varabiliriz. Bu sebeblerin bazılarını tesirli şekilde kontrol mümkündür.

Hikâyemize avdet edelim. Otomobil kullanan sarhoştur. Polis buna yâni sürücüye mâni olabilir. İkinci hal sürücü otomobili işletebilmiş ve hareketini temin edebilmiştir. Fakat fenerlerini yakmasını becerememiştir. Demekki otomobili kullanmada ehil değildir. Otomobilin di-

ğer akşamını sarhoş iken bildiği halde daha basit bir düğmeyi müptediliği yüzünden çevirememiştir. Yine polis mâni tedbiri ile ve bilhassa ehliyetname verirken titiz davranmakla netice buna mâni olabilirdi.

Sûrat te kontrol olunurdu. Sokakların karanlık olması, iyi tenvir edilebilirdi. Nihayet teknik bir işti. Eğer kaldırımlar siyah ise yine çaresi vardı. Yayaların hiç bir effort sarfetmeden gözükmeleri için tâ ilk mektepte bilecekleri basit usuller vardır. Meselâ beyaz mendil, gazete gibi.

Ancak misâlimizdeki vak'ada iki âmili kontrol mümkün değildir.

1 — Yağmur,

2 — Soğuk.

Bu tabii hâdiseler tabiat kanunlarının idaresi altındadır. Diğer sebepleri kültürel kanunların idaresi altında mütalâa lâzımdır.

SEYRÜSEFERİN KONTROLÜ POLİSİN VAZİFESİ MİDİR ?

Bu سوالin cevabını polisin vazifelerini, mesuliyetlerini hatırlamak sureti ile kolayca cevaplandırmak mümkün dır. Mal ve canın en geniş şekilde koruma mes'uliyeti omuzlarma tahmil edilmiş bulunan Emniyet memurlarına, seyrüsefer kazalarından dolayı yine mal ve cana karşı hasarlarda da vazife mes'uliyet yüklemek en rasyonel bir esastır.

Yukarıya koyduğumuz istatistiğin tetkiki ile görüyoruz ki cemiyet içinde ferdlerin mal ve canının en geniş şekilde ziya'ı, tahribi seyrüsefer kazaları neticesinde vukua gelmektedir.

Diğer katil, yaralama, hırsızlık hâdiselerini, otomobil kazaları neticesinde vukua gelen ölümlere ve otomobil hırsızlıklarına nisbet edersek hemen üzerinde durulmı-

yacak kadar az olduğunu görürüz. Bu basit hesap neticesinde bile polisin önemli birinci derecedeki vazifesi mütemeddin memlekete göre ne olduğu tefrik etmekte birinci derecede gaye İdarî polislerin vak'alara meydan vermiyecek tedbirleri ihtisasları dahilinde önceden ittihaz etmeleridir. Nihayet seyrüsefer işi mahallî bir iş te değildir. Bugün ünüversal bir mahiyet alan bu ilim şubesinin milletlerarası sözleşmelerle esaslı prensipleri tesbit olunmuştur. Bu işi bir mahallî iş addetmek ilerdeki izahlarımızda da görüleceği üzere çok geri ve sakat bir iş olur. Seyrüseferin kontrolünün polisin vazifesi olduğuna dair ikinci sebep olarak da polisin bütün tesirli silâhların dağıtılmasında, taşınmasındaki mes'uliyeti hakkındaki umumî hükümdür. Bu silâhların kontrolünden esas kast canın muhafaza ve korunmasıdır. Tesirli silâh kadar tesirli bir vasıta olan aynı zamanda mazarratı silâhtan da fazla ağır olan motorlû vasıtaların kontrolü tabiatı ile. evveliyetle polisin görevlerinin başında yer alır. Nihayet kanunları ihlâl edenleri takip ile vazifelendirilmiş bir teşkilâtın aynı kuvvetteki bir kanunu ihlâl edenleri takip etmesi lâzım ve zaruridir. Polisin bu işteki vazifesini kimse göremez. İş yalnız kanunu tatbik ve icra değildir. Geçmiş ihtisas, tecrübeye, bilgiye vukufa ihtiyaç vardır.

Polis seyrüseferin kontrol ve tanziminde yalnız başına bir iş göremez. O bu vazifesini vukardaki izahlardan da anlaşılacağı veçhile teknik elemanlarla birlikte görebilir. Polisin liderliği altındaki çalışmalar, tetkikler neticesinde kazaların azalabileceği tatbikat ile ispat olunmuş bir hakikattir.

KAZA V AK'AL ARININ TAHLİLÎ

Vak'a Raporlarına İhtiyaç: Her kaza vak'asında derhal polis tarafından mahallinde bir zabıt ve rapor yazılarak birisi ilgili makama (Adlî) diğeri ise polisin bağlı olduğu merkez büroya gönderilir. Bizim burada inceliyeceğimiz esaslı nokta polis merkez bürolarına gelen kaza

vak'a raporlarının nasıl tahlil edileceğidir. Bu itibarla polisin kaza vak'alarında tanzim ettiği raporun önemi çoktur. Bu raporlar umumiyetle her yerde pek basit şekilde tanzim olunmaktadır. Kaza raporları için hazır sualli cevapların karşısını doldurmakla da istenilen raporun tanzimine imkân yoktur. Motorlu vasıta kazaları birbirine aşağı yukarı hiç benzemez. Her kaza raporu en ince teferrüatma kadar bütün sebepleri havi olmalıdır. Nihayet ayrıca vak'a mahallini bir kroki ile de göstermek lâzımdır. Raporlar merkez büroya geldikten sonra kıymetlendirilir. Evvelâ ölümü mucip olan kazalarla ölümü mucip olmayan kaza raporlarını ve mal zararlarını mucip olan kazaları ayırmak lâzımdır. Kazalar hakkındaki grafik ve istatistiklerin tetkikinde bazı önemli noktaları gözönünde bulundurmak lâzımdır. Bilirsiniz ki bir çok hafif kazalar için rapor yazılmaz hele şikâyeti mucip olmayan çarpımlar hiç nazarı dikkate alınmaz, aynı zamanda bazı çarpışmalarda yine raporlarda görünmez. Meselâ çarpışmadaki hasarda sigorta bedelinden istifade etmek isteyenler sigorta kumpanyasmca mal sahibi tarafından tamiri kararlaştırılmış nisbetin üstünde tahmin edilen hasarlardan dolayı şikâyetle bulunursa bu hasarlar raporlara ve binnetice istatistiklere geçer. Mal sahibi tarafından tamir olunan hasarlar ise şikâyeti mucip olmadığından istatistiklerde görülmez. Polisin bilmesi lâzımgelen önemli bir nokta da çarpışma veya tehlikeli noktaların kaza vukubulmadan tesbitidir. Meselâ muayyen yol kavşaklarında otomobillerin çarpışma tehlikesi veya yoldan kayması mümkündür, Buraların raporlarını tanzim etmek polisin vazifesidir. Böyle tehlikeli yolu islâh teknik elemanları hareket ettirmek suretiyle kolayca başarılabılır.

Polisin kısaca raporda arayacağı şunlardır :

1) Nerede, 2) Ne zaman, 3) Nasıl, 4) Niçin, 5) Kime sualleri cevaplandırmak ister. Bürolarca raporlar tahlil ve tetkik edildikten sonra neticeler grafiklerle gösterilir. Eğer bu grafiklerde nazarı dikkati celbedecek bir vaziyet görülürse (İllinois) misâlinde olduğu gibi bu işi ma-

hallinde incelemek üzere bir gurup vazifelendirilir. Bu gurup mahallinde yapacağı incelemeyi bir mufassal raporla bağlı bulunduğu şubeye verir. Görülüyor ki kaza vak'alarını azaltmayı hedef tutan çalışmalar raporlara istinat etmektedir. Meselâ, basit fakat hâdiseyi bize anlatan bir rapor şekli (.....) numaralı otomobilin şoförü sokağın ortasında, topunun arkasında koşan çocuğa çarpmamağa teşebbüs etti. Tekerleğini sola çevirdi ve böylece yolun ters tarafından gelen ikinci (.....) numaralı otomobille çarpıştı. İkinci (.....) numaralı otomobil kazadan kaçınılamıyacağını görünce firene bastı. Fakat mesafe iki metre ve süratleri de (.....) kilometre olduğu için başka tarafa kaçamadı ve duramadı. Bizce bu rapor eksik. Fakat hâdisenin nasıl olduğunu izah edebilmektedir. Her kazada behemehal hâdiseyi tesbit etmek lâzımdır.

KAZA ŞEBEKLERİNİ ARAŞTIRMADA POLİSİN SELÂHİYETİ NEDİR ?

Kaza vak'alarında polis derhal harekete geçip icap ederse yâni kaçan suçlu bir sürücüyü takip eder. Suçlu polisin görevli bulunduğu bölge haricine çıksa dahi mutlak bir selâhiyetle takibe devam eder. O bölgedeki diğer polisler icap ederse takipçi polise yardım ile mükelleftirler. Yâni meselâ bizde olduğu gibi polis, jandarma mıntakasında selâhiyetsiz değildir.

Kaza vak'alarında dikkat olunacak iki önemli nokta :

- 1) Kaza nasıl vukubulmuştur,
- 2) Kazaya sebep olan âmil ve faktörler nelerdir?

Bu iki noktayı iyice tesbit lâzımdır. Kaza vak'aları hakkındaki raporların incelenmesi tahlil edilmesi neticesinde kazalardan korunmak mümkün olur.

Seyrüsefer kontrolünü üzerine alan bir teşkilâtta yukardaki izahlarımızdan da anlaşılacağı üzere üç vazifeli gurubun bir idare altında müşterek hedefe yönetilmiş fa-

aliyetleri birleştirilmelidir. Kaza hakkındaki raporlar büroya geldikten, vak'a, hâdiseler tesbît ve tahlile tâbi tutulduktan sonra ilgisine göre teknik öğretim veya icra şubesine gönderilir. Ve bu şubeler tarafından lâzım gelen tedbirler ittihaz olunur. Meselâ tahlil neticesi bir yolun İslahı icap ediyorsa, teknik şubeye, eğer bir eğitimi alâkadar ediyorsa (İllinois misâlindeki gibi) Eğitim şubesine eğer kanunun tatbik ve icrasına ait bir noksanlık varsa tatbik ve İcra Şubesine son tahlil neticesi gönderilir.

Merkez Büroya gelecek bir raporun analiz edilinceye ve ilgili şubeye gönderilinceye kadar geçireceği yolları bir kroki ile gösterebiliriz.

Seyrüsefer kanununun tatbiki ile mükellef polisin Motorize bir kuvvet olması şarttır. Yaya polisin bu mevzuda rolü yoktur. Amerika'da Motorize polislerin yollardaki hareketi motorlu bir askerî kıt'amında daimî manevralarına benzetebiliriz.

ÖĞRETİM:

Bu vazife umumiyetle polis tarafından ifa olunur. Talim ve Terbiye polis için yeni bir vazife değildir. Polis uçların hudusuna mâni olurken ittihaz ettiği maddî ve manevî tedbirlerinde de eğitime geniş yer vermektedir. Polis hâdiselerin içinde halkın noksanlarını herkesten daha iyi görebilecek mevkedir. Meselâ geceleri kiltsiz otomobillerini dışarıda bırakanların, evlerini gece boş ve ışsız bırakarak gidenleri, polisin bu kolu faaliyete geçerek eğitim yolu ile ikaz eder. Gazetelerden, radyolardan daimî istifade eder.

YOLLARIN SEYRÜSEFERDEKİ ÖNEMİ:

Yolların yapılması ve yapılan yollar üzerinde insanların ve eşyanın bir yerden bir yere naklinde kullanılan vasıtaların keşfi ve terakkisi medeniyetin seyrine tâbi olarak inkişaf etmiştir. İktisadî ve Ticarî hayatın inkişâ-

fi ve bilhassa askerî icadlar bu keşif ve terakkiyatın başlıca âmili olmuşlardır.

Malûmdur ki, ilk insanların ayak izleri patikaları vücuda getirmiş ve sırtla taşınan yüklerin naklinde hayvanlardan istifade etmeye başladıktan sonra yol ihtiyacı kendisini göstermeye başlamıştır.

Tarihin kayıt ettiği ilk araba Mısır Ehamlarının taşlarını nakilde kullanılmış olan tahta tekerlekli bir nevi arabadır. Bu arabalardan bir tanesi New-York Metropolitan müzesinde bulunmaktadır. Bu vasıtayı nakliye Milâtdan 2000 yıl evveline aittir. Arabaların çoğalmasında en mühim âmil harplerdir. Askerî nakliyatı temin eden arabalar harp sonrası zamanlarında da ticarî nakliyatta istimal edilmişlerdir. Harplerde, kullanılan ilk arabalar iki tekerlekli. Bu arabaların önüne iki tekerlek ilâvesi ile bildiğimiz dört tekerlekli arabalar meydana gelmiştir. Ve ağır yüklerin suhuletle nakli mümkün olmuştur.

İşte bu vasıtaların tekâmülü ve âdetlerinin çoğalması ile artan nakliyat ihtiyaçları üzerinde seyahat edilebilecek iyi yollara ihtiyaç göstermiştir.

Bugün şose dediğimiz büyük yolların yapılması tarihini tetkik edersek kablet Milâd 300 senesinde İtalya'da başlamış olduğunu görürüz. Büyük fütuhata girişen Romalılar yol işlerinin ilk yapıcıları olmuşlardır. Modern şoseler ise 18 inci asırda Napolyon zamanında Fransa'da başlamış ve askerî nakliyatta istifade olunmuştur. İlk yol inşası Fransa'da (Tresket) tarafından yapılmıştır. Bu yol silindirlenmiş basit bir şose olup bilâhare 1820 de İskoçyalı bir mühendis yollara bombe vermiştir. Yine aynı tarihte (Makadam) ismindeki İngiliz mühendisi hâlen dünyanın her tarafında en çok tatbik edilmiş olan ve memleketimizde tatbik edilen kırma taş şosesini icad etmiştir. Bu şekildeki yollara mucidenin ismine izafeten Makadam şoseler denmektedir.

Muhtelif devletlerin gerek tamirat ve gerek inşaat

için sarfettikleri paraları karşılamak üzere aşağıdaki varidattan istifade ettikleri görülmektedir.

- 1) Devlet bütçesinden ayrılan tahsisat,
- 2) Nakil vasıtalarına konulan vergiler,
- 3) Benzin vesair mayi mahrukata konulan rüsumlar,
- 4)İstikrazlar,
- 5)Geçit rüsumları,
- 6) Yol seyrüseferinden alınan vergiler,
- 7) Bazı vergilere munzam rüsumlar ilâvesi,
- 8) Bedeli mükellefiyet,

En makul prensip yol masraflarının yollardan istifade edenlere ödettirilmesidir. Her gün artan otomobil nisbetleri gözönüne alınırsa bu noktanın ehemmiyeti meydana çıkar. Hususiyle ileri memleketlerde, bu rakamlarla ispat olunmuştur. Yâni yollardan istifade eden vasıtalarla mayi mahrukattan alınan rüsumlar masrafları ziyadesiyle karşılar.

YOL İNŞAATINA AİT ESASLAR

Malûm olduğu üzere yollar inşaat bakımından şu kısımlardan terekküp eder :

- 1) Plâtform : Yolun toprak kısmıdır.
 - 2) Temel kısım : Umumiyetle blokaj dediğimiz kaldırımdır.
 - 3) Şose kısmı: Ekseriyetle kırma taşlardan yapılmaktadır.
 - 4) Kaplama : Katran, asfalt, tahta vesair..
- Yolların temin edeceği faideleri kısaca kaydedelim :
- 1) Sanayiî terakkisi,
 - 2) Ziraatın tekâmülü ve inkişafı,
 - 3) Ticaretin inkişafı,
 - 4) Tabiî servetlerin işletilmesinde gösterdiği kolaylıklar.

- 5) İctimaî ve fikrî kabiliyetlerin tekâmülü,
- 6) Seyahatlerin kolaylıkla yapılması,
- 7) Arazinin kıymetlenmesi,
- 8) Sıhhî ve tıbbî korunma,
- 9) Yangın âfetlerinin daha çabuk bastırılması,
- 10) Postanın sürat ve intizamı,
- 11) Askerî ihtiyaçların daha iyi ve emin bir şekilde karşılanması.

A — TRAFİĞİN TEMEL PRENSİPLERİ:

PRENSİP : 1

Müessir motorlu vasıtalarla yapılacak nakliyat trafikte temel problemdir. Kazalar, tıkanmalar, trafikin kifayetsizliği, tesirsizliğini ifade eder. Kaza ve tıkanmalara mâni olmak için esas mesele yâni nakliyat asla feda olunmamalıdır. Bununla kaza ve tıkanmaların önemsiz olduğunu ifade etmek istemiyoruz. Ancak kaza ve tıkanmalara sebep olan faktörleri araştırmak ve bu sebepleri bertaraf edecek bir programla çalışmak lâzımdır. Bugün nakliyatta ehliyet unsurunu cemiyet gâye olarak arar fakat bu gayeye varmak hiç bir zaman nakliyatın bertaraf edilmesi ile veya süratin kaldırılması ile mümkün olmaz. Kazalar ilgili şahıslar için keder ve ızdırap vermekle kalmaz aynı zamanda nakliyatta bir hastalığı işaret eder ki bütün cemiyeti alâkadar eder. Bu hastalığın tedavisi ancak mükemmel bir trafik düzenlenmesi ile mümkün olur.

PRENSİP : 2

Motorlu nakliye vasıtaları cemiyetin teşkilâtlanmasında en lüzumlu rolü ifa eder. Modern medeniyet ancak modern vasıtalarla temin olunabilir. Motorlu vasıtalarla yapılacak nakliyat tam ve hakiki şekilde düzenlenmelidir. Normal bir topluluk hayatında yaya olsun, motorlu olsun insanlar bir yerden bir yere gitmekte kendilerini alıkoyamazlar.

Ticaret hayatında olduğu kadar eğlenmede de yürümek ve binmekten sarfinazar edemezler.

Bugün bazı memleketlerde meselâ Amerika'da ahali otomobili eve tercih etmektedir. Yâni ev sahibi olmaktansa evvelâ bir otomobil sahibi olmayı arzulamaktadır. Çalışma, oyun, istirahat ve eğlence yerlerine kısa zamanda vakit öldürmeden gitmek bugünkü medenî âlemdede herkesin üzerinde hassasiyetle durduğu bir ihtiyaçtır.

Yine bugün her yerde yukardaki mahallere hatta pek kısa mesafelere dahi herkes kendi otomobili ile gitmeyi umumî vesaite tercih etmektedir. Malûmdur ki hususî vesaitin umumî vasıtalarla tercih olunabilecek pek çok kolaylığı ve rahatlığı vardır. Hususî ile kendi vasıtası ile bir yere gitmek istiyen zamandan da azamî tasarruf yapılabilir. Zaten her şahıs kendi vesaiti ile arzuladığı şekilde serbest bir seyahat programı tatbik edebilecektir. Kabul etmek lâzımdır ki hususî vasıta İktisadî bakımdan da diğer vasıtalarla tercih olunur.

Seyahatlerde bir yerden bir yere umumî vasıtalarla giderken aktarma icap ettiği zaman veya aktarmasız dahi eşyanın naklindeki zahmetleri, hammal vesaire için masrafları da hesap etmemiz lâzımdır.

Kısaca bütün bu faydalar her imkânı olana bir otomobil sahibi olmak ihtiyacını doğuruyor. Nihayet milyonlarca lirada günde otomobillere ve milyonlarca lira bunların ihtiyaç maddelerine, lâstiklerine ve yaptıklarına sarfedilmektedir. Neticede âmmeye hizmetlerinin tedvirine memur edilmiş olanlar bu servetlerin ziyama mâni olmak ve sahiplerini istediği maksatlara vasıtalarını istedikleri şekilde kullanmalarını temin için gerekli tedbirleri yâni yolları vesair ihtiyaç yerlerini hazırlamak kontrol altında bulundurmak vazifesini yükleniyorlar. Yalnız burada bir noktayı işaret etmek faydalı olacaktır. Şehir içindeki (Hususî ile küçük ve kalabalık otomobil durak yerleri mevcut olmayan) gezilerde ve bazı ihtiyaç maddelerinin tedariki için mağaza ve dükkânlarla gitmek için hususî va-

şifalardan ziyade umumî vasıtaları (otobüs, tünel gibi) kullanmak daha doğrudur. Bugün bir çok şehirlerin plânları yapılırken otomobil durak yerleri nazarı itibare alınmamıştır. Binaenaleyh bu gibi yerlere hususî vasıtalarla gitmek otomobillere durak yeri bulmak bakımından zahmetli olduğu gibi benzin sarfıyatı bakımından da ekonomik değildir.

PRENSİP : 3

Modern motorlu nakliye vasıtaları için yollar elverişli olmalıdır. Hükümet motorlu vasıtalarını süratle ve ehemmiyetle hareketlerini sağlamak mecburiyetindedir. Motorlu vasıtalarla seyahat ve nakliyatta makul bir sürat ile beraber yolların trafik kaidelerine uygun olması birinci derecede önemle üzerinde durulacak bir esastır. Hükümetin trafik mevzuunda yüklendiği mes'uliyeti daha iyi anlatabilmek için diğer âmmе hizmetlerinden birini hatırlamak kâfidir. Malûmdur ki hükümetin basit âmmе görevlerinden birisi de halkın içme suyu ihtiyacını temindir. Hükümet halkın bu ihtiyacını içmeye salih bir su temini ile giderebilir ve mes'uliyetten kurtulabilir. Yâni su temiz, saf, içmeye elverişli ve bol olmalıdır. İşte bunun gibi hükümetin halkın umumî emniyet ve selâmetini gözönüne alarak trafik esaslarını düzenlemesi ve düzensizlikten doğacak mes'uliyeti yüklenmesi esastır. Eğer hükümet trafik esaslarına uygun şekilde yolları tanzim etmediğinden dolayı (Yollarda mecburî işaretleri, levhaları, markaları koydurmamış ve yolların muayyen genişliğini, kavşak noktalarını nazarı itibare almadan yol inşa edilmiş ise) bir çok kaza ve tıkanmalar vuku bulursa bu vak'alardan sürücüyü mes'ul tutmak, kabahatli tutmak caiz değildir. Bazı yerlerde hükümetin bu umumî ihtiyaçları karşılamağa malî takati yetmediği görülmektedir. Bu takdirde de bu işi derhal teşebbüsü şahsiye bırakmak en makul bir yoldur. İleride üzerinde duracağımız bir mevzu olmakla beraber kısaca emin bir yoldan kastettiğimiz mânâyı burada ifade edeceğiz.

Kaza ve tıkanmalara sebep olmayacak bir yol emin bir yoldur. Emin bir sürate gelince; bu da şehir, köy ve mülhakata göre ayrı ayrı tesbit olunmak lâzım gelir. Alelumum Amerika'da bu husustaki tesbit saat başına 32-56 81-113 kilometredir. Şunu işaret etmek yerindedir ki süratin şehirlerde saat başına 32 Km. köylerde 56 Km. diye kabulü yanlıştır. Bir şehir hududu içinde de muayyen faktörler hesap olunarak ayrı ayrı sürat hadleri kabul olunmak lâzım gelir. Meselâ Ankara Ulus meydanında kabul olunacak sürat haddini, Atatürk Bulvarında, Cebeci semtinde, Keçiören mıntakasında tatbik her halde doğru olmayacaktır. Sürat tanzimi mes'uliyeti gibi yeni bir yola veya trafik mevzuunda sarfolunacak paranın tutarı da mes'ul memurları tarafından hakikate yakın şekilde tahmin olunmalıdır. Bu hesaplar her bölgenin durumuna uygun olarak farklı olabilir. Arazinin, inşaatın değeri, kaza nisbetleri, seyrüseferin kesafeti, bu nisbet üzerine tesir yapar. 3 noktada tahmin olunan miktarla işin ikmalini temindir.

PRENSİP : 4

Motorlu nakliye vasıtalarının bütün unsurları koordine olmalıdır. Bu unsurları üç kısımda inceliyeceğiz.

- 1) Sürücü ve vasıta,
- 2) Caddeler «Streets»
- 3) Şoseler «Highways»

Bu üç eleman arasında tam bir ahenk mevcut olmalıdır. Eğer bu unsurlar arasında koordine mevcut olmazsa trafikte bir çok güçlükler meydana çıkar ki bu güçlükleri emek sarfetmek sureti ile bertaraf etmek gayri mümkün olur. Faaliyetleri tamamen birbirine bağlanmış olan bu üç unsur üzerine düşen hizmetler mükemmel ifa olunabilirse hiç bir menfi trafik mevzuu ortada kalmaz.

1 — Sürücü : Sürücü olabilmek için muayyen ehliyet aranmaktadır,

a) Yaş : Birleşik Amerika'da vasıtayı kullanacak olanın durumuna göre 16 yaşından 21 yaşma kadar ehliyet alabilmek imkânı mevcuttur. Ancak geçen yıl Cenevre'de Birleşmiş Milletler teşkilâtınca hazırlanmış olan bir trafik anlaşması tasarısına göre 18 yaş şoför ehliyetnamesi verilmesine kâfi görülmüştür. Bizde de amatör ehliyetnamesi almak isteyenler için bu yaş haddinin kabulü muvafık görülmüştür. Profesyonel ehliyetnameleri için 21 yaşını doldurmuş bulunmaları esası üzerinde geçen yıl Şoförler Cemiyetince talep olunmuştur.

b) Tahsil : Muayyen bir tahsil şartını şoför olmak için aramak herhalde pek yerinde olmaz. Ancak yurdumuzda ilk tahsil mecburî olduğuna göre bu tahsili aramak yerinde olacaktır ki bunu da tasarıda görüyoruz.

c) Sağlık muayeneleri : Şoförler için behemehal psikoteknik denemelerinde tatbik olunmasının Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca talep edildiğini öğreniyoruz. Aynı zamanda şoförlerin sağlık muayenelerinde keyif verici. madde ve içkilerin kullanmağa müptelâ olmamakta aranmaktadır.' Şoför ehliyetnameleri için hemen her yerde parmak izi usulü kabul olunmuştur. Yeni hazırlanan trafik tasarısında bunun da nazara alındığını öğreniyoruz. Parmak izi suçlu olanlara münhasır olmamalı. Amerika'daki gibi mümkün ise herkese tatbik olunmalıdır.

A) Sürücü aşağıdaki hallerde şoför ehliyetnamesini zayi etmemelidir.

- 1) Eğer kanunlara itaat etmezse, yahut otomobil kullanma imkânını kayıp ederse,
- 2) İçki içip otomobil kullanırsa,
- 3) Kaza mahallini isim ve adres bırakmadan terk ederse,
- 4) Cinayet işlerken otomobil kullanıyorsa,
- 5) Mühim bir kazaya sebep olursa,
- 6) Kaygusuz, dikatsiz bir şoför ise,
- 7) Trafik kanunlarını devamlı ihlâl ediyorsa,

- 8) Ehliyet üzerinde sahtelik yaparsa,
- 9) Mahkemeye çağrıldığı halde meşru mazereti olmadan icabet etmezse,
- 10) Şahsa ve mülke yapılan muayyen miktardan fazla bir zararı mucip kazayı bildirmezse (Amerika'da bu nisbet 50 dolardan fazlası içindir.)
- 11) Şoför ehliyetini başkasına her ne şekilde olursa olsun verirse,
- 12) Uyuşturucu maddelere müptelâ ise,
- B) Şoför ehliyetnamesinden muaf olması lâzım olanlar :
- 1) Orduda motorlu vasıta kullananlar,
- 2) Yol makinelerini kullananlar.
- 3) Çiftçiye ait traktörleri kullananlar,
- 4) Diğer çiftçiye ait makineleri kullananlar,
- 5) Yolu muvakkat olarak kullananlar,

VASITA :

Otomobil sanayiinin gün geçtikçe nasıl inkişaf etmekte olduğunu izaha çalışmıştım. Yine derslerimizin başlangıcında ifade ettiğim gibi bugün asla süratsız otomobil inşaaı fikrini güden hiç kimse yoktur. Bilâkis bugünkü sürati kâfi bulmayıp otomobil sanayiinde Atomun tatbiki imkânlarının araştırıldığını öğreniyoruz. Süratsız otomobil kör bir bıçaktır. Kör bir bıçak ne kadar lüzumsuz bir âlet ise süratsız otomobil de kör bir vasıtaadır.

PRENSİP: 5

Motorlu vasıtaların terakki ve inkişafıyla şoförlerin ehliyet ve başarısı yanında yollar maalesef hemen her devlette çok geri kalmıştır. Bugün Amerika gibi yol hususunda en ileri adımı atmış bir memelkette bile mevcut şose ve caddelerin üçte ikisi müessir motorlu vasıtalar tarafından istimale müsait değildir.

Malûmdur ki trafiye ait faktörlerin her hangi birisinde mevcut ufak bir noksanlık kazaları ve tıkanmaları vukua getirir. Yolun trafikte önemini daha önce tafsilâtli şekilde izah etmiştik. Yollar, motorlu vasıtaların hareket kudretindeki nisbete ve motorlu vasıta sürücüsünün ehliyetine uygun olarak inşa edilmelidir. Yâni yol inşaasında evvelâ vasıtanın sürat haddi ve bu vasıtaları kullanacak olan vasat kabiliyetli bir şoförü gözönünde bulundurmak esastır. Motorlu vasıtaların süratlerini yolun tahammülüne göre ayarlamaları için şoförü eğitim veya zorlama yolları ile tesir altında tutmak çok zor olduğu gibi ekseriya müsbet verimli netice almak ta gayri mümkün olmaktadır.

Şoförler umumiyetle motorlu vasıtayı kendi iktidarlari dahilinde kullanmağı tercih ederler. Bu hususta en iyi sistem bu üç faktör arasında tam bir âhenk sağlamaktadır. Bu üç faktörün bugünkü durumu düne nazaran tamamen tersine bir sıra takip etmiş olduğunu görüyoruz. Yâni dün yol, şoför ve motorlu vasıttadan daha ileri bir inkişaf arz etmişti. Bu devirde mekanik vasıtalar yeni keşif edilmekte olduğu gibi şoförlerde de eğitim ve ehliyet pek noksandı. Birinci harbi umumî başında ise kütle halindeki otomobil istihsali motorlu vasıtaları yukarda bahsedilen faktörlerin aleyhine olarak başa geçirdi ve bu inkişafa nisbeten ayak uydurarak şoförlerin karşısında yolda inkişaf ise bu kadar seri olmadı. Bugün trafik nizamı uygun yolların inşaaı muazzam paraların sarfına vabestedir. Bütçenin mühim bir miktarının yola hasredilmesini hisseden devletler maalesef bugün dünyada ekalliyette bulunmaktadır.

-----oOo-----

İDAREDE ŞEF VE ROLÜ¹

Yazan:

M. FAUCONNIER

Brabant (Belçika) Hukuk
Fakültesi Profesörlerinden

Çeviren :

F. ÖNEN

Son zamanlarda “organizasyonda şef ve rolü” hakkında bazı fikirler neşretmiştik. Umumî bir mahiyette olan bu fikirler alehltlak bütün organizasyonlara da tatbik olunabilir.

Âmme idaresi bakımından da, bu mülâhazaları tekrar ele almanın faydasız olmayacağı bize telkin edildi. Bu telkinlere lâzım geldiği kadar ehemmiyet attettik; çünkü, fikirlerde ve hadiselerde umumî bir karışıklık hüküm sürdüğü şu sırada diğer bir çok müesseselerde olduğu gibi İdarede bu meselenin incelenmesi zamanı gelmiştir.

Bu karışıklık, bir yandan, Devlet bünyesi ve organlarının reformlarına ait fikir ihtilâflarından, öbür yandan, organizasyonunun ve metodiarının yeniden ekonomik ve sosyal sahalarda bir takım yeni lüzum ve ihtiyaçlara uydurulması ihtiyacından doğmaktadır.

Bu şartlar karşısında kullanılacak olan personelin vasıflandırılması meselesi de ele alınmak icap eder ki, elemanları, bu son senelerde, muhtelif münakaşa ve etüdlerin mevzuunu teşkil eden intihap ve tâyin, profesyonel yetiştirme, terakki ve seçme meselelerinden ibarettir.

Maksadımız meseleyi toplu ve tam olarak incelemek

(1) Milletlerarası idari ilimler dergisi neşriyatından.

değil, sadece İdarede şefe terettüp eden vazifenin bir taslağını ve bu vazifeyi ikmal için lüzumlu olan vasıfları çizmektir.

Hemen kaydedelim ki, pek geniş bir inkişafa müsait olan böyle bir mevzuu başından sonuna kadar bitirmek intirasından uzak bulunuyoruz. Esasa girmeden, bu hususta mukaddeme mahiyetinde bazı mülâhazalar serdetmek faydadan hali değildir.

İnsan müesseseler!, mahiyet ve mevzuları itibariyle onları canlandıran insanlardan daha az bir değer taşırlar. Parlâmanter rejim ve demokrasi bunun iki canlı ve aktüel misalleridir ve âmme İdaresi bu prensip görüşün dışında kalamaz.

Her sahada, mütemadiyen şef yokluğundan ve şefe olan ihtiyaçtan bahsedilmektedir. Bununla beraber, şef kelimesiyle ve anlaşılacak istenildiği ve bu yokluğun sebeplerinin neler olduğu açıkça tâyin ve tarif edilmemiştir.

Nihayet, şef nedir ?

Kültürsüz bir adam, şef kumanda eden kimsedir, diyecektir. Bu basit bir tarif olmakla beraber, realite ile ve hiç değilse bazı realite ile tezat halinde değildir. Bununla beraber, tarif kifayetsizdir. Çünkü, şef yalnız kendisine her hangi bir şef ünvanı izafe edilen adam değildir, hakikî şef bambaşka şeydir ve vazifesi yalnız emirler vermekten ibaret bulunmamaktadır.

Hakikî şef, hakikî bir salâhiyete istinat ederek tam mesuliyeti altında teşkilâtlandırma ve idare vazifesini üzerine alan adamdır. Binaenaleyh, bu adam iş ihtirası ve vazife aşkı ile olduğu kadar vukuf, muhakeme ve enerji ile de muttasıf olmalıdır.

Esasen kelimenin etimolojisi şefin baş olduğunu göstermektedir; yani düşünen, idare eden organ, vücuda getirilecek muayyen bir şeyi tasavvur eden; ve sonra işi

vücuda getirmek üzere tedbir alan, inkişafım müşahade altında bulunduran ve neticelerini kontrol eden organ.

Bu neviden herhangi bir ünvanla mücehhez bir çok adamlar arasında, hakikî şef pek az ise, bunun sebebini sadece, ne onları şef olarak yetiştirmek, ne de şef olarak seçmek için hiç bir şey veya büyük bir şey yapılmamış olmasında aramalıdır.

Binaenaleyh, bu sebep öğretim ve eğitim yokluğu ile, fikrimizce, başlıbaşına, zamanımızın en mühim sosyal meselelerinden birini teşkil eden “seçme” (seleksiyon) fıkdanına dayanmaktadır.

Şimdiki mevzuumuz olmadığından bunları bir tarafa bırakalım, âmme idaresinde şef meselesini tetkik edelim .

Bu idare kendine has tabiat ve mahiyeti iktizasınca, bir yandan, halkın oyu ile seçilen muvakkat vekillerden mürekkep politik kadro, öbür yandan, daimî memurlardan mürekkep teknik kadro içinde mütalâa olunmalıdır. Her iki kadronun da İdarî şefleri vardır, fakat bu şeflerin yetkileri tabiat ve mahiyet ve rolü mensup oldukları kadroya göre esaslı surette birbirinden farklıdır.

Bu durum, hiç değilse Belçika’da, millî mıntakavî, mahallî, İdarî müesseselerin bütün hiyerarşi derecelerinde aynidir.

Binaenaleyh, âmme İdaresinde şef meselesi politik veya teknik kadrodan hangisi bahiş konusu, ise o kadroya göre ele alınmalıdır.

Politik kadro üzerinde durmıyacağız. Zira onun krî» tik etüdü şimdi bizi işgal eden mevzudan ziyade siyasal sosyolojiye aittir. Esasen, politik kadronun çeşitli şekilleri M. Joseph Barthelemy’nin “Demokraside yetki meselesi” (1) isimli eserinde, bir tahlilin mevzuunu teşkil etmektedir. Biz İdarî kadroda şeften bahsedeceğiz.

(1) Le probleme de la competenece dans la. demoaetatie.

Filhakika, fikrimizce, umumî kaide olarak âmme İdaresi aynı zamanda şef bolluğu ile hakikî şef yokluğu arz etmektedir. Durumun bu ikiliğini kabulde paradoksal bir şey yoktur. Bu bolluğun bir çok sebepleri arasında en çok rastlananları şunlardır : Evvelâ, âmme idaresi, çalışmaları, işlemleri için elzem farzedilen dirijanların idaresi altında yeni kadrolarla mücehhez olan servislerini, şubelerini, bürolarını durmadan çoğaltmaya sevkeden dikkate değer bir bölünüp çoğalma istidadına sahiptir.

Bir çok hallerde ve bilhassa harp ferdalarında mevki ve memuriyet ve ünvanların ihdası gibi vazife ve salâhiyetlerin taşkın bir kabarıklığı fiilî, hakikî ihtiyaçları karşılamaktan ziyade şahsî durumların düzelmesine yaramıştır.

İmtiyazlı memurların aşırı miktarda tâyin ve terfileri de şef bolluğunu doğurur.

Bu muhtelif hallerde, kemmiyet muhakkak ki keyfiyet demek değildir, şeflerin çokluğunu aydınlatan sebeplere, o kadar da hakikî şeflerin kifayetsizliğini izah edenler katılmaktadır.

Hemen umumiyetle onların intihaplarında muayyen hiç bir kaideye riayet edilmemekte ve rasyonel bir seçme yapmak gerekirken bilâkis negatif bir empirism yolu tutulmaktadır.

Tesadüf, kıdem, bazı günün efendilerine yaranmak mahareti, ekseriya profesyonel kabiliyetten, insanları şevk ve idare istidadı ve hakikî şefin rolü ile vazifelerini vazıh anlayıştan çok daha iyi bir koz teşkil ederler,

Bu esaslı üç şartı (profesyonel kabiliyet, insanları sevk ve idare istidadı vs şefin vazifelerini anlayış) temin etmek arzusunu kuvvetle duyan namzetler çok mudur ?

Kimseyi rencide etmeği düşünmeden, bundan şüphe etmekte olduğumuzu söylemekten çekinmiyeceğiz. Aralarında çoklarının ,gerek bir ünvan kazancı, tekaddüm hak-

kı, şerefli bir paye temini şekli altında gururun tatmini, gerek serî maddî avantajlar istihsali için her şeyden evvel şef rütbesine yükselmeği düşündüğünü zannederiz.

Hiç şüphesiz, ihtiras bütün İdarî kariyerden zarurî olarak uzaklaştırılmış bulunmamalı, fakat bir müdürlük mevkii istihsalini hedef tuttuğu zaman, her şeyden önce, kendine, teşebbüs edilecek bir iş ve gerçekleştirilecek bir ideal tâyin etmelidir.

O halde, İdarede şefin vazifesini tahlile başlıyarak bu işi tâyin ve tesbite ve bu ideali teklife teşebbüs edelim.

*

* *

İdarede şefin rol ve vazifesinin esas ve hedefi iştir. — Nitekim her hangi bir teşkilât şefi vazifesinin gayesi de budur — yani müstakil veya koordine, hemzaman veya birbirini takip eden bazı muamele ve fiillerin icra ve ifasıdır. Bu fiiller düşünce ve muhakeme mahsülü oldukları zaman ancak bir mâna, bir değer ifade ederler ve memnurluk verici bir surette neticelenirler.

Böylece, şefin vazifesinin bir değil iki olduğu tezahür eder. Bu vazifeler Mülâhaza ve İşten mürekkeptir. Bunların birbirleriyle birleşmiş bir halde varlıklarını, bizce hayatları bilinen bütün büyük şeflerin misalinde bulmak mümkündür.

Teemmülsüzce icra edilen düzenden mahrum bir işin yalnız müsbet değil, bilhassa esas olan devamlı neticeler vermiş olması bir istisna teşkil eder.

Mülâhaza ve İş, fiil ve hareketten evvel mülâhaza, ihzar ve sonra icra; işte şefin vazifesinin dayandığı iki kutup.

Bu vazife, endüstri veya ticaret işlerinde, menfaat temininden, âmme İdaresinde ise, şüphesiz idare etmekten ibarettir.

Fayol'un bu idare mevzuuna temin ettiği inkişafı ve antröprizin (hususî teşebbüs) işleminde bu hususa attığı ehemmiyet malûmdur. Bu âlimin doktrinine göre, idare etmek, kısaca hatırlatalım, aynı zamanda ileriye görmek, teşkilâtlandırmak, kumanda ve tanzim ve mürakabe etmektir. Bu mânada, idari kabiliyet, antröprizin işleminde şef ne kadar yüksek bir mevki işgal ederse, o nisbette vasi' olmalıdır.

İdarede de (âmme İdaresinde) aynen böyle olduğu kabul olunabilir mi ? Zannetmiyoruz, zira bunda, şef aynı zamanda kanunların ve tüzüklerin ve hattâ geleneklerin bilimi demek olan teknik salâhiyet ile servisleri rasyonel bir surette teşkilâtlandırma kabiliyeti olan İdarî kapasiteyi eşit derecede nefsinde toplamalıdır.

Şefin vazifesi, fikrimizce, maksat ve gayesine, mevzuuna, icra vasıtalarına ve neticelerine tevfikân İdarî travaym umumî tanzimidir.

Bu itibarla, şefin organize etme, icra ve tatbik ettirme ve mürakabeden ibaret olarak üç türlü vazifesi var demektir.

*

* *

Organize etme, hayata lüzumlu organ ve elemanlar temin etmektir.

İdarî işi organize etmek, her hangi bir hususî teşebbüsü veya müesseseyi organize etmek gibi, her şeyden önce ona vazih şekilde muayyen bir gaye tâyin ve tahsis etmektir, bu gaye pek çeşitli olan bütün tatbik tarzlarıyla kanunların icra organı olan idareyi bu esas vazifesini (icra ve tatbik) ifa edecek hal ve vaziyete sokmaktır.

Sonra da, bu gayeye ulaşmak için lüzumlu bütün vasıtaları derpiş etmek, bu çeşitli vasıtaları birleştirmek ve bir icra plânına tevfikân fiil sahasına koyma tarzla-

rını tâyin etmektir. Yani büyük bir kısmı teemmül ve basiretten mürekkep bir vazife ifası.

Organize etme, kezalik, müşterek gayeye doğru ahenkli bir surette tevcih edilmek üzere bütün iş faktörlerinin devamlı bir koordinasyonuna nezaret etmektir.

İnsan faktörünün koordinasyonu büyük bir dikkati istilzam eder. Bu hususta şefin vazifesi, aynı zamanda ajanlarının meslekî yetiştirilmelerini; bütün ellerinden geleni göstermeleri ve azamî bir randıman vermeleri için hususî istidatlarına göre intihap ve tekâmüllerini; ekseriya muhtelif servisler veya karşılıklı şefler arasında mevcut olan istirkap ve münafaretin yerini alması lâzım gelen hakikî bir amaç birliğini, beraberlik ruhunu hedef tutmaktır.

Koordinasyon işi, rasyonel bir iş bölümüne takaddüm etmeli ve iş bölümü iş ve vazifelerin ne anormal şişkinliklerine, ne de büsbütün ufalanmalarına mahal vermiyecek surette yapılmalıdır. Anlaşmazlıkların, hataların, nisvan ve ihmallerin kaynağı olan işlerin girift, karmakarışık bir hal ve manzara almalarından da dikkat ve itina ile sakınmalıdır.

Hülâsa, organize etme, mümkün İslâhat ve lüzumlu reformlarla devamlı surette meşgul olmaktan ibarettir. Bizzat şef de şahsî istihbaratına ve yaptığı veya yaptırdığı kontrolların neticelerine dayanarak bunları düşünmeden geri kalmamalıdır.

Bu hususta iş arkadaşlarının inisiyatiflerini harekete getirerek ve telkinlerinden faydalanarak muzâheretlerine mazhar olabilir. Bunların uygunsuz veya tahakkuk edemez şeyler olduğu anlaşıldığı takdirde, cesaretlerini kırmamak için muvaffakiyetsizliğin sebeplerini şefin mesaî arkadaşlarına izah etmesi muvafıktır.

Reformlara gelince, bunlara uzun mülâhazalardan sonra teşebbüs edilmelidir. Nizamname reformlarına çalışma. usul ve kaideleri gibi bir anm empülziyonu (sevk

ve itmesi) ile, birden bire, hazırlıksız bir şekilde başlanmamalı ve personelin psikolojisi bu İslâhata hazırlanmalıdır. Justin bir eserinde¹ şöyle demektedir : “Büyük bir maharet ve tedbir ve basirete ihtiyaç gösteren; ve fiil ve harekette bulunmak istenildiği zaman, bir çok güçlüklerin, manilerin hesaba katılması gereken yerlerde, hesapsız ve düşüncesiz hareket, işte âmme hizmetlerinde sür’atle yükselen ve kendilerini her şeyi yapmağa, islâh etmeğe kadir sananların düştükleri hatâ ve onları bekliyen başarısızlık...”. Hatalar ekseriya görenekten, ilme dayanmayan ameli tecrübeden ve kendileri için “selefin” usul ve adeti, akıl ve hikmetin başlangıcı yerine geçen memurların yaşadıkları kapalı muhitten ileri gelmektedir.

Şef için bu akıl ve hikmet, iyi nizamnameler bulundurmıya ve bunların muvafık bir surette revizyonlarına dikkat ve nezaret etmekten ibarettir. Zira, yalnız her zaman islâh ve tadil edilen iyi nizamnameler, iyi bir teşkilât için esas teşkil ederler ve kadro hizmeti görürler.

*

* *

Fiil sahasına koyma (icra), şefin vazifesinin ikinci safhasını teşkil eder. İcra idare makinesinin işleminde iş plânının tatbik ve fiil sahasına konulmasıdır. Bu icra işi, bizzat plânın tanzimi işinden çok daha güçtür. Çünkü icra işinde umumiyetle çok olan üçüncü şahıslar mevcut olduğundan bunların karışıklığa meydan vermeden çalıştırılmaları şüphesiz daha ziyade bir güçlük arzeder.

Napolyonun fikrine göre harp her şeyden önce basit bir sanattan, projeleri fiil sahasına koymaktan ibarettir. Napolyonu kendine örnek tutan mareşal Foch : “Bir plâna sahip olmak ve emirler vermekle iş ve vazife bitmiş sayılmaz; esas mesele bilhassa plânın ve emirlerin tatbik ve fiil sahasına konmasını temin etmektir.” Diyordu.

(1) Justin, Monsieur le bureau et Monsieur le parlement, P. 34.

Bu hususta, şu nokta üzerinde ısrarla durulmalıdır : Şefin rolü esas itibariyle bu ameliyeye doğrudan doğruya bizzat kendisinin iştirak etmesi değil, bütün mesai arkadaşlarını çalıştırmaktır.

İcra ve tatbik işini sevk ve idare etmekle mükellef olan şefin bizzat kendi vazifesinin dündaki vazifeleri ifa etmesi ve durmadan onlara karışması işlerin aksamasına yol açar.

Mareşal Lyautey'in pek yerinde olan tâbirine göre, şef umumî fikirlerin teknisyeni olmalı ve öyle kalmalıdır.

Şu halde icra, mesai arkadaşlarıyla birlikte veya yalnız başına bir şef tarafından deruhte edilen ameliyelerin sevk ve idaresine dayanmaktadır.

Şefin sevk ve idare vazifesi derpiş ve tanzim edilen kaidelerin tatbiki ile işin vücuda getirilmesini emretmektir. Kumanda, bazı adamlarda mevcut olup onları etrafındakilere karşı bir üstünlük teminine iten bir meyle tekabül eder. Herkes doğuştan kumanda istidadına sahip değildir.

Kumanda etmek sanatı insan psikolojisini gözönünde bulundurması lâzım gelen ince ve nazık bir sanattır. Bu sanat ona malik olan kimseye bu psikolojinin çeşitliliği ve tahrik ettiği reaksiyonların, kumanda usullerinin kat'î emirden iknaa kadar bazı farklarla değiştirilmesini ve emir ve talimatların ruh ve mânasiyle hakikî vüs'atim anlatmak maksadiye bu emir ve talimatların tahlil edilmesini tavsiye ettiğini öğretir.

Takt (eerbeze, dirayet) ve maharet en çok tavsiyeye değer iki yardımcıdır. Lyautey'in dediği gibi, basiretli ve her vaziyete uyacak bir surette nüfuz ve salâhiyetin kullanılması kör ve kuru otoritarizm'e (keyfi idare sistemi) lüzum ve mahal bırakmaz.

Emirler ve talimatlara gelince, her türlü anlayış hatasından ve ibhamdan sakınmak üzere emirler ve talimatlar doğru, sarıh ve noksandan azade olmalıdırlar. Şefin

vazifesi bunları düşünmek, şifahî olarak veya yazı ile onları formüle etmektir.

İcra (fil sahasına vazetme), öbür yandan, intizamın tesis ve muhafazasına istinat eder. Verilen emir ve talimatlara riayet ve itaati temin için insanlar arasında sağlam bir disiplin mevcudiyeti lâzımdır.

*

**

Velhasıl şefin vazifesinin üçüncü safhası kontroldür. Bu da biri icra (execution) işine daimî ve sebatlı bir nezaretten, öbürü icra işinin geçirdiği safhaları arada bir, fakat sık sık teftiş ve muayeneden ibaret olmak üzere ikidir.

Bu kontrolün vasıtaları türlü türdür; şifahî ve yazılı raporlar, planing, konferanslar, bütçe ve bilhassa teftişler bunlar arasındadır.

Mürakabenin ehemmiyeti isbata muhtaç değildir. Çünkü, bu mürakabe, şefe servisin veya servislerin umumî gidişini takip ve terakkiye mani olan elemanları izale etmek ve binaenaleyh, icra plân ve tarzlarını tashih ve en uygun reformları ayırt etmek imkânını verir.

Bu mürakabe tam ve noksansız olmalı ve makul ve en müessir bir şekilde icra edilmelidir. Bilindiği üzere, İdare kontroirlere karşı şiddetli bir inhimak göstermektedir. Fakat, her zaman bunu, arzettiğimiz şekilde icra ettiğini tasdik etmiyeceğiz. Tam ve tesirli bir mürakabe karışık ve en ince teferruat ile uğraşan bir usulün tam tersidir.

*

* *

Görülüyor ki, şefin vazifesi ne basittir ne kolay. Şef vazifesini en iyi bir şekilde yapmak için muayyen kaidelere başvurmak ve iyi bir metod takip etmek ihtiyacındadır.

Bu metod neden ibarettir ?

Evvelâ, şef, XIV cü Louis'yi örnek tutarak bizzat kendi işini “vakti iyi kullanma” esası üzerine tanzim edecektir. Binaenaleyh, şefin düşünmeğe, etüde ve temel ve idareci prensiplere göre kendi servisinin umumî sevk ve idaresi plânı mucibince fikirlerini tatbik için müsait zamanlar bulmasını bilmesi gerektir.

Bu plân bir defa tanzim edilince, mareşal Foch'un tavsiyesine göre, kifayetsizliği veya hatalı olduğu aşikâr bir surette tecrübe edilinceye kadar metanetle ona sarılmak icap eder.

Bu zaman içinde, şef yapacağı şeylerle mesai arkadaşlarına tevdi edilecek işler arasında bir tefrik yapacaktır. Bundan başka, şef kabulleri bir disipline tâbi tutacak ve kabullere ancak ihtiyaç ve zaruret nisbetinde bir süre ayıracaktır. Velhasıl şef gayret ve faaliyetini aşağıdaki kaideye göre ayarlamasını bilecektir : Her şeye bir zaman ayırmalı ve her şey tam vaktinde yapılmalıdır. Bu, faydasız olduğu kadar yorucu da olan her türlü zihin karışıklığına karşı şefi garanti edecektir.

Şefin rolü — tekrarı asla zait değildir — bizzat çalışmak (icra işinde) değil başkalarını çalıştırmaktır. Bu hususta, şef, personelin nezdinde, kendi fikrinin tercümanı olan yakın iş arkadaşlarından mürekkep bir ekipin teşkiline büyük bir ihtimam gösterecektir.

Asla körü körüne olmıyan, şuurlu ve en geniş bir ölçüde bir itimat gösterilmesi muvafık olan bu ekipin önemi üzerinde, bütün büyük şefler ısrarla durmaktadırlar. Uyanık otoritesi altında tutarak büyük bakanlarından ekserisini uzun müddet yanında muhafaza eden XIV cü Louis'nin metodu bu idi.

Şef için, kezalik, personel ile olan münasebetlerinde bir emniyet ve itimat havasının şartı olan bir metoda ihtiyaç aşikârdır.

Filhakika, şef, her çeşit iş arkadaşlarının nazarında yanma varılamıyan ve ancak emirleriyle veya tehevvrleriyle kendini belli eden esrarengiz bir şahıs olmamalı ve bilâkis kendisiyle personel arasında iyi münasebetlerin teessüsüne amil olan sık temaslar sayesinde, personele bir yabancı gibi değil, teklifsiz bir dost gibi görünmelidir.

Şefin örnek teşkil eden işteki faaliyet ve intizamı personel için söz götürmez bir münebbih teşkil eder ve şefe yaklaşmak imkânı personeli güçlükleri, üzüntülerini olduğu gibi telkinlerini de ona tevdi için cesaretlendirir.

Bunun içindir ki, adalet ruhu ile müteharrik olması gereken şef her türlü tarafgirliği bir tarafa bırakmalı ve dalkavukları veya önüne geleni çekiştirenleri yanından uzaklaştırarak ve iş arkadaşlarının şikâyetlerini dinlemesini bilerek, her türlü ahvalde, takdir serbestisini muhafaza etmelidir. Müfritlere kendilerini memnun etmenin imkânsızlığını söyleyecek ve doğruların hakkını ihkak etmekte istical gösterecektir. Her zaman böyle hareket edilseydi ve şef vesayet vazifesini müdrik olarak meziyet ve liyakati mükâfatlandırmağa olduğu kadar tahakkuk ve tebeyyün eden haksızlıkları her fırsatta tamir ve tashihe ve hattâ haksızlıkların doğmasını önlemeğe çalışsaydı bir çok sıkıntılardan sakınılmış olurdu.

İş arkadaşlarını tanımak, onları dikkatle dinlemek ve onlara şefkat ve adaletle muamele etmek, işte personelle iyi münasebetlerde bulunmanın metod ve kaideleri.

*

* *

Böylece şefin vazifesinin muhtelif elemanlarını ve belirtilerini tahlil ettikten sonra, bu vazifeyi mümkün olduğu kadar uygun bir şekilde ifa edebilmesi için şefin haiz bulunması lâzım gelen vasıfların tarifine geçelim.

Bu vasıflar, bazıları pratik ile elde edilenler, bazıları da tabii ve fitri olmak üzere, şüphesiz çeşitlidir.

Şefin devamlı bir faaliyete mukavemet edebilmesi için ruhan ve beden her türlü hastalıktan salim olması lâzımdır.

Bir çok şefler sinirden, karaciğerden, mide veya romatizmadan mustarıptır. Ne yazık! fakat, kendilerini tedavi ettirsinler ve sussunlar. İş arkadaşlarının da ıstırapları, endişeleri yok değildir.

Keza, bir çok şefler lâkırdılarında, tavır ve hareketlerinde haysiyet ve vakarlarını gözetmeleri lâzım geldiğini unutarak, gerek maddi vasiyetleri, gerek iş arkadaşlarının ehliyetsizliği hakkında durmadan, önlerine gelene şikâyet ederler. Hakikat bu merkezde ise, iş arkadaşlarını ya iyi seçmemiş olduklarından veya onları uygun bir şekilde yetiştirmeye muvaffak olamadıklarından veya ta servislerinin süprüntülüğe döndürülmesine pek kolay rıza gösterdiklerinden dolayı kendilerini muahaze etmeleri daha doğru bir hareket olur.

Beyandan müstağnidir ki, şef ihtisası dahilindeki işte tam bir salâhiyet ve kuvvetli bir kültüre sahip olmalıdır. Salâhiyet ve kültür, devamlı bir etüd ve istihbarat endişesi ve uygun bir dokümantasyon alışkanlığı mevcut olmadan elde edilemez. Başka muhitlerle temaslar, yabancı memleketlere seyahatler, kurultay çalışmalarına iştirakler şef için büyük faydalar sağlar.

Zekâ ve bilgi vasıfları şefe daha az lâzım olan şeyler değildir. Bu vasıflar sayesinde melekeleri seri, lojik muhakemelere; umumî fikirler ve yeni mefhumlar gibi tecrübe mu'talarım kolay hazm ve temsiline; bir problemin elemanlarının doğru bir tefsir ve izahına elverişli ve muntazam bir surette çalışır.

Hülâsa, anlamak için bilmek; muhakeme için anlamak; karar vermek için muhakeme etmek; bir fiil icra için karar vermek ve bütün bunları eşit bir kolaylıkla yapmak gerekmektedir.

Tabloya, enerji, irade, fikri takip ve tam bir mesuliyet mefhumu gibi bazı iptidai manevî vasıfları da katmalıyız. Hakikî şef mesuliyetleri deruhte etmekte, hattâ araştırmakta tereddüt etmez.

Şef bu salâhiyet ve karakter vasıflarından her zaman muhafazası lâzım gelen şahsî bir prestijin elemanlarını çıkarır.

Her derecede İdarede, şefler ve her türlü rütbeden memurlar, muhtelif ünvanlar altında olmakla beraber, farksız bir surette, topluluğun umumî menfaatlarının temşiyet ve koordinasyonu maksadiyle kanunların tatbiki işi olan İdarî iş yapıcısı vasfını haizdirler.

İdarî meslekte bulunanlar mesleklerinin icrasında menfaat fikrinden değil, yüksek bir mefhumdan “hizmet” fikrinden ilham almalıdırlar.

Her hakikî İdare şefinin ideali bütün iş arkadaşlarına, yardımcılarına bu yüksek mefhumu, Henri Clerc’in pek yerinde olarak “güzel meslek” dediği canlandıran alevi telkin etmek olmalıdır.

ROMANYA’NIN 1938 TARİHLİ TAŞRA İDÂRESİ KANUNU (1)

Çeviren **Vecihi TÖNÜK**
Danıştay Üyesi

KESİM : IX

Komün Nizamları

§. 1 — Genel Hükümler

Madde 43 — Komünde tanzim salâhiyeti : a) Komünbaşkanı ile b) Komün Meclisine aittir.

§.2 — Komün Başkanı Tarafından Tanzim Olunan Nizamlar

Madde 44 — Komün Başkanı kendi görev ve yetkisi içine giren bütün işlerle Komün Meclisinin mütalâasının alınması lâzımgelen işler hakkında tüzükler yapar.

Komün başkanı tarafından yapılan tüzükler münisiplerle il merkezi veya banyo ve iklim hususiyetini haiz komünlerde Genel Valinin ve diğer komünlerde valinin tasvibine arz olunur.

Bükreş Münisipinin tüzükleri İçişler Bakanının teklifi üzerine Yüksek Kral Kararnâmesiyle onanır.

§.3 — Komün Meclisince Tanzim Edilecek Tüzükler

Madde 45 — Komün Meclisi kendi görev ve yetkisi içine giren bütün işler hakkında tüzükler çıkarır.

(1) Kanunun baştarafı İdare Dergisinin 206 ncı say ısındadır. V. T.

Tüzükler, Mecliste müzâkere ve oya konmak suretiyle yapılır. Bu tüzükler de 44 üncü maddede yazılı şart ve şekiller dâiresinde onanır.

§. 4 — Şehir civarı Komünlerin Tüzükleri

Madde 46 — Şehir civarı komünlerin tüzükleri ilgili şehir komünleri makamları tarafından şehir civan komünün salâhiyeti uzunlarının mütalâası alınarak tanzim edilir. Bu tüzükler, bağlı bulundukları komünlerin tüzükleri ile aynı zamanda onanır.

§.5 — Özel Tüzükler

Madde 47 — Kamu sağlığına ve kamu esenlik ve temizliğine müteallik komün tüzüklerinin, gayri sıhî meskenlerin, ticaret ve sanayi yerlerinin kapatılması ve yıktırılması hususlarını derpiş etmesi lâzımdır.

Madde 48 — Belediye Yapı ve Yollar Tüzüğünün aşağıdaki hususlara müteallik hükümleri ihtiva etmesi lâzımdır : a) Köylerin yerleri mümkün mertebe mahfuz tutulmak şartıyla muhtelif derecedeki okullar, hastahaneler, insan ve hayvan mezarlıkları, anaokulları, kiliseler, kütüphaneler ve sair umumî binalar için münâsip yerler ayrılması, b) Yolların istikametlerinin belli edilmesi, umumî meydanların halihazır plânlarının tanzim olunması, yolların, umumî meydanların veya şoselerin açılıp kapanması, mahallelerin sıhî şartlarının iyileştirilmesi, ağaçlandırılacak bölgelerin tâyin, muhafaza ve idâmesi, inşaat kaideleri vaz'ı ve komünleri güzelleştirmek maksadiyle sair bütün imalât ve hava meydanları vücuda getirilmesi için lâzımgelen bütün tedbirleri.

Hava ve Deniz Bakanlığınca tâyin edilen komünler hariç olmak üzere bütün şehir komünleri uçakların yere inmesi için yer tefrikine müteallik tedbirleri Belediye Yapı ve Yollar Tüzüklerinde derpiş etmeleri mecburîdir.

Madde 49 — Komünlerin takibetmek mecburiyetinde olacakları kaideleri muhtevi beledî proje ve plânlara müteallik tüzükler Plân ve Sistemleştirme Yüksek Komisyonu tarafından tanzim ve İçişleri Bakanlığınca onaylanır.

§.6 — Müeyyideler

Madde 50 — Tüzükler, komün veya bölge resmî gazetesinde yayınlanır. Komün tüzüklerinin uygulanmasını sağlamaya mâtuf müeyyide ve tedbirler bu tüzüklerde yer alırlar. Tüzüklerle vazolunacak bu müeyyideler Kral İkinci Karol Ceza Kanunuyla kabahatlar için konmuş bulunan cezalardan ağır olamaz.

Komün tüzükleri evgin hallerde komün makamlarının tüzüklere karşı gelenler hesabına yaptıracakları işleri de tâyin ederler.

Komün tüzüklerine aykırı hareket etmek ve bunların hükümlerini saymamak tarzında tecelli eden halleri köy komünlerinde komün kâtibi, kaymakam, doktorlar ve il mühendisleri, şehir komünlerinde doktorlar, komün mimar ve mühendisleri ve zabıta memurları tesbit etmekle mükellef tutulabilirler.

Madde 51 — Tüzüklere aykırı hareket suçüstü yakalandığı takdirde mütekiplerinin para cezasıyla cezalandırılacakları tüzüklerde derpiş olunur. Suçu meydana çıkaran memurlar para cezasını tahsil edebilirler. Şayet suçlu kanunla derpiş edilen asgarî cezayı vermiye razı olursa memur cezayı tahsil ve mukabilinde suçluya dipkoçanlı bir makbuz verir. Bu takdirde mahkeme huzuruna çıkarılmaz. Eğer suçlu suçluluğu kabul etmek veya para cezasını vermek istemezse hâdisе bir zabıt varakasıyla tesbit ve salâhiyetli hâkime sunulur.

Madde 52 — Para cezaları ve yapılan masraflar ilgili mahallî idare nef'ine ve Devlet Alacaklarının Tahsil

Sureti hakkındaki kanun hükümlerine tevfikân tahsil edilir. Para cezasının ödenmemesi hâlinde ceza komün lehine bedenen çalışmaya çevrilir. Çalışmadan kaçınma halinde ise Ceza Kanununun 54 ve 55 inci maddelerine tevfikân hapse tahvil olunur.

ÜÇÜNCÜ BAŞLIK

BÖLGE

BÖLÜM : I

Bölgelerin Sınırlanması

Madde 53 — Romanya aşağıdaki merkez ve sınırları ihtiva etmek üzere on bölgeye ayrılır.

I — Loit Bölgesi

Merkezi : Craiova

İhtiva ettiği iller : 1) Dolj, 2) Mehediati, 3) Gorj, 4) Malcea, 5) Romanati.

2— Bucegi Bölgesi

Merkezi : Bükreş

İhtiva ettiği iller : 1) Lifov, 2) Telerman, 3) Argeş, 4) Mscel, 5) Dambovita, 6) Vlaşca, 7) Prahan, 8) Buzan, 9) Barşova, 10) Trei - Scaune.

3— Deniz Bölgesi

Merkezi : Constanta

İhtiva ettiği iller : 1) Constanta, 2) Lalomita, 3)Durostor, 4) Caliacra.

4— Aşağı Tuna Bölgesi

Merkezi : Galati

İhtiva ettiği iller : 1) Gavurlui, 2) Braila, 3) Tulcen, 4) İsmail, 5) Cahul, 6) Falcui, 7) Tutova, 8) Tecici, 9) Putna, 10) Ramnicul-Sara.

5— Nistru Bölgesi

Merkezi : Chişina

İhtiva ettiği iller : 1) Lapuşna, 2) Orhei, 3) Tighina, 4) Cetetea, - Aloa.

6— Prut Bölgesi

Merkezi : Yaş

İhtiva ettiği iller : 1) Yaş, 2) Bacau, 3) Neamt, 4) Baia, 5) Botaşeni, 6) Balti, 7) Saraca, 8) Vaslui, 9) Roman.

7— Sticeava Bölgesi

Merkezi : Cernauti

İhtiva ettiği iller : 1) Cernauti, 2) Hotin, 3) Sitorojinet, 4) Radauti, 5) Capulung, 6i Suceava, 7) Dorohoi.

8— Mureş Bölgesi

Merkezi : Albaiulia

İhtiva ettiği iller : 1) Alba, 2) Turda, 3) Murej, 4) Ciucu, 5) Odorhoi, 6) Fagaraş, 7) Tarnava - Mara, 8) Taranga Mica, 9) Sibiu.

9— Soneş Bölgesi

Merkezi : Culej

İhtiva ettiği iller : 1) Cluj, 2) Bihor, 3) Someş, 4) Salaj, 5) Satul - Mare, 6) Maramurej, 7) Nasaud.

10— Tiiniş Bölgesi

Merkezi : Timișoara

İhtiva ettigx iller : 1) Timiș-Torotal, 2) Arat, 3) Caraș, 4) Severin, 5) Hunedeora.

Madde 54 — Bakanlıkların taşra teşkilâtı, hizmet ademi - temerküzü esasına göre bölgelere tenâzur eden alanlarda yapılır. Her Bakanlığın bölgenin merkezinde ve Genel Valinin (Resident Royal - Kral Temsilcisi) nezdinde işliyen bir taşra teşkilâtı bulunur.

Adalet, Ordu, Dışışleri, Yüksek Öğretim müesseseleri, muhtar kamu işletmeleri ve ticarî idareler bundan müstesnâdır.

BÖLÜM: II**Bölgenin Teşkilâtı****§. 1 — Genel Hükümler**

Madde 55 — Bölge, kendi menfaat ve ihtiyaçlarını sağlar ve korur. Umumî menfaatlara müteallik olarak merkezden verilen emirlerle karar ve tedbirleri yerine getirir.

Bölge, İktisadî, harsî ve İçtimaî salâhiyetleri hâiz İdarî bir bütündür.

Bölgenin idaresi, Genel Valiye (Resident Royal) ve Bölge Meclisine mevdudur.

KESİM : I**Genel Vali (Resident Royal)**

Madde 56 — Genel Vali, İçişleri Bakanının inhası ve Bakanlar Kurulunun kararı üzerine Yüksek Kral Kararnamesiyle ve altı yıllık bir görev süresince işbaşında kalmak üzere atanır.

Genel Vali, müsteşar pâyesindedir ve Ekselâns unvanını taşır. Maaş ve tahsisatı İçişleri Bakanlığı bütçesinde yer alır. Genel Vali, maaşından başka mesken, ısıtma, aydınlatma ve temsil masrafları da alır. Bunların mikdarı İçişleri Bakanlığında tesbit olunur ve Bölgenin bütçesine konur.

Madde 57 — Genel Valinin Anayasanın 67 nci maddesiyle belli şartlardan başka üniversite diplomasını hâiz bulunması veya general olması ve en az otuzbeş yaşında bulunması lâzımdır.

Madde 58 — Genel Vali, ücret ve maaşı devlet, komün veya bir âmme müessesesi tarafından verilmekte bulunan hiçbir memuriyet ifa edemez.

Genel vali, devlet memurları arasından tâyin olunduğu takdirde valilik vazifesinin devamı süresince mezun sayılır ve genel valilikte geçirdiği müddet evvelki memuriyetin kıdem ve süresine eklenir.

Genel vali, serbest mesleklerden hiç birini yapamaz. Ticaret şirketlerinin, kooperatiflerle halk bankalarında idareci, mürakıp, ve memur sıfatıyla vazife alamaz. Ticaret yapamaz, çiftlik işletemez, ifa ettiği vazife ile alâkalı iş ve mallan idare ve teşebbüslere girişemez.

Genel valilik ile milletvekilliği bir zat uhdesinde içtima edemez.

Madde 59 — Genel Vali (Resident Royal - Kral Mümessili), vazifeye başlarken Majeste Kralın, Başbakanın ve İçişleri Bakanının huzurunda bir papaz da mevcut olduğu halde aşağıdaki tarzda yemin eder :

Herşeye kadir Allahın adına andıçerim ki, Majeste Krala sadık kalacağım, Anayasayı ve memleketin kanunlarını sayacağım, bana tevdi olunan vazifeyi dikkat, ihtimam ve şerefle ifa edeceğim, hizmet ve vazifenin sırlarını saklıyacağım.)

Andiçme töreni bir tutanakla tesbit olunur. Bu tutanak Majeste Kral, Başbakan, İçişleri Bakam ve Genel

vali tarafından imzalanır ve tutanak Başbakanlıkta saklanır.

Madde 60 — Genel valinin kendisine yardım etmek üzere Bakanlık umumî kâtibi sınıf ve derecesinde bir umumî kâtibi vardır.

Umumî kâtip, Yüksek Kral kararnamesiyle tâyin olunur. Umumî kâtip meslek memurudur. İdârî merâtip silsilesine dâhildir. Maaşı Bölge bütçesinde yer alır.

Madde 61 — Genel Vali, görev ve yetkilerinin bir kısmını umumî kâtibine ve vâkilere devredebilir. Bu devir yazılı bir kararla yapılır ve neşir ve ilân yoluyla da idare edilenlerin bilgi edinmesi sağlanır.

§. — Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Madde 62 — Genel vali, bölgede Hükümetin temsilcisi ve bölgenin idarecisidir.

A — Hükümetin mümessili olmak sıfatıyla Genel Valinin görev ve yetkileri

Madde 63 — Genel vali, görevlerini Hükümetçe tesbit edilmiş umumî kaidelere tevfi kan ifa eder. Kendi görev dairelerine müteallik olarak Bakanlıklarca alınmış bulunan karar ve tedbirleri yerine getirir.

54 üncü maddenin 2 ıci fıkrasıyla derpiş edilmiş bulunan istisnalar mahfuz kalmak üzere Genel vali Bakanlıkların taşra teşkilâtındaki bütün memurların merâtibi şefidir. Bu sıfatla :

- a) Memurların çalışmalarına nezâret eder,
- b) Teşkilâtın işleme ve çalışmasını denetler,
- c) Uyarma ve onbeş günlüğe kadar aylık kesme cezası vermek suretiyle disiplin kovuşturmasında bulunabilir, bunların üstündeki cezâlar için Bakanlıklara teklifte bulunur, memurlara izin verebilir,

d) Nezâret ve mürakabesi altında bulunan teşkilâtın verdiği kararlardan şikâyet edenlerin müracaatlarını tetkik ve karara bağlar. Bakanlıkların taşra teşkilâtının başında bulunan şeflerin verdikleri kararlar ve yaptıkları muameleler aleyhindeki talep ve şikâyetler doğrudan doğruya ilgili bakanlıklara yapılamaz.

e) Bakanlar Kurulunun kararıyla verilen vekalet hududu içinde Bakanlıkların görev ve yetkileri içinde bulunan bütün işler hakkında karar alır.

Bakanlıkların taşra kuruluşlarının kendilerine âit işleri yazılı bir raporla Genel valinin onayına sunmaları mecburîdir.

Bakanlar, Genel valinin muamele ve kararlarını kanunu ihlâl, yetkiyi aşma, talimatlara ve Bakanlıklarca tesbit edilmiş bulunan kaidelere muhalefet, Devletin malî menfaatlerine ve kamu düzenine aykırılık hallerinde bozabilirler.

f) Genel vali, kanun ve tüzüklerle belli yetki sınırları içinde kalmak ve işbu kanunun 16ıncı maddesi hükümlerine uymak şartıyla emirnameler çıkarılabilir,

g) Genel vali, âmme işletmelerinin ve ticarî mâhiyetteki idarelerin faaliyetlerine nezaret eder, vardığı neticeleri ait olduğu Bakanlıklara bildirir,

h) Ülkenin ve milletin harbe karşı teşkilâtlanması hakkındaki kanun hükümlerinin tatbikatını takip ve mürakabe eder, bu maksatla içişleri Bakanlığının talimat ve emirlerine tevfikân askerî makamlarla işbirliği yapar,

i) Bölgenin İdarî, İktisadî ve İctimaî faaliyeti umumiyesini şevki idare ve mürakabe eder.

Madde 64 — Genel Vali, teşkilâtın ahenkli çalışması, işlerin düzenlenmesi, ve şevki idarede birliğin sağlanması için uygun görülecek tedbirlerin alınması konularını görüşmek ve karar almak üzere Bakanlıkların taşra teşkilâtının başında da, bulunan şefleri enaz ayda bir defa top-

lantıya çağırır. Bu toplantıda alınan kararlara riayet bütün teşkilât şefleri için mecburidir. Bu müzâkerelerde fuzulî veya faydasız telâkki olunan teşkilâtın ilgası veya zaruri görülen teşkilâtın ihdâsı maksadıyla ait olduğu Bakanlıklara teklifler yapılması kararlaştırılır.

Madde 65 — Hal ve vaziyet icabettirdiği takdirde genel vali, bölgesi dahilindeki bütün valilere kamu güven ve düzenine taallûk eden hususlarla lâzımgelen tedbirlerin alınmasını emreder.

Yeknesak ve âhenkli bir çalışma plânı tanzim etmek üzere genel vali, bölgenin bütün valilerini her üç ayda bir defa toplantıya çağırır.

Madde 66 — İçişleri Bakanlığının temsilcisi sıfatiyle Genel vali, suç işlenmesini önlemek ve kamu güven ve düzenini korumak için icabeden tedbirleri alır, bu maksatla polis ve jandarma kuvvetlerine emirler verir, bunlar verilen emirleri derhal yerine getirmeye mecburdurlar.

İsyan, silâhlı ayaklanma, kanun ve nizamların ve kanuna müstenit olarak çıkarılan emirlerin icrasına muhalefet, siyasî ve askeri tazyik ve tecavüz hallerinde veya mülk ve şahıs emniyetini ve kamu düzenini tehdit eden sair beklenmiyen âni hâdiseler vukuunda Genel valiler ordunun harekete geçirilmesini isteyebilirler. Bu takdirde derhal ve doğrudan doğruya İçişleri ve Millî Savunma Bakanlıklarını haberdar ederler. Askerî komutanlar genel valilerin yazılı talebini derhal ve başka hiçbir yerden tasvip ve emir beklemeksizin yerine getirmeye mecburdurlar.

Genel valiler, işlenen suçların kanuna tevfikân meydana çıkarılması ve suçluların adalet makamlarına teslimi için ifası kanunen muktazi muamelelerin yapılması zımında adli zabitanın yardımcı memurlarına emir vermek hakkına maliktirler.

Madde 67 — Genel vali, devlete, bölgeye ve komünlere ait kültür, İctimaî yardım ve iyilik müesseselerine nezaret eder. Lüzum gördüğü takdirde komün meclislerinin

içtimalarında hazır bulunabilir. Genel valinin fikir ve mütaleaları toplantının tutanağına geçirilir.

Madde 68 — Genel vali, her yıl sonunda ve lüzum gördüğü zamanlarda Majeste Krala ve İçişleri Bakanına bölgenin malî, İktisadî, kültürel ve İdarî genel durumu ve Hükümetçe alınmış olan karar ve tedbirlerin sonuçları ve umumî efkârın vaziyeti hakkında tafsilâtlı bir rapor takdim eder.

İçişleri Bakanlığı enaz yılda iki defa, mahallî idarelerin faaliyetleri üzerinde birlik ve uygunluk sağlamak ve takibolunacak veçheleri ve ulaşılacak hedefleri kararlaştırmak ve faaliyet programlarının yürütülme ve gerçekleştirilmesini denetlemek üzere genel valileri toplantıya çağırır.

B. — Bölgenin İdarecisi Sıfatıyla Genel Valinin Görev ve Yetkileri

Madde 69 — Genel vali, bölge idaresinin başı ve Bölge Meclisinin başkamdır. Bu sıfatla :

a) Bölgenin hak ve menfaatlerini kanun ve nizamların koyduğu kaidelere tevfikân muhafaza ve idare eder, Bölge Meclisinin kararlarını yerine getirir,

b) Bölgeyi, mahkemeler huzurunda şahsen veya bir vekil marifetiyle temsil eder, bölge adına tanzim ve aktedilmiş bulunan sözleşmeleri ve sair belgeleri imzalar, bölgenin hukukunun muhafazası için gereken bütün muameleleri yapar,

c) Bölgenin idaresine taallûk eden ödemelerin îta emirlerini tanzim eder,

d) Bölgenin bütün idaresini, dernekleri, ortaklaşa faydalanılan ve işletilen ormanları ve bütün bölgeye âit kamu müesseseleriyle kamuya faydalı müesseseleri mürarakabe eder ve nezareti altında bulundurur, bunların idâre meclislerinin içtimalarında bulunabilir ve başkanlık edebilir,

- d) Kanunun tâyin ettiği hallerde bölge mahallî idaresinin vasiliğini yapar.
- e) Kanun ve nizamlarla verilmiş olan sair yükümleri yerine getirir.

Madde 70 — Törenlerde Hükümeti ve Bölgeyi Genel vali temsil eder.

KESİM : II

Bölge Meclisinin Kuruluşu

Madde 71 — Bölge Meclisi, seçilmiş üyelerle tabîî üyelerden kurulur.

Madde 72 — Seçilmiş üyeler iki gruba ayrılır :

- a) Bölge dahilindeki komün meclislerince seçilen üyeler,
- b) Bölge sanayi, ticaret, ziraat ve iş odalarınca seçilen üyeler.

Madde 73 — İl içindeki komün meclislerinin seçilmiş üyeleri il merkezlerinde bir hey'eti müntehibe (seçiciler topluluğu) hâlinde toplanırlar. Bu hey'eti müntehibeler (seçiciler topluluğu) Bölge Meclisine her il için ikişer üye seçerler.

Madde 74 — Ziraat, Ticaret, Sanayi ve Mesâi Odalarının meclislerinin seçilmiş üyeleri ayrı ayrı seçici hey'etler hâlinde ve ayrı ayrı toplanırlar. Bu seçici hey'etler bu teşekküllerin her biri için Bölge Meclisine birer üye seçerler.

Madde 75 — Bölge Meclisinin tabîî üyeleri şunlardır :

- a) Üniversite Rektörü veya derece itibariyle bölgenin en yüksek dereceli okulunun en kıdemli müdürü,
- b) Bölgedeki Hükümet mühendisinin en yüksek dereceli ve kıdemlisi,
- c) Bölgedeki hükümet doktorunun en yüksek dere-

celi ve kıdemlisi, Tıp Fakültesi olan bölgelerde Bölge Meclisine sağlığı koruma profesörü de dâhildir,

- d)Bölgenin en yüksek dereceli ve kıdemli hükümet veteriner hekimi,
- f) Bölgedeki en yüksek dereceli hükümet tarım mühendisi,
- f) Bölgedeki en yüksek dereceli ve kıdemli hükümet orman mühendisi,
- g) Bölgedeki İctimai yardım derneklerinin en önemli ve eskisinin başkanı,
- h) Mecburî sosyal hizmetle mükellef Kültür Ocağının en yüksek dereceli mümessili,

i) Straja Tarii'nin bölge müfettişi.

Tabii üyelerin atanması genel valinin teklif ve inha sı üzerine İçişleri Bakanınca yapılır.

Madde 37 — Bölge Meclisinin seçilmiş üyelerinin görev süresi altı yıldır. Tabii üyelerin üyelikleri ise memuriyeti asliyelerinden ayrılmakla sona erer.

KESİM : III

Bölge Meclisinin Toplanması

Madde 77 — Seçim muamelelerinin bittiği ve seçimin muteberliğinin tasdik olunduğu tarihten başlayarak en geç onbeş günlük bir süre içinde meclis üyeleri genel vali tarafından toplantıya çağırılırlar.

Madde 78 — Bu ilk toplantının gündemi ehliyetsizlik ve bir şahıs üzerinde üyelik sıfatının binleşmemesi hallerini tetkik ve tahkik ve bu hususlara müteallik kararlar vermek ve yemin merâsimini yerine getirmekten ibarettir.

Ehliyetsizlik, liyakatsizlik ve ademi içtimâ hallerinin nelerden ibaret bulunduğu Seçim Kanuniyle muayyendir.

Usul ve fûrû, birader ve hemşireler bir mecliste aynı zamanda üye olamazlar.

Madde 79 — Bölge Meclisi üyeleri bir papaz da hazır olduğu halde genel valinin önünde ayrı ayrı şöyle yemin ederler : Her şeye gücü yeten Allahın adına andiçerim ki, Majeste Krala sadık kalacağım, Anayasayı ve memleketin kanunlarını sayacağım, memleketin ve bölgenin hak ve menfaatlarını müdafaa edeceğim, bana tevdi olunan vazifeyi dikkat ve ihtimam ve şerefle başaracağım, vazifenin sırlarını saklıyacağım, Âmin.

Andiçildiğini belirten kâğıtlar, andiçen üye ile genel vali tarafından imzalanır.

Seçilmiş üyeler yemin etmedikçe meclisin toplantılarına katılamazlar.

KESİM : IV

Bölge Meclisinin Görev ve Yetkileri

Madde 80 — Bölge Meclisi, mahallî menfaatlere taallûk eden hususlarda işbu kanuna ve diğer kanunlara tevfikân karar almak ve teşebbüse geçmek salâhiyetini haizdir.

Madde 81 — Bölge meclisi, a) Bir işi görüşüp karara bağlamak, b) Istişarî olmak üzere iki çeşit görev ve yetkiye sâhiptir.

Madde 82 — Bölge Meclisi, aşağıdaki hususlarda karar almak hakkına maliktir :

- a) Kanunun tâyin ettiği hadler dâhilinde kalmak şartıyla gelir kaynakları bulunması, vergi ve resim ihdas ve tesisi ve iştirak hissesi tesbiti,
- b) Bölgenin gelir ve gider bütçesinin onaylanması ve yıllık hesaplarının görülmesi,
- c) Bölge adına ve menfaatine istikraz akdi, gayrimenkul malların belli bir cihete tahsis ve ferâğı, satnal-

ma, mübadele, imtiyaz verme, bağış ve vasiyetleri kabul, uzlaşma ve ferâgat ve bir hakkın tanınması, (gelir bütçesinin yirmide birini geçen hallere şâmil olmak üzere).

Madde 83 — Genel vali tarafından sorulan hususlar hakkında bölge meclisi istişarî mahiyette mütalâa verir.

Bölgeye müteallik olmak üzere umumun faydasına olan herhangi bir husus hakkında da bölge meclisi, genel valiye tekliflerde bulunabilir.

KESİM : V

Bölge Meclisinin İşleme ve Çalışma Usulü

Madde 84 — Bölge Meclisi âdi ve fevkalâde olmak üzere iki türlü toplanır.

Meclisin, biri şubatın, diğeri kasım ayının birinde olmak üzere yılda iki toplantı devresi vardır. Lüzum ve zaruret olunca da olağanüstü toplantılar yapılır.

Bölge Meclisi, toplantıya, toplantının yer ve saatini ve görüşme gündemini muhtevi ve üyelere ayrı ayrı gönderilen dâvetnâmelerle çağırılır. Dâvetnâmeler içtima için tesbit edilmiş bulunan tarihten enaz beş gün evvel gönderilir. Toplantıya çağrı bölgenin Resmî Gazetesinde veya diğeri bir gazetede neşrolunur.

Bölge meclisi, İçişleri Bakanının tasvibiyle genel vali tarafından olağanüstü bir toplantıya çağrılabilir.

Âdi içtimaların süresi, beş günü ve fevkalâde içtimaların süresi de üç günü tecavüz edemez. Bu sürelerin uzatılmasına Genel vali karar verebilir.

Madde 85 — Gündeme dahil olmıyan meseleler, üçte iki çoğunlukla müstaceliyet kararı verilmiş olmadıkça meclisin görüşme ve tartışmasına konamaz. Müstaceliyet talebinin mucip sebeplerinde gecikmenin Bölgeye veya umumî bir menfaate zarar getireceği izah ve beyan edilir.

Meclis, gündemin sırasının değiştirilmesine karar verebilir.

Madde 86 — Oturumlar, ancak üyelerin çoğunluğu hazır bulunduğu takdirde açılır ve bütün kararlar — kanunun istisna ettiği hususlar hariç olmak üzere — mevcut üyelerin salt çokluğu (mutlak ekseriyeti) ile verilir. Reylerde tesâvi olursa Genel valinin bulunduğu taraf ekseriyet kazanmış sayılır.

Üyeler, oylarını açık olarak bildirirler. Şahsî meseleler hakkındaki oylar daima gizli verilir. Başkan, oyunu en sonra verir.

Madde 87 — Meclise, genel vali ve bulunmadığı vakit umumî kâtip başkanlık eder. Meclisin oturumları, geçen toplantının zabıt hülâsasının okunup onaylanmasıyla başlar.

Madde 88 — İhtisasa taallük eden hiçbir mes'ele salâhiyeti memurun yazılı raporu ve kanunlarla belli istişare uzvunun mütalâası alınmış olmadıkça meclisin görüşme ve tartışmasına sunulamaz.

Meclis, müzakere esnasında ilgili memurdan veya herhangi bir mütchassısdan izahat alabilir. Meclisin mütalâa ve izahatına müracaat ettiği kimselerin fikir ve mütalâaları içtimain tutanağına behemehâl geçirilir.

Madde 89 — Büyük ve önemli işler veya bölge idaresine ait faaliyetler hakkında kararlar alınması bahis mevzuu olduğu vakit genel vali bakanlıkların taşra teşkilâtının başında bulunan şeflerle bölgenin idare şefleri fikir ve mütalâalarını bildirmek için Bölge Meclisine çağırabilir.

Meclis müzâkereleri, başkan ve kâtip tarafından imza edilen bir tutanağa geçirilir. Tutanağın bir özeti, on gün müddetle bölge merkezinde tâlik suretiyle ilân ve Bölgenin Resmî Gazetesinde de neşrolunur.

Tutanaklar bir cilt hâlinde veya hususî bir deftere yazılmak, numaralanmak ve imzâlanmak suretiyle muhafaza edilir.

Madde 91 — Meclisin oturumları herkese açıktır. Şukadar ki, millî savunmaya ve Devletin emniyetine taallük eden meselelerle şahısların şeref ve haysiyetleri bahis konusu olduğu hallerde meclis, müzâkere ve münakaşa açmaksızın üçte iki çoğunlukla toplantının gizli yapılmasına karar verebilir.

Madde 92 — Meclisin toplantılarında disiplinin korunması, başkana aittir. Başkan, nizamın muhafazası lüzumunu ihtar ettikten sonra salonun boşaltılmasını veya müzâkerenin nizam ve intizamını bozan kimselerin salondan çıkartılmasını emredebilir, bir zabıt varakası tanzim ederek bu gibileri adalet huzuruna da gönderebilir.

Müzâkerenin huzur ve sükûnu meclisin üyeleri tarafından ihlâl olunduğu takdirde başkan üyeyi sükûn ve nizama dâvet eder. Bu ihtar tutanağa geçirilir.

Meclis, görüşme ve tartışmaların nizam ve intizamını bozan üyelerin toplantıdan çıkarılmasına karar verebilir. Bu çıkarılma bütün bir dönem süresince de devam edebilir.

Oturumları açıp kapatmak, ve müzâkereleri idâre etmek ve üyelere söz vermek başkana aittir. Başkan üyelere yazılış sırasına göre söz vermeye mecburdur.

Madde 93 — Bölge Meclisi üyelerinin Bakanlar Kurulunca tâyin ve tesbit edilecek mikdar ve nisbet üzerinden yevmiye ve seyyahat masrafı ödenir.

Genel vali, meclis üyelerine hastalık halinde veya meşru bir mâniin zuhuru takdirinde izin verebilir.

KESİM : VI

Bölge Nizamları

Madde 94 — Bölgede tüzük yapmak ve nizam koymak yetkisi :

- a) Genel valiye,
- b) Bölge Meclisine aittir.

Madde 95 — Genel vali, doğrudan doğruya kendi görev ve yetkisine taallük eden hususlarda nizam koymak ve tüzük yapmak yetkisini haizdir. Bu hususlarda Bölge Meclisinin fikir ve mütalâasını da alabilir.

Bölge Meclisi, kendi görev ve yetki dairesine giren hususlar için nizamlar koyabilir ve tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, meclis tarafından görüşülüp tartışıldıktan sonra oya müracaat olunmak suretiyle kabul olunur.

Bu suretle hazırlanmış bulunan nizam ve tüzükler İçişleri Bakanının teklifi üzerine Yüksek Kral Karamâmesiyle onaylanır ve Devlet Resmî Gazetesiyle Bölgenin Resmî Gazetesinde neşrolunur.

Komün tüzükleri için derpiş edilmiş bulunan müeyyide ve hükümler bölge tüzükleri hakkında da uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BAŞLIK

MÜLKÎ İDÂRE VE MÜRAKABE ALANLARI

BÖLÜM : I

İ I

Madde 96 — İl, idare uzuvları, görev ve yetkileri işbu kanunla belli bir idare ve mürakabe bölümüdür.

İllerin bugünkü genişlikleri ve adaletleri muhafaza olunur.

İl sınırlarında yapılacak bütün değişiklikler özel kanunlarla yapılır.

BÖLÜM: II

İl Valisi

Ş. I — Valinin Hukukî Durumu ve Tâyin Usulü

Madde 97 — Vali, ilde Hükümetin ve İçişleri Bakanlığının temsilcisidir.

Vali, meslek memurudur. Aylığı İçişleri Bakanlığı bütçesinde yer alır. Ayrıca mesken, tenvir, teshin tazminatı ve yolluk almaya da hakkı vardır. Bunlar Bakanlıkça tesbit olunacak kaidelere tevfikân bölge bütçesine konur.

Vali, İçişleri Bakanının teklif ve inhâsı üzerine Yüksek Kral Kararnamesiyle tâyin olunur.

Valinin bulunmadığı zamanlarda kendisinin tâyin edeceği kaymakamlardan biri valilik görevini görür.

Madde 98 — Valiler, aylık ve ödeneği Devlet, Bölge, komün veya bir âmme mütessesesi tarafından verilen diğer hiç bir vazife ve memuriyette bulunamazlar.

Valiler, serbest mesleklerden hiçbirleriyle uğraşamazlar, idareci ve mürakıp olarak ticaret şirketlerinde ve kooperatiflerle halk bankalarında yer ve görev alamazlar. Ticaret yapamazlar, çiftlik işletemezler, ifa ettikleri vazife ile alâka ve münasebeti olanların teşebbüslerine, iş ve mallarının idaresine katılamazlar.

§. 2 — Valinin Görev ve Yetkileri

Madde 99 — Vali, İçişleri Bakanlığının il teşkilâtındaki bütün memurların merâtibî şefidir. Bu sıfatla :

- a) Teşkilatın işlemesine ve memurların çalışmalarına nezaret eder,
- b) Münisipler hariç olmak üzere il içindeki şehir ve köy komünlerini mürakabe eder ve nezareti altında bulundurur,
- c) Genel vali tarafından verilen vekâlet ve niyâbet dairesinde ili ilgilendiren işleri yapar ve denetler,
- d) İş ve çalışmaların düzenlenmesi ve ahenkleştirilmesi hususlarını görüşmek üzere kaymakamları ve il teşkilâtına dâhil şefleri her ay toplantıya çağırır,

e) Harp zamanlarında mafevk makamların emirlerine tevfikân ve yetkili askerî makamlarla işbirliği halinde seferberlik işlerini yapar, ülkenin ve milletin harbe hazırlanmasını ve teşkilâtlanmasını sağlar, bu işlerin denetlenmesinden ve gizli tutulmasından şahsen sorumludur.

f) Devlete, Bölgeye ve komünlere bağlı bütün İctimaî yardım ve şefkat müesseselerine nezaret eder, mahallî idareleri ve memurların çalışmalarını denetler, lüzum görürse komün meclislerinin içtimalarında bulunur, fikir ve mütalâaları tutanağa geçirilir, mer'a ve orman teşekküllerinin umumî meclislerinin toplantılarında bulunabilir ve onların faaliyetlerini mürakabe eder,

g) Dinî cemaatları ve il içindeki bütün tüzelkişileri (derneklerle vakıfları) mürakabe eder ve nezareti altında bulundurur, İl Kültür Ocakları Meclisinin tabîi üyesidir.

Vali, kaymakamlara, komün başkanlarına, komün kâtiplerine ve ilçelerin, komünlerin ve ilin diğer memurlarına ihtar ve ençok on günlüğe kadar aylık kesme cezası vermek ve uygulamak yetkisine sahiptir.

Vali, yukarıda sayılan bu memurlara izin vermek hakkına da maliktir.

Madde 100 — Vali, suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri alır, kamu düzen ve güveninin korunmasına göz kulak olur. Bu maksatla polis ve jandarma kuvvetlerine emirler verebilir. Bu kuvvetler verilen emirleri hemen yerine getirmekle mükelleftirler.

Başkaldırma, silâhlı ayaklanma, siyasî ve askerî tazyik ve tecavüz, kanun ve nizamların ve bunlara müstenit emirlerin yürütülmesine karşı gelme ve kamu düzeniyle kişi ve mülk güvenliğini bozmak tehlikesi arzeden sair âni ve beklenilmeyen olaylar karşısında kalındığı hallerde valiler askerî kuvvetlerin harekete geçirilmesini isteyebilirler. Bu takdirde valiler derhal ve doğrudan doğruya genel valiyi ve İçişleri ile Millî Savunma Bakanlıkla-

rırını keyfiyetten haberdar ederler. Askeri komutanlar valinin talebini hemen ve başka hiçbir yerden emir ve tasvip beklemeksizin yerine getirmeye mecburdurlar.

Valiler, işlenen suçların meydana çıkarılması ve suçluların adalet makamlarına teslimi için gerekli adli evrakın tanzimi ve kanunî muamelelerin yapılması maksadivle adli zabitanın yardımcı memurlarına emir vermek yetkisine sahiptirler.

Genel vali, valilerin muamele ve kararlarının icrasını tehir ve kanuna aykırılık veya yetkiyi aşma hallerinde iptal edebilir.

Madde 101 — Vali, her yıl sonunda veya lüzum ve ihtiyaç duyulan sair zamanlarda ilin, malî, İktisadî, kültürel ve İdarî durumu hakkında genel valiye tafsilâtlı bir rapor sunar. Vali, hükümetçe alınan karar ve tedbirlerin verdiği sonuçlar ve umumî efkârın durumu üzerinde de genel valiye malûmat verir,

§. 8 — Valinin Kalem Dairesi

Madde 102 — Valinin Kalem Daidesi, bir müdürün idaresi altında lüzum ve ihtiyaca göre Genel Vali tarafından takdir ve tasvibedilecek kadro ile belli miktarlardaki memurlardan ve bir seferberlik bürosu ile milleti ve ülkeyi harbe karşı teşkilâtlandırmak bürosundan mürekkeptir. Bu memurların aylıkları bölge bütçesine konur ,

BÖLÜM : III

İlçe

Madde 103 — İlçe, ikinci derecede bir mülkî idare ve mürakabe bölümüdür. Birçok komünleri ihtiva eder. İlçelerin sınırlarında değişiklik yapılması valinin yazılı teklifi üzerine genel valinin onayıyla olur.

KESİM : I

Kaymakam**§. 1 — Kaymakamın Tâyini Usulü**

Madde 104 — Kaymakam, ilçeyi şevki idare eder. Kaymakam Bakanlıkça atanır. Kaymakamın maaşı İçişleri bütçesinde yer alır. Kaymakam da Genel Vali tarafından tesbit edilecek miktarda mesken, tenvir, teshin ve yer değiştirme tazminatı alır. Bunlar Bölge bütçesine konur.

**§. 2 — Kaymakamın Hukukî Durumu,
Görev ve Yetkileri**

Madde 105 — Kaymakam, ilçede Hükümetin temsilcisi ve zabıta kuvvetlerinin başıdır. Kaymakam, suç işlenmesini önlemek için tedbirler alır ve kamu düzen ve güvenliğinin korunmasına göz kulak olur. İlçede, köv komünlerinde ve ilmerkezi olmıyan şehir komünlerinde yapılacak resmî törenlere bu konuda valiler için konmuş bulunan usul ve kaidelere tevfi kan başkanlık eder.

Kaymakama, vazı islerinde bir bucak müdürü ile Genel Vali tarafından tesbit olunacak lüzumu kadar memur yardım eder. Kaymakamlık bürolarındaki kâtiplere verilecek mesken, tenvir, teshin ve yer değiştirme tazminatı Bölge bütçesine konur. Kaymakamın gaybubeti hâlinde kalem işlerinin çevrilmesine bir bucak müdürü memur edilir. Kaymakamın haiz olduğu sair görev ve yetkileri ise vali tarafından tâyin olunacak diğer bir kaymakam yerine getirir.

Kaymakam, adli zabıta memurudur ve savcılığın yardımcısıdır.

Suçüstü yakalanma hallerinde araştırma yapılması için emir ve direktifler vermek hakkına maliktir.

Zabıtanın başı olmak sıfatiyle görev ve yetkilerini şahsen veya polis ve jandarma makamları marifetiyle yerine getirir.

Kaymakam, başkaldırma, silâhlı ayaklanma, askerî ve siyasî tazyik ve tecavüz, kanun ve nizamların hükümlerinin veya bunlara müstenit emirlerin yürütülmesine karşı koyma ve şahıs ve mülk düzen ve güvenliğini bozma tehlikesi gösteren sair beklenilmeyen olaylar karşısında kalmıldığı takdirde zabıta kuvvetlerini harekete geçirir ve keyfiyeti derhal valiye yazar ve savcılığı haberdar eder.

Su baskını, kıtlık, yangın veya bunlar gibi acele müdahaleyi gerektiren sair umumî felâketlerde kaymakam, hal ve vaziyetin icabettirdiği tedbirleri alır ve valiye keyfiyetten haberdar eder.

Kaymakam, kanunların, nizamların, tâlimatların ve devlet organlarınca alınan hüküm ve kararların tahmil ettiği bütün mükellefiyet ve mecburiyetleri yerine getirir.

Kaymakam, ziraatin teşviki, balık avcılığı, avcılığın tanzim ve himayesi, gayri meşru spekülâsyon, hafta tatili, umumî yollarda seyrüsefer ve yollar hakkındaki kanunlarla bölge ve komün tüzüklerine aykırı hareketleri meydana çıkarır ve suçlularını para cezasına çarptırır.

Kaymakam, suçlan meydana çıkarır çıkarmaz hemen bu kanunların derpiş ettikleri ve azamî haddi bin leyi geçmiyen para cezasını tatbik etmiye salâhiyetlidir.

Sair hallerde suçlan bir zabıt varakasıyla tesbit ve suçluları evrakıyla birlikte sulh yargıcına teslim ve tevdi eder.

Para cezaları koçanlı makbuzlar mukabilinde hemer, tahsil edilir ve tahsil edilen para cezası Tahsilat Sandığına veya kanunun tâyin ettiği alâkadar komün veznesine yatırılır.

Kaymakam tarafından tutulan para cezası tahsiline mütedair zabıt varakası aleyhine kanaat getirmiyen ta-

raf, sulh yargıcı nezdinde itirazda bulunabilir. Sulh yargıcına müracaat Sulh Hâkimleri Kanununun 52 nci maddesinde yazılı usul ve mehil içinde yapılır.

İtiraz müddeti, suçu tesbit eden zabıt varakasının suçlu tarafa verilmesi veya ikametgâhına veya meskenine bırakılması tarihinden itibaren beş gündür.

İtiraz, hükmün yürütülmesini geri bıraktırmaya sebep teşkil etmez.

Madde 106 — Kaymakam, bölgenin organı sıfatıyla köy komünleriyle bölge, il ilçe merkezi olmıyan şehir komünlerinin idârelerine müteallik muameleleri mürakabe etmek ve nezâret altında bulundurmakla mükelleftir. Hususiyle kendi ilçesi dâhilindeki köy komünlerini mümkün mertebe sık sık denetliyerek komün başkanlarının, köy muhtarlarının, bucak müdürlerinin ve diğer komün memurlarının kanun ve nizamların kendilerine verdiği vazifeleri yapıp yapmadıklarını ve yazı işlerinin yolunda gidip gitmediğini araştırır.

Kaymakam, komün veznelerinin vaziyetlerini mürakabe eder. Hesap ve defterlerin düzgün tutulup tutulmadığını ve kasa mevcudunu ilgili komün başkanıyla bir teftiş zaptıyla tesbit eder.

Köy komünlerinin meclislerinin içtimalarında istişarî rey sahibi olarak bulunabilir.

Mahallî Kültür Ocaklarında tabii âzadır ve bu sıfatla buralarda vazife alabilir.

Kaymakam, teftişleri sırasında bilhassa köy halkının maddî ve mânevî vaziyet ile alâkalanmıya ve kanunlarının iyi bir surette tatbikatını gözönünde bulundurmaya mecburdur. Halkın hayat şartlarını tetkik eder. Salgın hastalıklarla hayvan hastalıkları olup olmadığını soruşturup araştırır. Komünlerin sağlık ve temizliği, yolların vaziyetini tetkik ve ıslahî çarelerini bulup teklif eder. Teftiş zaptı komünün teftiş defterine geçirilir,

Kaymakam, enaz üç ayda bir defa ilçesinin her komününü teftiş ettiğini isbata mecburdur.

Kaymakam, her üç ayda bir ilçesi halkının vaziyeti ve idarenin faaliyeti hakkında valiye bir rapor sunar.

Komünlerin vesâyet makamılarıyla muhabereleeri kaymakamlık vasıtasıyla yapılır. Kaymakam, her mesele hakkında kendi mütalâasını bildirmeye ve en geç beş gün içinde işe cereyanım vermeye mecburdur. Bu hükümden şehir komünleriyle banyo ve iklim hususiyetini haiz bulunan komünler müstesna olup bunlar vesâyet uzııvlarıyla muhaberelelerini doğrudan doğruya yaparlar,

Madde 107 — Kaymakam, en az üç ayda bir defa ilçenin İdarî, İktisadî, ahlâkî ve kültürel menfaatlerine müteallik mühim meseleleeri görüşmek ve birlikte tetkik etmek için komün başkanlarıyla, bucak müdürlerini ilçe merkezinde toplantıya çağırmağa mecburdur. Kaymakam, bu hususlarda teşebbüse geçmek, karar almak ve islâh tedbirleeri ittihaz etmek mükellefiyetindedir.

Bu konudaki görüşmelere Staja Tarii teşkilâtından ve ilçenin Kültür Ocağından da birer murahhas davet olunur.

Bu görüşme ve tartışmalar sonunda alınan kararlar tutanağa geçirilir. Bu kararların uygulanması ilçe idare uzuvları için mecburîdir.

Bu maddede yazılı memurlar için kaymakamın dâvetine icabet mecburîdir. Ademiicabet vazifeden imtina sayılır.

Bu toplantılara, kaymakam başkanlık eder.

Kaymakam, vali tarafından vekâlet ve niyâbet vermek suretiyle kendisine terk ve tevdi olunan vazife ve salâhiyetleeri de ifa ve istimal eder.

Kaymakam, banyo ve iklim hususiyetini haiz komünleer hariç olmak üzere köy komünleeri başkanlarıyla bucak müdürleerine ve ilçenin memurlaıyla komünleerin

diğer memurlarına ihtar ve beş günlüğe kadar aylıktan kesme cezası verip uygulayabilir. Maiyetindeki memurlara sekiz güne kadar izin verebilir.

Bu hükümlere tevfikan alınmış olan bütün kararlar ve tedbirler valie yazılır.

Madde 108 — Kaymakam, ilce halkının kanun ve nizamlardan haberdar olmasına ve bunların iyi bir surette uygulanmasına göz kulak olur.

Kaymakam, seferberlik ve köy komünlerinin pasif müdafaasına müteallik iş ve çalışmalara nezaret ve bu faaliyetleri mürakabe eder. Bunların gizli tutulmasına dikkat ve itina ve aksi halden sorumludur.

BÖLÜM: IV

Bucak Müdürü

(Notaire Comunal - Komün Noteri)

§, 1 — Bucak Müdürünün Tâyin Usulü

Madde 109 — Her köy komününde bir bucak müdürü bulunur. Bucak müdürü genel vali tarafından tâyin olunur ve maaşı İçişleri Bakanlığı bütçesinden verilir. Bucak müdürü, aylığından başka seyahat, ikamet, mesken, aydınlatma, ısıtma ödeneği almaya da hakkı vardır. Bunların komün bütçesine konması mecburîdir.

§.2 — Bucak Müdürünün Görev ve Yetkileri

Madde 110 — Bucak Müdürü, köy komünlerinde Hükümetin ajanıdır.

Bucak Müdürünün görev ve yetkileri şunlardır :

a) Kanunları ve umumî ve mahallî idare tüzüklerini, emirname ve talimatları uygulamak,

b) Kanun ve tüzükler icabında merkezî makamlardan verilecek emir ve talimatlara tevfikân istatistik malûmatı toplamak,

c) Genel güvenliği ve zabıtaya müteallik karar ve tedbirleri yerine getirmek,

d) Memurların çalışmalarını şevki idare etmek ve nezaret altında bulundurmak, görülen hizmet düzensizliklerini komün başkanma bildirmek,

e) Komün meclisinin toplantılarında istişarî rey sahibi olarak bulunmak, komünün idare uzuvlarına tavsiyelerde bulunmak ve direktifler vermek, mecburî İçtimâî yardım ile de mükellef bulunan Kültür Ocaklarının idâre meclislerinin tabîi üyesi olarak şehir komünleri kâtiplerinin hâiz oldukları bütün görevleri yerine getirmek,

f) Komün meclisinin toplantıya çağrı kararında tâyin edilen yerden başka bir yerde toplanması veya Devletin düzen ve güvenliğine zarar verecek müzâkerelere girişmesi sebebiyle meclisin dağıtılması için vali ve kaymakam tarafından alınan kararların yerine getirilmesi hususunda vaziyetin gerektirdiği tedbirleri almak ve verilen emirleri icra etmek,

g) Komünün İdarî zabıtasının şefi sıfatıyla haiz olduğu görev ve yetkileri yerine getirmek,

h) Meşhut suçlarla, kanunî muameleleri ifa ve gerekli vesikaları tanzim etmek ve icabediyorsa suçluyu yakalamak ve salâhiyetli makamlara teslim etmek suretiyle savcılığın yardımcısı olarak adlî zabıta memurluğu vazifesini yapmak ve keyfiyeti hemen kaymakam ile jandarmaya bildirmek,

i) Devlet idâre uzuvları tarafından istenilen işleri yapmak, kanun ve tüzüklerin tahmil ettiği bütün yükümleri yerine getirmek,

j) Nüfus işlerine müteallik muameleleri ifa ve vesikaları tahrir ve komün İdâresinin bütün evrakına imza koymak,

k) Mahallî ihtiyaçları ve haleti ruhiyeyi üst mercilere bildirmek,

l) Komün meclisinin kararlarını kanunî süresi içinde ilân etmek ve bunun yapıldığını gösteren bir tutanak düzenlemek,

m) Tediye emirlerini imzalamak, bütçede derpiş edilmeyen hususlar için veya kanunî şekil ve merâsimi ifa ve ikmal olunmaksızın masraf yapmak ve taahhütlere girişmekten şahsen sorumlu bulunmak,

n) Adî dövme ve hakaret suçlarında komün başkan yardımcısı ve köy muhtarı ile beraber tarafları uzlaştırp barıştırmak.

Uzlaştırma teşebbüsü yapılmadan mahkemeye müracaat ve talepte bulunulamaz.

Davacı, itiraz ve taleplerini bucak müdürüne yazılı veya şifahî olarak yapar. Bucak müdürü, tâyin edeceği bir günde tarafları çağırır ve komün başkan yardımcısı ve köyün muhtarı ile birlikte taraflara uzlaşma teklif eder.

Uzlaşma teklifinin reddi hâlinde veya isbatı - vücut edilmediği takdirde bucak müdürü, bir tutanak tanzim ederek mahkemeye müracaat edebilmesi için dâvacıya verir.

Uzlaştırma muameleleri meccani olup en geç yirmi gün içinde yapılması mecburidir. Eğer uzlaştırma bu mehil içinde ifa ve ikmal edilmezse müşteki doğrudan doğruya mahkemeye müracaat etmek hakkına maliktir. Bu takdirde bucak müdürü disiplin cezasına çarptırılır.

o) Talep üzerine köylülerin arzu hallerini yazmak, hukuk mezunu ve meslekî ve teknik hazırlama merkezinden diplomalı bucak müdürleri gayrimenkul mallar kütüğüne tescil taleplerini de kaleme alabilirler. Bu hizmetler için bucak müdürleri İçişleri Bakanlığınca tanzim edilecek özel tarife dışında ilgililerden hiç birşey istiyemezler.

p) Seferberlik ve pasif korunma işlerini yapmak, bu işlerin yürürlükte bulunan kanun ve tüzüklere tevfikân yapılmasından ve sırlarının saklanmasıdan sorumlu olmak.

BEŞİNCİ BAŞLIK

M.ahallî İdarelere müteallik MÜŞTEREK HÜKÜMLER

BÖLÜM: I

Özel Dernekler

Madde 111 — İki veya ikiden ziyâde komünler, kendi malî tâkatlerini aşan masrafları istilzam eden müşterek mahiyetteki teşkilât ve hizmetleri ifa ve idâme için kamu kurumlarıyla birleşerek dernek kurabilirler. Dernekler tüzelkişidirler.

Madde 112 — Derneğin statüsü, derneğin amacını, merkezini, idare, denetleme ve işletme tarzını, idare meclisinin âdi ve fevkalâde toplantıları ile oturumlarının zabıtasını ve rey verme tarzını, derneğin gelirlerini, bütçesinin hazırlanması ve hesapların kesilmesi şartlarını, gelir ve giderlerin hesap hülâsalarını, memur ve müstahdemlerin azil ve tâyin suretlerini, tasfiye hal ve tarzlarını ve derneğin teşkilât ve iyi işlemesiyle ilişkili bütün meseleleri tâyin ve tesbit eder.

Demeklerin statüleri, ilgili idarelerin meclisleri tarafından müzâkere ve kabul edilir ve vesâyet uzuvlarınca da onaylanır. Statülerin değiştirilmesi de aynı şekilde yapılır. Statüler, bölgenin resmî gazetesinde yayınlanır.

Kurulmuş bulunan derneklere vesâyet makamlarının tasvibiyle diğer komünler ve kamu kurumları da girebilirler.

BÖLÜM: II

İdarî Seçimler

Madde 113 — Aşağıdaki şartları haiz bulunan komün halkı, cins farkı gözetilmeksizin komün meclisleri üyelikleri için yapılacak seçimlerde seçmen olmak hakkını haizdirler :

- a) Romanya vatandaşı olmak,
- b) 30 yaşını ikmal etmiş olmak,
- c) Aşağıda sayılan işlerle fiilen meşgul olmak :
 - 1 — Ziraat ve el emeğiyle uğraşır olmak,
 - 2 — Ticaret ve sanayi ile iştigal etmek,
 - 3 — Fikrî işlerle uğraşmak.
- d) Seçim Kanunu ile derpiş edilmiş bulunan liyakatsizlik ve ehliyetsizlik hallerinden hiçbirini bulunmamak,
- e) Enaz bir yıldanberi komünün mükellefiyetlerine katılmış bulunmak.

Evli kadınlar, bu kadarlık bir süreye taallûk eden komün vergileri kocaları tarafından ödenmiş olmak şartıyla bu mecburiyetten varestedirler.

Madde 114 — Komünlerin seçmen listeleri, aralık ayı içinde ve kendi sorumluluğu altında komün başkanları tarafından tanzim olunur.

Seçmen listeleri, ocak ayı içinde ve onbeş gün müddetle komün dairesine talik suretiyle ilân ve keyfiyet bir tutanakla tesbit olunur.

Seçmen listesinin bir nüshası da makbuz mukabilinde alâkalı Sulh hâkimine tevdi olunur.

Listeye adı yazılmamış olanların onbeş günlük ilân müddeti içinde sulh hâkimine itiraz etmiye hakları vardır.

Adının listeye yazılmasına sulh hâkimliğince karar verilmiş olan seçmenin listeye yazılmamasının cezası ola-

rak komün başkamna 500 -1000 ley para cezası da birlikte hükmolunur.

Listede adı yazılı her seçmen onbeş günlük ilân süresi içinde kanuna aykırı yazımlara itiraz etmek hakkına maliktir.

İtirazlar, sulh hâkimine yapılır ve müstacelen rüyet edilir.

Sulh hâkiminin kararı aleyhine tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde mahkemeye müracaat edilebilir.

Sulh hâkimi, her komünün kat'ı seçmen listelerinde yer almış bulunan seçmenlerin adlarını, yaşlarını, mesleklerini gösteren ve kendi yazılı beyanlarına istinat eden ayrı ve özel bir sicil tutmaya mecburdur. Böyle bir sicil de komün başkanlığında tutulur.

Bölge meclisi üyelerinin seçimi için düzenlenecek seçmen listeleri aralık ayı içinde bölge umumî kâtibi tarafından tanzim olunur. Bu listeler, ocak ayı içinde onbeş gün müddetle bölge merkezinde tâlik suretiyle ilân edilir. Bu listenin bir nüshası bölge merkezindeki mahkeme reisine makbuz mukabilinde tevdi olunur.

Listeye isminin yazılması ihmal edilmiş olanların ikametgâhları mahkemesinde itiraza hakları vardır.

Listede adı olan her seçmen, kanuna aykırı yazımlara itiraz etmek hakkına maliktir. İtirazlar, ilânın yapıldığı onbeş günlük süre içinde ikametgâh mahkemesinde yapılır ve mahkemece de müstaceliyetle rüyet olunur. Kararlar mahkemece resen tebliğ edilir. Tararların mahkeme kararı aleyhine tebliğin yapılmasından itibaren onbeş günlük bir süre içinde istinaf mahkemesine başvurma hakları vardır.

Mahkeme başkanı, kesin seçmen listelerindeki bütün seçmenlerin adlarını özel bir sicille geçirmeye mecburdur. Böyle bir sicil de bölge merkezinde tutulur.

Madde 115 — Komün seçimlerinde, komün seçmeni olmak hakkına malik bulunan herkes seçilebilmek hakkına da maliktir.

Şunlar seçilemezler :

- a) Rahipler,
- b) Keşişler ve ilk okul öğretmenleri,
- c) Devlet, bölge ve komün memurları,
- d) Silâh altındaki askerler,
- e) Alkollü içki satanlar.

Banyo ve iklim hususiyetini haiz komünlerde seçmen listelerinde isimleri yazılı olmasa bile 113 üncü maddedeki şartları haiz bulunmak şartıyla bu yerlerdeki gayrimenkul mâlikleri de seçilebilmek ehliyetine maliktirler.

Madde 116 — Seçmenler heyeti, kır komünleriyle il merkezi olmıyan şehir komünlerinde valinin, ve diğer komünlerde genel valinin ve münisiplerde Yüksek Kral Kararnamesine müsteniden İçişleri Bakanlığının dâvetiyle toplanır.

Adaylıklar, seçimden en az sekiz gün evvel sulh yargıcına bildirilir.

Seçimlere, il merkezi olmıyan şehir komünlerinde sulh yargıcı başkanlık yapar. Bucak müdürü de sulh yargıcına yardım eder.

İl merkezi olan şehir komünleriyle münisiplerde ise seçimlere, sulh yargıçları veya mahkeme birinci başkanının tâyin edeceği bir yargıç başkanlık eder. Komün memurları da sulh yargıcına yardım ederler. Başkan seçimden önce adaylar tarafından gönderilmiş olan aday temsilcileri arasından kur'a ile iki yardımcı ayırır.

Bölge meclisleri üyelerinin seçimlerinde seçmenler, İçişleri Bakanının teklifi üzerine Yüksek Kral Kararnamesiyle dâvet olunur.

Komün meclisi üyelerinin seçimleri, il merkezlerin-

de ve 74 üncü maddede derpiş edilmiş bulunan üyelerin seçimleri ise bölge merkezlerinde yapılır.

Seçimlere, mahkeme birinci başkanı ve mâzereti halinde kendi yerine kaim olan başkanlık eder. Bölge ve il memurları başkana yardım ederler. Adaylar adına gönderilmiş olan aday temsilcileri arasından kur'a ile iki yardımcı da ayrılır.

Madde 117 — Komün ve bölge meclisleri üyelerinin seçimlerinde, gizlilik, mecburilik ve tek aday listesi usulü câridir.

Seçimler, bir gün sürer ve oylar kır komünlerinde saat birden onyediye ve şehir komünlerinde ise saat sekizden yirmiyeye kadar verilir.

Verilen oyların enaz üçte birini almış olmak şartıyla en çok oy kazanmış olan aday seçilmiş sayılır.

Adaylardan hiç biri oyların üçte birini toplayamamış olursa yeniden oya müracaat olunur. Seçim yeni bir davet yapılmaksızın sekiz gün sonra tekrarlanır. Bu defa en çok oy almış olanlar seçilmiş sayılırlar.

Seçimin sonucu, başkan tarafından ilân edilir ve keyfiyet başkanla yardımcıları tarafından imzalanan bir tutanakla tesbit edilir.

Eğer seçim dairesi müteaddit seçim kesimlerine ayrılmış ve oy bu kesimlerde verilmiş ise başkan seçim bürolarından gelen sonuçları merkezde toplar ve seçilmiş olanları belirtir.

Seçmen listelerinde adları yazılı seçmenlerden seçmen kartı aranmayıp seçmenler, oylarını bu listeler esas olmak üzere verirler.

Seçmenler hüviyetlerini şehirlerde nüfus hüviyet cüzdanlarıyla köy komünlerinde ise herhangi bir şekilde isbat edebilirler.

Madde 118 — Adaylar, seçimlerin sonucu ilân edilinceye kadar bir itirazları varsa yapabilirler.

İtirazlar, seçim başkamna yapılır ve seçimin sonucu ilân olunmadan evvel başkan tarafından karara bağlanır.

Komün seçimlerinde başkanın kararma razı olmıyan adaylar, başkanın neticeyi ilân etmesinden itibaren beş gün içinde mahkemeye başvurabilirler. Mahkemece bu müracaatlar ivedilik ve öncelikle incelenip en geç onbeş gün içinde karara bağlanır.

Bölge seçimlerinde, başkanın kararma razı olmıyanlar, seçim neticesinin ilânından itibaren on gün içinde bölge merkezindeki istinaf mahkemesine müracaatta bulunabilirler. Müracaatlar başkana veya istinaf mahkemesine verilir. Bu müracaatlar mahkemece ivedilik ve öncelikle incelenerek en geç onbeş gün içinde karara bağlanır.

Madde 119 — Seçimler, itiraza uğramamış olsa bile itirazları tetkike salâhiyetli mahkemelerce müteberiyeti tasdik olunur. Bu maksatla seçim başkanı, seçim dosyasını numaralı merbutat listesiyle hemen yetkili mercie gönderir. Bu mercie müracaat mehilleri inkızâ bulmadıkça müteberliğin tasdikine tevessül edilemez. Müracaat ve itiraz yapıldığı takdirde bunların hepsi toplanır ve bir kararla neticelendirilir. Bu karar seçimin muteberliğinin tasdiki hükmündedir. Bu muamelenin itiraz mehlinin hitâmından itibaren en geç on gün içinde yapılması mecburidir.

BÖLÜM : III

Mahalli İdarelerin Teşkilâtı ve Yapacakları Hizmetler

KESİM : I

Teşkilât ve Görevleri**§. 1 — Genel Hükümler**

Madde 120 — Mahalli idarelerin kuracakları teşkilâtın ve görecekları hizmetlerin ihtiyaç ve malî vasıtalarıyla mütenasip olması zarurîdir. Yapılacak teşkilât ve görülecek hizmetler : 1 — Mecburî, 2 — İhtiyarî olmak üzere iki çeşittir.

§.2 — Köy Komünleri

Madde 121 — Köy komünlerinin bir kâtibi ve bir veznecisi vardır. Aynı bir veznedarın maaşını veremiyecek mâlî durumda bulunan köy komünlerinde veznedarlığı kâtip yapar. Malî imkâna malik olan köy komünleri doktor veya sağlık memuru, ebe, veteriner, tarım memuru, tulumbacı ve bekçi gibi başka memurlar da tâyin edebilir.

§.3 — Şehir Komünleri

Madde 122 — Şehir komünleri, aşağıdaki teşkilâtı kurmaya ve hizmetleri ifaya mecburdurlar :

- 1 — Genel idare teşkilâtı,
- 2 — Muhasebe ve vezne,
- 3 — Nüfus İşleri bürosu,
- 4 — Yapı ve teknik işler dairesi,
- 5 — Milleti ve ülkeyi harbe karşı teşkilâtlandırma ve seferberlik bürosu,
- 6 — Temizlik işleri teşkilâtı,

7 — Sağlık teşkilâtı,

8 — İtfaiye teşkilâtı,

Şehir komünleri, lüzum ve ihtiyaç hasıl olduğu takdirde malî kaynak ve maddî vasıtalarıyla mütenasip olmak üzere tüzükle bir muhakemat servisinden başka sair teşkilât ve hizmetler ihdasına da salâhiyetlidirler.

Komünlerin teknik teşebbüsleri bu konudaki özel kanun hükümlerine tevfikân teşkil ve idâre olunur.

§. 4 — Bölgeler

Madde 123 — Bölgeler aşağıdaki teşkilâtı kurmaya ve hizmetleri ifaya mecburdurlar :

1 — Bir idare teşkilâtı,

2 — Bir maliye teşkilâtı,

3 — Bir teknik teşkilât,

4 — Bir ziraat teşkilâtı,

5 — Bir zootekni ve veterinerlik teşkilâtı,

6 — Bir sosyal yardım ve sağlık teşkilâtı,

7 — Bir eğitim ve öğretim teşkilâtı,

8 — Bir muhakemat servisi,

9 — Milleti ve ülkeyi harbe karşı teşkilâtlandırma ve seferberlik bürosu.

Bölgeler, tüzükle daha başka teşkilât ve hizmetler de ihdas edebilirler.

Bölgelerin kuracakları teşkilâtın bir kısmı bölge merkezlerinde bir kısmı da lüzum ve ihtiyaç halinde il merkezlerinde kurulabilir ve çalışabilirler.

İ D A R İ C O Ğ R A F Y A

AVANOS İLÇESİ

Kaymakam
Mustafa GÖNÜL

Tabii ve Coğrafi durum :

Orta Anadolu'nun Kızılırmak kavsi güney kıyısı kenarında bulunan Avanos İlçesi: Doğudan; Kayseri ve Boğazlıyan İlçesi, Batıdan: Hacı Bektaş ve Mucur İlçeleri, Kuzeyden: Yerköy, Çiçekdağı, Güneyden: Ürgüp, Nevşehir ve kısmen Gülşehir İlçeleri ile çevrilidir. Yüzölçümü 2500 Km2, deniz yüzünden yüksekliği 950-1300 metre arasında değişir. İlçe merkezinin rakımı 960 metredir.

Başlangıçta bir içdeniz iken üçüncü zaman ortalarında suların çekilmesiyle meydana gelen Malya ve Çerçi Çölü diye anılan düzlük ve ilçenin tepe ve dağları granit, mermer, billurlu jistler, tuz tabakaları ile, indifai taşlarla doludur. Toprak killi, milli, kumlu ve ümüslü, kireçlidir.

İklim: Orta Anadolu'nun yayla iklimi tipine dahil step - bozkır karekterini gösterir. Kızılırmak kıyılarında kış daha mülayimdir. Yazlar pek sıcak yapmaz. Yağış senede ortalama 420 mm. dir. Kızılırmak kıyısında bulunan Avanos kasabasında nisbî rutubet oldukça yüksekse de ilçenin tamamı itibariyle iklim râtip sayılamaz. Senelik ortalama ısı 4- 18 dir. Senenin en sıcak gününde ısı f~ 36, en soğuk günler —25 i bulur. Bir sene içinde açık geçen günlerin adedi 210 dur. Diğer günler yağmurlu ve karlı geçer. (Meteoroloji istasyonu yoktur. Rakamlar özel incelemeye müstenittir) .

Avarız: Merkez kasabanın 5 Kim. kuzeyinde 1564 rakımlı İğdiş dağı ve 20 Km. kuzeyindeki 1756 rakımlı İsmail

Sivrisi münferit olarak mevcut en yüksek dağlarıdır. Bunların dışında bölge yine mevzii kalan bazı tepelikleri istisna edilirse geniş bir düzlük halindedir. Bu düzlük Çerçi ve Malya ovaları Araplıdaki Devlet Çiftliği ve ilçenin batısındaki Seyfe gölüne kadar uzanır.

Genezin kasabası yakınındaki Ziyaretdağı eteklerinde mevcut önemsiz bir koruluktan başka ilçe dahilinde orman mefhumuna giren ağaçlıklar yoktur. Köylerin içinde, kenarında ve menba kıyılarındaki tek tük ağaç kümelerinden başka göz alabildiğine uzayan ve çöl tabir edilen düzlük boyunca ağaca raslanamaz. Bu düzlük iklimi ile, görünüşü ile bir step manzarasını bütün vasıflarıyla haiz bulunmakla beraber toprak, hububat için oldukça verimli ve mümbittir. Bir müddetten beri önem verilen üzüm ve meyvecilik sebebiyle meskûn yerler yakınlarında yer yer şirin manzaralı birer vaha halinde ağaçsız ovayı süsleyen bağlara raslanılır.

İlçenin güney kesiminde Ürgüp ilçesinden Avanos topraklarına katılan Kızılırmak; ilçenin ve dolayısıyla Kırşehir ilinin güney sınırını tesbit etmek suretiyle 20 km. aktıktan sonra Niğde İline bağlı Gülşehir ilcesine dahil olur. Kızdırmağın akışı boyunca sağ, sol sahilleri muhtelif cins ağaçlarla bezenmiştir,

İdarî Durum :

Avanos kasabası Ürgübün bir bucak merkezi iken 1882 senesinde ilceve tahvil edilmiş, bilâhare ilçe merkezinin şimdiki adı Gülşehir olan Arapsuna nakli sebebiyle bir kac sene fasıladan sonra 1888 senesinden buyana adını verdiği ilçeye mezkez olmuştur.

Avanos; türkçede karıkacak, çanak anlamına gelen avan ile öz kelimesinden meydana gelen ve bölgenin canak, çömlek, testi imaline yarar özlü toprak ocaklarına sahip vasfını belirten bir terkinin bu günkü şeklidir.

Ürgüp ilçesinin bucağı iken Niğde iline dahil bulunan Avanos burada bir ilçe teşkilinden beri Kırşehire bağlı kalmıştır, Karahasanlı adında bir bucağı vardır. Bu günkü du-

ruma nazaran 51 köy ve merkez kasaba ile birlikte iki belediyeden mürekkeptir.

Nüfus ve İskân Durumu:

İlçenin genel nüfusu 14472 kadın, 13484 erkek olmak üzere 27.956 dır. Doğum nisbeti binde 27, ölüm binde 11 olup nüfus artışı nisbeti binde 16 dir.

Avanos kasabasının nüfusu 2532 kadın 2051 erkek olmak üzere 4583 dür. İlçe itibariyle nüfus kesafeti; kilometre kare başına 17 dir.

İlçenin sekenesi tamamen Türk ırkındandır. Sakinlerinden bir kısmı Anadolu Selçukilerinin hükümdarlarından Sultan Alâaddin'in bu bölgeyi işgalinden sonra yerleşen türklerden, bilhassa bucak köyleri sekenesi göçebe iken bilâhare yerleşen Türk aşiretlerindendir. 24 Oğuz boyunun adlarından bazılarına bu aşiretlerde raslanır. Bu gün dahi soy isimleri, mevkii ve köylerine verdikleri isimler bu adları taşırlar. Taşıdıkları aşiret adları ve müşterek gelenekleriyle bu gün Herikli, Akkoyunlu, Kızılkoyunlu, Yabancı, Barak, Bayatlı, Harameyn soyları köy köy ayrılabilir. İlçe Merkezi: 945 genel nüfus sayımına nazaran 4583 nüfusu barındıran Avanos kasabasında: 1200 ü müteceviz ev, 130 dükkân, 2 han, 5 cami, bir lokanta. 210 Testi-Çanak imâl yeri, Kızılırmak ve Alâaddin adlarını taşıyan 2. ilk okul, bir orta okul vardır. Kasaba beş mahalleden mürekkeptir. Kızılırmak kıyısında ve Zivaret tepesi eteğinde kuruludur. Kasabanın dört yanı bağ ve meyve bahçeleriyle çevrilidir. Karşı kıyısı ile muvasalasını 115 metre uzunluğunda, II taş ayak üzerinde kurulu 18 tonluk beton köprü sağlar.

İlçe Teşkilâtı ve memurlar:

İçişleri: Kaymakam, bir bucak müdürü, bir tahrirat

kâtibi, ilçe nüfus memuru ve bir nüfus kâtibi, bir bucak nüfus memuru, bir odacı.

Jandarma: Jandarma komutam (Kd. Yzb.), bir baş gedikli, bir baş çavuş.

Adalet: C. Savcısı, 1 Ceza Yargıcı, 1 Hukuk Yargıcı, 1 Sorgu Yargıcı, 1 Başkâtip (icra ve noter işlerinede bakar), 3 Zabıt Kâtibi, 2 Mübaşir, 2 Gardiyan, 1 odacı.

Askerlik şubesi: Bir Başkan ve bir Muamelât memuru,

Maliye : Mal Müdürü, Gelir memuru, Veznedar, Tahsil memuru, Gelir memuru yardımcısı, Muhasebe kâtibi, üç tahsildar ve bir odacı:

Milli Eğitim : Milli Eğitim memuru, ikisi gezici olmak üzere 55 öğretmen, 19 Eğitimci, iki vekil öğretmen ve üç odacı. Bir O. Okul Müdürü, biri müdür yardımcılığı görevini ifa eden üç toplu ders öğretmeni, üç vekil öğretmen, bir odacı. Bir Nakış Dikiş öğretmeni. (Hacıbektaş, Mucur, Avanos ilçeleri ilköğretim Müfettişliğinin merkezi Avanoştadır.)

Sağlık : Bir Hükümet Tabibi, bir muayene ve tedavi evi Sağlık memuru, üç Sağlık memuru biri bucaktadır. Bir ebe, bir odacı. Sıtma savaş şube tabibi, bir merkez memuru, 5 gezici Sağlık memuru (Ürgüp ilçesi Avanos Sıtma Savaş tabipliği şubesine bağlıdır).

Tarım : Tarım memuru, Tarım memuru stajyeri, bir daimi, iki muvakkat selektör makinisti, bir hayvan Sağlık memuru:

Özel İdare : Özel İdare memuru, Gelir memuru, Tahsil memuru, Gelir kâtibi, Tahsilât kâtibi, dört tahsildar ve bir odacı.

Tapu : Tapu sicilli memuru.

P. T. T. bir Müdür, bir Muhabere memuru, bir Bakım memuru, iki atlı, bir yaya olmak üzere üç Dağıtıcı.

Tekel : Tekel memuru, Takip memuru ve bir odacı.

Belediye : Başkan, bir Muhasip, bir Tahakkuk memuru, bir Ebe (münhaldır), bir Mezbaa memuru ve tahsildar, iki Zabıta memuru, bir Kalfa, bir Odacı, iki Tanzifat amesi.

Diyanet : Müftü ve iki Vaiz.

Ziraat Bankası : Müdür, Müdür yardımcısı, Muhasip bir odacı.

T. T. K. Küçük Sanatlar Kooperatifi : Müdür, Muhasip üç anbar memuru.

Bayındırlık Durumu:

İlçenin ortasından geçen Ankara-Adana Devlet şosası ve kasabadan itibaren 6 Km. yapılmış stablize yolundan başka inşa edilmiş yolu yoktur. Arazi ve toprağın durumu sebebiyle kış hariç diğer mevsimlerde ilçenin her köyü bir birine tekerlekli taşıt araçlarının kolaylıkla işliyebilecekleri ham köy yolları ile bağlıdır. Komşu ilçelerin hepsine aynı şekildeki yollardan gidip gelinir. İlçenin doğu sınırını takip ederek geçen demir yolu üzerinde ilçe dahilinde geçen iki istasyon mevcuttur.

Kızdırmaktan başka adı sayılacak önemde akar su yoktur. Kızdırmak üzerinde kurulu bir su değirmeninden kasabayı tenvir için elektrik istihsal ediyorsa da takadı ihtiyaca kâfi gelmediği gibi ırmağın donduğu, taşıdığı veya suyun bir hadden aşağı düştüğü zamanlarda çalışmaz, yâni kasabada gerek enerji kaynağı, takadı ve gerekse tesisat bakımından elektrik tesis ve şebekesi mevcuttur denilemez.

Ekonomik Durum :

İlçenin Ürgüp, Nevşehir ilçeleri ve Kayseri ile ekonomik bağılılığı pek sıkıdır. İlçe halkı mallarını bu pazarlarda değerlendirir ve ilçe içinde temin edilemeyen her türlü ihtiyaçlarını bu şehirlerden sağlarlar. Ürgüp, Nevşehir ilçelerinden Ankaraya giden kısa yolun Avanos'tan geçmiş olmasında iktisadi münasebetleri artırıcı bir faktördür. Stabilize olarak inşaatı devam edilmesi kararlaştırılan Avanos-Kalaba yolu ikmal edilebilirse Avanos merkez bucağı köylerinin iktisadi durumunda daha ziyade bir gelişme ve ferahlık meydana geleceği aşîkârdır.

Komşu Hacıbektaş ve Gülşehir ilçelerinde yakın bir zamandan beri işletilmekte bulunan Linyit kömür ocakları ormansız Avanos ilçesi halkının yakacak ihtiyacını ucuz olarak karşılayacak verim ve kabiliyettedir. Tezek ve nadiren meyve ağacı odunu yakan halk ekseriya uzun ve sert geçen kış için ucuz ısınma imkânlarını bulmuş sayılır. Henüz linyit istimali istihsalin yeni olması sebebiyle yayılmamışsa da bu kış devresinde edinilen intibaya nazaran sûratle taammüm edecektir. Halen kasabada bazı evler ve ticarethanelerde, müessese ve devlet dairelerinin tamamında yakacak olarak linyit kullanılmaktadır. Linyit köylere de girmeye başlamıştır.

İlçenin İktisadî durumunda iyileşme ve gelişmeyi hazırlıyacak faktörlerden biri olarak da yakacağını pek pahalıya satılan ve tarlasında kullanacağı gübreyi, evini ısıtmağa ayırmak zorunda kalan köylünün linyite kavuşması ve alışmasını göstererek yanılmış olmıyacağız.

Ticaret ve Sanayi Durumu:

İlçe köyleri halkı umumiyetle tarım işleri ve hayvancılıkla meşgul olurlar. Bağcılık, Ürgüpte, Tekel Şarap Fabrikasının kuruluşu ve üzümün bir nazar metağı haline gelisindenberi asıl mesleklerine yardımcı bir iş olarak oldukça önem kazanmıştır. Kızılırmak kıyılarında bol meyve yetiştirilirse de pestil, Marmalât, sanayii kurulmadığından pazarlara va yas olarak sevk edilir veya evler için kurutulur. Dış pazarlara kücümsemivecek miktarda kuru üzüm ve pekmez arz edilir. Bazı köylerde dokuma işlerine alışılmıştır. Kilim, Aba, seccade, heybe dokunur. Henüz basit ev sanayii halindedir. Avanos kasabasında halıcılık oldukça ilerlemiştir. Büyük tezgâhlar bulunmamakla beraber mühim miktarda halı dokunur. Halılar keyfiyet bakımından vasat değerdedir. Kasabalı kadınlar genel olarak bu işle meşguldürler. Yine kasabanın çanak, çömlek, testi, küp, künk imali bakımından Orta Anadolu bölgesinde rakipsiz bir özelliği vardır. Bu işlere yarar vasıta toprak ocaklarına sahip bulunan Avanos testi ve çanakçılıkta adım bütün Orta ve kıs-

men Güney Anadolu'ya duyurmuştur. Bu iş umumiyetle kasabalı erkekleri işgal eder. İmalâtçılar bu mevzuda bir küçüksanatlar kooperatifine malikdirler. Senede ortalama 250 000 lira değerinde künk, çanak, çömlek, küp, testi imal ve ilçe dışında satılır.

Genezin kasabası yakınında bir müddetten beri işletilmekte bulunan aşı boyası adı ile maruf (oksit dö fer) ocağından senede 50 ton miktarında istihsalât imkânı vardır. Bu miktar demir ve boya sanayii için memleketimiz ölçüsünde ihmal edilemeyecek bir değerdir. Gümrük himayesi mümkün kılınırsa istihsalâtın artırılması ve iki yüz ton civarında tahmin edilen memleket ihtiyacını Hacıbektaş ilçesinde mevcut bir ocakla birlikte karşılamak imkân dahiline girebilir.

Tarım Durumu:

Yüzeyi 250 000 hektar olan ilçede 100 000 hektar ekime müsait araziden ortalama yarısı ekilir ve diğer yarısı nadasa bırakır. Geriye kalan arazinin 1350 hektarını bağlar, 450 hektarını meyve bahçeleri, 90 000 hektarını mer'a olarak boş bırakılan yerler teşkil eder. 58 000 hektarıda istifade kabil olmayan arızalı arazidir.

İlçede motorlu ziraat çiftçiyi cezbetmiye başlamıştır. Bu yıl bütün ilçede hususi şahıslara ait 16 traktör çalışmıştır. Şimdiye kadar ekilmemiş toprakların hayvancılığın aleyhine olarak gün be gün ziraate tahsis ve artışının köylüler arasında bir çok sınır, mer'a anlaşmazlıklarına sebep oluşunu tabii bir netice olarak kabul etmek gerekir. Yeni Tapulama ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunlarının uygulanmaları öteden beri boş bırakılıp toprak mahsullerinin değerlendirilmesi, kara sabandan atla çekilen pulluk ve motörlü ziraate geçilmesiyle işlenmeye başlıyan topraklar yüzünden çıkan anlaşmazlıkları kesin olarak hallededecektir.

Arazinin genel durumu itibariyle hayvancılıktan ziyade ziraate yararlı topraklara sahip Avanos için zirai sahada süratle ilerleme, toprak mülkiyeti işlerinin halledilmesiyle

mümkün olacaktır. Zira, çiftçi tohumun iyisi, İslah edilmişini, hastalıklara karşı ilaçlanmışım aramaktadır, bunlara vazgeçemeyeceği şekilde alışmıştır. Geçen yıl ilçede iki selektör tohum temizleme ve ilaçlamada çalışmış, büyük rağbet görmüştür. Bu yıl bunlara ikisi daha katılacaktır. Yine köylü kara sabam bırakmış atla çekilen pulluğu kullanırken artık bunu da tatmin edici görmemekte, kira ilede olsa teknik tarım aletlerinin yardımını tahalükle istemekte ve sağlamaktadır. Meyvelik ve bağlarda külleme, hiponomot ve ekili yerlerde tarla fareleri, tohum ilaçlaması suretiyle hububat hastalıklarıyla, ağaçlara arız olan ökse otu ile her sene başarılı bir şekilde savaşılmaktadır. Diğer meyvelere nazaran yetiştirilmesi ve satılması bakımından daha müsait ve değerli görülen elmanın yayılması için bu sene ilçe merkezinde bir fidanlık tesis edilmiş ve fide yetiştirilmeğe başlanılmıştır. Köylerin ağaçlandırılması mevzuu da ciddiyetle ele alınmış bulunmaktadır.

İlçemizin Topaklı köyünde yapılan Boğa Bakım ve Aşım Durağı hayvan neslinin iyileşme ve gelişmesi için bu yıl hizmete girmiştir.

KÜLTÜR DURUMU

İlçede üçü kasabalarda, 23 ü köylerde olmak üzere 26 öğretmenli, beş öğretmenli - Eğiitmenli ve 14 bağımsız eğiitmenli **45 ilk okul**; 37 si enstitü mezunu olmak üzere 55 öğretmen, 19 eğiitmen ve iki vekil öğretmen vardır. Bütün ilçe okullarında (1787 si erkek, 939 zu kız) 2726 öğrenci kayıtlı ve devamlıdır.

Avanos Orta okulu 948 yılında yeni yapılan üç katlı ve her bakımdan elverişli bir binada açılmıştır. Üç sınıfında 83-7 kız, 76 erkek - öğrencisi, Müdür, biri müdür yardımcılığı görevini ifa eden üç toplu ders öğretmeni ve üç vekil öğretmen vardır.

949 yılı başında merkez kasabasında açılan Dikiş-Nakış kursu muhitte büyük bir ilgi ile karşılanmış ve devamına zaruri saydıracak bir rağbet kazanmıştır.

İlçe merkezinde Halkevinin, Ortaokulun, Kızılırmak İlkokulunun ve Genezin kasabasında İlkokulun birer kitaplığı vardır. Genezin kasabasında yeni yapılan Halk odası binası gençliğin spor ve temsil gibi hareketlerine sık sık sahne olmaktadır. İlçe merkezinde de Halkevi gençlik spor kolunun faaliyeti canlıdır. Her sene civar il ve ilçelerde spor temasları yapılmaktadır.

Sağlık Durumu :

İlçe merkezinde 5 yataklı bir muayene ve tedavi evi, Bucak merkezi ve Ortaköyde birer Sağlık evi vardır. Eczane yoktur. İlçenin iki kasaba ve 32 köyünde sıtma ile savaş yapılır. Son yıllarda sıtma varlığı hissedilemeyecek kadar azalmıştır. Gerek Hükümet tabipliği ve gerekse sıtma savaş teşkilâtının sıkı bir surette takip ettiği D. D. T. tatbikatı sivrisinekten başka insana zararlı haşerelerin yok edilmelerine de matuf bulunmakta ve çalışmaları başarılı olmaktadır.

İlçede salgın bir hastalık yoktur. Kasaba ve köylerde içme suyu işi henüz düzene konulmamıştır, hiç bir fennî teşkilât yoktur. Merkez kasaba halkı mevcut çeşme suyuna rağmen ırmak suyunu da kullanır ve kötü bir itiyat olarak içer. Kasabanın suyu çoğaltıldığında nehir suyunun içilmesine ve hattâ kullanılmasına kesin olarak engel olmak gerekmektedir.

Köylerde septik çukur işine önem verilmektedir. İlçe merkezinde kanalizasyon mevcut bulunmakla beraber bu günkü ihtiyaca kifayet etmez, elden geçirilecektir. Kasaba ve köylerdeki misafirhane, kahve, han gibi umumi yerlerin temizliğine Sağlık Teşkilâtı tarafından itina edilmektedir.

Çanak, çömlek, testi pişirmeye yarar ocakların mahalle aralarında oluşu kasabalar için talihsizliktir. Şimdilik ocakların kesif dumanlarından bir dereceye kadar halkı koruyabilmek için fırınların yakılışı zaman bakımından sınırlandırılmıştır. Bakanlıkça onanmak üzere bulunan Avanos kasabasının imar plânı kesinleştğinde mezbaha ve çanak, çömlek ocaklarının yerleri değiştirilecek, kanalizasyon işi yeni açılacak sokaklarla birlikte ele alınacaktır.

İlçede iskân mevzuu yoktur.

Sosyal Durum :

Halk umumiyetle Ziraat ve hayvancılıkla uğraşır. Toprak boldur. Bununla beraber, hayvancılığa nazaran ziraatın gelişmesi çeşitli toprak anlaşmazlıklarını doğurmaktadır.

Asıl olan ziraat ve hayvancılıkla beraber diğer çeşitli işlerle uğraşan; bağ, meyvelik yetiştiren, hayvancılık ve ürünlerinin ticaretiyle iştiğal eden köyler halkı daha varlıklıdır.

Bazıları istisna edilirse, köylünün gelenek icabı fakir dekoru içinde, toprak mahsullerinin de değerlendirildiği son seneler zarfında kendi çaplarında iyi bir hayat seviyesine ulaşmış bulundukları realist bir gözden kat'iyen kaçmaz. Kıyafetleri düzgündür. Yaz ve kış icaplarına göre giyinebilmekte, mahsulün az olduğu seneleri dahi sarsıntısız geçirme imkânlarına sahip bulunmaktadırlar. Evi ve ev eşyaları iyi, sağlam, bol ve çeşitli değilse esaslı sebebini yoksulluktan ziyade görgü ve geleneğe aramalıdır. Hacca gitmek için binleri harcayan köylünün de yaşayışı görünüş itibariyle fakirdir.

Kasabalarımızda fakir ailelerin mevcudiyetine rağmen bir tek dilenci yoktur. Halk orta halli sayılır. Bütün ilçede bir kaç zengin sayılabilirse bunların hepsi köylerden gösterilebilir. Kasabalılar çocuklarını okutmaya heveslidirler, yüksek tahsilede yollarlar. Köylü bu yola henüz alışmaktadır.

Kızları erken evlendirirler. Başlık adı altında oğlan tarafından mühimce bir meblâğ almak geleneğinden köylü kurtulamamıştır. Kız kaçırma olaylarının çoğu başlık yüzünden doğar.

İlçede asayişe müessir hadise zuhur etmez. Toprak kavgaları ve aile meselelerinden başka davaları nadirdir.

Daha ziyade kasabalılar binlik tabir edilen müşterek bağ bozumu âlemlerinde kendi imal ettikleri şarabı çokça içerler. Köylü umumiyetle alkol kullanmaz.

Memleketin her yanında olduğu gibi köylümüz mübalâgalı bir şekilde misafirperverdir. Köylerde kahve gibi umumi yerler yoktur. Buna karşılık iyi hallilerin oturma ve misafir haneleri mevcuttur. 40-50 haneli bir köyde dahi 3-5 misafir hane vardır. Halk geleneklerine bağlıdır. Düğün, dernek, giyim, yemeklerindeki örf ve adetlerini kıskançlıkla muhafaza etmişlerdir.

16/Nisan/950

Avanos

-----oO-----

GENELGELER

CEZAEVLERİNDEN FİRARA SEBEBİYET VERENLER HAKKINDA YAPILACAK İŞLEM (1)

1 — Cezaevlerinin Jandarma tarafından yapılmakta olan dış koruma ödevlerinin mülkî veya adlî olduğunda bazı illerce tereddüt edildiği ve 5442 sayılı kanunun 10. ve 33. maddelerinin (a ve b) fıkralarıyla idare âmirlerine denetleme yetkileri verilmesinin, bu vazifenin mülkî olacağına delâlet edeceği yolunda telâkki ve tefsirlere meydan verildiği ve bu görevin yapılışı sırasında hadis olacak suçlardan dolayı soruşturma işinin hangi mercilere ve ne gibi usullere tâbi olacağının takdirinde güçlük çekildiği anlaşılmaktadır.

2 — 929 yılından önce Cezaevlerinin dış emniyetlerinin sağlanması, hükümlü ve tutuklu sevk ve nakil işlerinin Jandarmanın mülkî görevlerinden iken, 929 malî yılında bütçesi ve idaresi ile birlikte Adalet Bakanlığına devredilen bu müesseselerin muhafazası işlerinin 14 Haziran 1930 tarih ve 1721 sayılı kanunun 6., 7. ve 8. maddeleri gereğince Adalet Bakanlığınca veya bu Bakanlık adına mahallerince tâyin edilecek Müdür, memur ve müstahdemlere tevcih ve bunlara silâh kullanma yetkisinin tevdi edilmesi ve bu memurların vazifelerinden doğma hususat hakkında soruşturma yapılması yetkisinin Adalet otoritelerine ait olduğunun kanun metninde açıklanmış bulunması bakımından. Cezaevlerinin haricen muhafazalarını sağlayacak muhafaza teşkilâtının Adalet Bakanlığınca ihdasına kadar, bu işleri o Bakanlık adına Jandarma tarafından ifa edilmektedir ki, 5442 sayılı ka-

(1) İçişleri Bakanlığının J. Gn. Komutanlığı ifadesiyle teşkilâta yaptığı 30. 4. 1951 ve 8622 - 861 sayılı tamim.

nunun 10. ve 33. maddelerinin Vali ve Kaymakamlara dış emniyetini koruma hususunda müstakillen ve ancak hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarının gözetim ve denetiminin C. Savcılığıyla müştereken yapılması hakkında görev yetkisi tanınması, bu vazifenin mahiyet ve karakterinin mülkî olacağını teyit değil. Adalet Bakanlığı adına idare âmirlerince bir denetim ifasını tesbit ve tâyin etmekten ibaret kalmaktadır.

3 — Jandarma teşkilât ve vazife tüzüğünde adli ve mülkî görevlerin formüle edilmesinde Cezaevlerinin dış emniyetleriyle hükümlü ve tutuklu sevk ve naklinin mülkî olması dikkate alınmış ve fakat Adalet Bakanlığı 1721 sayılı kanuna dayanarak bu vazifenin adli olduğunda ısrar ve bu görevi ifa sırasında hadis olacak suçlardan ötürü, suçlular hakkında adli makamlarca soruşturma ve kovuşturma yapılması gerekeceğini mütalâa etmiş bu görüş farkı Yargıtay Tevhidi İçtihat Genel Kurulunda müzakere edilerek görevin adli olduğuna karar verilmek suretiyle bu husustaki şüphe ve tereddütler izale edilmiştir. (Resmî Gazete 4728).

4 — 1941 yılında Adalet Bakanlığı ile birlikte kararlaştırılarak yayınlanan ve bir örneği C. Savcılıklarına tebliğ edilen emrin, Cezaevlerinin muhafazası ve tutuklu sevk ve nakil işlerine ait kısmının bir benzeri aşağıya çıkarılmıştır.

5 — Yukarıda açıklanan kanunî sebepler dolayısıyla. işlenecek suçlar üzerine, yapılacak soruşturmaların, gerek muhafaza göreviyle ilgili ve sorumlu memurlar ve gerek fertler hakkında idari savılmasına imkân olmadığından, yanlış bir işlem uygulanmasına mahâl kalmamak üzere, keyfiyetin ilgililere tebliğini rica ederim.

6 — Gereği için Valiliklere bilgi olarak İller İdaresi Genel Müdürlüğüne yazılmış ve bir örneği idare dergisine verilmiştir.

İçişleri Bakanı

**Cezaevlerinin muhafazası ve tutuklu sevk ve nafdi
halindeki Adalet Bakanlığı yazısının ilgili kısmı
örneğidir.**

Bir suç işlenince suçlunun yakalanmasına, suçun delillerinin toplanmasına taallûk eden bütün vazifeler acili olduğu gibi suçlu hakkında verilmiş olan hüküm infazına müteallik bütün muameleler de bir kül halinde adlîdir. İdare ve mesuliyeti adliye aî olan Cezaevlerinin inzibatına taallûk eden vazifeler, gerek Adliye Vekâleti teşkilât vüende getirinceye kadar kanunla Jandarmaya tevdi edilmiş olan haricî inzibata müteallik olsun ve gerek bu müesseselerin alelûmum idaresine ve dahilî inzibatına taallûk etsin tamamiyle adlîdir. Kezalik salâhiyetli adlî makam ve mahkemelerin kanuna göre verdikleri emir ve kararlara müsteniden icra edilmekte olan mevkuf ve mahkûmların nakilleri hakkında zabıtaya teveccüh eden vazifeler de adlî vazifeler meyanındadır.

-----o0o-----